

Det våras för regionen
Västsverige 1998-2005

SOM-rapport nr 40

Lennart Nilsson
(red)

Redaktör: *Lennart Nilsson*
Omslagsbilder: *Rudolf Antoni och Kerstin Gidsäter*
Omslag: *Rudolf Antoni*
Redigering: *Henny Östlund*
Tryck: Grafikerna Livréna AB, Kungälv, 2007
ISBN: 978-91-89673-10-6
ISSN: 0284-4788
ISRN: GU-STJM--40--SE

INNEHÅLL

Förord.....	5
-------------	---

Lennart Nilsson

Det våras för regionen	7
------------------------------	---

POLITIK OCH SAMHÄLLE

Lennart Nilsson och Lennart Weibull

Universitet, högskolor och regional utveckling	29
--	----

Sören Holmberg

Lite mer kända och populära lokalpolitiker	55
--	----

Rudolf Antoni och Fredrik Welin

Senior Göteborg.....	63
----------------------	----

MEDIER OCH KULTUR

Annika Bergström

Medborgarna online.....	89
-------------------------	----

Oscar Westlund

Nyheter bland unga vuxna i Göteborg.....	101
--	-----

Lars Höglund och Eva Wahlström

Bibliotek, läsning och förtroende	111
---	-----

KYRKA OCH SAMHÄLLE

Magnus Hagevi

Kristna i det politiska rummet.....	123
-------------------------------------	-----

Jan Strid

Kyrkan mellan politik och religion, Kyrkovalet 2005.....	139
--	-----

STORSTADEN

Rudolf Antoni

Evenemangsstaden Göteborg..... 153

Åsa Nilsson

Ett välkänt *Faktum?*..... 175

Mathias A. Färdigh

Ishockeysupportrar i Västsverige 187

Rudolf Antoni

Göteborg och den kreativa klassen..... 203

GÄSTFORSKARE

Yo Tsuchida

Reflections on Regionalization in Sweden –
Multi-level governance under economic globalization..... 231

DOKUMENTATION

Rudolf Antoni

Samhälle Opinion Massmedia. Västsverige 2005 243

Författarna 259

E-postadresser 261

Bilagor: informationsbroschyr, frågeformulär 1 och 2 och publikationer 263

FÖRORD

I boken *Det våras för regionen, Västsverige 1998 – 2005* redovisas studier som bygger på de medborgarundersökningar som SOM-institutet genomfört i Västra Götaland sedan bildandet av det nya länet 1998 och etablerandet av Västra Götalandsregionen 1999. I ett inledande kapitel analyseras medborgarnas syn på utvecklingen i Västra Götaland och bedömningar av den nya regionen. Forskare från Göteborgs universitet presenterar studier inom fyra huvudområden: *Politik och samhälle, Medier och kultur, Kyrka och samhälle* samt *Storstaden*. Dessutom medverkar professor Yo Tsuchida från Nihon Fukushi University med artikeln *Reflections on Regionalization in Sweden – Multi-level governance under economic globalization*.

SOM-institutet, Samhälle Opinion Massmedia är en forsknings- och utbildningsorganisation, som drivs gemensamt av Institutionen för journalistik och masskommunikation, Statsvetenskapliga institutionen och Förvaltningshögskolan/CEFOS vid Göteborgs universitet. Sedan 1986 genomför institutet nationella medborgarundersökningar och det har från 1992 också genomfört regionala och lokala undersökningar i Västsverige samt sedan 2001 i Skåne.

Undersökningen 2005 omfattade 6 000 personer i åldern 15-85 år bosatta i Västra Götaland samt i Kungälv kommun. Undersökningsledare har varit Rudolf Antoni som också varit medredaktör för bokens fjärde del, *Storstaden*. I ett avslutande kapitel lämnas en redovisning för undersökningens genomförande och utfall. Fältarbetet utfördes av Kinnmark Information AB med Magnus Kinnmark som fältansvarig.

Dataunderlaget från de tidigare SOM-undersökningarna finns tillgängligt för forskare via Svensk Samhällsvetenskaplig Datatjänst (SSD) vid Göteborgs universitet. Tidigare publikationer i skriftserien finns förtecknade i slutet av boken och kan beställas direkt från SOM-institutet. Den som vill ha mera information om SOM-undersökningarna kan vända sig till Kerstin Gidsäter, ansvarig för SOM-institutets kansli vid Institutionen för journalistik och masskommunikation.

Göteborg i februari 2007

Lennart Nilsson
Centrum för forskning om offentlig sektor, CEFOS
Göteborgs universitet

FÖRFATTARNA

Rudolf Antoni, fil kand, verksam vid SOM-institutet samt doktorand vid Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.

Annika Bergström, fil dr, verksam som forskare och lärare vid Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. Hennes forskning är framför allt inriktad mot nya mediers publik.

Mathias A. Färdigh, fil mag, doktorand vid Institutionen för journalistik och masskommunikation samt verksam vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

Magnus Hagevi, fil dr i statsvetenskap och universitetslektor vid Institutionen för samhällsvetenskap, Växjö universitet. Han forskar om politiskt beteende.

Sören Holmberg, professor vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Han är ledare för valforskningsprogrammet och forskar kring opinionsbildning, väljarbeteende och representativ demokrati.

Lars Höglund, professor, verksam vid Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap, Göteborgs universitet och Högskolan i Borås. Hans forskningsområden behandlar informationsbeteende och biblioteks- och informationstjänster i ett organisations- och samhällsperspektiv.

Lennart Nilsson, docent i offentlig förvaltning, Göteborgs universitet samt föreståndare för CEFOS, Centrum för forskning om offentlig sektor. Hans forskning är inriktad på den offentliga sektorn och offentlig service.

Åsa Nilsson, fil kand, verksam vid SOM-institutet och undersökningsledare för Riks-SOM-undersökningarna samt doktorand vid Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.

Jan Strid, universitetslektor vid Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. Han sysslar med forskning om tidningar och radio.

Yo Tsuchida, professor vid Department of Social Welfare, Nihon Fukushi University. Han är under 2006-2007 gästprofessor vid CEFOS.

Eva Wahlström, fil mag och verksam som universitetsadjunkt vid Högskolan i Borås.

Lennart Weibull, professor i massmedieforskning vid Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad på mediehistoria, mediestruktur och medieanvändning.

Fredrik Welin, fil mag, verksam vid SOM-institutet vid Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.

Oscar Westlund, fil mag, doktorand och verksam vid Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. Han forskar kring attityder till medier samt användningen av framförallt olika digitala medier.

ADRESSER

SOM-institutet
Göteborgs universitet
Box 710
SE 405 30 GÖTEBORG

E-postadress: info@som.gu.se. Hemsida: www.som.gu.se

Beställningar av publikationer kan göras på tfn 031-786 49 76 eller faxas in på nummer 031-786 45 54. För beställningar via e-post är adressen order@som.gu.se. Det går också att beställa publikationer via vår hemsida: www.som.gu.se

Om Du vill kontakta någon av de medverkande författarna i *Det våras för regionen – Västsverige 1998-2005* följer här e-postadresser.

Namn	E-postadress
Rudolf Antoni	rudolf.antoni@jmg.gu.se
Annika Bergström	annika.bergstrom@jmg.gu.se
Mathias A. Färdigh	mathias.fardigh@jmg.gu.se
Magnus Hagevi	magnus.hagevi@vxu.se
Sören Holmberg	soren.holmberg@pol.gu.se
Lars Höglund	lars.hoglund@hb.se
Lennart Nilsson	lennart.nilsson@spa.gu.se
Åsa Nilsson	asa.nilsson@jmg.gu.se
Jan Strid	jan.strid@jmg.gu.se
Yo Tsuchida	yo.tsuchida@mail2web.com
Eva Wahlström	eva.wahlstrom@hb.se
Lennart Weibull	lennart.weibull@jmg.gu.se
Fredrik Welin	fredrik.welin@jmg.gu.se
Oscar Westlund	oscar.westlund@jmg.gu.se

SAMHÄLLE OPINION MASSMEDIA VÄSTRA GÖTALAND 2005*

RUDOLF ANTONI

SOM-institutet (Samhälle, Opinion, Massmedia) vid Göteborgs universitet genomför årligen frågeundersökningar i Sverige och Västsverige där personer i åldrarna 15–85 år tillfrågas om bland annat sina medievanor, attityder i olika samhällsfrågor, fritidsvanor mm. Den första rikstäckande undersökningen genomfördes 1986 och den första regionala undersökningen 1992. Sedan 1996 genomförs också specialundersökningar av enskilda kommuner. Data samlas genomgående in via postala enkäter.

SOM-institutet är ett samarbete mellan tre institutioner vid Göteborgs universitet, Förvaltningshögskolan, Institutionen för Journalistik och masskommunikation samt Statsvetenskapliga institutionen. En rad forskningsprojekt medverkar i undersökningarna och i de böcker som SOM-institutet ger ut varje år presenterar forskare analyser baserade på de senaste resultaten. Utrymme ges samtidigt till beskrivningar av mer långsiktiga trender baserade på tidigare undersökningar. I föregående avsnitt har valda delar av den regionala SOM-undersökning som genomfördes i Västra Götaland samt Kungsbacka kommun hösten/vintern 2005/06 och tidigare år analyserats. Följande kapitel behandlar utformningen av undersökningen, fältarbetet samt resultatens representativitet.

Population och urval

De regionala undersökningar SOM-institutet genomförde mellan 1992 och 1997 vände sig till personer bosatta i Göteborgs kommun och kranskommunerna¹. Hösten 1998 utvidgades undersökningen till att omfatta hela Västra Götalandsregionen samt Kungsbacka kommun². Undersökningen baserades då på två separata, obundet slumpmässiga urval (OSU), dragna ur befolkningen i respektive undersökningsområde med följderna att urvalen viktades i databearbetningar av det totala materialet. Från och med 1999 års undersökning används ett gemensamt urval. År 2005 omfattade det totalt 6 000 personer boende i Västra Götaland samt Kungsbacka kommun.

Åldersintervallet har varierat något över åren och utvidgades från och med år 2000 och omfattar nu personer i åldrarna 15–85 år (tidigare 15–80 år). Undersökningen är inriktad på befolkningen vilket innebär att såväl svenska som utländska medborgare ingår i urvalet. Urvalsstorleken för tidigare års undersökningar framgår av tabell 2 längre fram.

* Kapitlet bygger på tidigare års metodredogörelser.

Frågeformulär

De forskare som deltar i undersökningen formulerar tillsammans med SOM-institutet de enskilda frågorna. SOM-institutet färdigställer därefter frågeformulären. De formulär (se bilaga) som användes i Väst-SOM-undersökningen 2005 skiljer sig något åt för respektive delundersökning. Personer som bor i Göteborgsregionen omfattas av Väst-SOM I och får ett något mer utförligt formulär. Övriga respondenter, boende i de delar av Västra Götaland som ligger utanför Göteborgsregionen, omfattas av Väst-SOM II. Huvuddelen av frågorna är gemensamma för de båda formulären och kan därmed bearbetas med den totala urvalsstorleken.

Av tabell 1 nedan framgår vilka ämnesområden som berörs av skillnaderna i formulär. Den största är att Väst-SOM I-formuläret omfattar fler frågor om medier. Därtill kan somliga frågor vara något olika utformade, då en anpassning till formulärens geografiska spridningsområde ibland varit nödvändig.

Tabell 1 Innehållsöversikt för frågeformulären i Väst-SOM 2005

Frågeområde	Frågenummer	
	Väst-SOM I	Väst-SOM II
Press, radio och TV	1-13	1-11
Politik och samhälle	14-38	12-36
Kyrkovalet	39-42	-
Samhälle och service	43-49	37-44
Trygghet och säkerhet	50-53	-
Göteborgs-Posten	54-57	-
Trafik	58-64	45-47
Teknikinnehav och Internet	65-73	48-54
Göteborg	74	-
Aktiviteter och fritidsvanor	75-85	55-65
Arbetsliv	86-95	66-75
Om dig själv	96-113	76-92

Kommentar: Frågeformulären för Väst-SOM I respektive Väst-SOM II återfinns i bilaga i slutet av boken.

Huvuddelen av frågorna följs av fasta svarsalternativ, med tillhörande rutor för respondenterna att kryssa i. I några fall svarar respondenten genom att skriva ett tal i en ruta och ytterligare några frågor är helt öppna.

Fältarbete och undersökningsplan

Väst-SOM 2005 genomfördes i samarbete med Kinnmark Information AB, som svarade för fältarbetet även i Riks-SOM-undersökningen 2005. SOM-institutet har stått

för undersökningens upplägg och utformning, det vill säga inklusive framtagning av frågeformulär och övrigt material som skickats ut, samt kodning av öppna svar. Kinnmark Information AB har ombesörjt urvalsdragning, utskick av formulär och påminnelser, telefonuppföljning samt scanning av kryss och ifyllda siffror i formulären.

Huvuddelen av datainsamlingsarbetet genomfördes hösten 2005 och följer i huvudsak upplägget i tidigare års undersökningar. Arbetet inleddes i slutet av september med att ett aviseringskort skickades till respondenterna för att informera om att de var utvalda att delta i undersökningen. Veckan därpå skickades enkäten tillsammans med ett kortare följebrev, en informationsbroschyr om SOM-institutet och dess undersökningar samt en penna. En dryg vecka senare skickades ytterligare ett aviseringskort till samtliga i urvalet med ett tack till dem som redan svarat och en påminnelse till övriga. Under resterande del av fältperioden genomfördes successivt en serie påminnelseinsatser postalt och per telefon – totalt sju stycken. Den sista påminnelseinsatsen innebar att samtliga som inte besvarat enkäten fick en minienkät med en fråga om varför de inte kan/vill besvara undersökningen. Där fanns även möjlighet för anhörig eller dylikt att meddela om svarspersonen var sjuk, bortrest eller på annat sätt oförmögen att besvara undersökningen.

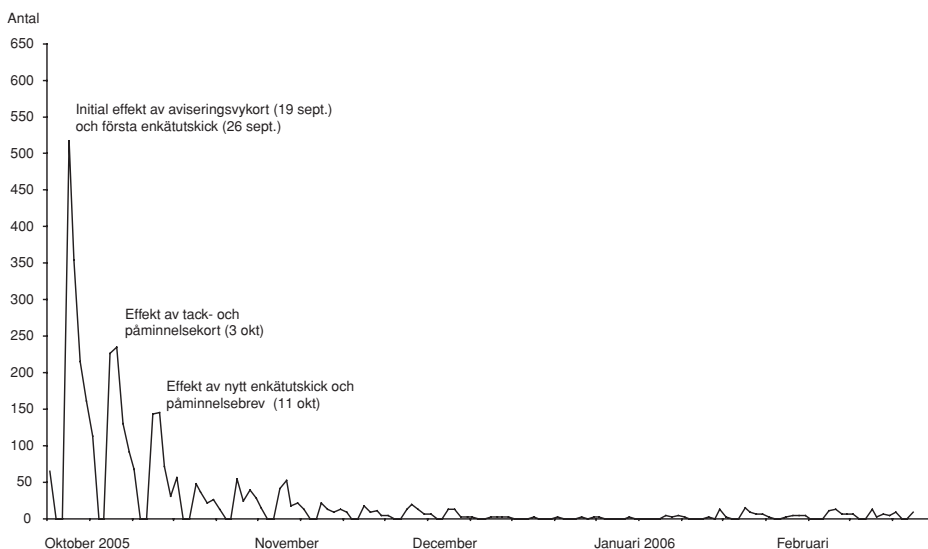
I nedanstående uppställning framgår i detalj tidsramarna för fältarbetet och dess olika insatser.

<i>19 sept.</i>	Utskick av aviseringskort.
<i>26 sept.</i>	Utskick av enkät, följebrev, informationsbroschyr, svarskuvert, penna.
<i>3 okt.</i>	Utskick av tack- och påminnelsekort.
<i>11 okt.</i>	Utskick av enkät, följebrev, informationsbroschyr och svarskuvert till intervjupersoner som ännu inte sänt in enkäten.
<i>20 okt.–31 okt.</i>	Telefonpåminnelse till svarspersoner som ej sänt in enkäten.
<i>25 okt.</i>	Halvtidsutskick till alla som i telefon sagt att de ska delta med tack till de som redan har enkät och ny enkät till de som sagt sig behöva sådan..
<i>1 nov.</i>	Tackbrev till alla som i telefon sagt att de ska delta samt postal påminnelse till personer utan känt telefonnummer och till personer som ej kunnat nås per telefon i föregående telefonpåminnelse.
<i>15 nov.</i>	Telefonpåminnelse till svarspersoner som ej sänt in enkäten.
<i>22 nov.</i>	Postal påminnelse (jfr. 1 nov.).
<i>15 dec.</i>	Utskick av ”julbrev” till samtliga svarspersoner som ej sänt in enkäten.
<i>5 jan.–11 jan.</i>	Telefonpåminnelse till svarspersoner som ej sänt in enkäten.
<i>12 jan.</i>	Tackbrev och enkät till alla som i telefon sagt att de ska delta men att de behöver ny enkät samt postal påminnelse till personer utan känt telefonnummer och till personer som ej kunnat nås per telefon i föregående telefonpåminnelse.

- 31 jan. Utskick av enkät, följebrev, svarskuvert samt minienkät (med frågan om varför man inte önskar/kan delta) till svars personer utan känt telefonnummer, personer som ej kunnat nås vid tidigare telefonpåminnelser. Till personer som ej sänt in enkäten, men i samband med någon av telefonpåminnelserna lovat att göra det skickas en särskild påminnelse med ny enkät.
- 13 feb. Utskick av enkät, följebrev och svarskuvert till personer som ej sänt in enkäten, men i samband med någon av telefonpåminnelserna lovat att göra det.
- 22 feb. Fältarbetet avslutades.

Enkäterna började strömma in på allvar veckan efter det första utskicket, och måndagen veckan därpå, den 10 oktober, hade ungefär hälften av alla som skulle komma att delta i undersökningen skickat in formuläret. Tempot på inflödet var fortsatt högt under veckorna som följde. Den 1 november hade mer än tre fjärdelar som skulle komma att delta skickat in. Ett par veckor in i november började enkätinflödet tunna ut och var i fortsättningen i huvudsak lågt. Figur 1 visar hur inflödet kommer i vågor, tydligt i fas med enkätutskick och påminnelseåtgärder. Observera dock det faktum att helgdagarna (utan postutdelning) ingår i redovisningen, något som lite bedrägligt förstärker denna vågbild i det att varje ”dalgång” därmed går ända ner till 0. Men även bortsett från de något vilseledande dalgångarna kvarstår vågbildseffekten med all tydlighet.

Figur 1 Inflöde av enkäter i Väst-SOM 2005 (antal)

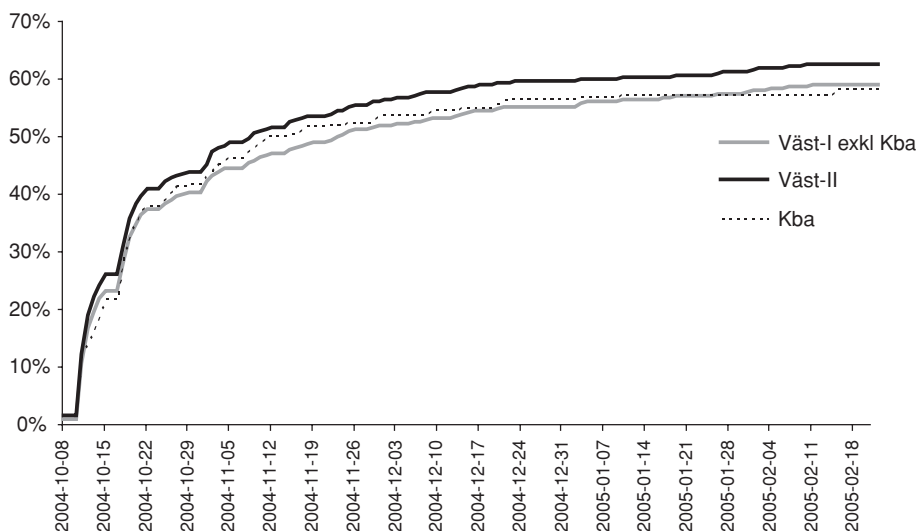

När fältarbetet avslutades den 22 februari 2006 var bruttosvarsfrekvensen – dvs. andelen inkomna enkäter av antalet utskickade – 53,9 procent för Väst-SOM I (Göteborgsregionen inklusive Kungälv) och 59,8 procent för Väst-SOM II (övriga delar av Västra Götaland). För hela Väst-SOM innebar det en bruttosvarsfrekvens på 56,9 procent.

Inflödet för formulären från respektive undersökning följde i huvudsak samma mönster under fältperioden. Redan mot slutet av den inledande fältveckan etableras det mönster som kommer att vara genomgående under hela undersökningsperioden. Den storstadsinriktade Väst-SOM I ligger genomgående på en något lägre nivå vad gäller inflödet. Som mest skiljer omkring fyra procentenheter mellan undersökningarna. Detta mönster håller hela vägen genom fältarbetet och vid fältstopp den 22 februari 2006 var det en differens på 5,9 procentenheter mellan de två delundersökningarna.

Trots att Kungälv inte ingår i Västra Götalandsregionen och Kungälvborna därmed kan antas känna sig mindre berörda av delar av enkätens innehåll har deras svarsvilja i 2002 och 2003 års Väst-SOM-undersökningar varit betydligt större än i Göteborgsregionen i övrigt – tidigare låg Kungälvbornas svarsvilja i nivå med övriga delar av Göteborgsregionen. I 2004 och 2005 års undersökning återgick man i Kungälv till det tidigare mönstret och var ungefär lika svarsbenägen som i övriga Göteborgsregionen. I figur 2 redovisas inflödet under fältperioden – uppdelat på Väst-SOM I exklusive Kungälv, Väst-SOM II samt Kungälv.

Figur 2 *Inflödet av enkäter i Väst-SOM 2005 (kumulativ procent av bruttourvalet)*

Minst tre faktorer ligger rimligen bakom den genomgående skillnaden som råder mellan de två delundersökningarna. Den första hör samman med skillnader mellan de två enkäterna: det formulär som når de boende i Göteborgsregionen (Väst-SOM I) är fem sidor längre och innehåller således betydligt fler frågor. Den andra faktorn är av demografisk karaktär: i jämförelse med övriga Västra Götaland omfattar storstadsregionen en större andel unga, en större andel högutbildade karriärsinriktade personer samt en större andel utländska medborgare – grupper som av olika skäl (ointresse, tidsbrist, segregation i samhället) tenderar att vara underrepresenterade bland respondenterna i SOM-undersökningarna (se tabell 4 och 6 längre fram).

Utöver dessa två faktorer kan vi peka på en tredje, förknippad med själva fältarbetet. Påminnelseåtgärderna har tidigare år tenderat att vara mer effektiva för Väst-SOM II än Väst-SOM I. I figur 2 (ovan) kan man se hur avståndet mellan den överst löpande linjen och de två undre ökar de dagar där man kan se en effekt av de första påminnelseinsatserna. (figur 1) Det gäller särskilt den första postala påminnelsen, men också den första telefonpåminnelsen. Denna tendens återspeglar urvalsgruppernas något skiljande intresse av att delta i denna typ av undersökning och ligger i linje med tidigare erfarenheter.

Svarsfrekvens och bortfall

Från bruttourvalet bortdefinierar man normalt utöver avlidna de personer i urvalet som är långtidssjukskrivna, har flyttat från orten eller dylikt (se kommentar i tabell 2). Svarsfrekvensen utifrån det nettourval man därmed erhåller brukar för samhällsvetenskapliga postenkätstudier uppgå till mellan 60 och 70 procent, beroende på geografiskt område och typ av svarspersoner (Holmberg & Petersson 1980, Ohlsson 1986, Holmberg & Petersson 1998). SOM-institutets medborgarundersökningar är inget undantag. De rikstäckande undersökningarna har en genomsnittlig svarsfrekvens sedan 1986 på 67 procent, och Väst-SOM har sedan 1992 en genomsnittlig svarsfrekvens på 65 procent. Nettoresultatet för årets undersökning på 62 procent ligger således något under genomsnittet (se tabell 2).

Gruppen naturligt bortfall utgörs till största delen av personer med okänd eller felaktig adress (37 procent) samt personer som är sjuka/avlidna (28 procent). Dessa grupper svarar tillsammans för 65 procent av det naturliga bortfallet. Vid en jämförelse med 1997 års undersökning kan det konstateras att andelen som då utgjordes av avflyttade samt sjuka/avlidna endast var 43 procent. Den största skillnaden finns i gruppen avflyttade/felaktig adress. Detta kan ses som ett uttryck för en större rörlighet i befolkningen. En annan grupp av betydelse i det naturliga bortfallet är de som uppger att de inte talar svenska, 13 procent.

Tabell 2 Svarsfrekvensen i Väst-SOM 1992–2005

Väst-SOM	Brutto-urval	Netto-urval	Andel naturligt bortfall	Antal svar	Svarsfrekvens (brutto)	Svarsfrekvens (netto)	Fältarbete utfört av
1992	2 800	2 650	5,4 %	1 603	57 %	60 %	Linfab
1993	2 800	2 647	5,5 %	1 586	57 %	60 %	Linfab
1994	2 800	2 639	5,8 %	1 591	57 %	60 %	Linfab
1995	2 799	2 620	6,4 %	1 709	61 %	65 %	Temo
1996	2 900	2 621	9,6 %	1 807	62 %	69 %	Gallup
1997	2 900	2 637	9,1 %	1 845	64 %	70 %	Gallup
1998	5 800	5 385	7,2 %	3 487	60 %	65 %	Sifo
1999	5 900	5 557	5,8 %	3 760	64 %	68 %	Kinnmark
2000	6 000	5 602	6,6 %	3 684	61%	66 %	Kinnmark
2001	6 000	5 420	9,7 %	3 808	63 %	70 %	Kinnmark
2002	6 000	5 538	7,7 %	3 792	63 %	68 %	Kinnmark
2003	6 000	5 537	7,7 %	3 654	61 %	66 %	Kinnmark
2004	6 000	5 489	8,5 %	3 630	61 %	66 %	Kinnmark
2005	6 000	5 505	8,3 %	3 419	57 %	62 %	Kinnmark

Kommentar: Med nettourval avses bruttourval minus naturligt bortfall. Som naturligt bortfall räknas adress okänd, avflyttad, sjuk, institutionell vård, bortrest under fältperioden, studier på annan ort, militärtjänstgöring, ej svensktalande, bosatt, studerar eller arbetar utomlands, förståndshandikapad samt avliden.

Svarsbenägenhet i olika grupper

En analys av svarsbenägenheten i Väst-SOM-undersökningen visar hur olika grupper av människor deltar i högre grad än andra. Denna typ av skillnader kan ha stor betydelse för tolkningen av undersökningens resultat. Om en viss grupp är under-representerad i undersökningen och samma grupps svar tenderar att skilja sig från övriga, blir också studiens generella resultat mindre giltiga för denna grupp. Om svarsbenägenheten i en grupp varierar påtagligt mellan åren kan det också förklara variationer i svarsmönster för enskilda frågor.

I tabell 3 redovisas svarsbenägenheten efter kön, ålder, delregion i Västra Götaland, kommuntillhörighet och för Göteborg även resursområde.

Det har sedan 1995 funnits en skillnad mellan mäns och kvinnors benägenhet att delta i Väst-SOM-undersökningen i det att männen är mindre svarsbenägna än kvinnorna. År 1998 och 1999 blev skillnaderna tydligare för att år 2000 minska något igen. Kvinnornas svarsfrekvens överstiger detta år männens med tre procentenheter. Sedan 2001 års undersökning har vi dock kunnat se ett ganska stabilt mönster där skillnaden i svarsfrekvens ligger mellan sex och åtta procentenheter. För den nationella SOM-undersökningen är skillnaden fyra procentenheter (Nilsson 2006).

Vi ser också i tabell 3 hur svarsbenägenheten varierar med ålder. Om vi ser på hur utvecklingen av svarsbenägenhet för olika åldersgrupper har varit sedan undersök-

ningarna startade 1992 är de övergripande trenderna som följer. De yngre har blivit sämre på att svara, de äldre har blivit bättre och medelålders ligger på en stabil nivå. Undantaget från denna trend är den äldsta gruppen, 80-85-åringarna, som sedan 2001 har minskat från 78 procent till 70 procent. Åldersgruppernas spridning har med åren blivit större. Skillnaden mellan de åldersgrupper med högst respektive lägst svarsandelar har från att ha legat på 11 procentenheter de första undersökningsåren ökat till 25 procentenheter 2005. Genomsnittligt, under de fem senaste undersökningsåren, gäller att 20-29-åringarna är sämst på att svara och 60-69-åringarna är bäst. 15-19-åringarna har dock från att ha legat på en hög nivå under mitten av 1990-talet haft en tydligt nedåtgående trend och har 2005 tillsammans med 20-29-åringarna den lägsta svarsandelen – endast drygt 50 procent svarande.

Av uppställningen per delregion i tabell 3 framgår att det är boende i Västra och Östra Skaraborg samt Sjuhärad som uppvisar den bästa svarsviljan år 2005 (69 respektive 67 och 67 procent). Därefter kommer Norra Bohuslän och Fyrstad (62 respektive 60 procent) och slutligen Dalsland och Göteborgsregionen med strax under 60 procent.

Uppdelningen på kommun i Göteborgsregionen visar på skillnader i svarsbenägenhet inom regionen. 2002 hade åtta kommuner mer än 70 procent svarande. 2003 var det endast tre kommuner som nådde dit och 2004 var endast Kungälv över 70-procentsgränsen. Med den allmänt sämre svarsfrekvensen i 2005 års undersökning följer att ingen av kommunerna kommer över 70 procent. Närmast kommer Tjörn med en svarsandel på 66 procent. Därefter följer kommunerna Härryda, Mölndal, Öckerö och Lerum med svarsandelar på och strax under 65 procent. Även kommunerna Kungsbacka och Lilla Edet klarar sig över en svarsfrekvens på 60 procent medan övriga kommuner ligger lägre än så. Stenungsund är sämst med 53 procent, vilket visar att spridningen är betydande mellan kommunerna. Att det varierar stort bör dock sättas i relation till att det är ganska låga antal det handlar om vilket gör att det skiftar en hel del från år till år i de olika kommunerna.

Totalt skiljer det alltså inte mer än 13 procentenheter mellan den kommun som hade högst svarsfrekvens (Tjörn – 66 procent) och den kommun som hade lägst svarsfrekvens (Stenungsund – 53 procent). Av tabellen framgår att variationerna mellan kranskommunerna varit stora genom åren. Få svarspersoner per kommun gör det dock svårt att dra några säkra slutsatser av de skiftade resultaten. Ett exempel på detta är att Kungälvs kommun som 2004 hade högst svarsfrekvens är en av de kommuner som har lägst svarsfrekvens i 2005 års undersökning.

Redovisningen per resursområde (grupper av stadsdelar med avseende på invånarnas resursstyrka) i Göteborg, visar att det finns ett tydligt samband mellan resursstyrka och svarsbenägenhet. De resurstarka har högst svarsandel 2005 med 67 procent svarande medan de resurssvaga har lägst svarsandel med 49 procent svarande. Detta är över tid den lägsta svarsfrekvensen för Göteborgs resurssvaga områden och visar en markant skillnad jämfört med föregående år. Samtidigt är svarsandelen för resurstarka stadsdelar oförändrad och även på mellannivåerna uppvisar man ungefär samma svarsvilja 2005 som 2004.

Tabell 3 Svandsandelar (netto) i olika grupper i Väst-SOM-undersökningen 1992–2005 (procent)

År	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
TOTALT	60	60	60	65	69	70	65	68	66	70	68	66	66	62
<i>Kön</i>														
Män	60	60	60	64	67	68	62	65	64	67	65	63	62	59
Kvinnor	61	59	60	67	70	71	68	70	67	73	72	69	70	65
<i>Ålder</i>														
15–19 år	61	67	68	76	72	77	68	66	60	68	64	60	55	52
20–29 år	56	58	58	61	68	65	55	60	58	60	60	57	57	51
30–39 år	61	57	55	62	63	66	61	61	61	66	65	59	61	56
40–49 år	56	56	59	66	68	68	66	69	63	70	67	65	65	60
50–59 år	62	61	65	67	72	70	67	71	69	73	70	71	71	68
60–69 år								76	77	81	79	78	77	74
70–79 år								74*	75	75	78	75	77	77
80–85 år	67	64	63	66	70	74	72	75	76	75	78	76	77	75
								65	78	73	67	71	70	
<i>Delregion i Västra Götaland</i> ³														
Göteborgsregionen							62	66	63	69	67	65	65	59
Sjuhärad							70	70	72	72	72	70	68	67
Östra Skaraborg							69	67	68	73	71	68	71	67
Västra Skaraborg							66	68	69	73	70	70	69	69
Fyrstad							69	72	69	67	72	64	67	60
Dalsland							68	66	66	74	66	61	68	59
Norra Bohuslän							66	67	66	71	63	67	60	62
<i>Kommuner i Göteborgsregionen</i>														
Ale	67	62	55	66	68	68	61	65	62	68	63	63	69	58
Alingsås	—	—	—	—	67	75	60	70	61	77	68	64	64	57
Göteborg	58	59	58	63	72	72	60	67	63	64	71	67	64	59
Härryda	64	64	58	73	66	65	62	75	60	70	67	65	67	65
Kungsbacka	63	58	54	68	73	69	66	69	62	71	76	67	62	60
Kungälv	70	67	72	65	67	58	53	70	63	71	69	74	71	55
Lerum	67	66	64	73	67	68	59	68	67	68	73	66	68	63
Lilla Edet	55	68	63	68	69	71	65	63	61	80	65	70	66	60
Mölnadal	54	57	69	72	72	77	74	62	71	71	72	65	64	64
Partille	65	55	68	65	51	74	63	69	72	77	71	51	58	59
Stenungsund	64	60	72	68	67	71	68	61	65	69	76	63	65	53
Tjörn	51	62	48	59	51	74	63	69	72	77	71	51	65	66
Öckerö	73	62	60	53	67	71	68	61	65	69	76	63	67	64
<i>Resursområde i Göteborg</i>														
Resursstarkt								68	63	73	67	69	67	67
Medelresursstarkt								64	61	69	67	64	63	60
Medelresurssvagt								67	66	67	64	61	66	61
Resurssvagt								57	57	62	54	57	61	49

Kommentar: I Göteborgsregionen ingår här förutom Kungsbacka samtliga sårredovisade kommuner. (För detaljerad redovisning av delregionerna i Västra Götaland, se slutnot 3.) * 70–80 år. Indelningen i olika resursområden i Göteborg baseras på en indelning av stadsdelarna med avseende på invånarnas resursstryka (Jönsson m. fl. 1997, s. 40). *Resursstarka SDN:* Kärre-Rödbo, Torlanda, Älvsborg, Askim, Styrö, Örgryte. *Medelresursstarka SDN:* Tynnered, Härlanda, Centrum, Linnéstaden, Tuve-Säve. *Medelresurssvaga SDN:* Frölunda, Lundby, Backa, Majorna, Högsbo. *Resurssvaga SDN:* Bergsjön, Gunnared, Kortedala, Biskopsgården, Lärjedalen.

Jämför vi fördelningen mellan invånare i Göteborg, Göteborgs kranskommuner (inklusive Kungsbacka) respektive övriga Västra Götaland hos de svarande med den hos befolkningen och de dragna urvalen, ser vi 2005 en mycket god överensstämmelse (tabell 4). Även sett över tid så överstiger skillnaden mellan befolkningen och andelen svarande aldrig tre procentenheter.

Tabell 4 Fördelning över invånare i Göteborg, Göteborgs kranskommuner och övriga Västra Götaland i befolkningen, urvalet respektive i inkomna enkäter 2004, samt jämförelse med fördelningen i urval och svarande 1999–2003 (procent)

År	Grupp	Område			Summa	Antal
		Göteborg	Göteborgs kranskommuner	Övriga Västra Götaland		
1999	Urval (brutto)	30	24	46	100	5 900
	Svarande	29	24	47	100	3 760
2000	Befolkning	31	24	45	100	1 237 771
	Urval (brutto)	31	25	44	100	6 000
	Nettourval	30	25	45	100	5 602
	Svarande	28	25	47	100	3 684
2001	Befolkning	31	24	45	100	1 247 690
	Urval (brutto)	31	23	46	100	6 000
	Nettourval	30	24	46	100	5 411
	Svarande	29	24	47	100	3 808
2002	Befolkning	31	25	44	100	1 245 689
	Urval (brutto)	31	25	44	100	6 000
	Nettourval	30	26	44	100	5 538
	Svarande	28	26	46	100	3 792
2003	Befolkning	31	24	45	100	1 254 946
	Urval (brutto)	31	23	46	100	6 000
	Nettourval	30	24	46	100	5 537
	Svarande	29	24	47	100	3 654
2004	Befolkning	30	25	45	100	1 257 591
	Urval (brutto)	31	24	45	100	6 000
	Nettourval	31	24	45	100	5 489
	Svarande	30	24	46	100	3 630
2005	Befolkning	31	24	45	100	1 268 979
	Urval (brutto)	31	24	45	100	6 000
	Nettourval	30	25	45	100	5 505
	Svarande	29	24	47	100	3 419

Kommentar: För nettourval, se kommentar tabell 2.

Om vi gör samma typ av jämförelse beträffande ålderssammansättningen – det vill säga jämför fördelningen hos befolkningen, urvalen och de svarande – kan vi se att representativiteten för olika åldersgrupper i SOM-undersökningarna trots den skiftande svarsbenägenheten generellt likväl är god (tabell 5).

Tabell 5 Åldersgruppernas fördelning i hela urvalet respektive i inkomna enkäter 1992–2005 och åldersfördelningen 2000–2005 hos befolkningen i Västsverige (procent)

År	Grupp	Åldersgrupp					Summa	Antal
		15–29	30–49	50–64	65–80	65–85		
1992	Urval	27	38	19	16		100	1 603
	Svarande	25	37	21	17		100	
1993	Urval	28	37	19	16		100	1 586
	Svarande	27	36	20	17		100	
1994	Urval	27	37	20	16		100	1 591
	Svarande	27	36	22	15		100	
1995	Urval	26	37	21	16		100	1 708
	Svarande	26	37	22	15		100	
1996	Urval	25	38	22	15		100	1 807
	Svarande	26	36	23	15		100	
1997	Urval	26	37	22	15		100	1 845
	Svarande	26	36	23	15		100	
1998	Urval	24	37	24	16		101	5 385
	Svarande	22	36	25	17		100	3 487
1999	Urval	25	35	24	16		100	5 900
	Svarande	22	34	27	17		100	3 760
2000	Urval (15-80)	24	36	24	16		100	5 815
	Svarande (15-80)	21	34	27	18		100	3 597
2000	Urval (15-85)	23	34	24		19	100	6 000
	Svarande (15-85)	20	33	27		20	100	3 684
2001	Befolkning	23	35	23		19	100	1 247 690
	Urval (brutto)	23	34	24		19	100	6 000
	Nettourval	22	36	25		17	100	5 411
	Svarande	20	35	27		19	100	3 808
2002:	Befolkning	23	35	23		19	100	1 245 689
	Urval (brutto)	24	34	24		18	100	6 000
	Nettourval	23	35	25		17	100	5 538
	Svarande	20	34	27		19	100	3 792
2003:	Befolkning	23	35	23		19	100	1 254 946
	Urval (brutto)	24	34	23		19	100	6 000
	Nettourval	23	35	24		18	100	5 537
	Svarande	20	33	27		20	100	3 654
2004:	Befolkning	23	35	22		20	100	1 257 591
	Urval (brutto)	24	33	23		20	100	6 000
	Nettourval	24	33	24		19	100	5 489
	Svarande	20	32	26		22	100	3 630
2005:	Befolkning	23	35	24		18	100	1 268 979
	Urval (brutto)	23	34	24		19	100	6 000
	Nettourval	23	36	24		17	100	5 505
	Svarande	19	33	27		21	100	3 419

Kommentar: I jämförelsesyfte redovisas för 2000 även resultat för ett begränsat urval som omfattar samma åldersintervall, 15–80 år, som de tidigare årens undersökningar. I de kommuner som ingår i Väst-SOM I är befolkningen yngre än i de kommuner som omfattas av Väst-SOM II. Detta förhållande återspeglas också i åldersstrukturen bland de svarande.

Mellan 1992 och 1998 är avvikelserna mellan dragna urval och svarande som mest två procentenheter. Från 1999 – 2001 var avvikelserna något större – som mest tre procentenheter mellan urval och svarande. För 2002 – 2005 års undersökningar har skillnaderna ökat till fyra procentenheter som mest mellan urvalet och de svarande. Mönstret totalt sett för årets Väst-SOM-undersökning är – grovt sett – att de under 50 år är något underrepresenterade bland de svarande och de över 50 år är något överrepresenterade. Det är i huvudsak 50-64-åringarna som är överrepresenterade och 15-29-åringarna som är underrepresenterade. Det är också här de största skillnaderna på 4 procentenheter återfinns. Tidigare studier inom ramen för SOM-institutet har dock visat att skillnader i könsfördelning (liksom åldersfördelning) mellan befolkning, urval och svarandegrupp har en mycket liten inverkan på svarsmonster.

Vi har tidigare konstaterat att svarsbenägenheten är lägre bland män än bland kvinnor i de senaste årens undersökningar. I tabell 6 kan vi se att fördelningen i såväl Västra Götalands befolkning som i det urval som dragits ur denna population är jämn, med en lika stor andel kvinnor som män. Den något högre andelen kvinnor som deltar i undersökningen innebär därmed att svaren rymmer en viss, skevhet ifråga om könsrepresentation.

Tabell 6 Könsfördelning hos befolkningen, i urvalet och bland de svarande (procent)

År	Grupp	Kön		Summa
		Män	Kvinnor	
1992	Svarande	50	50	100
1993	Svarande	51	49	100
1994	Svarande	51	49	100
1995	Svarande	49	51	100
1996	Svarande	50	50	100
1997	Svarande	49	51	100
1998	Svarande	47	53	100
1999	Svarande	48	52	100
2000	Svarande	49	51	100
<hr/>				
2001	Befolkningen	50	50	100
	Bruttourval	49	51	100
	Nettourval	49	51	100
	Svarande	47	53	100
<hr/>				
2002	Befolkningen	50	50	100
	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	50	50	100
	Svarande	48	52	100
<hr/>				
2003	Befolkningen	50	50	100
	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	49	51	100
	Svarande	47	53	100
<hr/>				
2004	Befolkningen	50	50	100
	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	50	50	100
	Svarande	47	53	100
<hr/>				
2005	Befolkningen	50	50	100
	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	50	50	100
	Svarande	47	53	100

Kommentar: Uppgifterna om befolkningen är hämtade från www.scb.se/databaser.

Göteborgsregionen och övriga Västra Götaland

Vid analyser av materialet från Väst-SOM 2005 bör man vara medveten om att befolkningen i storstadsområdet skiljer sig något från de boende i övriga delar av Västsverige. Vi har tidigare pekat på skillnader i ålder och utbildningsnivå hos befolkningen i de båda delundersökningsområdena.

I tabell 7 kan vi se att stabiliteten i svarandegruppen mellan 1992 och 1997 med avseende på förvärvsställning och medborgarskap är i det närmaste total. 1998, när hela Västra Götalandsregionen inkluderades i undersökningen, sjönk andelen studenter och utländska medborgare – till förmån för en ökad andel ålderspensionärer och svenska medborgare – vilket i första hand visade sig vara en ren konsekvens av det utvidgade spridningsområdet för undersökningen. Vi ser även att den totala andelen svenska medborgare minskar sedan 2002. Den initiala tolkningen var att detta berodde på att frågan expanderades 2003 till att inkludera dubbelt medborgarskap, men minskningen tycks fortsätta i takt med en allt större andel svarande med utländskt eller dubbelt medborgarskap. Samtidigt kvarstår tydliga demografiska strukturskillnader mellan undersökningsområdena även i Väst-SOM 2005 – med färre ålderspensionärer, fler studenter, fler förvärvsarbetande och fler utländska medborgare i storstadsregionen jämfört med övriga Västra Götaland.

Tabell 7 Fördelning per förvärvsställning och medborgarskap 1992–2005

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005		
														TOTALT	Väst I	Väst II
<i>Förvärvsställning</i>																
Förvärvsarbete	57	57	55	57	57	57	57	58	57	60	57	57	56	55	56	54
Arbetsmarknads-																
politisk åtgärd	1	0	2	1	2	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1
AMS-utbildning	1	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Kunskapslyftet	-	-	-	-	-	-	1	1	1	0	-	-	-	-	-	-
Arbetslös	5	6	6	7	6	5	5	5	4	3	4	4	3	3	3	3
Ålderspensionär	17	16	16	15	15	15	17	17	20	19	19	21	23	22	21	23
Förtidspensionär	4	4	5	5	5	4	4	4	5	5	5	4	4	5	4	6
Hemarbetande	2	3	2	1	1	1	2	1	1	1	1	-	-	-	-	-
Studierande	13	13	14	14	14	16	12	13	11	11	12	12	12	11	12	10
Annat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	3	3
<i>Medborgarskap</i>																
Svenskt	-	95	95	94	95	94	95	96	96	96	96	95	94	93	91	96
Utländskt	-	5	5	6	5	6	5	4	4	4	4	3	4	4	5	2
Både svenskt och utländskt	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	3	4	2

De resultat som presenterats i detta kapitel visar sammantaget på att 2005 års Väst-SOM-undersökning genererat ett datamaterial som väl representerar olika grupper i den västsvenska befolkningen. En ytterligare bekräftelse på detta är att vid en jämfö-

relse med den nationella Riks-SOM-undersökningen kan det konstateras att svarmönstren mellan de olika undersökningarna skiljer sig endast marginellt. För flera centrala frågor har svarmönstren hos befolkningen i Västsverige jämförts dels med svarmönstren hos befolkningen som helhet och även med den grupp i det nationella urvalet som bor i Västra Götalandsregionen och Kungsbacka kommun. På det hela taget visar jämförelserna i detta kapitel – över tid, med andra undersökningar samt inom undersökningen – att de svarande i Väst-SOM 2005 som grupp betraktat är mycket lika befolkningen i Västra Götaland och Kungsbacka kommun.

Noter

- ¹ Kommunerna är Ale, Alingsås, Härryda, Kungsbacka, Kungälv, Lerum, Lilla Edet, Mölndal, Partille, Stenungsund, Tjörn och Öckerö. I Väst-SOM 1992 till 1995 ingick inte boende i Alingsås kommun i urvalet.
- ² Kommunerna är Bengtsfors, Bollebygd, Borås, Dals-Ed, Essunga, Falköping, Färgelanda, Grästorp, Gullspång, Götene, Herrljunga, Hjo, Karlsborg, Lidköping, Lysekil, Mariestad, Mark, Mellerud, Munkedal, Orust, Skara, Skövde, Sotenäs, Strömstad, Svenljunga, Tanum, Tibro, Tidaholm, Tranemo, Trollhättan, Töreboda, Uddevalla, Ulricehamn, Vara, Vårgårda, Vänersborg och Åmål.
- ³ Delregionerna är indelade enligt följande:
Göteborgsregionen: Ale, Alingsås, Göteborg, Härryda, Kungälv, Lerum, Lilla Edet, Mölndal, Partille, Stenungsund, Tjörn, Öckerö;
Sjuhärad: Bollebygd, Borås, Herrljunga, Mark, Svenljunga, Tranemo, Ulricehamn, Vårgårda;
Östra Skaraborg: Falköping, Gullspång, Hjo, Karlsborg, Mariestad, Skövde, Tibro, Tidaholm, Töreboda;
Västra Skaraborg: Essunga, Grästorp, Götene, Lidköping, Skara, Vara;
Fyrstad: Lysekil, Trollhättan, Uddevalla, Vänersborg;
Dalsland: Bengtsfors, Dals-Ed, Färgelanda, Mellerud, Åmål;
Norra Bohuslän: Orust, Munkedal, Sotenäs, Strömstad, Tanum.
Fyrbodal: Fyrstad, Dalsland och Norra Bohuslän.
Denna indelning är på tre punkter en förändring sedan 1998, då Herrljunga, Vårgårda samt Orust ingick i Göteborgsregionen.

Referenser

- Holmberg, Sören och Olof Petersson (1980) *Inom felmarginalen. En bok om politiska opinionsundersökningar*. Stockholm: LiberFörlag
- Holmberg, Sören och Olof Petersson (1998) *Opinionsundersökningar och demokratin*. Stockholm: SNS Förlag

- Jönsson, Sten m. fl. (1997) *Decentraliserad välfärdsstad – Demokrati, effektivitet och service*. Stockholm: SNS Förlag.
- Nilsson, Åsa (2006) ”Den nationella SOM-undersökningen 2005”. I Holmberg, Sören och Lennart Weibull (red) *Du stora nya värld*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Ohlsson, Anders (1986) *Att svara eller inte svara – det är frågan*. Rapport nr 12. Göteborg: Göteborgs universitet, Avdelningen för masskommunikation. www.scb.se. Statistikdatabaser, befolkningen.

REFLECTION ON REGIONALIZATION IN SWEDEN

~ MULTI-LEVEL GOVERNANCE UNDER ECONOMIC GLOBALIZATION ~

YO TSUCHIDA

Methodology of analysis ~ mutual relation between local economy, local structure and local policy

This section analyzes the transformation of regional economy and policy through examining the establishment of a regional government structure on an experimental basis in Sweden. Utilized here is the academic methodology of local finance in Japan focusing on the mutual relationship between local economy, local structure and local policy. This research methodology emerged and has primarily been used to analyze the sudden expansion of large urban area in the 1960s in Japan. Japanese government at the time, with the aim to promote a quick conversion toward heavy chemical industry, developed infrastructure including roads and industrial sites within large urban area to utilize big city and rural areas effectively resulting in a concentration of companies and a sudden inflow of population within large urban areas.

As a result, the population of municipalities within conurbation has increased three to five times within less than 10 years. These changes have brought about a transformation of local geographical structure from one with big cities and surrounding farm villages to one with big cities with a concentration of companies and suburban municipalities inhabited by people commuting to core city.

Change of local structure and local society

The rapid change of the local economy and local structure has brought about new local problems including air pollution, congestion of traffic and serious shortage of housing. At the same time, the people who moved into urban areas have faced not only lack of urban infrastructure including sewerage etc but also of public services including child care and so on. Mayors and local politicians argued at the time that services such as child care must be provided by each individual and they did not have the possibility to provide these as public services. But the transformation of the local society as a result of the increase in the population has brought about structural transformation of local society and politics and given birth to progressive mayors supported by inhabitants demanding welfare services in many municipalities.

These real world experiences have brought into existence an analytical method regarding the transformation of local economies. Important points of it are, keeping

in mind basic trends of central government policies and with structural transformation of local economy as a backdrop, to understand the transformation of local structure including the siting of companies and housing, population composition and relation among local areas, and to grasp changes in the local society and problems that may follow from these changes.

Economic globalization and transformation of local structure

The regional experiment in Sweden can be seen as an attempt to change local governing systems by a centralistic state faced with economic globalization. The Swedish welfare state has been thought of as a kind of system pursuing economic development, securing of employment and rising standard of welfare by strengthening the competitiveness of business and the political control of commercial activity. This system warrants reexamination given the situation in which government is faced with an outflow of capital on the one hand and the inability, resulting from economic globalization, of finance policy solutions to control companies on the other hand.

The strategy of the Swedish government faced with change has been to promote inward investment through affiliation to EU, deregulation of in- and outward investment, and raising attractiveness of local areas for investment. These conversions of policy followed the transformation of the economy and local structure.

The first major transformation relates to the progress of globalization of Swedish economy. On the one hand, multi-national corporations in Sweden invested world wide early on before going ahead with enlargement and outward investment and employment abroad after 1990. On the other hand, Sweden's foreign owned companies, many of which resulted from mergers with or acquisition of existing Swedish companies, have come to occupy more than 30 percent of investment for research and development and just less than 50 percent of export from Sweden. This situation makes estimation of the dysfunction of direct control to big business by government realistic.

The second aspect of the transformation relates to the impact of globalization of the local economy and industry. Government policies to raise the attractiveness of local areas for investment through the provision of infrastructure and research and educational institutions has provided the necessary preconditions for local areas to strengthen their direct connection with European and global economy.

The third aspect of the transformation relates to the economy and structure of the local area. Globalization of local economies, or circumstances in which each local area has been part of global economic competition, have caused some part of existing local industry to disappear and economic activities to become concentrated in major economic areas. Consequently, these central economic areas have witnessed an economic revitalization by utilizing economic resources in a wide area including the surrounding rural area. It is important that the concentration of

economic activities within a regional area is conditioned by infrastructure and research institutions provided by central government.

In short, “the local area” is growing in importance in economic and industrial policy in Sweden. Characteristics of these changes can be summarized in two points.

First is the trend toward an “open system” in which each area, seeking the possibility of development, strengthens its direct connection with Europe and the world rather than solely with domestic actors.

Second is the trend toward regional economic, social and political convergence among municipalities and collaboration among economic actors within regional or sub-regional areas. This paper will understand these processes as “geographical regionalization”.

These changes as a whole suggest that the transformation of the geo-economical structure of the nation as a whole toward an “open system with several cores,” in which the main regions are directly connected with the world economy. That the process is progressing under the presumption of a strong central government makes it possible to understand it as a path dependent conversion from a centralistic system. These changes can be seen as the fundamental backdrop against which we can reexamine local governing systems, which necessitate a move toward multi-level governance.

Keeping this in mind, we will examine below state and characteristics of the transformation of Västra Götaland.

Structural transformation in Gothenburg and Västra-Götaland

Transformation of local industry

The regions of Skåne and Västra Götaland, which represent an experiment in Sweden’s government structure, are in the process of region wide structural changes caused by the conversion of industrial structure, by economic globalization and especially by the economic crisis of the early 1990s, which represented somewhat of a turning point. This process has been, side by side with a decline of existing industry, accompanied by a concentration of companies seeking to establish a connection with actors in Europe and globally. From the point of regional geographical structure, there are changes in relations among areas within regions, including the process toward concentration of economic activities into central areas and expansion of activity of central area toward surrounding area. It is interesting that these transformations have been conditioned by developing education and research institutions and infrastructures including roads provided by central government to raise attractiveness for investment, as important factors.

Västra Götaland, the area surrounding the city of Gothenburg, in the wake of the restructuring of industry in the latter half of 1970s and the economic crisis in the early 1990s, is now in the process of conversion and advancement of industrial

structure through strengthening its connection with global economic activity. The characteristics of an enlarging economy in Gothenburg, which has big companies in the automobile, pharmaceutical and IT industries, are that concentration of companies is growing side by side with an increase in foreign owned companies, though mainly as a result of mergers and acquisitions of existing companies. These changes have resulted from the policy to promote inward investment through the provision of infrastructure and investment in research and education.

On the other hand, Business Region Gothenburg (BRG) established and founded by Gothenburg and surrounding municipalities is now making an effort to establish cluster formations and networking among companies including newly established ones. These factors have resulted in an accumulation of industry in Gothenburg with some mutual relations among, a circumstance which has resulted from a combination of the accumulation of manufacturing companies shaped historically in Gothenburg, the characteristics of the industries in Gothenburg (centered around the production of consumer goods), and the urban policy of Gothenburg and the region, which emphasizes the promotion of culture. This process has caused an increase of commuters from surrounding municipalities to Gothenburg, resulting in conurbation.

In the local economy of Västra Götaland as a whole, many local industries have stagnated or been forced to scale down as a result of global competition and/or the previous industrial restructuring. On the other hand there is a concentration of the labor market to local core areas of economic activity including Borås and Trollhättan. As a result, the economic activity within the region is concentrated to the Greater Gothenburg area and some secondary core areas.

In general, the above mentioned transformations are bringing about changes in the local geo-economic structure in the region. It has been said so far that region wide connections among each area have not been strong, which resulted from historical developments as well as characteristics of modern industry of Sweden oriented to export from the beginning. Characteristic now is the formation of economic connections among each area mediated by infrastructure which has resulted from the fact that conversion of industrial structure in Gothenburg has made it most important to provide infrastructure connecting the port with major cities within Sweden. In addition, as a new trend resulting from betterment of transportation there can be witnessed an enlargement of the commuting area beyond Greater Gothenburg Region (GGR). These results make it realistic to expect the formation of a region wide unification, although within a delimited area.

“Employment securing World City” ~ its brightness and shadow

Characteristic of the policy of Gothenburg is to keep its position as a node within global economy through maintaining condition of the city as a whole as a field of economic activity through policies including establishment of education, research

and cultural institutions. The strategy can be grasped as an urban policy which has been integrated with the policy to secure employment – “Employment securing World City” in the era of economic globalization. This strategy, which is different from a “Global City” which seeks to be a global financial center, does not attach too much importance on finance and the stock market but rather emphasizes securing employment through raising the quality of the local labor market, has continuity with welfare state policy pursued historically in Sweden. On the other hand, the fact that the policy is based on the presumption of rapid restructuring of existing industry tends to create serious local problems, including miss matching within labor market.

Resulting from the concentration of companies, there is an inflow of young people and immigrants in Gothenburg on the one hand, and an increase of outflow of inhabitants including high income people to suburban communities on the other hand, which consequently results in an increase of population with rising number of in- and outflow.

This has resulted in segregation in Gothenburg with suburbs inhabited by high income people and other areas inhabited largely by immigrants and low income people. The fact that economic development in Gothenburg is followed by a concentration of an excellent labor force from the whole country will tend to strengthen this trend. It is obvious that these changes will bring about qualitative changes in the local society, making it necessary to consider diversification of local society for the municipality in executing its policy.

In sum, the transformation of the local structure in Västra Götaland can be characterized as follows. First, as a region broadly defined, there has been a phenomena of curtailment of existing local industry on the one hand and concentration of economic and social activity and labor market to the big city and secondary core areas on the other hand. Second, with the concentration of investments in urban areas, there has been progress toward an enlargement of the urban area and changes of geographical structure including enlargement of the commuting area and of the suburban area. Third, the larger urban area has on the one hand seen a concentration of high-tech industries and on the other hand become the focus of various urban problems following the structural change of local economy.

These trends indicate the fact that global economic competition easily results in increase in disparities in development among areas. At the same time, characteristics of finance of big cities which on the one hand apt to have social problems and on the other hand have to depend wholly on taxes on inhabitants to finance its policy to maintain the urban environment, suggest that difficulty of finance in economic downturn may be realistic. These facts show the necessity of regional government with a region-wide policy and function for some kind of resource redistribution to respond to economic and social unification and disparity among areas.

Progress of “Geographical regionalization”

Characteristics of Swedish local governing system

One of the characteristics of local governing systems in Sweden shows itself clearly in the fact that the authority of the government at the regional level is rather a matter of ambiguity. The system can be characterized in the following way, assuming that each part of domestic economy is mutually interrelated. First, while municipalities have large populations and financial power and are playing an important role as the provider of public utilities, the central government has the authority on almost all policies of industry and employment and strong authority toward the municipality. Second, there exists some ambiguity regarding authority within the county level. In reality, the old counties have no such status as local government with general authority.

Centralistic system as such could be said to be an efficient system for promoting a conversion of industrial structure to be competitive and encourage investment by big companies through authority and policy of central government.

This system has had problems, however. Firstly, it has brought about ambiguity of authority at the regional level including division of labor between the county administrative boards and the county councils, and yielded local demands to establish local self-government on the regional level. Problems following the ambiguity of authority have become clear with the increasing needs to coordinate policies within the regions, following the expansion of social/economical activities and the related local development policy of the central government to increase attractiveness for investment. These ambiguities in the division of labor and resulting problems of coordination have forced the government to reexamine its regional policy. Secondly, in order to maintain a high level of quality in service provision, the central government has been forced to grant local governments greater discretion.

Change towards “Open system with Plural cores”

In order to consider the mechanisms by which economic globalization influences local governing systems, we may examine the following factors.

Firstly, regionalization as a structure to mobilize region-wide resources, different from regional government, is now in progress. The background of this trend is the necessity to utilize comprehensively resources within a region, including its infrastructure, educational institutions, housing and so on to induce investment under global economic competition. Private-public partnership may come into play as a means of managing and providing these resources. Paying attention to this phenomenon will be useful to analyze the background of the transformation of local development policy of the government, the activities of actors within region and the mutual relation between these.

Secondly, influences brought about by the regional policy of the EU and a European wide network of major cities. It is clear that the regional policy of the EU has

not only directly triggered the regional experiment in Sweden but also influenced thereafter the strategy of the central and local governments that seek to induce investment and to establish connections with European wide actors.

Keeping these in mind, the process surrounding the regional experiment can be grasped as follows. The impact of economic globalization has, through the increased importance of mobilizing regional resources, made a reexamination of the government's regional policy unavoidable. At the same time, the fact that the EU stimulated the establishment of regional units of local government, has triggered the regional experiment. However, this has not brought into existence a region government as a permanent institution. On the other hand, it has been obvious that activities on the local area, for example raising attractiveness for investment and activating local economy, call for participation and network of a wide range of organizations including local government, business actors and so on. As a result, the government has chosen regionalization as a network formation within the regional area rather than decentralization through the establishment of a regional government. The background of this regional experiment lies in the influence of EU policy, and while this policy is not directly connected to regional institutionalization, there has been a direction in the policy that has intended regionalization.

On the other side, the influence of economic globalization and the conversion of policy to emphasize local attractiveness for investment have brought into existence a qualitative transformation within the region. The characteristics of these processes are, from the point of mutual relation between municipalities within the region and the geo-economic/social structural transformation, the fact that, although with some tensions, unification within region is now proceeding. This paper will understand these processes as "geographical regionalization", which can be characterized as follows.

Firstly, each regional area, seeking the possibility of development, has gone in a direction to deepen its direct connection with economic and institutional actors abroad including EU. In other words, the tendency is to move toward an open system within which each area is expanding its direct connection with Europe and the world rather than domestic actors. These factors as a whole make it realistic to estimate transformation toward an "open system with plural cores" within which main regions connect directly with the world economy.

Secondly, each area is going in the direction of strengthening regional unification. There is a geographical transformation of the regional structure including an expansion of commuting areas centered around a core municipality and a change of the relationship among each local area toward one with a single core and peripheral areas. It's going in the direction of strengthening social/economic unification among municipalities within regional or sub-regional areas.

Thirdly, with the expansion of social and economic activities, each municipality is going to lose its comprehensiveness as a place to work and also to live as a result of the shift within mutual relations among municipalities, the differentiation between

the core and peripheral municipalities, and the separation of employment areas and residential areas. This trend, as it makes cooperation among municipalities unavoidable, increases the necessity of regional and sub-regional policy.

On the whole, there is the trend, although with some tension, toward social and economic unification within the region and agreement among municipalities to demand from the central government the provision of infrastructure. In short, there is a tendency toward social/economic and political unification to establish regional government.

Multi-level governance under “Open system with Plural cores”

Transformation of central and local government relation

Globalization of the Swedish economy has brought about a fundamental necessity to reexamine the existing system which has been based on the assumption of some kind of unification of domestic economy, authority concentrated to the central government and limited authority to local governments.

First, the power of the central government to control economic activity in the country and local government through financial authority has been restricted. Investment by global companies has lost direct connection with domestic investment and increase of employment and global competition has brought about pressure to pull down tax rate resulting in a restriction on the financial power of government.

Second, there is growing importance of the governing system on the regional level following economic globalization, showing itself in the fact that the establishment of the structure, to mobilize region-wide resources including partnership with private companies has become an important factor in local development strategies.

The third needing reconsideration relates to the diversification of local society and problems. Globalization of local economy has brought about increasing disparities among local areas following to restructuring of industry and works, which with preceding factors including low income people, aging and so on has formed together complex local problems, necessitating policy that fit the local circumstances.

These transformations are forcing a fundamental revision of the existing system which, resulting from a concentration of authorities to the central government and presuming independent authority and financial power of municipalities, has created an ambiguous condition of region government politically and administratively.

These changes prompt a reexamination of the role and structure of multi-level governance when considering a reformation of local government. Multi-level governance here means the governing system which, including from central government to regions, municipalities and units of neighborhoods, can utilize roles and functions of the whole and each level, and utilize partnerships with the private sector and to carry out democracy.

Multi-level governance and region

One of the focal points to consider when analyzing the role of regional government is the relationship between the municipality and the regional government. Considering the role of regional government from the point of the municipalities, it is important to consider that region wide political unity is strengthening, premising strong power of central government or rather making it as main motivation to have advantageous compromise from government for each area. Resulting from the fact that each municipality is seeking to have investments, the role and authority of the central government in local development to provide infrastructure has grown stronger.

The role of regional government from the point of the municipalities in regard to development policy can be understood from three aspects. First is its pivotal role gathering powers within the region to raise negotiating power against the central government to demand the provision of infrastructure. Second is its role to coordinate interests among municipalities within the region through its power to plan infrastructure. Last is to support development of peripheral areas within the region. Needless to say, these are based on the trend toward economic/social unification within the regions, in other words geographical regionalization.

The role of each level of local government in multi-level governance must be examined with the following in mind. The first is policy and financing of large urban cities. The role and characteristic of big cities to make suitable arenas for economic activity through connecting industry, culture and environment, with high-tech research and education and the provision of an economic base has important meaning for the regional economy as a whole. At the same time it is necessary to enact policies to respond to local problems, when problems in big cities are becoming a focal point, which makes cooperation with local communities based on institutions of urban decentralization indispensable. And in the long run a re-examination of revenue source will be unavoidable.

A second consideration is the role of regional and sub-regional government. It is obvious that economic globalization accelerated economic disparities among local areas through declining of existing local industry. From the point of the regional level, it is impossible for the areas with some kind of disadvantages to consider the policy to attract investment domestic and abroad to secure employment as the only model. In this sense, the direction for future local development must be a combination of plural models. In that sense, the role of regional government is to overarch and support these models and give rise to growth and competitiveness.

Third is the role of central government to enact nation wide resource redistribution and to secure a national minimum. It is clear that an expansion of power of the local level is not simply in the direction of "dismantling the sovereign state". Activities of regions presume strong power of the central government financially and institutionally, and it must be said that it is not a matter of dismantling the welfare state but reorganizing it. At the same time it must be pointed out that, with

the evidence of expanding economic disparity, the subject of insuring the general rights in the whole country on the one hand and the expansion of local authority on the other hand, becomes vital. It will necessitate the development of democratic institutions in the future.

References

- Kenichi Miyamoto (1980) *Theory of Urban Economy*. Chikuma Shobo
Arthur Benz, etal (2000) *REGIONALISATION*°, FRITZES
Yo Tsuchida (2004) *Local Governance in Decentralized Society*. Sakurai Shoten
Yo Tsuchida (2006) “Geographical Regionalization: Reflection on regionalization in Sweden” presentation at 15th Nordiske Kommunalforskerkonference Nov. 2006

GÖTEBORG OCH DEN KREATIVA KLASSEN

RUDOLF ANTONI

De senaste decennierna har fört med sig stora förändringar för människan både i den globala och i den digitala kontexten. Idag är det mycket som tyder på att vi är mitt uppe i ett skifte där vårt samhälle måste omdefinieras efter nya ramar. Samtidigt som vidgandet av våra horisonter har inneburit att världen har blivit större så har tillgängligheten gjort att denna värld har kommit oss mycket närmare. Vi lever numera i vad som kallas en kunskapsbaserad ekonomi och innovationerna följer på varandra allt fortare. Ett exempel på detta är att det under de senaste 25 åren har uppfunnits lika mycket som under de föregående 65 åren och i USA utgjordes mer än hälften av den ekonomiska tillväxten 1999 av produkter som överhuvudtaget inte existerade tio år tidigare. (Cooke 2002, Rutten 2003) Ur ekonomisk synpunkt spelar tillgången till råvaror och arbetskraft idag betydligt mindre roll än kreativiteten och organisationsförmågan att göra någonting bra med dem. I och med detta handlar den globala konkurrensen på 2000-talet inte uteslutande om handel med varor och tjänster utan även om flöden av människor, kunskap och talang.

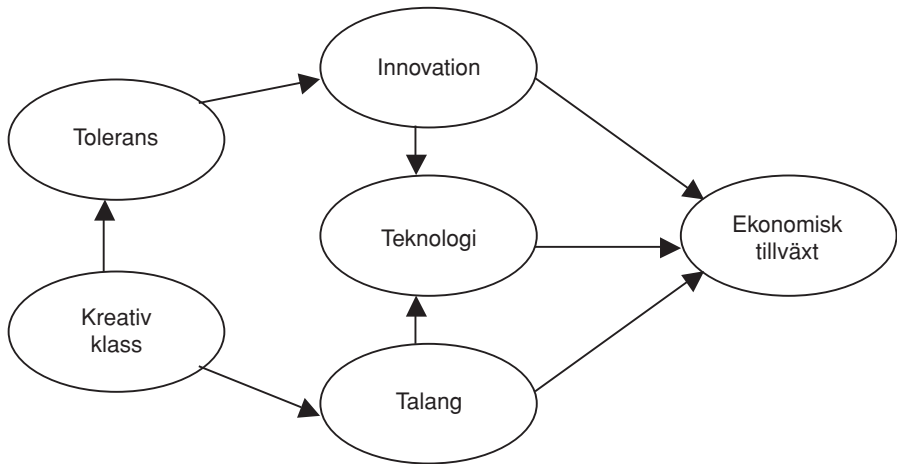
För ungefär hundra år sedan övergick vi från ett jordbrukssamhälle till ett industrisamhälle. Sociologen Manuel Castells talar i sin trilogi *Informationsåldern* om att vi idag har gått vidare från industrisamhället till ett nätverkssamhälle där ”råvarorna” består av information och där människors värde bestäms av deras förmåga att producera information. I det traditionella industrisamhället var en arbetare utbytbar mot en annan. Så är det inte i nätverkssamhället där kravet på kreativitet kopplar yrkesarbetandet till en unik individ. (Castells 1998, 2000) Eftersom positionen som unik kompetensbärare stärker den egna makten och egenintresset hos de som producerar informationen innebär detta också att samhället har blivit betydligt mer individualistiskt. Tidigare analyser, bland annat av data från SOM-undersökningen, tyder på att detta nya skikt i samhället dessutom är mindre fäst vid traditionella tankar om exempelvis demokrati, deltagande och den politiska gemenskapen. (Bjereld & Demker 2003)

En teori som har blivit mycket omtalad de senaste åren är den amerikanske ekonomen Richard Floridas tes om den kreativa ekonomin och den kreativa klassen. Enligt Florida är det idag kreativitet och initiativkraft som driver ekonomin och utvecklingen framåt. Det samhälle som lyckas bäst är det som skickligast utvinner befolkningens kreativa potential och som mest framgångsrikt lockar till sig kreativa individer från andra ställen. Den kreativa klassen utgörs i första hand av en superkreativ kärna som består av bland annat ingenjörer, professorer, forskare, arkitekter

och designers; men även av poeter, författare, konstnärer, artister och underhållare. Den superkreativa kärnan består med andra ord av människor som dagligen arbetar med att använda sin kreativitet. Det som utmärker den kreativa individen är att han eller hon ser samma saker som alla andra men tänker och gör någonting annat. (Koestler 1975) Många av dessa kreativa individer skapar på ett eller annat sätt nya former och tankar som sedan kan omsättas till bredare användningsområden och därmed sysselsätta betydligt fler människor. Bortom denna grupp ligger den övriga kreativa klassen som består av människor som arbetar inom områden med höga kunskapskrav som exempelvis lag, medicin, teknologi, ekonomi och finans samt management. (Florida 2002)

Tillväxtens tre T:n

Floridas tankar om betydelsen av platsen, staden, regionen eller landet, för den kreativa klassen är i egentlig mening en variant på den klassiska teoribildningen kring fenomenet growth-pole. Det vill säga att en viss plats med rätt start, rätt förutsättningar och rätt timing kan börja växa både befolkningsmässigt och arbetsmarknadsmässigt och det faktum att platsen växer gör att den drar till sig ännu fler människor, mer företagande och således ännu mer tillväxt. (Parr 1999) Platsen som sådan blir med andra ord en slags tillväxtens epicentrum. Det som skiljer Floridas tankar från tidigare teoribildning om bland annat socialt kapital och humankapital är att han hävdar att det har skett stora förändringar när det gäller vad som idag skapar tillväxt. Han har i sin forskning identifierat tre T:n som utgör grunden för ekonomisk tillväxt i den kreativa tidsåldern – teknologi, talang och tolerans. Teknologi handlar här om hur mycket teknologisk innovation som pågår i distriktet men även om teknikens spridning och användning bland befolkningen. Talang definieras av Florida som alla med kandidatexamen eller högre utbildning medan tolerans handlar om öppenhet och tillgänglighet i samhället för en mångfald av etniciteter och livsstilval. Kreativiteten frodas och ekonomin blomstrar enligt Florida på platser som innehar en hög grad av dessa tre egenskaper. Detta visar Florida genom en rad olika index som exempelvis bohemindex, talangindex och gayindex. (Florida 2002) Sambandet mellan den kreativa klassen och en stads framgång ser med andra ord ut som i figur 1 nedan. Andelen kreativ klass samverkar med andelen talangfulla människor och toleransen, eller öppenheten för nya människor av alla sorter. Den superkreativa kärnan skapar idéer och innovationer som i sin tur sysselsätter en allt större andel kreativ klass. En hög andel talang och en hög grad av innovation både kräver och banar väg för en avancerad teknologisk utveckling. Samtliga dessa faktorer samverkar således i den ekonomiska tillväxten.

Figur 1 Tolerans, kreativitet och ekonomisk tillväxt

Källa: Florida & Tinagli 2004

Men det är inte egentligen de tre T:na som gör en plats attraktiv för den kreativa klassen. De egenskaper som gör att man väljer en plats framför en annan summerar Florida istället i termen "Quality of place" som syftar till de unika egenskaper som karaktäriserar en plats och gör den attraktiv. En plats kan då ha tre huvudsakliga dimensioner: vad finns där, vem finns där och vad är på gång? En stad måste med andra ord erbjuda en bra miljö, både byggd och naturlig, som är anpassad för ett kreativt leverne. Dessutom måste den erbjuda ett rikt och levande kultur- och stadsliv som stimulerar kreativiteten och skapar mötesplatser för människor. Slutligen måste staden också erbjuda ett rikt spektrum av olika sorters människor och livsstilar som ger utbyte för den kreativa individen, eller som Lucas skriver: "What can people be paying Manhattan or downtown Chicago rents for, if not being near other people". (Lucas 1988)

En av många effekter av globaliseringen är att den internationella konkurrenssituationen har förändrats. Från att huvudsakligen ha varit en kamp mellan nationer om handelsvaror har det i allt större utsträckning övergått till en regionernas kamp om den bästa arbetskraften, den bästa talangen eller om man så önskar den kreativa klassen. Enligt Floridas forskning ligger Sverige bra till – mycket bra. I det sammanslagna indexet över teknologi, talang och tolerans är Sverige främst av samtliga 45 undersökta länder mycket tack vare extremt höga noteringar gällande tolerans och höga värden för teknologi. Med andra ord har vi i en global kontext goda förutsättningar inför framtiden. Andra mätningar inom Sverige visar att omkring 35 procent av den totala befolkningen tillhör den kreativa klassen. Högst andel är det i Stockholm med 49,5 procent, därefter i Göteborg med 42 procent och i Malmö med 40 procent. (Ström 2006)¹

Vilka är de kreativa?

(...) the creative class is not a homogenous group where everyone thinks alike. It's a wildly heterogeneous group which includes all sorts of political and social ideas."

Richard Florida 2006

Det mesta av Floridas forskning kring den kreativa klassen bygger på sammanställande av olika former av ekonomisk statistik. Den följande redovisningen är istället baserad på surveydata, vilket inte tidigare har gjorts. Enligt Väst-SOM-undersökningen 2005 är andelen kreativ klass i Göteborgs kommun totalt 43 procent och i Göteborgsregionen 41 procent, resultat som stämmer mycket väl överens med tidigare forskning på området (42 procent i Ström 2006). Av dessa kan omkring 15 procent räknas till den superkreativa kärnan. I övriga Västra Götaland ligger andelen kreativ klass något under riksgenomsnittet på 35 procent vilket är rimligt då det främst är storstäderna som drar upp genomsnittet. I den fortsatta redovisningen kommer fokus att ligga enbart på Göteborgsregionen.

Tabell 1 Andel kreativ klass i Göteborg och Västra Götaland (procent)

	Göteborgs kommun	Göteborgs- regionen	Övriga Västra Götaland
Superkreativ kärna	15	14	6
Övrig kreativ klass	28	27	23
Övriga yrken	57	59	71
Total	100	100	100
Antal svar	652	1194	1049

Källa: Väst-SOM 2005

Kommentar: Endast de som har besvarat frågan om yrke samt är 64 år eller yngre ingår i procentbasen.

Som grupp betraktat skiljer sig den kreativa klassen betydligt från andra mer vedertagna indelningar. Dessutom är det ganska stor skillnad mellan den superkreativa kärnan och den övriga kreativa klassen. I vissa hänseenden kan det vara så att likheten är större mellan de superkreativa och de som inte räknas till den kreativa klassen än med dem som räknas till övrig kreativ klass.

Tabell 2 De kreativa klasserna i Göteborgsregionen 2005 (procent)

	Superkreativ kärna	Övrig kreativ klass	Övriga yrken
Kön			
Kvinnor	37	53	57
Män	63	47	43
Ålder			
15-19 år	1	0	2
20-29 år	11	10	18
30-39 år	34	24	20
40-49 år	28	27	22
50-59 år	17	30	24
60-64 år	10	9	14
Utbildning			
Låg	4	4	19
Medellåg	13	14	42
Medelhög	21	18	26
Hög	63	64	14
Subjektiv familjeklass			
Arbetsarhem	9	15	50
Tjänstemannahem	33	35	32
Högre tjänstemanna-/akademikerhem	49	42	9
Företagarhem	9	8	9
Stadsdelens resursstyrka			
Resursstarka SDN	29	28	21
Medelresursstarka SDN	40	35	33
Medelresurssvaga SDN	26	24	26
Resurssvaga SDN	4	13	20
Morgontidningsläsning			
6-7 dgr/v	71	71	57
4-5 dgr/v	13	14	20
2-3 dgr/v	6	9	12
Mer sällan/aldrig	10	6	11
Intresse för politik			
Mycket intresserad	17	15	8
Ganska intresserad	45	45	37
Inte särskilt intresserad	34	35	44
Inte alls intresserad	4	5	12
Placering på politisk vänster-högerskala			
Klart till vänster	6	7	7
Något till vänster	25	26	23
Varken till vänster eller till höger	20	25	38
Något till höger	36	31	22
Klart till höger	13	12	9
Antal svar	162	324	703

Källa: Väst-SOM 2005

Kommentar: Endast de som har besvarat frågan om yrke samt är 64 år eller yngre ingår i procentbasen.

Bland de superkreativa finns en tydlig överrepresentation av män och en ålderskoncentration till huvudsakligen 30-49 år. Den övriga kreativa klassen är mer könsneutral och har en större åldersspridning. De kreativa klasserna är huvudsakligen högutbildade och 40-50 procent av dem räknar sig till högre tjänstemanna-/akademikerfamilj. Värt att notera är att omkring var tionde ser sig själv tillhöra arbetarfamilj. De superkreativa är mest benägna att bo i medelresursstarka stadsdelar och minst benägna att bo i resurssvaga stadsdelar. Betydligt fler av de kreativa klasserna är intresserade av politik och håller sig uppdaterade med en morgontidning. När det gäller den politiska placeringen på en vänster-högerskala finns det bland de superkreativa en viss övervikt åt höger. Denna övervikt är dock ganska liten med tanke på hur denna grupp i övrigt ser ut med avseende på kön, utbildning och subjektiv klass – faktorer som alla drar åt höger politiskt sett.

En tredjedel av de kreativa klasserna i Göteborg bor i de centrala stadsdelarna (Centrum, Linnéstaden och Majorna). Detta förklarar varför tidigare resultat visade att de flesta bodde i medelresursstarka stadsdelar. Störst koncentration finner man i Linnéstaden där 26 procent av de boende räknas till den superkreativa kärnan och totalt sett 57 procent räknas till kreativ klass. Därefter följer Majorna med 19 procent superkreativ kärna och totalt sett 52 procent kreativ klass. Lägst andel kreativ klass finns i stadsdelen Kortedala (15 procent). Men även Bergsjön, Gunnared, Styrso och Högsbo har en låg andel kreativ klass i befolkningen (under 30 procent).²

I böckerna *Cities and the creative class* (Florida 2005A) och *The Flight of the Creative Class* (Florida 2005B) pekar Florida ut flera tendenser i den kreativa klassen som gör att framgångsrika länder som USA och städer som Paris och London bör tänka till ordentligt. Den kreativa individen är i högsta grad mobil och kan därför i princip lika gärna söka arbete i Göteborgs som i Shanghai, Dubai eller Bern. Man har inte heller samma syn på arbete och fritid som tidigare generationer. Yrket ligger inte lika stark till grund för identiteten vilket innebär att man inte *är* det man arbetar som. Därför läggs mer tid, mer engagemang och framförallt mer vikt vid fritiden och olika fritidsintressen. Det är snarare där identiteten skapas. Vart den kreativa individen söker sig yrkesmässigt beror endast delvis på lönen och arbetet som sådant. Den fysiska platsen är minst lika viktig, vad som finns där, vem som finns där och vad som är på gång. I den kreativa klassen lockas man inte nödvändigtvis av det som städer brukar satsa på som exempelvis stora shoppingcenter, nöjesfält/temaparker och evenemang. Snarare söker man efter det genuina och kultur som växer underifrån. Man söker öppenhet och högt i tak då det gäller idéer och oliktänkande. Att det finns många olika typer av människor i omgivningen ses som en fördel. Det finns med andra ord all anledning för en stad eller region att ta reda på hur den kreativa klassen ser på staden, fritiden, universitetet och framtiden. Det kan vara grundläggande för tillväxten i den kreativa ekonomin.

Man kan alltså konstatera att Sverige ligger bra till i Floridas kreativitetsindex och att Göteborg har en hög andel som kan räknas till den kreativa klassen. Ur kreativ

synpunkt är allt med andra ord gott för närvarande. Frågan som återstår är förstås vad framtiden bär i sitt sköte och hur Göteborg kommer att stå sig i den globala konkurrensen om dessa högst mobila individer. Svaren på dessa frågor finner man troligen bäst hos de kreativa, i deras vanor och attityder. Därför kommer de närmast förestående kapitlen att redovisa några huvudresultat från Väst-SOM 2005 fördelade på den superkreativa kärnan, övrig kreativ klass och övriga yrken. Förhoppningsvis kommer detta att ge en bild av vad som särskiljer dessa grupper samt hur de ser på Göteborg som stad inför framtiden.

Staden och den kreativa klassen

Creative centers provide the integrated eco-system or habitat where all forms of creativity – artistic and cultural, technological and economic – can take root and flourish.

Richard Florida 2002

Kreativa städer har det funnits i alla tidsåldrar men inga städer verkar vara kreativa för alltid. Det finns många exempel på detta genom historien. (Hall 1998) Några platser där kreativiteten en gång har flödat är Aten, Alexandria och Florens. Visserligen är flera av dessa fortfarande världsstäder men få skulle nog idag nämna dem som kreativa föredömen. Det finns många teorier om vad som ligger bakom den kreativa blomstring som vid olika tillfällen uppstår på olika platser. Men vissa mönster finns att utläsa ur historien. Kreativitet uppstår när många människor koncentreras till en och samma plats, kreativitet uppstår då olika sorters människor möts och kreativitet uppstår ofta då det råder instabilitet i samhället. (Hospers 2003) Sett ur ett samhällsbyggande perspektiv är inte det sistnämnda en särskilt lockande väg att gå. Men att städer som samlar många människor av olika slag skapar grogrund för kreativitet, att det blir som en smältdegel, är en betydligt mer lockande tanke. Har man en heterogen befolkning bestående av såväl barnfamiljer och entreprenörer som konstnärer, invandrare, pensionärer och studenter; alla med olika talanger och olika intressen som efterfrågar helt olika saker; har man dem i en lika heterogen stadsmiljö med gammalt och nytt, högt och lågt, dyrt och billigt – då uppstår kreativitet. Då finns nämligen alla möjligheter för dem att mötas på gatan, utbyta erfarenheter och kunskap, plocka upp nya idéer och skapa innovation. (Jacobs 1969) Men när boendekostnaderna i en stad drivs upp och man bygger mycket nytt tvingas många av dess kreativa invånare ut ur staden. Både befolkningen och stadsmiljön blir då mer homogen och således mindre kreativ. Att boendekostnaderna ökar är inget större problem för kreativa personer som arbetar inom lukrativa branscher som IT-sektorn eller läkemedelsindustrin. Däremot riskerar det att tvinga bort exempelvis konstnärer, skådespelare och författare – de som mer eller mindre utgör kryddan i samhället och ursprungligen skapade den kreativa miljön.

Tabell 3 Synen på service i Göteborgsregionen (procentbalans)

	Superkreativ kärna	Övrig kreativ klass	Övriga yrken
Samhällsstruktur			
Kollektivtrafik	18	24	31
Gator och vägar	-9	-4	-5
Renhållning på allmänna platser	10	11	13
Tillgång på bostäder	-49	-44	-46
Möjligheten att få jobb	-43	-23	-35
Miljövård	7	20	18
Vård			
Barnvårdscentral	29	29	28
Vårdcentral	10	23	24
Sjukhusvård	29	36	33
Privatläkare	33	34	31
Folktandvård	35	42	40
Privattandläkare	50	46	40
Barnomsorg och skola			
Föräldrakooperativ barnomsorg	9	6	5
Kommunal barnomsorg	20	25	25
Kommunal grundskola	14	25	20
Kommunal gymnasieskola	12	18	19
Friskola	11	8	7
Social omsorg			
Äldreomsorg	-1	0	4
Socialtjänst	1	-1	-3
Färdtjänst	1	4	4
Handikappomsorg	0	3	2
Fritid och kultur			
Idrottsanläggningar	37	49	44
Bibliotek	66	68	62
Kulturaktiviteter	52	50	35
Fritidsverksamhet	26	34	30
Turism	38	36	28

Kommentar: I bedömningen av serviceområden ingår svarsalternativet "ingen uppfattning". Även de som svarat detta ingår i procentbasen. Skalan går från -100 om alla är missnöjda till +100 om alla är nöjda. Serviceområden markerade med grått visar skillnad på minst 10 balansomåttenheter mellan de olika klasserna.

Bristen på bostäder är påtaglig i Göteborg. Trots en befolkningsökning som ligger klart över genomsnittet i Sverige ligger nytilskottet av bostäder i Göteborg istället strax under riksgenomsnittet. Även i jämförelse med storstadsregionerna Stockholm och Malmö är bostadsbeståndet lågt i Göteborg. (Hyresgästföreningen 2005) Enligt konsumentprisindex har kostnaden för boende i Göteborg dessutom mer än tredubblats under de senaste 25 åren och ser man endast till hyres- och bostadsrättslägenheter har kostnaden mer än fyrdubblats. (Statistisk årsbok Göteborg 2005) Detta är ett reellt problem för staden. Risken finns att kreativa individer inte har råd att bo kvar, att man i sin iver att snygga till och fräscha upp tvingar dem att flytta någon annanstans. Istället för att ge staden det lyft man eftersträvar bygger man med andra ord bort många av de platser som utgör grogrunden för den kultur som är stadens anda. Eller som Jane Jacobs uttryckte det "New ideas require old buildings." (I Florida 2005b)

Att tillgången på bostäder är en högt prioriterad fråga bland befolkningen blir tydligt då man ser till inställningen till en rad olika serviceområden. På just bostadsområdet är det dock mycket liten skillnad mellan de kreativa klasserna och övriga. I samtliga grupper är en klar majoritet missnöjd med detta serviceområde. När det gäller inställningen till andra serviceområden blir det större spännvidd mellan de olika klasserna. Om man jämför den superkreativa kärnan med den övriga kreativa klassen så är de förstnämnda mindre nöjda med den kommunala skolan, vårdcentraler, idrottsanläggningar, miljövård och möjligheten att få jobb. Jämförs de superkreativa med gruppen övriga så är de kreativa generellt sett mindre nöjda med serviceområden som vårdcentraler, kollektivtrafiken och miljövård. De är dock mer nöjda med privatvård, kulturaktiviteter och turism.

I Väst-SOM-undersökningen efterfrågas inte bara hur nöjd man är med servicen på olika områden utan även hur man anser att de olika områdena borde prioriteras ur ett budgetperspektiv. Den superkreativa kärnan prioriterar fritidsverksamhet högre än någon annan och är dessutom den enda grupp som prioriterar idrottsanläggningar bland topp tio serviceområden att satsa på. Detta stämmer väl överens med bilden av den kreativa klassen som en grupp som månar om sin fritid. Att kommunal grundskola prioriteras högst bland de superkreativa beror troligen på att en stor andel av dem är i åldern 30-49 år, en grupp där många har barn i skolåldern. Att tillgången på jobb och bostäder sjunker längre ner i prioriteringen bland de kreativa klasserna kan tolkas som att detta inte ses som så stora problem för dem som för de med övriga yrken. Istället prioriterar man vård, skola och omsorg. Det bör dock noteras att möjligheten att få jobb är bland topp tre i prioriteringslistan för samtliga klasser samt att de superkreativa var den grupp som var minst nöjda med detta serviceområde. Även när det gäller bostadsmarknaden så finns detta område med bland samtliga gruppers prioriteringar men lägre i prioriteringsordningen bland de kreativa klasserna än bland övriga.

Tabell 4 Topp tio serviceområden att satsa på

Superkreativ kärna	Övrig kreativ klass	Övriga yrken
1 Kommunal grundskola	1 Vårdcentral	1 Möjligheten att få jobb
2 Sjukhusvård	2 Möjligheten att få jobb	2 Tillgång på bostäder
3 Möjligheten att få jobb	3 Sjukhusvård	3 Sjukhusvård
4 Vårdcentral	4 Tillgång på bostäder	4 Kommunal grundskola
5 Äldreomsorg	5 Kollektivtrafik	5 Äldreomsorg
6 Tillgång på bostäder	6 Äldreomsorg	6 Vårdcentral
7 Fritidsverksamhet	7 Kommunal barnomsorg	7 Kollektivtrafik
8 Kollektivtrafik	8 Gator och vägar	8 Kommunal barnomsorg
9 Idrottsanläggningar	9 Miljövård	9 Gator och vägar
10 Gator och vägar	10 Kommunal gymnasieskola	10 Fritidsverksamhet

De kreativa klassernas attityder och politiska åsikter faller inte nödvändigtvis inom de traditionella ramarna för vänster- högerpolitiken, någonting som delvis tydliggjordes i tabell 2. När det gäller inställningen till konkreta förslag i den politiska debatten blir det ännu tydligare att åsikterna inte uteslutande följer gamla kända mönster. Den superkreativa kärnan vill mer än andra grupper satsa på att bygga ut kollektivtrafiken. Detta beror dock inte på att de själva nyttjar kollektivtrafiken mer än andra. Det gör de nämligen inte. Troligen beror det snarare på att många av dem bor centralt och vill ha färre bilar inne i city. Så mycket som 20 procent av den superkreativa kärnan cyklar till arbetet medan det i övriga grupper är mindre än hälften så många.

De flesta tycker att det är en god idé att sänka skatterna men här är övertygelsen inte lika stor hos de kreativa klasserna som hos övriga. Och medan en klar majoritet av de med övriga yrken är för att införa sextimmars arbetsdag så är åsikterna om detta mer kluvna på mitten bland de kreativa klasserna, dock med övervikt för de som anser att det är ett bra förslag. Om man jämför med övriga yrkesgrupper så är det något fler bland de kreativa klasserna som kan tänka sig att bedriva mer av sjukvården i privat regi och något färre som tycker att man bör förhindra företag med vinstsyfte att bedriva akutsjukhus. Samtidigt är man mindre negativt inställd till att satsa på friskolor. Bland övriga yrken är det en klar majoritet som tycker att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar i Sverige. Här skiljer sig de kreativa klasserna genom att gå i motsatt riktning. Detta stämmer väl med Floridas tankar om hur den kreativa klassen värdesätter tolerans och mångfald.

Tabell 5 *Inställning till förslag i den politiska debatten (procentbalans)*

	Superkreativ kärna	Övrig kreativ klass	Övriga yrken
Bygga ut kollektivtrafiken	86	76	77
Sänka skatterna	45	38	54
Införa sextimmars arbetsdag	16	13	46
Bedriva mer av sjukvården i privat regi	11	5	-4
Förhindra företag med vinstsyfte			
att driva akutsjukhus	8	15	30
Satsa mer på friskolor	-4	-13	-15
Ta emot färre flyktingar i Sverige	-8	-1	27

Fritid, boende och den kreativa klassen

Även om internet under de senaste 15 åren successivt har minskat beroendet av tid och rum för att mötas behöver människor fortfarande fysisk kontakt med varandra, inte bara på arbetet utan även på fritiden. Det är ofta i dessa möten som kreativitet uppstår och var finns dessa möjligheter om inte i stöket och böket i en storstad med alla dess biografier, restauranger, utställningar och teatrar. (Hall 1998) Den kreativa klassen har enligt Florida andra preferenser än tidigare generationer och ställer således nya krav på arbete, fritid och flexibilitet däremellan. De uppträder mer och mer som turister i sin egen stad och staden ses alltmer som en plats för konsumtion, upplevelser, livsstil och nöjen. Den kreativa klassen gillar fritidsaktiviteter där man samtidigt kan vara både åskådare och deltagare som exempelvis shopping, att gå på kaféer och att besöka gallerier/utställningar eller mindre musikframträdanden. Dessutom gillar de friluftsliv och utomhusidrotter som exempelvis klättring, löpning eller att paddla kajak. (Florida 2005A)

Vid en snabb översikt av de olika klassernas fritidsvanor bekräftas och belyses denna bild. Det är tydligt att den kreativa klassen till stor del består av aktiva och sociala individer. Ett exempel på detta är att de generellt sett är mer engagerade i sitt samhälle via olika typer av föreningar. De som räknas till den superkreativa kärnan är i genomsnitt engagerad i drygt 3 föreningar medan genomsnittet för övriga är omkring 2 föreningar. De föreningar som flest är medlem i är fackföreningar och föreningar kopplade till boendet (exempelvis bostadsrättsförening eller hyresgästförening). Här är det mycket liten skillnad mellan de kreativa klasserna och övriga. Större skillnad är det om man ser till medlemskap i humanitära hjälporganisationer, idrotts- och friluftsföreningar samt kulturföreningar. De kreativa klasserna och speciellt den superkreativa kärnan är mer benägna att vara medlem i dessa typer av föreningar än övriga.

Tabell 6 Föreningsmedlemskap (procent och medelvärde)

	Superkreativ kärna	Övrig kreativ klass	Övriga yrken
Humanitär hjälporganisation	26	24	16
Idrotts- eller friluftsförening	37	35	30
Kulturförening	15	15	9
Totalt antal medlemskap (medelvärde)	3,15	2,33	2,04

De kreativa klasserna har i stor utsträckning fritidsvanor präglade av storstadslivet. De går oftare på bio, på kaféer, på restaurang/bar/pub på kvällstid och de dricker oftare alkohol än övriga. Alkoholvanorna bör dock snarast kopplas till den aktiva och sociala livsstilen än till ett ohälsosamt leverne. De är nämligen dessutom mer benägna att träna på gym samt att motionera/idka friluftsliv än övriga. Och om man ber de svarande att själva att uppskatta sin hälsa ligger de kreativa klasserna något högre än övriga. De som läser mest böcker och umgås mest med sina grannar är dock inte den superkreativa kärnan utan den övriga kreativa klassen och när det gäller biblioteksbesök, att hyra video/dvd, åka kollektivt samt att syssla med trädgårdsarbete är det i stort sett ingen skillnad mellan de olika grupperna. Den superkreativa kärnan är klart mest musikintresserad av de olika grupperna. Inte nog med att de är mest benägna att köpa cd-skivor och gå på pop-/rockkonsert. Tillsammans med den övriga kreativa klassen är de dessutom mer benägna att gå på opera/musikal/balet och konserter än övriga. Utöver detta går nära 60 procent av den superkreativa kärnan på teater minst någon gång per år och sex procent går på museum så ofta som någon gång i månaden. Det är med andra ord en kulturellt aktiv grupp människor. Däremot är det något färre av dem som regelbundet går på fotboll/is-hockey än det är i övriga grupper.

En av de stora farhågorna och samtidigt en av de stora förhoppningarna när det gäller den kreativa klassen är att de geografiskt sett inte är lika djupt rotade som andra. Man kan med andra ord förlora dem till andra attraktiva regioner. Eller så kan man locka dem till sig genom att erbjuda ett ännu mer attraktivt alternativ på den globala arbetsmarknaden. Floridas antaganden om att den kreativa klassen är en lätttrörlig grupp som är mer flyttningsbenägen än andra grundar sig huvudsakligen på ett teoretiskt resonemang baserat på resultat från diverse olika fokusgrupper. I Väst-SOM 2005 kan dessa antaganden kvantitativt bekräftas genom frågor som rör boende och identitet.

Tabell 7 Fritidsaktiviteter i Göteborgsregionen 2005 (procent)

	Superkreativ kärna	Övrig kreativ klass	Övriga yrken
Minst någon gång per månad			
Umgåtts med vänner	94	91	90
Druckit sprit/vin/starköl	88	83	72
Motionerat/idkat friluftsliv	83	78	70
Läst bok	61	68	55
Åkt kollektivt	60	59	55
Gått på kafé	54	50	47
Gått på restaurang/bar/pub på kvällstid	50	44	42
Tränat på gym	42	38	33
Umgåtts med grannar	39	47	44
Hyrt video/dvd	31	34	29
Sysslat med trädgårdsarbete	27	27	25
Gått på bibliotek	25	25	26
Köpt CD-skiva	19	15	11
Gått på bio	16	12	11
Tecknat/målat/skrivit poesi	16	12	13
Gått på fotboll/ishockey	11	12	14
Gått på museum	6	4	3
Gått på konsert	6	6	2
Minst någon gång per år			
Gått på teater	58	55	45
Gått på pop-/rockkonsert	57	46	48
Gått på opera/musikal/balet	47	47	35

De kreativa klasserna känner sig i mindre utsträckning än övriga hemma på den ort där de bor. Totalt sett är det omkring 60 procent av den superkreativa kärnan som i första hand anser sig höra hemma utanför den ort där de bor och nära var femte svarande från den superkreativa kärnan anser sig i första hand höra hemma i ett större sammanhang än Sverige (i Norden, Europa eller världen som helhet). Bland övrig kreativ klass och bland övriga är det drygt 10 procent som känner likadant. Den superkreativa kärnan uppvisar dessutom genomgående lägst boendetrivsel oavsett om frågan gäller Sverige, Västra Götaland eller den kommun där man bor. Man bör dock notera att alla värden för samtliga grupper ligger mellan 3 och 4 på plussidan på en skala som går från -5 till +5. Det handlar alltså om små variationer överlag.

Tabell 8 Boende och boendeidentitet i Göteborgsregionen 2005 bland de kreativa klasserna och övriga (procent och medelvärde)

Känner sig i första hand hemmahörande i... (procent)	Superkreativ kärna	Övrig kreativ klass	Övriga yrken
Den ort där jag bor	41	47	53
Det landskap där jag bor	7	9	10
Mitt tidigare län	9	3	3
Västra Götaland	9	11	8
Sverige som helhet	15	20	15
Norden	3	3	3
Europa	11	4	4
Världen som helhet	5	4	5
Antal svar	158	313	678

Boendetrivsel i... (medeltal)	Superkreativ kärna	Övrig kreativ klass	Övriga yrken
Sverige	3,4	3,7	3,6
Västra Götaland	2,6	3,0	3,2
Den kommun där du bor	3,2	3,3	3,4
Antal svar	160	319	683

Andel som kan tänka sig att flytta (procent)	Superkreativ kärna	Övrig kreativ klass	Övriga yrken
Ja	81	69	63
Till:			
annan kommun i Västra Götaland	43	35	30
kommun i annan del av Sverige	40	27	22
annat land	50	28	22
Antal svar	162	325	705

När det gäller frågan om man kan tänka sig att flytta ifrån det område där man bor är det stor skillnad mellan de olika grupperna. Av den superkreativa kärnan är det ungefär 80 procent som kan tänka sig att flytta. Bland den övriga kreativa klassen är motsvarande siffra omkring 70 procent och bland övriga är det omkring 60 procent som kan tänka sig att flytta. Bland de superkreativa är det hälften som kan tänka sig att flytta till ett annat land. Bland den övriga kreativa klassen är det omkring 30 procent och bland övriga omkring 20 procent som kan tänka sig detta. Den kreativa klassen i Göteborg är med andra ord i högsta grad mobil. De är inte lika djupt rotade i närsamhället som andra, de är något mindre nöjda med att bo där de bor och de är betydligt mer öppna för tanken på att flytta inom Sverige eller utomlands.

Universitetet och den kreativa klassen

Highly skilled people are highly mobile. They do not necessarily respond to monetary incentives alone; they want to be around other smart people. The university plays a magnetic role in the attraction of talent, supporting a classic increasing-returns phenomenon. Good people attract good people, and places with lots of good people attract firms who want access to that talent, creating a self-reinforcing cycle of growth.

Richard Florida 2005A

Ett mått på kreativitet är resultaten inom forskningen. Detta kan mätas på många olika sätt. Ett sätt är att helt enkelt räkna antalet publicerade vetenskapliga artiklar samt antalet nobelpris i de naturvetenskapliga ämnena. Med denna måttstock ligger enligt Jiao Tong-universitetets senaste ranking åtta av världens tio främsta universitet i USA och resterande två i Storbritannien. Detta betyder dock inte nödvändigtvis att kreativiteten har uppstått där. Mer troligt är istället att vissa universitet har varit betydligt mer framgångsrika än andra när det gäller att skapa rätt forskningsmiljö och rätt ekonomiska förutsättningar för att locka till sig den bästa forskningen. Med andra ord kan rätt universitet fungera som en magnet för att dra till sig talang. Och i en ekonomi där den främsta ”råvaran” är kreativitet är det universitetet som är den främste producenten och distributören. (Florida 2005A) Ett universitet med högt anseende tenderar att locka till sig framstående forskare som i sin tur drar till sig uppmärksammade forskningsprojekt. Detta leder till att de främsta doktoranderna och de bästa studenterna söker sig till just det universitetet. Det bildas med andra ord en positiv spiral, eller en slags *growth-pole* av kreativitet på universitetet och innovation och spjutspetsforskning följer i dess spår. (Florida et al. 2006)

Trots att det är viktigt med framstående forskning så är det ändå samhället runtomkring universitetet som är själva nyckeln till den kreativa tillväxten. Framgångsrika amerikanska universitet som Stansford, Boston och Austin skapade inte på egen hand den teknologiska och ekonomiska tillväxt som respektive ort har sett under det senaste decenniet. Snarare handlar det om att samhällena omkring dessa universitet genom satsningar på bland annat infrastruktur, företagande och genom att skapa den sorts fritidsmiljö som den kreativa klassen söker har lyckats utvinna universitetens fulla potential. När ett universitet lockar till sig talangfulla människor och spjutspetsforskning så är det oerhört viktigt att samhället runtomkring kan ta vara på den kreativitet som kommer från universitetet och omsätta den till lönsamt företagande. Likaså är det oerhört viktigt att samhället kan ta vara på, utmana och stimulera de studenter som tar sin examen på universitetet. Under studieperioden är det många som mer eller mindre växer fast vid studieorten. Man skaffar så småningom mer permanent boende, vänner och kanske familj. Det är avgörande för regionens överlevnad att erbjuda dessa studenter en bred arbetsmarknad med tydliga karriärmöjligheter, en stimulerande kultur- och fritidsmiljö och befolkningsmäs-

sig mångfald – med andra ord ett liv efter examen. Annars är risken stor att nyutbildade talangfulla människor flyttar. (Florida 2005A)

Göteborgs universitet och Chalmers har idag omkring 64 000 studenter och selsätter totalt sett 6500 anställda. Det är en stor ansamling talangfulla och kreativa människor och innebär i förlängningen en enorm potential för Göteborg som stad. Men det gäller att erbjuda ett tillräckligt attraktivt alternativ för att den kreativa klassen skall samlas, stanna och växa just i Göteborg. Den kreativa klassen och speciellt den superkreativa kärnan är i hög grad villig att flytta på grund av arbete, familj eller annat. De är dock inte de enda göteborgare som idag är inflyttade. Det är snarare regel än undantag för de flesta som bor i Göteborgs kommun. Av de kreativa klasserna i Göteborg är omkring åtta av tio inflyttade medan det för övriga yrken är strax under 70 procent. Bland boende i kranskommunerna är förhållandena desamma fast ytterligare förstärkta. Där är det endast en av tio i de kreativa klasserna som inte är inflyttad. Detta tyder dels på att Göteborg och kranskommunerna har en snabb omsättning av befolkning och dels på att Göteborgsregionen har lyckats inleda en positiv utveckling av kreativ tillväxt med en hög andel inflyttad talang.

Tabell 9 De kreativa klassernas ursprung (procent)

	Superkreativ kärna	Övrig kreativ klass	Övriga yrken
Göteborg			
Har alltid bott här	20	25	33
Inflyttad	80	75	67
Kranskommun			
Har alltid bott här	6	8	16
Inflyttad	94	92	84

Exakt vilken inverkan Göteborgs universitet och Chalmers har haft för andelen kreativ klass i Göteborg är svårt att uppskatta men det är tydligt att högre utbildning tenderar att locka till sig talangfulla människor från andra ställen. I SOM-institutets årliga studentundersökning är det omkring hälften av studenterna som kommer från någon annanstans än Göteborgsregionen. Visserligen ingår bara studenter som läser samhällsvetenskapliga ämnen i urvalet för denna studie men det finns ingen anledning att tro att detta ser nämnvärt annorlunda ut på andra utbildningsinriktningar. (Student-SOM 2005)

Visst lockar Göteborgs universitet och Chalmers talangfulla människor till Göteborg och många av dem stannar kvar efter utbildningen. Sju procent av den superkreativa kärnan och 4 procent av den övriga kreativa klassen arbetar idag på Göteborgs universitet eller Chalmers och totalt sett så är det 67 procent av den

superkreativa kärnan och 54 procent av den övriga kreativa klassen som uppger att de tidigare har studerat på Göteborgs universitet eller Chalmers. Motsvarande siffra för övriga yrken är 22 procent. Denna skillnad är egentligen inte så anmärkningsvärd eftersom den kreativa klassen i betydligt högre grad än övriga består av högutbildade människor. Något som dock är värt att notera är att var tredje av den superkreativa kärnan och nära hälften av den övriga kreativa klassen är utbildade någon annanstans än i Göteborg om de är högutbildade.

Tabell 10 Förhållande till Chalmers och Göteborgs universitet (procentbalans)

	Superkreativ kärna	Övrig kreativ klass	Övriga yrken
Arbetar idag på Chalmers eller GU	7	4	2
Andel som tidigare har studerat på:			
Göteborgs universitet	37	46	18
Chalmers tekniska högskola	30	8	4

En viktig del i universitetens dragningskraft på den kreativa klassen är att man har framstående forskare, bedriver spjutspetsforskning och har ett allmänt högt anseende. I Jiao Tong-universitetets internationella rankning 2006 som tidigare nämndes har Sverige fyra universitet bland topp 100: Karolinska Institutet (plats 48), Uppsala universitet (plats 65), Stockholms universitet (plats 84) och Lunds universitet (plats 90). På den totala listan över världens 500 främsta universitet hamnar Göteborg som forskningsstad med både Chalmers och Göteborgs universitet strax över mitten på delad placering 201-300. Det är med andra ord föga förvånande att Göteborgs universitet och Chalmers i den globala konkurrensen om den kreativa klassen står sig slätt mot universitet som Harvard, Cambridge, Stanford och Berkeley. Men med tanke på Göteborgs universitets storlek är det ändå anmärkningsvärt att flera andra svenska universitet internationellt rankas högre. I förhållande till Sveriges befolkningsmässiga storlek ligger dock landet som helhet mycket bra till med totalt 9 universitet bland världens 300 främsta. Endast sex andra nationer har fler universitet med bland de 300 främsta (USA, Storbritannien, Japan, Tyskland, Kanada och Frankrike).

Generellt sett har svenskarna stort förtroende för svenska universitet och svensk forskning. (Holmberg & Weibull 2006) Likadant är det när det gäller förtroendet för Göteborgs universitet och Chalmers bland boende i Göteborgsregionen. Om man bortser från den superkreativa kärnan är det en klar majoritet som har stort förtroende för både GU och Chalmers och man verkar inte direkt göra någon skillnad mellan de två. Även när det gäller den superkreativa kärnan är förtroendet för Göteborgs universitet högt men det är betydligt högre när det gäller Chalmers.

Näst intill alla som räknas till denna grupp har stort förtroende för Chalmers. Detta innebär att Chalmers troligtvis är den starkaste talangmagneten i Göteborg idag.

Tabell 11 Förtroende för Chalmers och Göteborgs universitet (procentbalans)

	Superkreativ kärna	Övrig kreativ klass	Övriga yrken
Chalmers tekniska högskola	81	67	53
Göteborgs universitet	66	66	52

Men oavsett hur bra forskningen är på ett universitet så står det stilla utan studenter och studenter lockas bland annat av andra studenter. En del vill leva klassiskt studentliv och söker sig då troligtvis till Lund eller Uppsala. Andra vill kombinera studietiden med storstadslivet och söker sig till Stockholm, Göteborg eller Malmö. Stadens popularitet och de framtida möjligheter den erbjuder kombinerat med universitetets rykte är slutligen avgörande när talangfulla människor väljer lärosäte och i förlängningen väljer var de skall påbörja sina vuxna liv. I den tidigare nämnda studentundersökningen svarade 60 procent att de valde den utbildning de läser eftersom de ville läsa just i Göteborg. 94 procent av studenterna anser att det finns ett rikt utbud av trevliga kaféer och restauranger, 78 procent att studentmiljön är trivsamt överlag och 15 procent uppgav att de ville fortsätta med forskarutbildning. (Färdigh 2006) Med andra ord är Göteborg som stad en klar tillgång för universitetet och universitetet via den kreativa klassen en klar tillgång för staden.

Framtiden och den kreativa klassen

The only way of discovering the limits of the possible is to venture a little way past them into the impossible.

Arthur C. Clarke

En aspekt av en stads eller regions attraktionsförmåga som inte bör glömmas bort är befolkningens övergripande bild av framtiden eller om man så önskar uppfattningen om staden eller regionens framtidsutsikter. Finns det en positiv framtidsanda i Göteborgsregionen och hur ser den kreativa klassen på framtiden? Detta är särskilt intressant eftersom den kreativa klassen enligt Florida är själva grunden och drivmedlet för ekonomisk tillväxt i den kreativa ekonomin. Bilden av sakernas tillstånd idag såväl som bilden av framtiden baseras dels på människors egna upplevelser och dels på de bilder som projiceras i medierna. Den bör alltså inte betraktas som ett mått på verkligheten. (se exempelvis Lippman 1922)

I Väst-SOM 2005 anser de flesta att ekonomin det senaste året, om man ser ut-
anför den egna ekonomin, har blivit något sämre. Sämst har det gått för den
svenska ekonomin och därefter den egna kommunens ekonomi. När det gäller den
egna ekonomin är det däremot fler som tycker att den har blivit bättre än det är
som tycker att den har blivit sämre. Bäst har det under det senaste året gått för den
övriga kreativa klassen. När det gäller framtidstron så uppträder ett liknande möns-
ter. Man ser ganska dystert på den svenska ekonomin under det kommande året
och det är fler som tror att den egna kommunens ekonomi kommer att försämras
än det är som tror motsatsen. Återigen ser det annorlunda ut när det gäller den egna
ekonomin där man oavsett klass tror på en viss förbättring.

Tabell 12 *Uppfattning om huruvida de ekonomiska förhållandena på olika nivåer har förändrats till det bättre eller sämre under det senaste året, respektive kommer att förändras under det kommande året (procentbalans)*

	Superkreativ kärna	Övrig kreativ klass	Övriga yrken
Har förändrats			
Din egen ekonomi	13	24	9
Din kommuns ekonomi	-12	-6	-11
Den svenska ekonomin	-23	-13	-24
Kommer att förändras			
Din egen ekonomi	21	18	16
Din kommuns ekonomi	-9	-7	-10
Den svenska ekonomin	-18	-14	-18

Kommentar: Balansmättet visar andelen som anser att ekonomin har förbättrats/kommer att förbättras minus andelen som anser att ekonomin har försämrats/kommer att försämras. Skalan går således från -100 till +100.

En annan aspekt som påverkar framtidstron och därmed synen på en stad eller region är den tilltro man känner för dem som fattar besluten på samhälls- eller kommunal nivå. Anser man att dessa politiker har och kommer att verka för ett gynnsamt företagsklimat? Tror man att de aktuella beslutsfattarna kommer att styra samhället i en riktning som i det långa loppet kommer att vara attraktivt för talangfulla och kreativa individer?

Generellt sett så är förtroendet för politiker lågt i Västsverige. Av en lång rad yrkesgrupper tenderar politiker att hamna i botten av förtroendeligan. (Nilsson 2006) Detta stämmer även när det gäller de kreativa klasserna dock med ett visst förbehåll. Den negativa inställningen till Västra Götalandsregionens politiker ser likadan ut i samtliga grupper. Men inställningen till rikspolitiker blir mindre nega-

tiv i de kreativa klasserna och inställningen till kommunens politiker väger till och med över något på den positiva sidan. Den superkreativa kärnan är här den grupp som uppvisar högst förtroende för politiker.

Tabell 13 Förtroende för politiker på olika nivåer 2005 (procentbalans)

	Superkreativ kärna	Övrig kreativ klass	Övriga yrken
Rikspolitiker	-11	-18	-28
Kommunens politiker	7	7	-4
Västra Götalandsregionens politiker	-16	-15	-18

Det är en sak att uttala sig allmänt om förtroende och en helt annan att utvärdera politikernas faktiska funktioner. I Väst-SOM 2005 fick de svarande ta ställning till hur bra eller dåligt man anser att staten, Västra Götalandsregionen respektive hemkommunen lyckas med att främja företagande och sysselsättning – områden som torde vara högaktuella för många i den kreativa klassen. På denna fråga blir det för staten och Västra Götalandsregionen idel minusbetyg och hårdast i sin kritik är just den superkreativa kärnan. Värt att notera är att den stora skillnaden mellan grupperna består i att det bland de kreativa klasserna är betydligt fler som har en bestämd uppfattning i frågan. Även när det gäller den kommun där man bor är det förhållandevis negativt. Det är klart fler som anser att man lyckas dåligt med att främja sysselsättning än tvärtom och när det gäller företagande är det ungefär lika många positiva som negativa. Den kreativa klassen ger med andra ord dåligt betyg till politikerna och den politik som förs på arbetsmarknadsområdet. Om man däremot jämför olika politiska nivåer med varandra så har man något större förtroende för politiker och den politik som förs på kommunal nivå.

Tabell 14 Hur väl man anser att staten, regionen och kommunen lyckas med att främja företagande och sysselsättning 2005 (procent och procentbalans)

	Bra	Ingen bestämd uppfattning	Dåligt	Totalt	Procentbalans
FÖRETAGANDE					
Staten					
Superkreativ kärna	8	32	60	100	-52
Övrig kreativ klass	10	45	45	100	-35
Övriga yrken	8	56	36	100	-28
Västra Götalandsregionen					
Superkreativ kärna	11	61	28	100	-17
Övrig kreativ klass	15	59	26	100	-12
Övriga yrken	11	71	19	100	-8
Den kommun där du bor					
Superkreativ kärna	24	53	22	100	2
Övrig kreativ klass	25	52	23	100	2
Övriga yrken	22	61	17	100	4
SYSSELSÄTTNING					
Staten					
Superkreativ kärna	3	23	74	100	-71
Övrig kreativ klass	7	35	58	100	-51
Övriga yrken	5	44	51	100	-46
Västra Götalandsregionen					
Superkreativ kärna	4	55	42	100	-38
Övrig kreativ klass	6	57	37	100	-32
Övriga yrken	6	59	34	100	-28
Den kommun där du bor					
Superkreativ kärna	13	48	39	100	-25
Övrig kreativ klass	14	49	36	100	-22
Övriga yrken	13	54	33	100	-20

Kommentar: Till kategorin "ingen bestämd uppfattning räknas de som har svarat "ingen uppfattning" samt de som svarat varken bra eller dåligt.

Slutligen återstår egentligen bara frågan om vad den kreativa klassen anser viktigt att satsa på för den framtida utvecklingen i regionen. Om man ser till samtliga grupper så råder det stor enighet kring att man bör satsa på högre utbildning/forskning, transporter samt medicinsk industri. De kreativa klasserna är också eniga om att satsa på bilindustri, något som övriga yrkesgrupper prioriterar betydligt lägre.

Samtliga grupper är dessutom eniga om vad som är lågprioriterat: elitidrott, bank- och försäkringsväsende samt press/radio/TV. Den superkreativa kärnan anser i klart större utsträckning än andra att man bör satsa på informationsteknologi, fritidsmiljö och kultur, nöjesliv och evenemang. Om man ser prioriteringen som en rangordning så hamnar offentlig service högt (placering 4) bland övriga yrken, något lägre (placering 6) bland den övriga kreativa klassen och klart lägre (placering 12) bland den superkreativa kärnan.

Tabell 15 Viktigt för den framtida utvecklingen i Västra Götaland (procentbalans)

Superkreativ kärna	Övrig kreativ klass	Övriga yrken
95 Högre utbildning/forskning	90 Högre utbildning/forskning	84 Transporter
91 Bilindustri	83 Bilindustri	81 Högre utbildning/forskning
89 Informationsteknologi	83 Transporter	79 Medicinsk industri
88 Fritidsmiljö	78 Medicinsk industri	77 Offentlig service
85 Transporter	78 Miljöindustri	73 Detaljhandel
84 Kultur, nöjesliv och evenemang	78 Offentlig service	73 Hamn och sjöfart
80 Miljöindustri	76 Detaljhandel	73 Verkstadsindustri
79 Medicinsk industri	76 Turism	72 Bilindustri
76 Turism	75 Fritidsmiljö	72 Turism
75 Verkstadsindustri	75 Hamn och sjöfart	71 Miljöindustri
74 Hamn och sjöfart	75 Kultur, nöjesliv och evenemang	68 Kultur, nöjesliv och evenemang
73 Offentlig service	73 Informationsteknologi	67 Livsmedelsindustri
71 Detaljhandel	72 Verkstadsindustri	64 Informationsteknologi
41 Press/radio/TV	54 Press/radio/TV	63 Fritidsmiljö
39 Bank- och försäkringsväsende	47 Livsmedelsindustri	62 Press/radio/TV
38 Livsmedelsindustri	40 Bank- och försäkringsväsende	60 Bank- och försäkringsväsende
28 Elitidrott	16 Elitidrott	-4 Elitidrott

Detta går helt i linje med Floridas teorier om den kreativa klassen och det han benämner ”quality of place”. Den kreativa klassen vill bo i ett stimulerande samhälle med många talangfulla människor i sin omgivning och tillgång till spjutspetsforskning (högre utbildning/forskning). Man vill ha tillgång till en bred och gärna högteknologisk arbetsmarknad (bilindustri, informationsteknologi och medicinsk industri). Samtidigt värdesätter man fritiden och vill ha tillgång till natur och parker och ett rikt utbud av kultur- och nöjesupplevelser (fritidsmiljö och kultur, nöjesliv och evenemang). Detta är receptet på en attraktiv region för den kreativa klassen och det är också vad den kreativa klassen själv säger sig vilja satsa på.

Dags att tänka kreativt?

(...) competitiveness in the creative age remains an open game. It would be a mistake to conclude, as some have done, that the United States is and will remain the unquestioned epicenter of the creative economy.

(Florida 2004)

När den bångstyrige tonåringen World wide web nu fyller 15 år står vi bredvid och ser på med både förundran och fruktan i blicken. Vart är vi på väg? Städer som Göteborg står inför vad man kan kalla en lokal/global paradox. I en värld som blir allt mer integrerad och där dess olikheter blir allt mer integrerade måste städer förlita sig allt mer på sina specifika lokala karaktärsdrag för att inte helt enkelt smälta in i bakgrunden. (OECD 2000; Storper 2001) För visst är det lätt att känna sig liten och betydelselös i globala sammanhang – när man hela tiden mäter sig med alla överallt. Man måste fråga sig hur Göteborg som stad skall kunna konkurrera om *the best and brightest* på den globala marknaden?

Tillväxt i den kreativa ekonomin stavas med tre T:n: teknologi, tolerans och talang. Men häri ligger också kravet på den kreativa miljön eller ”quality of place”. Göteborg som stad har goda förutsättningar att kunna vara en plats som lockar. Göteborg har en stor befolkning enligt svenska mått och anses vara en av landets mest gay-vänliga kommuner. (RFSL 2006) Dessutom har Göteborg kunskapskrävande och högteknologisk industri samt två förhållandevis högt rankade universitet/högskolor. Utöver detta har Göteborg en andel kreativ klass som imponerar på global nivå (42 procent mot 35 procent i San Francisco, 36 procent i Austin och 38 procent i Boston). Att Göteborg dessutom har en hög andel med icke-svensk bakgrund skulle kunna vara en enorm tillgång. En mångkulturell stad är en stad som bubblar av kreativitet. Det är den smältdegel ur vilken framtiden stöps. Detta är sant så länge staden inte lider av integrationsproblem, vilket är ett av de största hinder Göteborg har att övervinna för att nå sin fulla potential i den kreativa ekonomin. Florida kommenterade detta vid sitt besök i Göteborg i mars 2006 samt i artikeln *Europe in the creative age*. (Florida & Tinagli 2004) Toleransen är det inget fel på i det svenska samhället men många människor med utländsk bakgrund lider ändå av ett stort utanförskap. De har inte lyckats ta sig in på arbetsmarknaden, lever i bidragsberoende i segrerade områden, läser inte svenska dagstidningar, har inga ”svenska” bekanta och så vidare. (Norén Bretzer 2004) En grundtanke för Florida är att kreativitet inte är förbehållet ett antal särskilda individer. Det gäller istället att utvinna den kreativa potentialen ur alla och då får ingen stå utanför.

Slutligen är problemet med kreativitet att det inte kan kontrolleras, designas och styras fram från toppen. Kreativitet växer underifrån och det handlar om att skapa utrymme för idéer, för kreativitet och för det mänskliga mötet. Resten är upp till göteborgarna.

Noter

- ¹ En jämförelse mellan å ena sidan Stockholm och å andra sidan Göteborg och Malmö är dock något missvisande. Detta beror på att Stockholms resursstarkaste och resurssvagaste invånare bor utanför Stockholms stad medan de bor inne i Göteborg och Malmö.
- ² Till analysen på stadsdelsnivå används data från både 2004 och 2005.

Referenser

- Bjereld, Ulf; Demker, Marie (2003) "Självförverkligare och Världsförbättrare: En undersökning av de fria logotyperna" i Oscarsson, Henrik (red) *Demokratitrender*. SOM-institutet, Göteborgs universitet
- Castells, Manuel (1998, 1998, 2000) *Informationsåldern band 1-3: Nätverkssambällets framväxt, Identitetens makt, Millenniets slut*. Daidalos, Göteborg
- Clarke, Arthur C. (1999) *Profiles of the Future: An Inquiry into the Limits of the Possible*. The Guernsey Press Co. Ltd. Guernsey, Storbritannien, 2000
- Cooke, Philip (2002) *Knowledge economies: Clusters, Learning and Cooperative advantage*. London, Routledge.
- Florida, Richard (2002) *The Rise of the creative class... and how it's transforming work, leisure, community, & everyday life*. Basic Books, New York, USA
- Florida, Richard; Tinagli, Irene (2004) *Europe in the creative age*. Carnegie Mellon, Software Industry Center, Co-published in Europe with DEMOS
- Florida, Richard (2005A) *Cities and the creative class*. Routledge, New York, USA
- Florida, Richard (2005B) *The Flight of the Creative Class – The New Global Competition for Talent*. Harper business, New York, USA
- Florida, Richard (2006) "Florida Loves Sweden" Intervju i *Attention Magazine* No. 2 2006
- Florida, Richard; Gates, Gary; Knudsen, Brian; Stolarick, Kevin (2006) *The University and the Creative Economy*. HJ Heinz III School of Public Policy, Carnegie Mellon University.
- Färdigh, Mathias (2006) *Studenttrender 2000-2005 – Samhällsvetenskapliga fakultetens studentundersökning*. SOM-institutet, Göteborgs universitet
- Hall, Peter (1998) *Cities in Civilisation*. London, Phoenix.
- Holmberg, Sören; Weibull, Lennart (2006) "Sjunkande förtroende för forskning" i Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Du stora nya värld*. SOM-institutet, Göteborgs universitet
- Hospers, Gert-Jan (2003) "Creative Cities: Breeding Places in the Knowledge Economy" i *Knowledge, Technology & Policy* Vol.16, No.3
- Jacobs, Jane (1969) *The Economy of Cities*. New York, Random House.
- Koestler, A (1975) *The Art of Creation*. London, Picador Books.

- Lippman, Walter (1922) *Public Opinion*. The free press, New York, USA, 1997
- Lucas, Robert Jr. (1988) "On the Mechanics of Economic Development." *Journal of Monetary Economics*, No 22
- Nilsson, Lennart (2006) "Politiskt förtroende på regional och lokal nivå i Västsverige" i Nilsson, Lennart (red) *Nya gränser – Västsverige*. SOM-institutet, Göteborgs universitet
- Norén Bretzer, Ylva (2004) *Storstadsundersökningen i Göteborg – Medborgarundersökningen i Bergsjön, Gårdsten, Hjällbo och Norra Biskopsgården*. Rapport i utvärderingen av Storstadssatsningen i Göteborg. CEFOS, Göteborgs universitet
- RFSL (2006) *RFSL:s kommunundersökning 2006 – kartläggning av hbt-personers situation i landets kommuner*
- Rutten, R (2003) *The Entrepreneurial Coalition: Knowledge-Based Collaboration in a Regional Manufacturing Network*. London, Routledge.
- Shanghai Jiao Tong University: <http://ed.sjtu.edu.cn/en/index.htm>
- Storper, M (2000) "Globalization, Localization and Trade" i G. L. Clark, M. P. Feldman & M. S. Gertler (red) *The Oxford Handbook of Economic Geography*. Oxford, Oxford University Press.
- Statistisk årsbok Göteborg* (2005) Göteborgs stadskansli
- Ström, Patrik (2006) *Kreativitetens geografi. Grunden för den framgångsrika stadsregionen – Richard Florida's 3T-ramverk*. Kulturgeografiska institutionen, Handelshögskolan, Göteborgs universitet

ISHOCKEYSUPPORTRAR I VÄSTSVENSKA

MATHIAS A. FÄRDIGH

Att fotbollen har en speciell plats i Göteborg och i västsvenskarnas hjärtan råder det ingen tvekan om. IFK Göteborg dominerar när det gäller vilket av Göteborgslagen i allsvenskan man väljer att hålla på. En historisk tillbakablick på fotbollslagen i Göteborg visar att av sammanlagt 111 mästerskap sedan starten 1896 så har Göteborgslagen vunnit inte mindre än 36, det vill säga lite mer än en tredjedel. När det gäller västsvenskarna och deras förhållande till ishockey så har det däremot i egentlig mening aldrig funnits mer än en Göteborgsklubb som, till och från, varit med i kampen om guldet i den högsta serien.¹ 1939 gjorde Svenska Ishockeyförbundet en propagandadrive och delade ut gratis ishockeyutrustning till intresserade klubbar i Västsverige men det var inte förrän 1945 som Västra Frölunda, mycket tack vare att spelarna som vid den tiden spelade bandy tjatade, anmälde ett ishockeylag till seriespel (Szemberg 1994:15f).

Från att ha tagits för ett relativt givet begrepp, har supportern blivit föremål för försök till olika kategoriindelningar. Giulianotti (2002) tycker sig se att supportern egentligen har fyra olika identiteter. Detta beroende på hur man identifierar sig med, i det här fallet, fotbollens professionella storklubbar. Dessa identiteter benämns supporters, efterföljare, fans och flanörer. Trenden är att igenkännandet eller identifieringen rör sig från supporterns intensiva förhållande till den lokala klubben, till flanörens mer oengagerade och konsumentorienterade förhållande till storklubbar (Giulianotti, 2002:32f). När det gäller forskning runt ishockey och dess supportrar har bland annat Crawford (2001) inriktat sig på ishockeypublikens sociala struktur. 1425 personer som har besökt Manchester Storms matcher har fått fylla i enkäter vid två olika tillfällen. Crawfords resultat visar bland annat att ishockeypubliken starkt skiljer sig i sin sociala sammansättning från till exempel fotbollspubliken i det avseendet att den främst utgörs av lokala vita familjer med medelhög och höga inkomster (Crawford, 2001:76).

Huruvida de resultat som nämnts ovan är tillämpliga för supportrarna i Göteborg och Västsverige återstår att undersöka. Men att ishockeyn är en idrott på frammarsch i Sverige kan vi bland annat se om vi tar del av den statistik som Svenska Ishockeyförbundet tagit fram. Tittar vi i figur 1 och publikgenomsnittet för en grundseriematch i elitserien från ishockeysäsongen 1989/90 till 2005/06 ser vi att trenden med ett minskat publikintresse i slutet av 1980- och början av 1990-talet vändes säsongen 1995/96 för att sedan öka konstant. Detta trendbrott gäller både intresset för ishockey i Sverige generellt och intresset för att se Frölunda Indians spela i Scandinavium. Från säsong 1995/96 till 2005/06 ökade den genomsnittliga pu-

bliksiffran för Sverige från 4287 till ett genomsnitt på 6155 personer. Denna positiva trend är något som även gäller i Göteborg och för Frölunda Indians hemmamatcher där publiksiffran ökade från 9190 till ett genomsnitt på 11683 besökare under samma period.

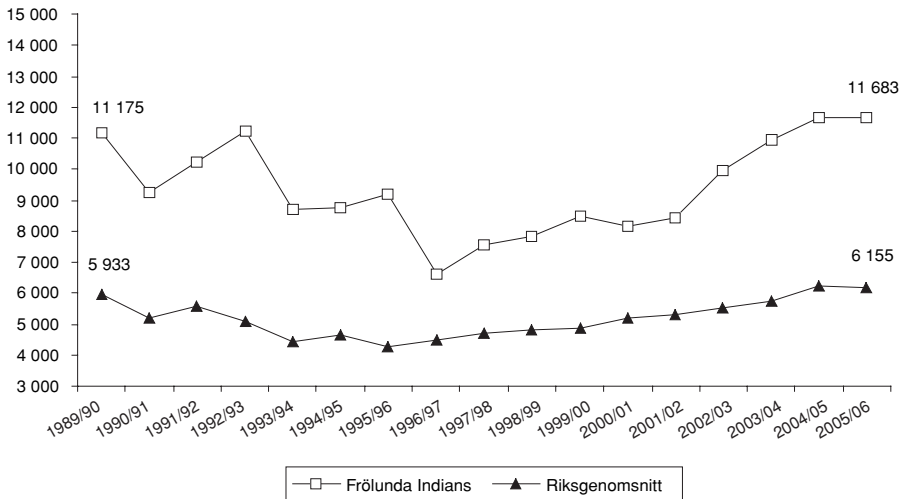
Går vi istället över och tittar på perioden mellan säsong 1989/90 och 1995/96 då publikgenomsnittet för svensk elitseriehockey minskade kan vi se att publiksiffrorna och minskningen i det genomsnittliga antalet besökare i Scandinavium är betydligt skagigare än vad som är fallet för publiksiffran i riksgenomsnitt. Publik-siffran minskar relativt stadigt på riksnivå medan den minskar respektive ökar i intervaller för hemmapubliken i Scandinavium. Vad publikminskningen på riksnivå i början av 1990-talet beror på går det inte med säkerhet att uttala sig om men att den genomsnittliga publiksiffran i Scandinavium varierar så pass kraftigt beror helt enkelt på att Frölunda åkte ut och in i elitserien under flera säsonger. Säsong 1990/91 åkte Frölunda ut ur elitserien efter att i fem säsonger ha kämpat för att ta sig dit. Detta bakslag till trots verkar det som om publiken återhämtade sig relativt snabbt. Frölunda lyckades att ta sig tillbaka till elitseriespel igen säsong 1991/92 och publiksiffrorna ökade igen. Säsongen därpå åkte Frölunda ut ur elitserien återigen men var tillbaka igen säsong 1993/94 och så höll de på fram till säsong 1995/96. Publiken hittade inte riktigt tillbaka till Scandinavium efter det att Frölunda ramlade ur elitserien säsong 1992/93. Det bör samtidigt påpekas att publikgenomsnittet för Frölunda i figur 1 baseras på grundseriematcher i elitserien men trots detta går det inte att bortse från det faktum att publikgenomsnittet i Scandinavium nästintill hade halverats när hemmalaget var tillbaka för elitseriespel för andra säsongen i rad säsong 1996/97.

Ishockey är en sport som ökat och fortsätter att öka i popularitet hos västsvenskar-na och i landet generellt. Tittar man specifikt på Västsverige så är det inte så förvånansvärt att det i första hand är Frölunda Indians man väljer att heja på, fira med och ibland bua ut. Men Frölunda är inte bara ett populärt lag hos göteborgarna, ishockeyspelarna i elitserien har, åtminstone tidigare, sett Frölunda som det lag man helst skulle vilja spela i om man blev tvingad att byta.

I september 1992 genomförde Aftonbladet en undersökning bland alla elitseriens spelare där en av frågorna som ställdes var: "Om du skulle tvingas spela för ett annat lag än ditt eget, vilket skulle du välja?" Resultatet från undersökningen publicerades inför den förestående hockeysäsongen och det lag som fick flest röster var Västra Frölunda (Aftonbladet, den 22 september 1993). Resultatet kan uppfattas som ganska överraskande, speciellt med tanke på att laget vid den tidpunkten var långt ifrån på topp och senare skulle spela halva säsongen i allsvenskan. Det kan även tilläggas att Västra Frölunda under de 49 säsonger som de då hade varit verk-samma bara blivit svenska mästare en endaste gång.²

Figur 1 *Publiksiffror för grundseriematcher i elitserien på riksnivå och Frölunda Indians matcher i Scandinavium säsong 1989/90 – 2005/06 (genomsnitt)*

Kommentar: Under säsongen 1990/91, 1992/93 och 1994/95 spelade Frölunda Indians drygt hälften av sina matcher i allsvenskan, publiksiffror från dessa matcher har exkluderats från publikgenomsnittet.

Källa: Svenska Ishockeyförbundet

Trots sin resultatmässigt något svajande tillvaro innehar Västra Frölunda fortfarande en rad publikrekord i Sverige. Den 8 november 1962 sattes det mest imponerande när 23 192 personer såg matchen i allsvenskan mellan Västra Frölunda IF och Djurgården IF på Nya Ullevi (3000 uppgavs ha tagit sig in okontrollerat och ytterligare 10000 fått vända hem då det var fullsatt). Under tiden i Ullevi noterade Frölunda fyra publiksiffror över 20 000 och ytterligare fem gånger en publiksiffra på mer än 16 000 personer (Svenska Ishockeyförbundet).

Tack vare lagets popularitet ställde göteborgarna upp och lånade ut 4 miljoner kronor för att kommunen den 21 juni 1966 skulle kunna påbörja byggnationen av den första inomhushallen i Göteborg. I Frölundaborg hände det vid inte mindre än sju tillfällen att man passerade publikkapaciteten på 10 000 personer. Det är fortfarande svårt att förstå hur 10 242 personer kunde få plats för att se matchen mellan "Vilda Västern" och Brynäs den 18 januari 1970 (Szemberg 1994:100, 225f).

Vad är det då som gör att Frölunda har en sådan dragningskraft på hockeypubliken i Göteborg trots att laget inte alls kan uppvisa samma framgångar eller långsik-

tiga stabilitet som till exempel konkurrenterna Färjestad, Djurgården eller Brynäs? En del hävdar att svaret ligger i ett omfattande generellt idrottsintresse hos göteborgarna och andra i det faktum att Frölundapubliken aldrig blivit bortskämda med SM-segrar och att längtan efter ett andra SM-guld fram till säsongen 2002/03 har gjort att publiken ändå kommit till matcherna.³

När det gäller att bilda sig en uppfattning om svensk fotboll, dess anhängare, andelen supportrar och vilka lag som är mest populära så har det varit möjlig tack vare de undersökningar som årligen genomförs av SOM-institutet. De västsvenska SOM-undersökningarna har innehållit frågor om favoritlag i fotboll åren 1994, 1997, 2000, 2002 och 2004. Detta har bidragit till att vi nu kan överblicka utvecklingen runt fotboll och fotbollssupportrar i Göteborg och Västsverige under en tioårsperiod (Widfeldt och Nilsson 2004:194). I detta kapitel ligger i stället fokus på ishockey och två huvudsakliga syften. För det första är avsikten att kartlägga och beskriva ishockeysupporterskapet i stort, dess karaktär och utbredning i Göteborg och Västsverige. För det andra är det att titta på stödet för olika klubbar, supportrarnas sociala och åldersmässiga sammansättning, men även att jämföra Frölunda Indians och IFK Göteborgs anhängare för att se hur ishockey- och fotbollspubliken i Göteborg skiljer sig från varandra.

Vilka är de västsvenska supportrarna?

Sammanlagt 3143 personer besvarade frågan om de har något favoritlag i ishockey i 2005 års västsvenska SOM-undersökning, vilket också var första gången som frågan ställdes. Av dem som svarade uppgav nästan hälften, 45 procent, att så var fallet. Något som också tyder på att det, under senare år, är något fler västsvenskar som har ett favoritlag i ishockey än ett favoritlag i fotboll.⁴ Om vi delar in de svarande i två grupper, boende i Göteborg och boende i kranskommunerna, kan vi se en svag övervikt mot att de som är boende i Göteborg också är de med benägenhet att ha ett favoritlag i ishockey (54 respektive 46 procent).

Hur ser då ishockeysupportrarna ut jämfört med allmänheten? Ett antal sociala och åsiktsmässiga egenskaper finns redovisade i tabell 1. Tabellen ger en bild av ishockeysupportrarnas egenskaper i jämförelse med icke-supportrarna och hela allmänhetens.

Det är till övervägande delen män som uppger sig ha ett favoritlag i ishockey. Nästan två tredjedelar av de västsvenska ishockeysupportrarna är män, jämfört med endast en tredjedel bland kvinnorna. Svenska damlandslagets OS-brons 2002 verkar inte ha haft någon större betydelse för hockeyintresset bland kvinnor. Damlandslaget har minst sagt varit framgångsrikt internationellt men ishockey är alltså i första hand en manlig företeelse. Det återstår alltså att se huruvida VM-bronset 2005 och OS-silvret 2006 återspeglas i form av ett ökat hockeyintresse bland kvinnor i framtida SOM-undersökningar.

Vidare är hockeysupportrarna något yngre än allmänheten. Om än inte en klar överrepresentation bland supportrarna under 30 år så finns det ändå en övervikt. Samtidigt skulle man istället kunna säga att det framförallt är personerna i åldrarna 40-75 år som *inte* har ett favoritlag.

Tabell 1 Västsvenska ishockeysupportrars sociala, åldersmässiga och ideologiska representativitet (procent)

	Har ett favoritlag		Har inte ett favoritlag		Samtliga	
Kön						
Man	61		36		47	
Kvinna	39		64		53	
Summa/n	100	1404	100	1739	100	3143
Ålder						
60-75 år	21		27		24	
50-59 år	17		21		19	
40-49 år	20		17		19	
30-39 år	19		16		17	
20-29 år	15		13		14	
15-19 år	8		6		7	
Summa/n	100	1331	100	1576	100	2907
Yrkesgrupp/klass						
Företagare	11		11		11	
Högre tjänstemän/akademiker	15		17		16	
Tjänstemän	31		28		29	
Arbetare	43		44		44	
Summa/n	100	1318	100	1592	100	2910
Ideologisk position						
Klart/något till vänster	31		29		30	
Varken vänster eller höger	32		40		36	
Klart/något till höger	37		31		34	
Summa/n	100	1374	100	1662	100	3036
Besökt Scandinavium senaste året						
Flera gånger	11		2		6	
Någon gång	34		21		27	
Ingen gång	55		77		67	
Summa/n	100	1384	100	1674	100	3058

Kommentar: Procentbasen är samtliga svarande, dvs. de som inte svarat på frågan om favoritlag antas inte ha något favoritlag.

Källa: Väst-SOM-undersökningen 2005.

Det diskuteras huruvida ishockey skall eller kan betraktas som en arbetarsport eller inte. Enligt våra data motsvarar de som har ett favoritlag i ishockey den västsvenska allmänheten ganska väl. Med andra ord kan inte ishockey vare sig ses som en arbetarsport eller en akademikersport utifrån vad som framgår av andelen ishockeysupportrar i de olika yrkesgrupperna.

När det gäller ideologisk position bland de västsvenska ishockeysupportrarna så tenderar de att befinna sig något eller klart till höger jämfört med allmänheten och de som inte har ett favoritlag, där övervikten istället ligger i mitten (36 respektive 40 procent). 37 procent av dem som har ett favoritlag i ishockey befinner sig något eller klart till höger medan det är ca 30 procent av dem som har ett favoritlag och allmänheten som istället befinner sig något eller klart till vänster.

Genom att se vilka som besöker Scandinavium, den arena där Frölunda Indians spelar sina hemmamatcher, är det möjligt att skilja mellan aktiva och passiva supportrar, eller som Giulianotti omnämner som supportrar och flanörer. Av dem som har ett favoritlag i ishockey är det 11 procent som uppgett att de besökt Scandinavium flera gånger under det senaste året och ytterligare 34 procent har gjort det någon gång. Bland dem som inte har något favoritlag har endast 2 procent besökt Scandinavium flera gånger under samma period. Jämför vi andelen av dem som har respektive inte har ett favoritlag i ishockey och huruvida de besökt Scandinavium någon eller flera gånger under det senaste året ser vi att skillnaden är ganska markant (45 respektive 23 procent). Det bör även noteras att 21 procent av dem som inte har något favoritlag trots detta besökt Scandinavium någon gång under det senaste året. Man kan alltså diskutera huruvida det faktiskt är en ishockeymatch eller något annat evenemang man tagit del av vid besöken i Scandinavium. Samtidigt ser vi en ganska tydlig skillnad mellan andelen ishockeysupportrar som besökt Scandinavium det senaste året och allmänheten i stort (45 respektive 33 procent) vilket alltså även talar för motsatsen, att personer med ett favoritlag är mer frekventa besökare i Scandinavium än allmänheten just för att det är där de ser sina ishockeymatcher.

Göteborg, en stad med hemmaflanörer och bortasupporters?

Av de personer som svarade att de har ett favoritlag i ishockey var det fyra av fem som angav Frölunda Indians som sitt favoritlag. Gör vi sedan på samma sätt som i förra avsnittet och delar upp de svarande i två grupper, boende i Göteborg och boende i kranskommunerna, kan vi se en svag övervikt åt att de som är boende i Göteborg också är de med benägenhet att hålla på Frölunda i ishockey (53 respektive 47 procent), men även att det är en större andel av de boende i Göteborg som håller på ett annat lag än Frölunda i ishockey än vad som är fallet i kranskommunerna (54 respektive 46 procent).

Även när vi delar in supportrarna efter Frölunda och andra ishockeylag kan vi se att det till övervägande delen är män som uppger sig ha ett favoritlag i ishockey men att skillnaderna mellan män och kvinnor är något mindre bland Frölundasupportrarna och något större bland dem som håller på något annat ishockeylag.

Vidare är de västsvenskar som håller på andra ishockeylag något yngre än Frölunda-supportrarna. De fyra äldsta grupperna, i ålderskategorin 40-75 år, är något mindre bland andra ishockeylags supportrar än bland supportrarna till Frölunda men över hälften i båda supportergrupperna är 40 år eller äldre (59 respektive 53 procent).

Tabell 2 Jämförelse mellan supportrar till Frölunda Indians och andra ishockeylag supportrars sociala, åldersmässiga och ideologiska representativitet (procent)

	Håller på Frölunda	Håller på annat lag	Samtliga
Kön			
Man	59	60	59
Kvinna	41	40	41
Summa/n	100	676	100
Ålder			
60-75 år	22	20	21
50-59 år	16	17	17
40-49 år	21	16	20
30-39 år	20	22	21
20-29 år	13	20	14
15-19 år	8	5	7
Summa/n	100	640	100
Yrkesgrupp/klass			
Företagare	11	7	10
Högre tjänstemän/akademiker	20	26	21
Tjänstemän	32	39	33
Arbetare	37	28	36
Summa/n	100	641	100
Ideologisk position			
Klart/något till vänster	29	33	30
Varken vänster eller höger	31	25	29
Klart/något till höger	40	42	41
Summa/n	100	664	100
Besökt Scandinavium senaste året			
Flera gånger	18	11	17
Någon gång	40	37	39
Ingen gång	42	52	44
Summa/n	100	665	100

Kommentar: Procentbasen är samtliga svarande som explicit angett ett favoritlag, dvs. de som angett ett favoritlag i ishockey men inte angett vilket har exkluderats från materialet.

Källa: Väst-SOM-undersökningen 2005.

När det gäller yrkesgrupp och klass återfinns de största skillnaderna mellan dem som håller på ett annat lag i ishockey och Frölunda Indians supportrar i kategorin arbetare. Bland supportrarna till andra ishockeylag är gruppen tjänstemän klart överrepresenterade medan det istället är gruppen arbetare som är överrepresenterade bland Frölundas supportrar. Det är alltså en betydligt mindre andel av andra ishockeylags supportrar i Västsverige inom yrkesgruppen arbetare än vad som är fallet när det gäller Frölundas supportrar (28 respektive 37 procent). Vi kan även se att det finns en större andel tjänstemän och akademiker som håller på andra ishockeylag än på Frölunda Indians totalt (64 respektive 52 procent).

I tabell 1 befann sig flertalet av dem som inte hade ett favoritlag i ishockey ideologiskt i mitten medan de som sa sig ha ett favoritlag placerade sig klart eller något till höger (40 respektive 37 procent). I tabell 2 kan vi se att övervikten för andelen supportrar som befinner sig på en ideologisk position till höger har ökat ytterligare, oavsett om de sympatiserar med Frölunda eller något annat ishockeylag, även om det är en något högre andel bland dem som inte håller på Frölunda. Samtidigt kan vi se att procentskillnaderna för de i mitten och till vänster är väldigt små mellan Frölundasupportrar och andra supportrar.

Man kan föreställa sig att det finns en relativt stor skillnad mellan de två supportergrupperna när det gäller hur ofta de besöker ishockeymatcher i Scandinavium. Frölundas supportrar har av praktiska skäl möjlighet att se sitt lag spela någon gång per vecka medan supportrar till andra lag har relativt få möjligheter till detta och när väl möjlighet ges spelas matchen alltid på bortaplan. Således torde det vara ett ganska rimligt antagande att Frölundas supportrar har besökt Scandinavium betydligt oftare än supportrarna till andra ishockeylag under det senaste året.

Av Frölundas supportrar är det 18 procent som besökt Scandinavium flera gånger och ytterligare 40 procent har gjort det någon gång under det senaste året. Det innebär att det är 58 procent av Frölundasupportrarna som i egentlig mening är aktiva supportrar i och med att de faktiskt går på matcherna. Vänder vi på det är alltså den största enskilda andelen, 42 procent, av dem som ser Frölunda som sitt favoritlag i ishockey de som överhuvudtaget inte besökt Scandinavium det senaste året. Går vi över och tittar på de supportrar som befinner sig på "bortaplan" när de besöker Scandinavium är det nästan hälften som trots detta besökt Scandinavium någon eller flera gånger det senaste året (48 procent). Anledningen till att skillnaderna faktiskt inte är större än vad som skulle kunna förväntas kan bero på att man helt enkelt tittat på andra evenemang än ishockey vid besöken på Scandinavium oavsett om man är Frölundasupporter eller inte. Men det skulle även kunna bero på att det är ett mer aktivt val att bo i Göteborg och heja på ett annat lag än på det lokala ishockeylaget. Detta skulle i sin tur innebära att vi kan dra slutsatser när det gäller att skilja mellan aktiva och passiva supportrar, eller supporters och flanörer. Det ter sig således ganska naturligt att Göteborg inrymmer ett stort antal flanörer som håller på det lokala ishockeylaget och en relativt stor andel supporters som besöker Scandinavium men som gjort ett aktivt val, nämligen att heja på det besökande laget.

Supportrar i Västsverige som håller på ”bortalaget”

I föregående avsnitt jämfördes de supportrar som angav Frölunda Indians som favoritlag med de supportrar som sympatiserade med något annat lag i ishockey. Vi avslutade avsnittet med att reflektera över huruvida det kan anses vara ett mer aktivt val att sympatisera med ett annat lag än det som kan förefalla som det naturliga, att hålla på det lokala laget. I detta avsnitt är ambitionen att undersöka hur andelen supportrar i Göteborg och Västsverige fördelar sig mellan bortalagen och vidare att studera vilka faktorer som har betydelse för vilket bortalag man som supporter väljer att sympatisera med. Det bör understrykas att det är förhållandevis få personer som uppgivit att de håller på ett annat lag än Frölunda Indians i ishockey och att underlaget därför är relativt litet. Samtidigt märks ganska stora skillnader i hur andelen västsvenska supportrar fördelar sig mellan de olika lagen, vilket också gör det intressant att resonera kring varför dessa skillnader uppstår.

Tabell 3 inleds med en lista över de femton hockeylag i elitserien och allsvenskan som, om man bortser från dem som angett Frölunda Indians som favoritlag, har störst andel supportrar i Västsverige och Göteborg. I tabellen finns även mått på ett antal faktorer som kan förväntas ha betydelse för andelen supportrar för respektive lag. En faktor som antagligen är av avgörande betydelse för hur många supporters ett lag har är dess framgångar. Man skulle kunna tänka sig att det lag som vunnit flest SM-guld i elitserien har fler anhängare än det lag som tagit minst. En annan faktor som förmodligen har betydelse för antalet supportrar är underhållningsvärdet. Att ett lag som gör många mål per match och vinner ofta också får många anhängare i jämförelse med vad ett lag som gör få mål och istället förlorar ofta får. Således skulle den andel supportrar en klubb har hänga ihop med lagets underhållningsvärde som i sin tur kan kopplas samman med antalet mål, antalet vunna matcher och den uppmärksamhet som klubben får. En annan faktor som skulle kunna ha betydelse för vilket lag man som supporter väljer att sympatisera med är det geografiska avståndet. Det är betydligt fler inom ett specifikt område som håller på det lokala ishockeylaget än som väljer att sympatisera med ett lag från ett annat område, något som vi kan se när det gäller andelen västsvenskar med Frölunda Indians som favoritlag i ishockey. Således kan man även tänka sig att avståndet har betydelse för vilket lag ishockeysupportrarna väljer att hålla på.

Börjar vi i toppen av tabellen och jämför de bortalag som har absolut störst andel västsvenska supportrar kan vi se att de faktorer som tagits med i analysen slår ganska väl ut. Färjestad tillsammans med Brynäs är de enda lagen som spelat 32 säsonger i elitserien jämfört med till exempel HV71 som spelat 23 säsonger. När det gäller huruvida ishockeylagens framgångar, räknat i antal SM-guld, har betydelse för vilket lag man väljer att hålla på ligger Djurgården i topp med 16 SM-guld tätt följt av Brynäs med 12, trots detta hamnar Djurgården ganska långt ner i andel västsvenska supportrar. Antalet SM-guld väger in när det gäller vilket lag man som supporter väljer att heja på, dock inte som enskild faktor. Vad gäller genomsnittlig

poäng och huruvida respektive lags matcher har ett högt underhållningsvärde toppas tabellen av Färjestad med ett genomsnitt på 56 poäng tätt följt av Luleå och Djurgården (54 poäng). Tittar vi på vilken betydelse avståndet till respektive lags hemmaarena har för andelen supportrar ser vi att avståndet spelar olika stor roll beroende på vilket ishockeylag man tittar på. När det gäller HV71 som geografiskt ligger närmast Göteborg är det andra faktorer som spelar in. På samma sätt är det med Brynäs som ligger längre bort från Göteborg i förhållande till exempelvis Djurgården men att man här istället kanske skulle tala i termer av psykisk och fysisk närhet.

Tabell 3 *Fördelning av västsvenska supportrar på andra ishockeylag än Frölunda Indians, antal säsonger i elitserien, antal SM-guld, poäng i genomsnitt och avstånd till hemmaarena för respektive ishockeylag (procent)*

	Andel västsvenska supportrar	Antal säsonger i elitserien	Antal SM-guld sedan 1922	Poäng i genomsnitt 1974-2006	Summa poäng	Avstånd hemmaarena (km)
Färjestads BK	29	32	7	56	95	249
Brynäs IF	17	32	12	47	91	518
Leksands IF	13	29	4	44	77	481
HV71	10	23	2	52	77	149
MODO Hockey	8	31	1	47	79	875
Djurgårdens IF	7	31	16	54	101	465
Luleå HF	5	23	1	54	78	1248
Malmö Redhawks	3	16	2	53	71	272
IF Björklöven	2	15	1	36	52	980
Timrå IK	1	10	0	53	63	740
Rögle BK	1	4	0	26	30	187
Södertälje SK	1	20	7	40	67	438
Västerås IK	1	12	0	38	50	375
Skellefteå AIK	1	15	1	31	47	1118
AIK	1	25	7	42	74	465

Kommentar: Procentbasen är samtliga svarande som angett ett annat favoritlag än Frölunda Indians i elitserien eller allsvenskan (n= 148 personer). Avstånd till hemmaarena är antalet kilometer från Scandinavium på Vallhallagatan 1 i Göteborg till respektive lags hemmaarena.

Källa: Väst-SOM-undersökningen 2005 och Svenska Ishockeyförbundet.

Det kan diskuteras om det är möjligt att dra några större slutsatser utifrån tillvägagångssättet att för respektive lag mäta och jämföra varje faktor för sig eftersom de är beroende av varandra. Utgår vi istället från det resonemang som fördes tidigare om att ett lag som har många SM-guld, spelat många säsonger i elitserien och har en hög genomsnittlig poäng också är det lag som kan förväntas ha störst andel sup-

portrar är det även möjligt att, genom att faktorerna summeras, se vilken betydelse faktorerna har gemensamt och huruvida summan korresponderar med andelen västsvenska supportrar för respektive lag i verkligheten.

I kolumnen 'Summa poäng' ser vi att lagens placering har förändrats. Djurgården (101 poäng) har flyttat upp från sjätte till första plats tätt följt av Färjestad och Brynäs (95 respektive 91 poäng). Ett annat lag som har en relativt låg andel västsvenska supportrar men som nu flyttar upp i tabellen är AIK (74 poäng) som hamnar tätt bakom Leksand och HV71 (båda 77 poäng).

Slutsatserna vi kan dra av tabell 3 före respektive efter vår summering är att faktorerna, var och en för sig, har relativt stor betydelse när det gäller andelen supportrar som har Färjestad och Brynäs som favoritlag, men även gemensamt. De har båda tillsammans med Djurgården och Modo många år av elitserier spel bakom sig, relativt högt poänggenomsnitt men befinner relativt olika när det gäller avstånd till Göteborg. Modo har ett SM-guld men ligger trots detta kvar på ungefär samma placering före och efter summeringen. När det gäller Djurgården är det, trots deras 16 SM-guld, 31 säsonger i elitserien och ett högt poänggenomsnitt, alltså inte mer än 7 procent av västsvenskarna som håller på dem i ishockey. Något som möjligen skulle kunna förklaras av en västsvensk eller göteborgsk antipati gentemot Stockholm. Vi kan även se att Malmö ligger kvar på samma placering även efter summeringen och att Luleå som avståndsmässigt nästan ligger lika långt bort som Paris i förhållande till Göteborg med ett SM-guld, inte för den skull hamnar på en bottenplacering i listan.

Frölunda Indians och IFK Göteborg

I inledningen av detta kapitel gjordes konstaterandet att fotbollen har en mycket speciell plats i västsvenskarnas hjärtan och att IFK Göteborg dominerar när det gäller vilket Göteborgslag de västsvenska fotbollssupportrarna väljer att hålla på. Vi har genom 2005 års ishockeyfråga även kunnat konstatera att när det gäller ishockey så är det i de allra flesta fall Frölunda Indians man som västsvensk supporter väljer att sympatisera med.

Hur skiljer sig då Frölunda Indians supportrar från dem som håller på IFK Göteborg i fotboll när det gäller deras sociala och åldersmässiga sammansättning?

Fotboll har traditionellt betraktats som ett manligt intresse och vi kan konstatera att så även är fallet när det gäller västsvenskarna och deras intresse för både fotboll och ishockey. Könsfördelningen mellan kvinnor och män är i stort sett densamma för både Frölunda Indians och IFK Göteborgs supportrar. Det är till övervägande delen män som håller på Frölunda i ishockey och IFK Göteborg i fotboll (59 respektive 58 procent).

I tabell 1 såg vi att hockeysupportrarna var yngre än allmänheten som helhet. När vi jämför de båda supportergrupperna i tabell 4 är det i stället IFK Göteborg som har störst andel supportrar i ålderskategorin 15-29 år (27 jämfört med 21 procent).

Frölundas supportrar är något äldre än de som håller på IFK Göteborg men mer än hälften av båda lagens supportrar är mellan 40-75 år.

Tabell 4 Jämförelse mellan supportrar till Frölunda Indians och IFK Göteborgs supportrars sociala, åldersmässiga och ideologiska representativitet (procent)

	Frölunda Indians 2005		IFK Göteborg 2004	
Kön				
Man	59		58	
Kvinna	41		42	
Summa/n	100	676	100	652
Ålder				
60-75 år	22		20	
50-59 år	16		16	
40-49 år	21		17	
30-39 år	20		20	
20-29 år	13		17	
15-19 år	8		10	
Summa/n	100	640	100	616
Yrkesgrupp/klass				
Företagare	11		11	
Högre tjänstemän/akademiker	20		16	
Tjänstemän	32		27	
Arbetare	37		46	
Summa/n	100	641	100	612
Ideologisk position				
Klart/något till vänster	29		33	
Varken vänster eller höger	31		35	
Klart/något till höger	40		32	
Summa/n	100	664	100	640
Besökt Scandinavium/ Gamla Ullevi senaste året				
Flera gånger	18		16	
Någon gång	40		24	
Ingen gång	42		60	
Summa/n	100	665	100	607

Kommentar: Procentbasen är samtliga svarande, dvs. de som inte svarat på frågan om favoritlag antas inte ha något favoritlag.

Källa: Väst-SOM-undersökningen 2004 och 2005.

I tidigare avsnitt har frågan huruvida ishockey skall betraktas som en arbetarsport eller inte tagits upp. Det vi nu kan se när vi jämför de båda supportergrupperna är istället att det först och främst är bland IFK Göteborgs supportrar som arbetarklassen finns representerad. Precis som i Crawfords studie finns det ganska tydliga skillnader mellan de båda supportergrupperna vad gäller yrkesgrupp och klass, speciellt om vi jämför andelen arbetare (37 respektive 46 procent). Mer än hälften av Frölundas supportrar återfinns bland akademiker och tjänstemän medan samma yrkesgrupp når upp till lite mer än 40 procent bland dem som håller på IFK. Skillnaderna mellan de båda lagens supportrar är även något som återspeglas när det gäller ideologisk position. Det är betydligt fler Frölundasupportrar som befinner sig höger än till vänster ideologiskt (40 respektive 29 procent). Jämför vi de båda supportergrupperna kan vi även här se att det är klara skillnader i vart man placerar sig men att det är betydligt mindre skillnader mellan höger och vänster inom IFK Göteborgs supportrar där största andelen består av dem som befinner sig i mitten (35 procent).

Inför de jämförelser som gjordes mellan Frölundas supportrar och de som håller på ett annat ishockeylag var utgångspunkten att Frölundas supportrar av praktiska skäl hade möjlighet att se sitt lag spela relativt ofta medan supportrar till andra lag hade relativt få möjligheter till detta. När vi nu skall jämföra supportrarna till Frölunda Indians och IFK Göteborg är det svårare att föreställa sig att det skulle finnas skillnader emellan när det gäller hur ofta de besöker Scandinavium respektive Gamla Ullevi. Båda lagens supportrar har ungefär lika långt till respektive lags arenor och de befinner sig båda således även alltid på hemmaplan. Samtidigt skall man inte bortse från det faktum att derbymatcherna spelas på Nya Ullevi. Vilket i sin tur innebär att de supportrar till IFK Göteborg som angett att de inte besökt Gamla Ullevi det senaste året i gengäld kan ha besökt ett flertal derbymatcher på Nya Ullevi. En annan faktor som kan förväntas ha en positiv påverkan för andelen supportrar som går och ser fotbollsmatcher på Gamla Ullevi är att kostnaderna för att se fotboll är betydligt mindre än vad de är för att se ishockey i Scandinavium.

Det är en klart större andel av Frölundas supportrar som besökt Scandinavium någon eller flera gånger det senaste året än vad det är IFK supportrar som besökt Gamla Ullevi (58 respektive 40 procent). Detta innebär alltså att det, av supportrarna som angett IFK Göteborg som sitt favoritlag i fotboll, är betydligt fler än hälften som inte besökt Gamla Ullevi överhuvudtaget det senaste året (60 procent). Frölunda Indians och IFK Göteborg har ungefär lika stor andel supportrar. Att det är billigare att gå på fotbollsmatcher har alltså inte så stor betydelse för om man som IFK-supporter väljer att gå till Gamla Ullevi eller inte. Ungefär hälften av dem som angett Frölunda som sitt favoritlag i ishockey besöker Scandinavium någon eller flera gånger per år och kan klassificeras som supportrar medan två tredjedelar av IFK Göteborgs anhängare består av flanörer.

Om vi avslutningsvis kort summerar resultaten kan vi se att det, när det gäller de västsvenskar som svarade att de har ett favoritlag i ishockey, är fyra av fem som

anger Frölunda Indians som sitt favoritlag. Två tredjedelar är män och över hälften är 40 år eller äldre. IFK Göteborgs supportrar består även de till största delen av män, men har samtidigt en betydligt större andel supportrar i åldrarna 29 år eller yngre. Ishockeysupportrarna befinner sig ideologiskt till höger, oavsett vilket lag man håller på, och fotbollssupportrarna i högre grad i mitten. Av dem som inte håller på Frölunda i ishockey är det istället Färjestad som är det ishockeylag som har störst andel västsvenska supportrar. Skillnader i andelen supportrar som besökt Scandinavium det senaste året när det gäller dem som håller på Frölunda respektive ett annat lag är förhållandevis små. I jämförelse med IFK Göteborgs supportrar är det däremot betydligt fler Frölundasupportrar som relativt ofta besöker Scandinavium än det är IFK-supportrar som besöker Gamla Ullevi. Kopplas resultaten tillbaka till Giulianotti inrymmer Göteborg och Västsverige en stor andel flanörer, både när det gäller ishockey och fotboll. Frågan man slutligen kan ställa sig är hurvida supportterskapet som livsstil alltmer har byts ut mot ett flanörskap där intresset för ett ishockey- eller fotbollslag ersatts av ett intresse för evenemang, vilket som helst?

Noter

- ¹ Om man bortser från Gais öde som Västsveriges första klubb i högsta serien 1957 och TBIF (senare Vasa HC) som tog sig upp till en fjärdeplats i division 2 1970.
- ² Västra Frölunda tog sitt första SM-guld 1965 och har efter 38 år även tagit ytterligare två stycken 2003 och 2005.
- ³ Det går att hitta liknande fenomen i andra idrotter. Fotbollslaget Helsingborg IF hade innan seriesegern 1999 inte vunnit allsvenskan i fotboll sedan 1941, men är trots detta ett av Sveriges mest publikdragande lag.
- ⁴ 42 procent uppgav att de hade ett favoritlag i fotboll i Väst-SOM-undersökningen 2004.

Referenser

- Crawford, Garry, (2001) "Characteristics of a British Ice Hockey Audience – Major Findings of the 1998 and 1999 Manchester Storm Ice Hockey Club Supporters Surveys". I *International Review for the Sociology of Sport* 36(1):71-81.
- Giulianotti, Richard (2002) "Supporters, Followers, Fans and Flaneurs: A Taxonomy of Spectator Identities in World Football". I *Journal of Sport and Social Issues* 26(1): 25-46.
- Szemberg, Szymon (1994) *Västra Frölunda 50 år – Från Bittans Pojkar till Boorks Boys – Ett halvsekel med Sveriges mest populära hockeylag*. Halmstad: Sportförlaget.

Wennman, Peter (1992) ”De flesta vill spela i Frölunda men få tycker om lagets sätt att lira”. I *Aftonbladets bilaga 16 sidor om Elitserien*, den 22 september.

Widfeldt, Anders och Lennart Nilsson (2004) ”Väst – svenska fotbollssupportrar”. I Nilsson, Lennart *Nya gränser – Västsverige*, pp. 193-202. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Internetkällor:

Svenska Ishockeyförbundet: www.swehockey.se

Elitserien: www.hockeyligan.se

Frölunda Indians: www.frolundaindians.com

ETT VÄLKÄNT *FAKTUM*?

ÅSA NILSSON

Hösten 2001 fick göteborgarna en ny tidning: *Faktum*. Tidningen som genom sin blotta existens har synliggjort den ökande gruppen hemlösa i Göteborg. Men det överordnande konkreta syftet med tidningen är att erbjuda hemlösa en möjlighet att hjälpa sig själva, genom att tjäna pengar på att själva sälja tidningen. *Faktum* är alltså inte en ”vanlig” tidning. Den redaktion som gör den önskar att deras arbete inte behövdes – ”Egentligen jobbar jag på att onödiggöra mig själv.”, säger chefredaktör Malin Kling i en intervju publicerad i *Göteborgs-Posten* hösten 2006¹. De som köper tidningen önskar rimligen att det inte fanns någon att köpa den av. Men tidningen finns och den läses. För de fyrtio kronor tidningen kostar (2006) stödjer köparen den hemlöse försäljaren, och erhåller samtidigt en journalistisk produkt, ett möjligt läsvärde. Tidningen såldes i cirka 157 000 exemplar under 2005. Men hur många läser tidningen, och vilka är det som läser?²

Ett alltmer välkänt *Faktum*

I Väst-SOM-undersökningarna som genomfördes i Göteborgsregionen 2004 och 2005 ingick en fråga om i vilken utsträckning respondenten brukar läsa *Faktum*, tillsammans med frågor om ett ytterligare antal tidningar.³ Det första svarsalternativet innebar möjligheten att svara att man inte känner till tidningen. Hösten 2004 gav var femte person det svaret beträffande *Faktum*; ett år senare hade andelen krympt till en sjundedel. Men om sex av sju boende i hela Göteborgsregionen kände till *Faktum* hösten 2005, varierar detta beroende på var man bor – i första hand: hur nära Göteborg man bor (tabell 1). Bland boende i Göteborgs kommun är andelen som känner till *Faktum* 89 procent; i de närmaste kranskommunerna 83 procent och i kommunerna i Göteborgsregionens yttergränser 75 procent.

Men också inom Göteborgs kommun finns variationer. Bland boende i centrala Göteborg är det bara 5 procent som svarat att de inte känner till tidningen, medan andelen utan kännedom om tidningen är som högst bland boende på Hisingen och i de norra stadsdelarna, 15 procent. En rimlig förklaring är, trots målsättningen att tidningen ska kunna köpas i hela Göteborg, att det i praktiken finns fler försäljare i de centrala stadsdelarna än i stadens ytterkanter⁴.

Det är de boende längst från Göteborg som särskilt har ökat sin kännedom sedan 2004 – i de yttre kranskommunerna har kännedomen ökat med mer än hälften. Men tidningens existens har blivit mer känd i hela regionen jämfört med 2004.

Tabell 1 Kännedom om Faktum i olika delar av Göteborg respektive Göteborgsregionen, 2004–2005 (procent)

	2004	2005	Antal personer 2005
Samtliga	80	86	1 772
Göteborg	84	89	972
Centrum ¹	93	95	170
Hisingen ²	79	85	266
Nord ³	83	85	134
Öster ⁴	89	93	125
Väster ⁵	82	91	274
Inre kranskommun ⁶	73	83	625
Yttre kranskommun ⁷	47	75	170

Kommentar: Göteborgsindelningen bygger på stadsdelsnämndernas indelning.

¹Centrum samt Linnéstaden. ²Backa, Biskopsgården, Kärra-Rödbo, Lundby, Torsslanda, Tuve-Säve. ³Gunnared, Lärjedalen, Kortedala, Bergsjön. ⁴Härlanda, Örgryte. ⁵Majorna, Högsbo, Älvsborg, Frölunda, Askim, Tynnered, Styrso. ⁶Ale, Härryda, Kungsbacka, Kungälv, Lerum, Mölndal, Partille samt Öckerö. ⁷Alingsås, Lilla Edet, Stenungsund samt Tjörn.

Ett läst *Faktum*?

Ett känt *Faktum* är nu inte nödvändigtvis detsamma som ett läst *Faktum*. I 2005 års undersökning är det 3 procent av befolkningen i Göteborgsregionen som säger sig läsa/titta i varje nummer – lika många som 2004.⁵ Läger vi till dem som 'läser/tittar ibland' växer andelen väsentligt, till cirka en tredjedel – lite knappt 2005, lite drygt året dessförinnan. Att det 2005 är något fler som känner till tidningen än 2004 har alltså inte inneburit fler läsare; det är andelen som inte läser alls som har vuxit, andelen läsare har i stället minskat något.⁶

Även beträffande läsning finns skäl att titta på geografiska mönster. För det första är det uppenbart att den rent fysiska närheten till Göteborg innebär en generell större benägenhet att läsa *Faktum*. Hösten 2005 läste en dryg tredjedel av göteborgarna tidningen åtminstone ibland – mot var sjunde boende i Göteborgsregionens yttre kranskommuner. För det andra varierar tidningens spridning inom Göteborgs kommun, i det att ungefär varannan boende i centrum och i östra stadsdelarna uppger sig läsa tidningen åtminstone ibland, jämfört med var fjärde boende i de norra stadsdelarna. I centrum och öster återfinns också störst andel som läser varje nummer, 5 procent.

Tabell 2 Läsning av Faktum i Göteborgsregionen, 2004–2005 (procent)

	2004	2005
Läser/tittar i varje nummer	3	3
Läser/tittar ibland	32	28
Läser/tittar inte i den	44	55
Känner inte till	21	14
Summa procent	100	100
Antal personer	1 456	1 772

Kommentar: I gruppen 'Läser/tittar inte i den' ingår även de som hoppat över delfrågan om Faktum men svarat avseende någon/några andra av tidningarna som ingår i frågebatteriet (4 procent 2005; 2 procent 2004). Andelen 'känner inte till' 2004 är här avrundad, därav skillnaden relativt tabell 1.

En jämförelse med 2004 års resultat beträffande samma geografiska områden visar på stabiliteten i geografins betydelse. Men jämförelsen visar också att nedgången i läsning mellan 2004 och 2005 hänför sig till boende inom Göteborg – i kranskommunerna har andelen läsare tvärtom ökat något (liksom i Göteborgs östra stadsdelar). Utanför Göteborg tycks den ökande kännedomen sedan 2004, då den var jämförelsevis låg, ha resulterat också i fler läsare.

Tabell 3 Läsning av Faktum i olika delar av Göteborg respektive Göteborgsregionen 2005 samt jämförelse med 2004 (procent)

	Varje nummer	2005		2004
		Åtminstone ibland	Antal personer	Åtminstone ibland
Samtliga	3	31	1 772	35
Göteborg	4	36	972	41
Centrum ¹	5	47	170	52
Hisingen ²	2	30	266	37
Nord ³	2	25	134	32
Öster ⁴	5	53	125	48
Väster ⁵	4	34	274	41
Inre kranskommun ⁶	2	27	625	23
Yttre kranskommun ⁷	1	14	170	12

Kommentar: För de geografiska indelningarna, se kommentaren till tabell 1. I andelen 'åtminstone ibland' ingår de som läser varje nummer.

Vissa läser mer, andra mindre

Att en tidning om, för, och delvis av, Göteborgs hemlösa främst läses av göteborgare förvånar knappast någon. En nära relation till staden är självklart betydelsefull, inte minst då tidningen säljs på Göteborgs gator. Ser vi till de boende i kranskommunerna visar det sig också att de människor som arbetspendlar in till Göteborg läser *Faktum* i högre utsträckning; bland dessa är andelen som läser åtminstone ibland 32 procent, dvs. nästan i nivå med göteborgarnas.⁷ I syfte att vidare söka ringa in vad som utmärker tidningens läsare och icke-läsare, ska analysen framöver dock begränsas till att gälla enbart göteborgare.

Vilken betydelse har till att börja med egenskaper som kön, ålder och socioekonomiska faktorer, som vi vet tenderar att påverka annan typ av medieanvändning? Mot bakgrund av att *Faktum* är den speciella tidning den är, är det emellertid minst lika relevant att se hur läsning av tidningen varierar beroende på människors ideologiska orientering, deras sociala erfarenheter och deras samhällsengagemang. Till sist ska även undersökas läsningens koppling till annat tidningsintresse – fångar kanske *Faktum* sin läsare bland andra tidningar läsekretsar?

Det visar sig att kvinnor läser tidningen i något högre utsträckning än män (tabell 4) – skillnaden är, 2005, 11 procentenheter. Den här typen av könsmonster i form av kvinnors jämfört med mäns något starkare sociala engagemang, som *Faktum*-läsning kan sägas vara ett exempel på, finner vi också i andra sammanhang, framför allt på det lokala planet (Oskarson & Wängnerud 1995).

Det finns inget riktigt entydigt åldersmonster i läsningen – 2005 är det bland unga och äldre medelålders som den största andelen läsare återfinns, i undersökningen 2004 utmärkte sig enbart de äldsta som jämförelsevis svaga läsare. Tydligare är mönstret ifråga om utbildning, och det har förstärkts mellan 2004 och 2005; *Faktum* har sin svagaste förankring hos lågutbildade – här läser en dryg fjärdedel tidningen åtminstone ibland, jämfört med knappt hälften av högutbildade. Utbildning har visst samband med ålder i det att den yngre befolkningen är generellt mer högutbildad, men läsningen ökar med högre utbildning i alla åldersgrupper. Likaså ser vi ett relaterat mönster i det att andelen läsare är mindre hos de som definierar sig som arbetare än hos övriga.

Lägger vi samman de faktorer vi sett inverkar positivt på läsning av *Faktum* och fokuserar gruppen högutbildade kvinnor som definierar sig som annat än arbetare (141 individer), blir andelen läsare här 52 procent (i motsvarande grupp 2004: 55 procent). Bland lågutbildade män som definierar sig som arbetare (45 individer) är andelen i stället 20 procent (2004: 26 procent).

Tabell 4 Läsning av Faktum efter kön, ålder, utbildnings respektive klassidentitet, 2005 samt jämförelse med 2004 (procent)

		2005			2004
		Varje nummer	Åtminstone ibland	Antal personer	Åtminstone ibland
Samtliga		4	36	972	41
Kön	Kvinna	4	41	536	45
	Man	3	30	436	36
Ålder	15–29 år	4	41	211	41
	30–49 år	3	33	325	42
	50–64 år	4	42	227	45
	65–85 år	4	31	193	34
Utbildning	Låg	3	27	168	30
	Medellåg	3	32	256	40
	Medelhög	4	38	223	45
	Hög	5	47	282	47
Klassidentitet	Arbetarhem	3	28	294	35
	Tjänstemannahem	3	41	288	43
	Högre tjänstemanna-/akademikerhem	6	42	226	48
	Företagarhem	4	45	80	48

Kommentar: Resultaten avser boende i Göteborgs kommun.

Undersöker vi i nästa steg hur benägenheten att läsa *Faktum* påverkas av individens egen situation och erfarenheter, ser vi till att börja med att andelen läsare är högre bland människor i arbete än övriga (tabell 5). Egen ekonomisk trygghet tycks så långt främja viljan till att köpa – och med det benägenheten att läsa – tidningen. Att man själv varit i behov av samhälleligt stöd tycks däremot inte i sig bidra till ett ökat intresse för tidningen. Bland dem som under senaste året mottagit statliga bidrag i form av a-kassa, socialbidrag, sjukbidrag eller liknande, är andelen läsare 2005 tvärtom mindre än genomsnittet. Detta kan ha rent ekonomiska orsaker; tidningen är inte gratis.⁸ Inom den större gruppen som fått stöd i form av sjukpenning eller föräldrapenning är andelen läsare lika stor som hos de som inte alls tagit emot stöd.

Väst-SOM-undersökningens övriga frågor möjliggör också att relatera *Faktum*-läsandet till synen på kommunens service på bostadsområdet – även om denna förvisso inte behöver vara resultatet av personliga erfarenheter. Vad svaren på en sådan fråga än grundas på är sambandet tydligt mellan intresset för att läsa *Faktum*

och att inta en kritisk hållning till kommunens insatser ifråga om tillgången på bostäder. Resultatet öppnar också för den omvända tolkningen: att läsning av *Faktums* reportage leder till en mer negativ attityd till kommunens bostadstillgång. Bland de missnöjda med kommunens bostadsservice 2005 är andelen mer än dubbelt så stor som hos de nöjda (det ska sägas att de senare är en till antalet begränsad grupp, men tendensen i resultaten valideras av undersökningen 2004).

Tabell 5 Läsning av Faktum efter egen situation och erfarenheter samt bedömning av tillgången på bostäder i egna kommunen, 2005 samt jämförelse med 2004 (procent)

		2005			2004
		Varje nummer	Åtminstone ibland	Antal personer	Åtminstone ibland
<i>Förvärvsgrupp</i>	Förvärvsarbetande	3	41	493	45
	Arbetslös/i åtgärd/utbildning ¹	(4)	(27)	45	(31)
	Ålders-/sjuk-/avtalspensionär	4	33	226	35
	Studierande	5	34	118	40
<i>Fått stöd under de senaste 12 månaderna</i>	A-kassa, socialbidrag, sjukbidrag, förtidspension, eller äldreförsörjningsstöd	2	30	165	40
	Inget av ovan men sjukersättning/föräldrapenning	5	39	238	42
	Nej	4	38	521	41
<i>Anser om tillgången på bostäder i egna kommunen²</i>	Nöjd ¹	(0)	(17)	65	(35)
	Varken nöjd/missnöjd	3	38	149	33
	Missnöjd	5	42	555	47
	Vet ej	1	26	164	32

Kommentar: Resultaten avser boende i Göteborgs kommun. ¹Observera gruppens begränsade antal individer. ²Delfråga i ett större frågebatteri 'Vad anser du om servicen i den kommun där du bor på följande områden?', med 28 delfrågor, däribland 'Tillgång på bostäder'.

Faktum är en tidning med ett starkt socialpolitiskt patos. Det är därför kanske inte förvånande att det finns en tydlig ideologisk dimension i läsningen av tidningen. Läsarna återfinns i störst utsträckning hos personer som definierar sig till vänster på den politiska vänster–höger-dimensionen – särskilt de som sympatiserar med vänsterpartiet eller miljöpartiet – och hos de som är motståndare till att 'minska den offentliga sektorn' (tabell 6). Väljer vi ut de individer som stämmer in på samtliga dessa kriterier (77 individer) omfattar läsarna – dvs. som läser/tittar åtminstone ibland – hela två tredjedelar (66 procent). Andelen som läser varje nummer i samma grupp är 13 procent. (Motsvarande resultat 2004 var 70 respektive 13 pro-

cent.) Undersökningen visar också på att *Faktum* står starkare hos människor med en stark mellanmänsklig tillit än hos dem med svag; tolkningen som ligger nära till hands är att en mer optimistisk syn på människans natur främjar viljan att läsa, eller i botten köpa, tidningen av dess hemlösa försäljare.

Tabell 6 Läsning av Faktum efter ideologisk position samt mellan-mänsklig tillit, 2005 samt jämförelse med 2004 (procent)

		2005			2004
		Varje nummer	Åtminstone ibland	Antal personer	Åtminstone ibland
<i>Subjektiv vänster-höger-positionering</i>	Klart till vänster	12	52	85	58
	Något till vänster	5	45	230	51
	Varken till vänster/höger	3	32	304	37
	Något till höger	1	36	236	32
	Klart till höger	2	19	88	41
<i>Syn på förslaget att 'minska den offentliga sektorn'¹</i>	Mycket bra	2	27	115	35
	Ganska bra	2	34	177	37
	Varken bra/dåligt	3	32	234	37
	Ganska dåligt	5	40	214	52
	Mycket dåligt	7	52	165	48
<i>Mellanmänsklig tillit²</i>	Låg (0–4)	2	24	142	29
	Medel (5–8)	3	37	663	43
	Hög (9–10)	7	51	134	45

Kommentar: Resultaten avser boende i Göteborgs kommun. ¹Ett av flera förslag i ett frågebatteri där respondenten ombeds ta ställning till 'förslag som förekommit i den politiska debatten'. ²Frågan lyder: 'Enligt din mening, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet? Svara med hjälp av nedanstående skala.' Svarsskalan går från 0 till 10, där 0 motsvarar 'Det går inte att lita på människor i allmänhet' och 10 'Det går att lita på människor i allmänhet'.

Om särskilt individens ideologiska orientering står i samband med benägenheten att läsa *Faktum*, visar det sig också att läsekretsen i högre grad hämtas från engagerade samhällsmedborgare än andra. Av tabell 7 framgår hur andelen läsare är större bland politiskt engagerade, bland de som engagerat sig i det kommunala beslutsfattandet, bland de som har medlemskap i en humanitär hjälporganisation och bland de som hjälper eller tar emot hjälp av grannar. Bland medlemmarna i någon typ av humanitär hjälporganisation är andelen trogna läsare 8 procent (2004: 12 procent). Motsvarande andel återfinns också hos dem med ett relativt frekvent engagemang grannar emellan.

Tabell 7 Läsning av Faktum efter intresse och engagemang i samhällsfrågor, 2005 samt jämförelse med 2004 (procent)

		2005			2004
		Varje nummer	Åtminstone ibland	Antal personer	Åtminstone ibland
<i>Intresse för politiska frågor rörande hemkommunen (Gbg)</i>	Mycket intresserad	5	45	142	50
	Ganska intresserad	4	36	456	46
	Inte särskilt intresserad	3	36	296	36
	Inte alls intresserad ²	(3)	(22)	63	(18)
<i>Försökt påverka kommunalt beslut/kommunens planer¹</i>					
	Ja	5	46	275	56
	Nej	3	33	674	35
<i>Medlem i humanitär hjälporganisation</i>					
	Ja	8	51	149	61
	Nej	3	34	791	38
<i>Själv hjälpt/fått hjälp av någon granne senaste 12 mån</i>					
	Minst ngn gång i veckan ²	(6)	(45)	71	(47)
	Minst ngn gång i månaden	8	41	143	42
	Minst ngn gång i kvartalet	3	38	369	47
	Inte någon gång	2	31	369	35

Kommentar: Resultaten avser boende i Göteborgs kommun. ¹Frågan lyder: 'Har du någon gång som privatperson – eventuellt tillsammans med andra – försökt påverka ett kommunalt beslut eller kommunens planer?'; med följdfrågan om på vilket sätt (13 specificerade svarsalternativ samt 'annat'). ²Observera gruppens begränsade antal individer.

Faktums läsare är alltså inte vilka läsare som helst. Vi har sett att de är överrepresenterade bland kvinnor, bland högutbildade, bland individer med ideologisk vänsterorientering, bland samhällsintresserade och samhällsengagerade. Men samtidigt är *Faktum* en tidning, vilket gör det motiverat att ställa frågan: hämtas tidningens läsare från dem som är flitiga läsare av annan press? Som framgår av tabell 8 finns inga entydiga resultat i den riktningen, i alla fall inte att *Faktums* läsare skulle vara överrepresenterade hos dagstidningsläsare i allmänhet, här avseende göteborgsbaserad press. Men det finns en tendens såväl 2005 som 2004 att regelbundna läsare av *Göteborgs-Posten* läser *Faktum* i högre utsträckning än övriga, dvs. regelbundna läsare av traditionell morgonpress.⁹

Tabell 8 Läsning av Faktum efter läsning av dagspress, 2005 samt jämförelse med 2004 (procent)

		2005			2004	
		Varje nummer	Åtminstone ibland	Antal personer	Åtminstone ibland	
<i>Göteborgs-Posten</i>	6–7 dgr/v	5	39	563		45
	4–5 dgr/v ¹	(1)	(40)	73		(44)
	2–3 dgr/v ¹	(4)	(39)	70		43
	Mer sällan/aldrig	2	28	260		31
<i>Metro</i>	6–7 dgr/v	5	34	95		38
	4–5 dgr/v	2	37	197		39
	2–3 dgr/v	7	37	201		46
	Mer sällan/aldrig	3	36	473		41
<i>Göteborgs-Tidningen</i>	6–7 dgr/v ¹	(4)	(35)	57		(36)
	4–5 dgr/v ¹	(5)	(34)	38		(52)
	2–3 dgr/v	3	35	116		38
	Mer sällan/aldrig	4	37	757		41

Kommentar: Resultaten avser boende i Göteborgs kommun. Uppgifterna om läsning av de tre tidningarna är hämtade från två olika frågebatterier som båda gäller regelbundenhet i läsvana; se frågorna 2 och 6 i bilagans första enkät. ¹Observera gruppens begränsade antal individer.

Faktum-försäljarens säkraste kort: ett tillitsfullt hjärta till vänster

Analyserna ovan har visat att läsandet av *Faktum* kan härledas såväl till socioekonomi, personliga erfarenheter, ideologi och samhällsengagemang som till läsning av traditionell morgonpress. Men vilka faktorer är då egentligen viktigast, med hänsyn tagen till att vissa av de analyserade faktorerna tenderar att vara relaterade till varandra?

En multivariat regressionsanalys gör det möjligt att avgöra den självständiga betydelsen av kön, klassidentitet, ideologisk ståndpunkt, mellanmännisklig tillit, medlemskap i humanitär hjälporganisation respektive läsning av *Göteborgs-Posten* – dvs. de faktorer som vi funnit särskilt betydande inom var och en av de förklaringsdimensioner som behandlats ovan.

Det visar sig att individens mer grundläggande värderingar i termer av vänsterhöger-ideologisk ståndpunkt och mellanmännisklig tillit har störst betydelse för läsning av *Faktum*. Erfarenheten/bedömningen av tillgången på bostäder i Göteborg är även den jämförelsevis betydelsefull, medan kön, klassidentitet, solidaritet via medlemskap i humanitär hjälporganisation samt läsning av morgonpress alla utgör mindre avgörande faktorer (i de två senare fallen är resultaten därtill statistiskt mindre signi-

fikanta). Det innebär alltså att även om särskilt solidaritetsfaktorn står i relativt starkt *generellt samband* med att läsa *Faktum* (den bivariata effekten redovisad i tabell 9), har denna faktor betydligt svagare *självständig* effekt på läsningen (multivariat effekt), det vill säga när vi kontrollerar för de andra faktorerna i analysmodellen. Att däremot ta steget från att ideologiskt stå 'mycket till höger' till att stå 'mycket till vänster', eller steget från att anse 'det går inte att lita på människor i allmänhet' (ena ändpolen i den 11-gradiga svarsskalan) till att anse att 'det går att lita på människor i allmänhet' (den andra ändpolen) får vardera en tre gånger så stor effekt på *Faktum*-läsandet jämfört med motsvarande "förflyttningar" ifråga om kön, klassidentitet, medlemskap respektive morgontidningsläsning.¹⁰

Tabell 9 Läsning av Faktum efter socioekonomi, erfarenheter av bostads-situationen, ideologi, solidaritet samt morgontidningsläsning (ostandardiserade regressionskoefficienter (b-värden) samt p-värde)

	Bivariat effekt (b-värde)	Multivariat effekt (b-värde)	Signifikans (p-värde; multi- variata modell)
Kön (Man vs. Kvinna) ¹	0,12	0,10	0,00
Klassidentitet (Arbetare vs. Övrigt) ²	0,13	0,10	0,02
Anser om tillgång på bostäder ³	0,24	0,22	0,00
Vänster–höger-ideologi ⁴	-0,26	-0,31	0,00
Mellanmänsklig tillit ⁵	0,38	0,32	0,00
Medlem i humanitär hjälporganisation ⁶	0,17	0,10	0,04
Morgontidningsläsare (av GP) ⁷	0,11	0,08	0,06

Kommentar: Analysen är baserad på boende i Göteborgs kommun hösten 2005. Den multivariata modellens totala förklaringskraft (R^2): 0,11. Fyra av regressionsanalysens faktorer, ^{1,2,6,7} ingår som dikotoma variabler (antar värdet 0 eller 1); övriga faktorers skalor är transponerade till 0–1-skalor för jämförbarhets skull: ³Anser om tillgång på bostäder – värde 0 står för 'Mycket nöjd'; 0,2 för 'Ganska nöjd' etc.; 'Vet ej' ingår ej i analysen; ⁴Vänster–höger-ideologi – där värde 0 står för 'Klart till vänster'; 0,25 för 'Något till vänster' etc.; ⁵Mellanmänsklig tillit – den ursprungliga numeriska svarsskalan (0–10) är transponerad till 0–1. Förklaringar till de dikotoma variablerna: ¹Man=0; Kvinna=1. ²Arbetare=0; Övrig klassidentitet=1. ⁶icke medlem=0; Medlem=1. ⁷Läser GP mer sällan/aldrig=0; Läser GP minst 2–3 dgr/v=1. Se även kapitlets not 10.

Granskningen av *Faktums* läsare och icke-läsare har därmed slagit fast att *Faktum* är en tidning som i första hand läses som uttryck för en ideologisk hållning; befinner du dig på den politiska vänsterkanten och har ett mycket stort förtroende för människor i allmänhet är det troligare att du läser *Faktum* än annars. Den egna uppfattningen om bostadssituationen i Göteborg spelar också in, liksom i viss – men mindre – mån socioekonomiska egenskaper som kön och klassidentitet och andra

typer av solidaritetshandlingar. Även om det också finns en viss koppling mellan att läsa *Faktum* och att läsa *Göteborgs-Posten*, möter *Faktum* inte sin läsekrets nämnvärt oftare via Göteborgs dagstidningar än på andra vägar. Detta lär dock inte innebära att tidningen kommer att sluta söka driva opinion på dagstidningarnas nyhetsplats. I syfte att göra *Faktum* överflödig.

Noter

- 1 2006-10-18, under rubriken "Faktum – en tanke på tvären".
- 2 Tidningen har tillbaka i tiden genomfört läsarundersökningar, men dokumentationen från dessa är mycket begränsad (telefonsamtal med chefredaktör Malin Kling 2006-10-20). Uppgiften om antal sålda exemplar är hämtad från samma källa (officiell statistik saknas). För övrig information om *Faktum*, se www.faktum.nu.
- 3 'Tidningen Amos' samt 'Församlingsbladet som delas ut i din församling', och 2005 därtill 'Göteborgs Fria Tidning' (se fråga 7 i bilagans första enkät).
- 4 Telefonsamtal med chefredaktör Malin Kling 2006-10-20.
- 5 Det finns skäl att fundera över vad en fråga om läsning av *Faktum* mäter. Eftersom ett intresse för tidningen kan tänkas botts i viljan att bedriva välgörenhet likaväl som i viljan att läsa tidningens innehåll, finns risken att människor svarar genom att beskriva sin köphandling oavsett om de i praktiken *läser* (eller tittar i) tidningen eller inte. I förlängningen innebär det även risk för ett slags prestigesarv: att människor överskattar sin köpvana/läsning i den mån de har en positiv attityd till att bedriva den här typen av välgörenhet.
- 6 Priset var detsamma hösten 2005 som 2004, 30 kronor; det höjdes till 40 kronor i samband med julnumret 2005 (källa enligt not 4), dvs. när fältarbetet för 2005 års Väst-SOM-undersökning huvudsakligen var avslutat.
- 7 Pendlingen tycks i detta avseende vara viktigast för de som bor längst från Göteborg; antalet pendlare från de yttre kranskommunerna i undersökningen är dock för litet för detaljerade redovisningar härvidlag. Tendensen är densamma 2004 års undersökning, då andelen läsare bland pendlare boende utanför Göteborg sammantaget var 24 procent.
- 8 Se not 6. Erfarenhet av stöd under de senaste 12 månaderna *i kombination med att respondenten uppger sig ha förvärsarbete* innebär dock att andelen växer från 30 till 43 procent. Analysunderlaget är begränsat, 49 individer; men i motsvarande grupp 2004 (53 individer), då erfarenheter av stöd för övrigt saknar generell betydelse, är andelen läsare lika stor, dvs. 43 procent.

- ⁹ Undersökningen erbjuder tyvärr ingen möjlighet att analysera *Faktum*läsandet i relation till fackpress och tidskrifter.
- ¹⁰ En metodologisk aspekt har relevans för tolkningen av analysens resultat: svars-skalorna som använts i modellen skiljer sig åt mellan de ingående variablerna. Det innebär att även om variablerna är transponerade till att samtliga anta yttervärdena 0 respektive 1, kan man argumentera för att det är ett större ”steg” att ”förflytta sig” mellan ändpolerna i faktorerna med flera möjliga skalsteg – faktorerna i tabell 9 märkta 3, 4 respektive 5 har fem respektive elva skalsteg – än att exempelvis förflytta sig från att inte läsa *Göteborgs-Posten* regelbundet till att göra det. Samtidigt kan argumenteras för att det också rent teoretiskt är ett större steg att förflytta sig längs hela den ideologiska skalan än att börja/sluta läsa den lokala morgontidningen. Kön dimensionen innebär ytterligare problem i den teoretiska tolkningen härvidlag. Faktorerna är helt enkelt inte strikt jämförbara. Ett alternativ som ibland används i denna typ av analys är att i stället för b-värden ange *standardiserade* b-värden (beta-värden); ett sådant tillvägagångsätt ger samma tendens i resultatet men tendensen blir mindre tydlig; ingående beta-värden varierar mellan 0,07 (*GP*-läsning) och (-)0,18 (vänster–höger-ideologi) (samtliga i tabellens faktorordning: 0,10; 0,09; 0,11; -0,18; 0,14; 0,08; 0,07). Det ska också sägas att eftersom den beroende variabeln är dikotom (läser *Faktum* åtminstone ibland/läser inte *Faktum*) bör egentligen en logistisk regressionsmodell tillämpas; resultaten från en sådan är dock mer svårtolkade varför här endast ska konstateras att rangordningen av b-värden genom en logistisk analys i princip är densamma som i den redovisade i tabell 9 (medlemskapsfaktor representerar en marginellt svagare faktor än klass och kön i den logistiska analysen).

Referenser

- Oskarson, Maria & Wängnerud, Lena (1995) *Kvinnor som väljare och valda*. Studentlitteratur, Lund.

EVENEMANGSSTADEN GÖTEBORG

RUDOLF ANTONI

En stad och en region är numera ett varumärke. Skall vi konkurrera om jobben framöver, då gäller det att ha ett varumärke som folk förknippar med något bra och triusamt. Då har man gjort halva jobbet.

Göran Johansson, kommunstyrelsens ordförande
i Göteborgs-Posten 2006-06-23

Sommaren 2006 rådde det återigen evenemangsyra i Göteborg. Arenorna koscade av längtan efter svenska EM-medaljer i friidrott, restaurangerna satsade på uteserveringar och öltält och pengarna rullade. Idag ger turismen Göteborg 20 miljarder kronor om året och 15 000 heltidsjobb och det starkaste drivmedlet för turismen är de många stora och små evenemangen. EM-festen 2006 skall enligt beräkningarna ha lockat en och en halv miljon besökare till centrala Göteborg. Dessutom fick de omkring 400 000 som satt på läktarna under veckan sällskap av omkring 450 miljoner europeiska TV-tittare. Och visst är det bra reklam för Göteborg att de som följde maratonloppet på TV fick se Poseidon på Götaplatsen, Feskekörka och GöteborgsOperan passera i bakgrunden. (BRG 2006)

De stora evenemangen sätter spår hos göteborgarna. Samtidigt som de tillsammans skapar bilden av Göteborg utåt så blir de en del av hur göteborgare ser på sig själva. Många minns med värme EM i fotboll 1992 och VM i friidrott 1995. Däremot var det helt andra bilder, lärdomar och insikter som följde i spåren av EU-toppmötet 2001. Oavsett innehåll och karaktär har staden Göteborg lyckats skapa, samla och locka en mängd stora evenemang till sig. Gothia Cup är till exempel med sina drygt 30 000 deltagare från omkring 60 olika länder världens största fotbollsturnering för ungdomar och Partille Cup är med sina 14 500 deltagare från 50 olika länder världens största handbollsturnering för ungdomar. Dessutom anordnas årligen en rad stora mässor i Göteborg och vid målgången för Volvo Ocean Race i juni 2006 trängdes omkring 8 000 båtar mellan Älvsborgsbron och Vinga och totalt sett beräknades antalet åskådare till omkring 300 000. (GP 2006-06-18)

Göteborg håller på att byta skepnad från tung industristad till turism- och evenemangsstad. Under 2005 hade hotell och vandrarhem i Göteborgsregionen totalt sett 2 940 000 gästnätter vilket var en ökning med nära 8 procentenheter jämfört med året innan. (www.goteborg.com) Under kommande år planeras byggandet av flera nya hotell i centrala Göteborg. Dessutom kommer Nordens största hotell, Gothia Towers, att bygga en tredje skyskrapa vilket med knapp marginal gör det till

Europas största hotell. Turismen växer och Göteborg med den. De många evenemangen skapar mervärde. Dels kommer många till Göteborg för att besöka dem och dels sätter de staden på kartan genom massmediebevakning. Detta öppnar upp möjligheten för affärer och ytterligare turism i framtiden. Den stora satsningen på Ostindiefararen Götheborg har exempelvis inneburit en massiv exponering av Sveriges andrastad i resten av världen. Stoppet i Port Elisabeth i Sydafrika ledde dagligen till helsidesreportage under två veckor i sydafrikanska tidningar, CNN direktsände när ostindiefararen sköt startskott i en internationell multisporttävling och ankomsten till Kina kunde följas av 700 miljoner kinesiska TV-tittare. (BRG 2006)

Studier visar att 80 procent av intäkterna vid mässor och evenemang hamnar utanför själva arrangemanget. (Svd 2006-07-19) En stor del av kakan hamnar med andra ord hos göteborgarna, de omkringliggande hotellen, restaurangerna, butikerna och servicenäringen, för att inte nämna staten som tar in en hel del i skatt. När det gäller Friidrotts-EM 2006 beräknade man exempelvis att det skulle komma att spenderas 600-750 miljoner kronor i Göteborg (Svd 2006-07-30) Evenemangen är med andra ord *big business* och Göteborg är idag ett starkt varumärke i evenemangsbranschen.

Varför evenemangsstad?

Stockholm är en av Europas vackraste huvudstäder. Men Göteborg har ett internationellt utbud och är samtidigt mer kompakt. Arenorna och mässanläggningarna ligger på gångavstånd till Avenyn, hotellen, restaurangerna. Hela staden blir arenan. Så är det inte i Stockholm.

Claes Bjerkner, vd Göteborg & Co.

Om man skall söka förklaringen till varför Göteborg idag kan betraktas som Sveriges främsta evenemangsstad måste man se till det förflutna. En viktig del av grunden för evenemangsstaden Göteborg lades egentligen redan 1923. Göteborg firade då 300-årsjubileum med en jättesatsning på en världsutställning som resulterade i en rad viktiga förändringar för staden. Längst upp på Avenyn anlades i Götaplatsen ett samlat kulturcentrum med Göteborgs konstmuseum och konsthallen samt grunden för framtida stadsteater och konserthus. Från Götaplatsen kunde man under utställningen åka linbana till den nyöppnade nöjesparken Liseberg där man då fann världens största berg- och dalbana. Och tvärs över gatan från Liseberg låg under utställningen en jättelik utställningshall som så småningom kom att bli Svenska Mässan.

Sakta men säkert växte därefter det som idag kallas för evenemangsstråket fram längs Skånegatan, Korsvägen och Södra Vägen där Gamla Ullevi som nu rivs till förmån för en ny arena, Nya Ullevi, nyöppnade Filmstaden Bergakungen, Scandi-

navium, Svenska Mässan, Hotel Gothia Towers, Liseberg, Universeum och Världskulturmuseet länkas samman. Om man på en och samma gång skulle ha fyllt läktarplatserna på både gamla och nya Ullevi och Scandinavium och dessutom har en pågående stor mässa på Svenska Mässan samt en bra dag på Liseberg, då samlar man omkring 125 000 människor längs detta stråk. Och går man några hundra meter åt andra hållet från Korsvägen hamnar man på Avenyn som är Sveriges krogstätaste gata och som tillsammans med omkringliggande kvarter årligen omsätter lika mycket som kvarteren kring Stureplan och Birger Jarlsgatan i Stockholm, drygt 900 miljoner kronor. (GP 2006-02-04) Dessutom ligger både Göteborgs universitet och Chalmers i de centrala delarna av Göteborg. De har idag omkring 64 000 studenter och totalt sett 6500 anställda, vilket innebär att högre utbildning på egen hand lockar omkring 70 000 människor till centrala Göteborg.

Den koncentrerade stadskärnan har spelat en framträdande roll i skapandet av den evenemangstad Göteborg är idag. Men en stor del av orsaken till dagens framgångar står att finna i några decennier av mycket medvetet arbete, en stark politisk vilja samt en bred uppslutning bakom visionen om Göteborg som Sveriges framsida. I samband med VM i friidrott 1995 lades grunden för bolaget Göteborg & Co som idag har till uppgift att marknadsföra och medverka i utvecklingen av Göteborg som turist-, mötes- och evenemangstad. (www.gbg-co.se) 1999 bildades arenabolaget Got Event som en avknoppning från den ursprungliga fritidsförvaltningen i Göteborg. Got Event sysslar huvudsakligen med att värva och genomföra evenemang på Ullevi och Scandinavium. (www.gotevent.se) Även näringslivssekretariatet i Göteborg som bildades 1977 efter att tekoindustrin och varvsindustrin lämnat stora hål efter sig i sysselsättningen blev bolag år 2000 och arbetar under namnet Business Region Göteborg för ökad tillväxt och sysselsättning i Göteborgsregionen. (www.businessregion.se) Den gemensamma målsättningen för dessa bolag att framhäva Göteborg som evenemangstad samt en bred förankring i politiken och näringslivet har skapat ett mycket gynnsamt klimat som tillåter lokala arrangemang att växa från år till år. Detta kombinerat med det faktum att det är gångavstånd mellan arenor, mässanläggningar, hotell och shopping gör det möjligt för Göteborg att hävda sig i förhållande till städer som London, Wien och Barcelona i konkurrensen om internationella evenemang. (Göteborg & Co)

Evenemangen och besökarna

De senaste decennierna har intresset världen över för att arrangera stora evenemang ökat markant. Det ses som en medveten utvecklingsstrategi för att marknadsföra en plats – en stad eller en region – som ett varumärke laddat med positiva konnotationer. (Jones 2001, Westerbeek et al 2002) Som ett led i globaliseringen har det blivit allt viktigare att även skapa en välkänd internationell identitet. (Paul 2004) Ett underliggande syfte och det mer långsiktiga målet är givetvis att locka besökare och en svensk besöksmålsanalys visar att turistflödet oftast följer evenemangssats-

ningarna. (Turistdelegationen 2005) I forskningen om evenemang brukar man urskilja tre olika typer. (se exempelvis Chalkley & Essex 1999, Getz 1990 & 1997, Waitt 1999)

- *Mega-events* inträffar oftast bara vid ett tillfälle på en specifik plats och kännetecknas främst av sin storlek. Dessa evenemang kan ha olika innehåll och karaktär men är så stora att de får konsekvenser för åtminstone delar av samhällsekonomin. Syftet är ofta att skapa internationell publicitet samt att locka utländska besökare och kostnaderna för arrangemangen relateras till långsiktiga vinster i form av imagestärkande och framtida turism. Friidrotts-EM i Göteborg 2006 och satsningen på Americas Cup i Malmö räknas till denna typ av evenemang. (Falkheimer 2006)
- *Hallmark events* är inte nödvändigtvis mycket mindre men kännetecknas av att de är återkommande evenemang som omedelbart associeras till den plats där de anordnas. Internationella exempel på denna typ av evenemang är Wimbledon och Tour de France och ett bra exempel från Göteborg är Gothia cup. Ett annat lite annorlunda exempel är Ostindiefararen Göteborg. Den är på sätt och vis ett återkommande evenemang så länge den reser runt och besöker olika hamnar och skapar publicitet. Dessutom förknippas den direkt med Göteborg.
- *Regional and local events* har både sett till ekonomiska och massmediala effekter inte så stor verkan utanför den egna regionen. Då Sverige är ett litet land kan man egentligen räkna samtliga evenemang som inte direkt får internationell uppmärksamhet till denna kategori. Det finns många exempel på denna typ av evenemang som Båtmässan, Bok och bibliotek, Göteborgs filmfestival och satsningen på Julstaden Göteborg.

Evenemangsstaden Göteborg har med andra ord en varierad meny att bjuda på både när det gäller evenemangens storlek och deras karaktär. Dessutom finns det god anledning för staden att fortsätta att profilera sig som evenemangsstad. Här kan ökad turism, imagestärkande och ekonomisk vinst ses som starka argument. Men frågan är hur välbesökta de olika arrangemangen är, vem som besöker vilka evenemang samt hur de förhåller sig till besök på fasta anläggningar som exempelvis Liseberg och GöteborgsOperan.

I Väst-SOM-undersökningen 2005 ställdes frågan om huruvida man hade besökt något evenemang under de senaste tolv månaderna i ett urval på åtta stycken. Det evenemang som hade lockat störst andel av befolkningen var *Göteborgskalaset*. Hälften av göteborgarna och totalt omkring 30 procent av västsvensarna hade besökt kalaset. Det näst största evenemanget var *Bok & bibliotek* på Svenska Mässan som nära 30 procent av göteborgarna och totalt var fjärde västsvensk hade besökt. *Båtmässan* och *Gothia Cup* besöktes av ungefär var femte göteborgare medan omkring tio procent av göteborgarna och fem procent av västsvensarna hade besökt *Turmässan*, *Göteborgs filmfestival*, *Kulturnatta* eller *Vetenskapsfestivalen*. Samtliga av

dessa evenemang är mycket välkända i Västsverige. Endast när det gäller *Bok & bibliotek*, *Turmässan*, *Kulturnatta* och *Vetenskapsfestivalen* är det något fler än tio procent som uppger att de inte känner till evenemanget om man ser till hela Västsverige. I Göteborg är kännedomen om dessa evenemang näst intill total.

Tabell 1 Besök på och kännedom om olika evenemang i Göteborg bland de som bor i olika delar av Västsverige 2005 (procent)

	Göteborgs- kalaset	Bok & bibliotek	Båtmässan	Gothia Cup	Turmässan	Göteborgs filmfestival	Kulturnatta	Vetenskaps- festivalen
Känner till evenemanget:								
Samtliga	94	85	90	93	83	91	85	81
Göteborg	96	91	91	94	87	92	89	87
Kranskommun	96	87	93	94	87	93	87	87
Övriga Västra Götaland	91	81	89	91	78	90	80	75
Har besökt evenemanget:								
Samtliga	29	24	13	11	7	6	5	4
Göteborg	51	28	19	19	13	13	10	9
Kranskommun	39	21	17	15	10	5	4	4
Övriga Västra Götaland	11	22	7	4	3	1	2	0

Kommentar: Antalet svarande totalt: 3419, i Göteborg: 992, i kranskommuner: 809 och i övriga Västra Götaland: 1618

När det gäller besökarna så kan dessa beskrivas på två olika sätt. Antingen så kan man se till andelen som har besökt de olika evenemangen i olika grupper i samhället och därmed få veta hur "populärt" det är, eller så kan man utgå från de faktiska besökarna och se hur de fördelar sig på olika grupper. Då det sistnämnda ger den bästa bilden av vem den "typiske" besökaren är redovisas detta först. (se tabell 2)

Göteborgskalaset

Göteborgskalaset är Sveriges största stadsfestival och återkommer årligen i augusti sedan premiären i samband med friidrotts-VM 1995. Kalaset beskrivs bäst som ett "Regional and local event" eller möjligtvis ett "Hallmark event" inom Sverige. Besökarna består av ungefär lika många kvinnor som män i blandade åldrar upp till 64 år, främst medellågt utbildade samt boende i medelresursstarka stadsdelar. Det sistnämnda resultatet beror rimligen på att de centralt belägna stadsdelarna Centrum och Linnéstaden räknas till denna kategori. Drygt hälften av besökarna har egna

Tabell 2 Evenemangsbesökarna i Västsverige 2005 (procent)

	Bok & bibliotek	Båtmässan	Gothia Cup	Göteborgs filmfestival	Göteborgskalaset	Kulturnatta	Turmässan	Vetenskapsfestivalen
Kvinna	58	36	43	56	53	60	51	54
Man	42	64	57	44	47	40	49	46
<i>Summa procent</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
15-29 år	23	16	28	30	31	29	14	28
30-49 år	32	34	30	33	32	27	26	32
50-64 år	26	32	27	25	26	33	47	29
65-85 år	19	17	15	13	11	11	14	11
<i>Summa procent</i>	<i>100</i>	<i>99</i>	<i>100</i>	<i>101</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>101</i>	<i>100</i>
Lågutbildad	20	20	24	11	17	9	21	8
Medellågt utbildad	32	34	38	24	37	33	27	18
Medelhögt utbildad	21	23	16	27	22	24	29	27
Hög utbildad	27	23	22	37	24	33	24	47
<i>Summa procent</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>99</i>	<i>100</i>	<i>99</i>	<i>99</i>	<i>100</i>
Resursstarka SDN	22	38	19	12	24	12	28	14
Medelresursstarka SDN	29	29	31	42	30	49	30	38
Medelresurssvaga SDN	28	22	26	29	26	17	24	30
Resurssvaga SDN	21	12	24	18	20	22	18	18
<i>Summa procent</i>	<i>100</i>	<i>101</i>	<i>100</i>	<i>101</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Har barn	65	72	63	51	57	56	70	57
Har inte barn	35	28	37	49	43	44	30	43
<i>Summa procent</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Singelboende	22	21	18	25	22	28	22	23
Delar hushållet	78	79	82	75	78	72	78	77
<i>Summa procent</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Arbetsarhem	42	34	46	27	40	26	26	18
Tjänstemannahem	29	31	31	34	31	33	41	35
Högre tjänstemanna-/akademikerhem	19	20	16	32	18	31	17	38
Företagarhem	10	16	7	8	11	10	16	10
<i>Summa procent</i>	<i>100</i>	<i>101</i>	<i>100</i>	<i>101</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>101</i>
Förvärvsarbetande	52	65	56	53	61	57	65	52
Arbetslös	7	4	5	12	7	9	5	10
Ålderspensionär	20	19	17	13	12	13	19	12
Förtidspensionär	5	4	2	4	3	1	5	2
Studerande	16	7	20	18	17	20	6	24
<i>Summa procent</i>	<i>100</i>	<i>99</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Morgontidning 6-7 dagar/vecka	61	70	63	64	57	71	76	65
3-5 dagar/vecka	31	22	30	29	34	24	20	28
Mer sällan	8	7	7	7	9	5	4	7
<i>Summa procent</i>	<i>100</i>	<i>99</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Antal	820	444	376	205	991	171	239	138

barn och var femte är singelboende. Besökarna består huvudsakligen av arbetare och tjänstemän, yrkesverksamma och studenter. Drygt hälften läser en morgontidning minst 6 dagar i veckan.

Bok & bibliotek

Även kallad bokmässan är detta Nordens största mässa för bok- och biblioteksbranschen. Den återkommer årligen sedan starten 1985 och brukar idag locka omkring 100 000 besökare. Mässan är att betrakta som en "Regional and local event" där besökarna består av något fler kvinnor än män huvudsakligen i åldern 30 till 64 år, främst medellågt och högutbildade samt boende i medelresursvaga eller medelresursstarka stadsdelar. Två tredjedelar av besökarna har egna barn och var femte är singelboende. Besökarna består huvudsakligen av arbetare och tjänstemän. Yrkesverksamma, ålderspensionärer och studerande är vanliga besökare. Nära två tredjedelar läser en morgontidning minst 6 dagar i veckan.

Båtmässan

"Regional and local event" som vintern 2005 lockade närmare 90 000 besökare. Om man ser till västsvenskarna består dessa besökare av två tredjedelar män huvudsakligen i åldern 30 till 64 år. De är främst medellågt utbildade och bor i resursstarka eller medelresursstarka stadsdelar. Mer än två tredjedelar av besökarna har egna barn och var femte är singelboende. Besökarna består huvudsakligen av arbetare och tjänstemän men även en hög andel högre tjänstemän/akademiker samt företagare. Två tredjedelar av besökarna förvärvsarbetar och var femte besökare är ålderspensionär. 70 procent läser en morgontidning minst 6 dagar i veckan.

Gothia Cup

Sedan 1975 spelas varje år världens största turnering för ungdomsfotboll i Göteborg både om man ser till antalet spelare och till antalet deltagande nationer. Gothia Cup kan definitivt betraktas som ett "Hallmark event" där de västsvenska besökarna består av något fler män än kvinnor i åldersspannet 30 till 64 år. De är främst medellågt utbildade och bor spridda i olika resursstarka stadsdelar. Minst besökare kommer från resursstarka stadsdelar. Två tredjedelar av besökarna har egna barn och mer än 80 procent delar sitt hushåll med andra. Med andra ord är det en mycket hög andel föräldrar som står vid sidan av fotbollsplanerna. Nära hälften av besökarna kommer från arbetarhem och omkring en tredjedel från tjänstemannahem. Drygt hälften av besökarna förvärvsarbetar, omkring var femte besökare är ålderspensionär och var femte besökare studerar. Två tredjedelar av besökarna läser en morgontidning minst 6 dagar i veckan.

Turmässan

Mässan för rese- och turistindustrin är en "Regional and local event" där besökarna består av lika många kvinnor som män huvudsakligen i 50-64 årsåldern. De har

alla utbildningsnivåer men bor huvudsakligen i resursstarka eller medelresursstarka stadsdelar. 70 procent av besökarna har egna barn och var femte är singelboende. Besökarna består av omkring 40 procent tjänstemän och 30 procent arbetare. Två tredjedelar av besökarna förvärvsarbetar och var femte besökare är ålderspensionär. Nära 80 procent läser en morgontidning minst 6 dagar i veckan.

Göteborgs filmfestival

Nordens största internationella filmfestival sedan 1979 bör trots sin internationella prägel främst betraktas som en "Regional and local event". De västsvenska besökarna består av något fler kvinnor än män huvudsakligen i 15-49 årsåldern. De flesta av dem är hög- eller medelhögt utbildade och bor i medelresursstarka stadsdelar. Endast hälften av besökarna har egna barn och var fjärde är singelboende. Besökarna består i stort sett av en tredjedel tjänstemän, en tredjedel arbetare och en tredjedel högre tjänstemän/akademiker. Hälften av besökarna förvärvsarbetar, var femte studerar, drygt 10 procent är ålderspensionärer och en så hög andel som 12 procent av besökarna är arbetslösa. Två tredjedelar av besökarna läser en morgontidning minst 6 dagar i veckan.

Kulturnatta

Sedan 1990 arrangeras denna kulturfestival varje år. Kulturnatta är en "Regional and local event" där besökarna består av 60 procent kvinnor i åldersspannet 15-64 år. Lågutbildade är underrepresenterade men i övrigt är det jämnt fördelat mellan olika utbildningsnivåer. Besökarna bor huvudsakligen i medelresursstarka stadsdelar (återigen ett resultat av att de centrala stadsdelarna räknas hit), drygt hälften av besökarna har egna barn och nära 30 procent är singelboende. Besökarna består i stort sett av en tredjedel tjänstemän, en tredjedel arbetare och en tredjedel högre tjänstemän/akademiker. Drygt hälften av besökarna förvärvsarbetar, var femte studerar och drygt 10 procent är ålderspensionärer. Drygt 70 procent av besökarna läser en morgontidning minst 6 dagar i veckan.

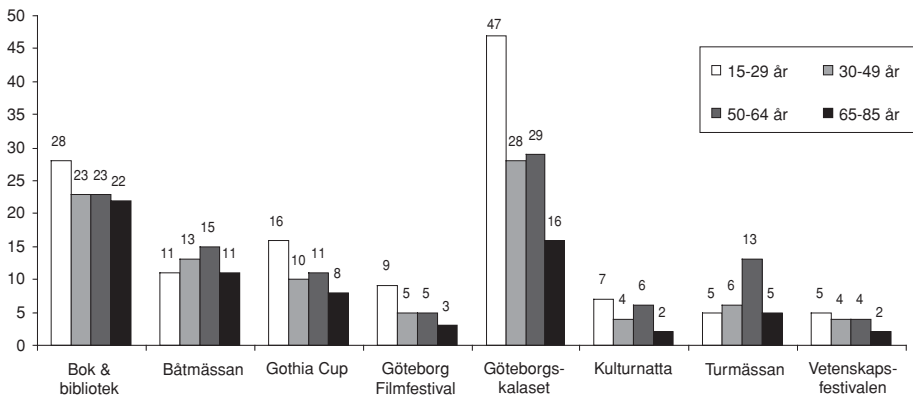
Vetenskapsfestivalen

Några veckor om året sedan 1997 flyttar universitet och högskolor ut sin forskning från föreläsningssalar och seminarierum till Göteborgs gator och torg. Detta är ett "Regional and local event" där besökarna består av något fler kvinnor än män i åldersspannet 15-64 år. Nära hälften av besökarna är högutbildade och ytterligare en knapp tredjedel har en medelhög utbildning. Besökarna bor huvudsakligen i medelresursstarka eller medelresurssvaga stadsdelar, drygt hälften av dem har egna barn och omkring en fjärdedel är singelboende. Besökarna kommer huvudsakligen från högre tjänstemanna-/akademikerhem samt tjänstemannahem. Hälften av besökarna förvärvsarbetar, var fjärde studerar, drygt 10 procent är ålderspensionärer och 10 procent är arbetslösa. Två tredjedelar av besökarna läser en morgontidning minst 6 dagar i veckan.

Trots att en demografisk uppdelning av de som har besökt ett evenemang ger en bra uppfattning om vilka de är så ger den väldigt lite kunskap om dem som inte besöker evenemangen. Genom att istället se till andelen i olika grupper som överhuvudtaget har besökt de olika evenemangen kan man även vinna kunskap om "icke-besökarna" samt se hur populära olika evenemang är i olika grupper.

Kvinnor går något mer på *Bok & bibliotek*, *Göteborgs filmfestival* och *Kulturnatta* än män gör. Men det är mycket små skillnader. Motsatt är det klart vanligare bland män än kvinnor att gå på *Båtmässan* och *Gothia Cup*. *Göteborgskalaset*, *Turmässan* och *Vetenskapsfestivalen* är i denna jämförelse i stort sett könsneutrala.

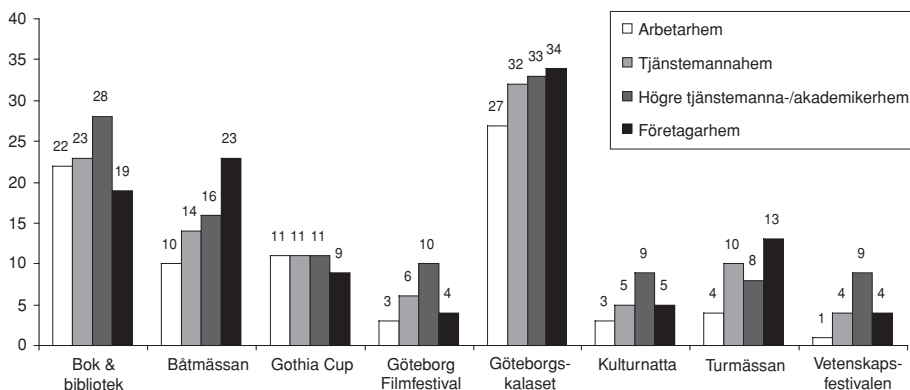
Figur 1 Andel som har besökt olika evenemang fördelat på ålder, 2005 (procent)

Att smaken eller intresset för olika saker är olika i olika åldrar är tydligt då man ser till evenemangsbesöken. *Bok & bibliotek* är klart mest populärt bland de under 30 år men även i övriga åldersgrupper är det omkring var femte som har besökt mässan. Att besöka *Båtmässan* är dock lika vanligt oavsett ålder. Det är också vanligare i den yngre gruppen att besöka *Gothia Cup*, *Göteborgs Filmfestival* och framför allt *Göteborgskalaset*. När det gäller det sistnämnda evenemanget är det mycket stor skillnad mellan de under 30 år och de över 65 år. I den yngre gruppen är det nära hälften som har besökt evenemanget under det senaste året medan det bland de äldre endast är en sjättedel. *Turmässan* besöks i störst utsträckning av människor i åldern 50-64 år, med andra ord den stora 40-talistgenerationen som beräknas ha både tid, pengar, lust och ork till resor och nöjen (se även Antoni & Welin i denna volym). När det gäller *Vetenskapsfestivalen* är ålderskillnaderna försumbara men för *Kulturnatta* uppträder ett intressant mönster där unga samt 50-64 åringar utmärker sig genom att besöka detta evenemang mer än andra.

Utbildningsnivån och den sociala klass man anser sig tillhöra är också på många sätt avgörande för människors vana av att gå på vissa typer av evenemang. Högutbildade och akademiker- högre tjänstemän går i betydligt större utsträckning än andra på evenemang som rör kultur och kunskap som *Bok & bibliotek*, *Göteborgs Filmfestival*, *Kulturnatta* och *Vetenskapsfestivalen*. För övriga evenemang spelar dock utbildning ingen större roll men de som säger sig tillhöra företagarfamilj är de som besöker *Båtmässan* och *Turmässan* i störst utsträckning. *Gothia Cup* sticker ut när man ser till besökarna utifrån klasstillhörighet. Här spelar klass ingen roll. Detta beror till stor del på att det huvudsakligen är föräldrar som befinner sig i publiken, men det säger även någonting om idrottens förenande och överbyggande egenskaper.

Figur 2 Andel som har besökt olika evenemang fördelat på subjektiv klass, 2005 (procent)

De som bor i Göteborgs mer resursstarka stadsdelar går inte genomgående mer på evenemang än de som bor i de mer resurssvaga stadsdelarna. Tvärtom är det boende i de svagare stadsdelarna som går mest på exempelvis *Gothia Cup* och *Göteborgskalaset*. De som bor i de mest resursstarka stadsdelarna utmärker sig istället genom att vara minst benägna att besöka inte bara *Gothia Cup* utan dessutom *Göteborgs Filmfestival*, *Kulturnatta* och *Vetenskapsfestivalen*. Detta resultat som vid en första anblick ter sig något märkligt har dock en enkel förklaring. De resursstarka stadsdelarna ligger huvudsakligen utanför stadskärnan vilket påverkar evenemangens tillgänglighet. Om man till exempel bor i Torslanda eller Askim är det inte lika enkelt att ta en sväng på stan under *Kulturnatta* eller en kvällsbio under *Göteborgs Filmfestival* som det är om du bor i de centrala stadsdelarna som Centrum eller Linnéstaden (medelresursstarka) eller Majorna (medelresurssvag). Att de som bor i resursstarka stadsdelar går mest på *Båtmässan* hör rimligtvis ihop både med att medelinkomsten är högre i dessa stadsdelar samt att många kustnära stadsdelar med aktivt båtliv räknas till denna kategori.

När det gäller boende och livsstil så är det små skillnader i evenemangsbesök mellan singelhushåll och de som delar boende med andra och de skillnader som finns när det gäller om man har egna barn eller inte hänger huvudsakligen ihop med ålder; det vill säga att de evenemang som är populära bland yngre också är populära bland de som inte har barn. Däremot är det betydligt intressantare att studera de skillnader i evenemangsbesök som finns beroende på sysselsättning. De som överlag går minst på evenemang är förstås pensionärerna. Detta var tydligt redan då man såg till ålder. Dock är det drygt var femte pensionär som har besökt *Bok & bibliotek*. Därutöver är det två grupper som går på evenemang betydligt mer än den förvärvsarbetande majoriteten – studerande och arbetslösa. Även detta bör förstås relateras till ålder, då studenter som grupp är unga och unga dessutom utgör en betydande del av de arbetslösa. Men det är ändå intressant att dessa grupper som i de flesta avseenden betraktas som ekonomiskt svaga går betydligt mer på evenemang än andra. Det enda evenemanget som förvärvsarbetande besöker mer än andra är *Båtmässan*.

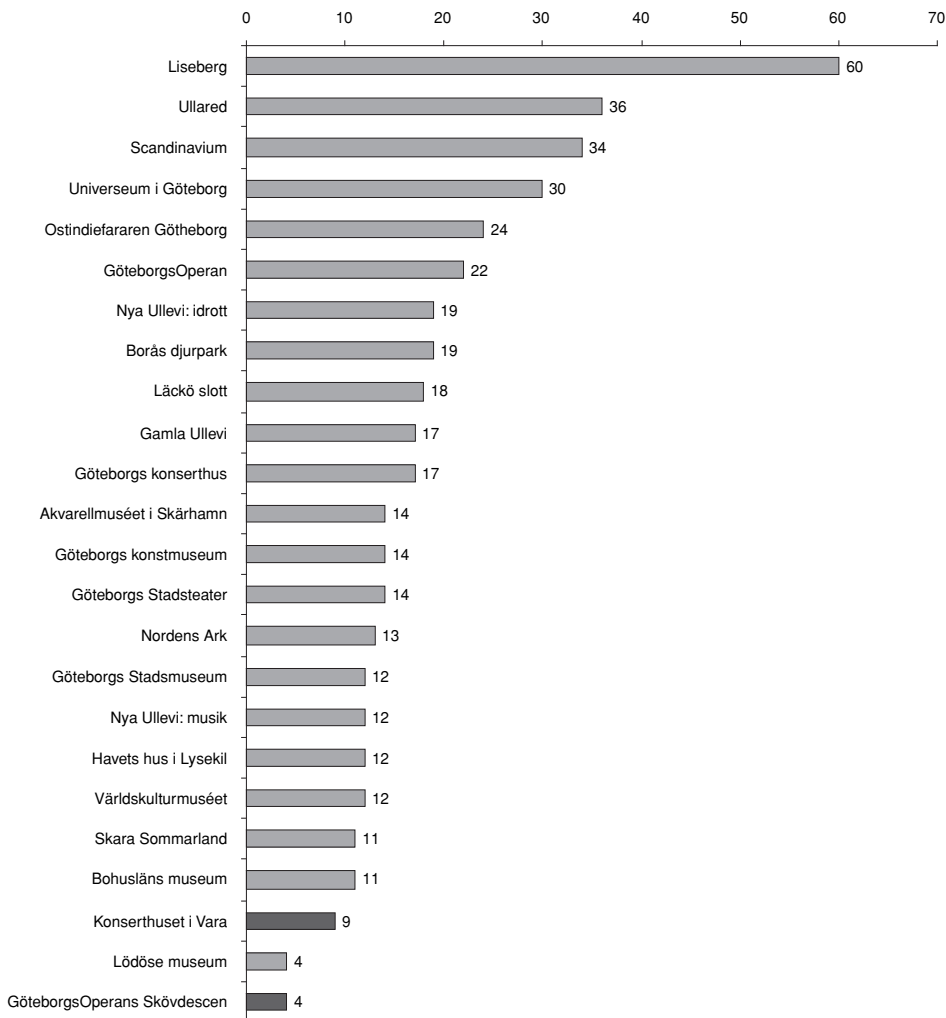
Utflyktsmål i Västsverige

När man ser till vem som besöker de olika evenemang som kommer och går i Göteborg under året faller det sig naturligt att relatera detta till besök på de fasta anläggningar eller utflyktsmål som finns i Västsverige. Här är Liseberg tveklöst den starkaste publikmagneten i Västsverige. Sex av tio västsvenskar har besökt Liseberg under de senaste tolv månaderna vilket är mer än dubbelt så många eller i vissa fall tredubbelt så många som har besökt de flesta andra av de populäraste anläggningarna eller utflyktsmålen i Västsverige. Detta kan jämföras med att knappt 30 procent besökte Göteborgskalaset som ändå var det mest välbesökta av de evenemang som ingick i frågan.

Av Göteborgs arenor är det Scandinavium som flest har besökt. En dryg tredjedel av västsvenskarna har varit där minst någon gång under de senaste tolv månaderna mot 17 procent som har varit på Gamla Ullevi. Detta kan relateras till att 11 procent av västsvenskarna någon gång besökte Gothia Cup. När det gäller Nya Ullevi så är det klart fler som har varit där på idrottsevenemang än på musikevenemang.

Därutöver lockar billig shopping i Ullared drygt en tredjedel av befolkningen vilket gör det till det näst mest besökta utflyktsmålet i denna uppställning och det klart mest besökta utflyktsmålet som ligger utanför Göteborgsregionen. Andra populära anläggningar utanför Göteborg och kranskommunerna är Borås djurpark och Läckö slott som omkring var femte västsvensk har besökt samt Akvarellmuséet i Skärhamn, Nordens Ark och Havets hus i Lysekil som vardera har besökts av omkring var sjunde eller åttonde västsvensk under det gångna året. Något mindre populärt är det att besöka Skara sommarland och Bohuslans museum, drygt tio procent av befolkningen har besökt dessa och Lödöse museum har endast besökts av 4 procent under de senaste tolv månaderna.

Figur 3 Andel västsvenskar som har besökt olika fasta anläggningar/ utflyktsmål 2005 (procent)

Kommentar: Procentsatserna beräknas på omkring 3260 svar från hela Västsverige med två undantag. Procentandelarna för Konserthuset i Vara samt GöteborgsOperans Skövdescen beräknas endast på svarande som bor utanför Göteborgsregionen (1613 st).

De populäraste utflyktsmålen i Göteborg om man bortser från Liseberg och de stora arenorna kan delas in i två huvudsakliga innehållskategorier. Dels är det utflyktsmål/anläggningar som rör kunskap och historia och dels är det vad man kan kalla mer finkulturella utflyktsmål/anläggningar. Kunskap och historia i form av

Universeum lockade under det gångna året inte mindre än 30 procent av västsvenskarna åtminstone någon gång och Ostindiefararen Götheborg besöktes av så mycket som var fjärde invånare i området. För finkulturen i Göteborg står främst GöteborgsOperan som drygt 20 procent har besökt under det gångna året och därefter Göteborgs konserthus som något färre har besökt. Omkring var sjunde västsvensk har dessutom besökt Göteborgs konstmuseum under de senaste tolv månaderna. Detsamma gäller Göteborgs stadsteater medan något färre har besökt Världskulturmuseet.¹

Livsstil, evenemang och sammanhang

När man studerar människors vanor och attityder, eller som i det här fallet besökarna på olika evenemang så får man oundvikligen en känsla för hur saker och ting hänger samman. Vissa grupper beter sig på ett visst sätt och andra på ett annat och sambanden dem emellan är i många fall förhållandevis förutsägbara. Genom en explorativ faktoranalys kan man få ett mått på hur de här sambanden ser ut och när det gäller evenemangsbesöken visar det sig finnas två tydliga kategorier. Här har dessa kallats finkultur och populärkultur efter en subjektiv bedömning av evenemangens huvudsakliga inriktning. Detta är alltså inte en indelning av människor i två kategorier utan visar helt enkelt i vilken utsträckning de som har svarat att de har besökt ett evenemang tenderar att ha besökt övriga evenemang.

Tabell 3 Dimensioner i evenemangsbesöken i Göteborg 2005 (faktorladdningar)

	Finkultur	Populärkultur
Kulturnatta	,69	,06
Göteborgs filmfestival	,68	,28
Vetenskapsfestivalen	,66	,07
Bok & bibliotek	,54	,09
Göteborgskalaset	,23	,66
Båtmässan	-,04	,63
Gothia Cup	,09	,61
Turmässan	,14	,58
<i>Andel förklarad varians</i>	<i>28%</i>	<i>14%</i>

Kommentar: Faktoranalysen bygger på en varimaxrotering. Antalet faktorer har fastställts genom Kaisers kriterium. Den totala andelen förklarad varians uppgår till 42 procent.

De två dimensioner som uppstår vid denna analysmetod är visserligen intressanta i sig, men bekräftar huvudsakligen ett förväntat mönster. Att människors kultur- och fritidsvanor i stor utsträckning hänger ihop på detta sätt och således kan delas

in efter detta ramverk är ingen nyhet. (se exempelvis Antoni 2005 och 2006a) Mer spännande är det då att se till de evenemang som i denna uppdelning är mer gränsöverskridande. Med detta menas de som faller i en dimension men ändå laddar högt i den andra. Att detta är fallet för *Göteborgskalaset* förklaras av att det är så pass välbesökt. Att man har varit där säger med andra ord ganska lite om vilka andra evenemang man går på. Det mest intressanta resultatet är istället *Göteborgs Filmfestival*. Detta evenemang är väl förankrat i den finkulturella dimensionen samtidigt som det laddar förhållandevis högt i den populärkulturella dimensionen. Detta stämmer väl med tidigare forskningsresultat som visar att biobesök generellt hänger ihop både med aktiviteter som kan betraktas som huvudsakligen populärkulturella och med finkulturella aktiviteter. (Antoni 2006b) Filmen kan alltså sägas utgöra en bro mellan mer populärkulturella och mer finkulturella vanor.

För att kunna tolka en aspekt av människors vardagsliv som evenemangsbesök är det viktigt att sätta in denna aspekt i ett större sammanhang. Vi har i analysen redan kunnat se att besöken på olika evenemang i varierande grad hänger ihop med varandra. Men inte nog med det, de hänger ihop med en hel vardag full av händelser, val och aktiviteter. Genom att göra en explorativ faktoranalys av västsvenskarnas vardagsvanor kan man få fram mönster som visar hur alla dessa vanor hänger ihop. I tabell 4 visas en mängd olika kultur-och fritidsvanor som i analysen faller ut i sju olika dimensioner eller livsstilar. Dessa dimensioner förklarar gemensamt mer än hälften av variansen i svaren på frågan om vardagsaktiviteter. Dimensionerna/livsstilarna benämns dels efter vilka vanor de inkluderar och dels efter vilka samband dessa dimensioner uppvisar i förhållande till olika bakgrundsvariabler. (Jämför Johansson & Weibull 1996 samt Wadbring & Weibull 1997)

Tabell 4 Västsvensk livsstil 2005 (faktorladdningar)

	Nöjeskultur	Finkultur	Samhälls- engagemang	Skapare	Social	Hemfixare	Sport och spel
Gått på restaurant/bar/pub på kvällstid	,73	,15	,10	-,13	,05	-,05	,16
Hyr video/DVD	,73	-,09	,11	,15	-,09	,01	,00
Gått på rock-/popevenemang	,70	,28	-,03	,16	-,05	,09	-,11
Gått på bio	,66	,24	,18	,14	-,06	-,13	,11
Gått på kafé	,55	,18	,16	-,03	,10	-,24	,17
Köpt CD-skiva	,51	,11	,23	,08	,03	,28	-,05
Gått på opera/musical/balet	,09	,83	,09	,08	,03	,02	,06
Gått på teater	,13	,82	,17	,09	,05	-,03	,09
Gått på konsert	,38	,70	,08	,15	-,01	,05	-,07
Läst någon bok	,10	,10	,74	,13	,01	-,12	,12
Besökt bibliotek	,12	,13	,67	,20	,00	-,17	,05
Diskuterat politik	,30	,12	,52	-,04	,13	,22	,04
Gått på museum	,11	,49	,49	,06	,11	,02	,03
Tecknat, målat, skrivit poesi	,21	,08	,09	,71	-,01	-,13	-,02
Sjungit eller spelat något musikinstrument	,27	,04	,10	,64	-,01	,11	,02
Sysslat med handarbete/hantverk	-,18	,15	,05	,60	,16	,08	,12
Deltagit i studiecirkel	-,08	,20	,07	,34	,11	-,14	,25
Umgåtts med grannar	-,07	,03	-,02	,06	,86	,06	,01
Själv hjälpt/fått hjälp av någon granne	,02	,05	,15	,06	,73	,23	-,01
Umgåtts med vänner	,42	-,01	-,03	,09	,43	-,39	,30
Mekat med eller vårdat bil/motorcykel	,14	-,07	-,22	-,07	,14	,67	,15
Sysslat med trädgårdsarbete	-,30	,14	,05	,04	,33	,59	,14
Motionerat/idkat friluftsliv	,04	,07	,30	,11	-,01	,17	,70
Sysslat med sport/idrott	,41	-,04	,02	,11	-,01	,03	,61
Spelat på Tips, Lotto eller V75	-,13	,10	-,24	-,32	,10	,15	,36
<i>Andel förklarad varians</i>	21 %	9 %	7 %	6 %	5 %	4 %	4 %

Kommentar: Faktoranalysen bygger på en varimaxrotering. Antalet faktorer har fastställts genom Kaisers kriterium. Den totala andelen förklarad varians uppgår till 56 procent.

I följande stycke kommer respektive faktordimension/livsstil att översiktligt beskrivas både efter innehållsligt samband och efter samband med olika bakgrundsfaktorer.

Nöjeskultur – Den mest populärkulturella dimensionen i analysen pekar mot en högtbildad ung stadsbo som något mer sannolikt är en man än en kvinna. Den nöjeskulturelles vanor och intressen rör i stor utsträckning uteliv som restaurang- och kafébesök, filmintresse i form av biobesök och att hyra video/DVD samt musikintresse med smak för pop-/rockevenemang samt att köpa CD-skivor.

Finkultur – Denna dimension har starkast koppling till den konventionella finkulturen i form av exempelvis opera, balett, teater och konserter. Den utgörs i stor utsträckning av äldre medelhögt utbildade stadsbor med en viss övervikt av kvinnor.

Samhällsengagemang – Den samhällsengagerade är med största sannolikhet en medelålders högtbildad kvinna. Även hon är huvudsakligen stadsbo och intresset rör huvudsakligen böcker, bibliotek, museer samt att diskutera politik.

Skapare – Den skapande dimensionen i analysen binder samman aktiviteter som att teckna, måla, skriva poesi, musicera, syssla med handarbete/hantverk samt att delta i studiecirkel. Den skapande är enligt sambanden en ung medellågt utbildad kvinna boende i mindre tätort.

Social – Denna faktordimension hänger lika mycket ihop med män som med kvinnor, men huvudsakligen äldre, lågutbildade och boende på landsbygd. Här är kopplingen till och umgänget med människorna i omgivningen, vänner och grannar, central.

Hemmafixare – Fixaren är sannolikt en man i övre medelåldern. ”Han” är medellågt utbildad, bor på landsbygden och intresserar sig för trädgården samt bilen eller motorcykeln. ”Han” har dessutom en hel del gemensamt med föregående dimension *Social*.

Sport och spel – Den sista dimensionen är varken mer manlig eller mer kvinnlig. Den är sannolikt medelålders, bor i stad/större tätort och är medelhögt utbildad. Det som binder samman denna dimension till en livsstil är intresset för idrott och motion. Detta gäller både det egna utövandet – att motionera/idka friluftsliv eller syssla med sport – och att mer passivt spela på resultat som Tips och V75.

För att sätta in evenemangsbesöken i ett större sammanhang – både när det gäller besök på fasta anläggningar/utflyktsmål och den mer övergripande livsstilen – har

samtliga dessa faktorer vägts in i analysen i tabell 5. Den visar hur starka sambanden är mellan de olika livsstilarna och besök på anläggningar/utflyktsmål samt olika sorters evenemangsbesök. En första reflektion är att den finkulturella livsstilen har den klart mest aktiva fritiden både när det gäller evenemangsbesök och besök på fasta anläggningar/utflyktsmål (totalt sett 20 positiva samband över ,10). Därefter följer livsstilarna *Samhällsengagemang* och *Nöjeskultur* (13 respektive 12 positiva samband över ,10). Med andra ord är det både de äldre och de yngre stadsborna som är de mest aktiva besökarna. När det gäller de mer lantliga livsstilarna så är de betydligt mindre aktiva. Detta gäller både Göteborgsevenemang och utflyktsmål som ligger utanför Göteborg. Livsstilen *Sport och spel* har fyra positiva samband med besök på olika anläggningar och evenemang, *Hemmafixare* och *Social* har ett positivt samband vardera och *Skapare* uppvisar inga positiva samband.

De evenemang eller anläggningar som står närmast livsstilen är de som uppvisar starkast samband och som således är mest utmärkande för den specifika livsstilen. Här är det således intressant att livsstilen Finkultur inte har något av evenemangen bland de starkaste sambanden. Istället är det de stora kulturinstitutionerna vid Götaplatsen i Göteborg, Konserthuset, Stadsteatern och Göteborgs konstmuseum, som är mest utmärkande för denna livsstil. När det gäller evenemangen är det *Kulturnatta* som har starkast samband med livsstilen Finkultur, vilket är föga förvånande. Totalt sett finns det dock i denna livsstil positivt samband med sex av åtta möjliga Göteborgsevenemang vilket innebär att livsstilen är aktiv inte bara i Göteborgs finkultur utan i nästan hela Göteborgs stadsliv. De enda evenemang som inte korrelerar tillräckligt starkt positivt med Finkultur för att finnas med i tabellen är *Båtmässan* och *Gothia Cup*.

Livsstilarna *Samhällsengagemang* och *Nöjeskultur* har fyra markerat positiva samband vardera med olika evenemang. Gemensamt för dem båda är sambanden med *Göteborgs filmfestival* och *Kulturnatta*. Därutöver är det dock stora skillnader mellan dem. Mest utmärkande för livsstilen *Samhällsengagemang* är besök på olika museer samt *Bok & bibliotek*. Även *Vetenskapsfestivalen* uppvisar ett förhållandevis starkt samband med denna livsstil. Klart mest utmärkande för livsstilen *Nöjeskultur* är istället besök på *Göteborgskalaset*. Utöver detta är det besök på Göteborgs arenor som *Scandinavium*, *Gamla och nya Ullevi* – både för musik och idrott – samt *Liseberg* som är mest utmärkande. Livsstilen *Nöjeskultur* är också benägen att besöka *Universeum* och *Gothia Cup*.

Resterande livsstilar är som sagt betydligt mindre aktiva. För *Sport och spel* innebär detta att det inte finns något positivt samband mellan livsstilen och några av evenemangen i Göteborg. Däremot finns det samband med *Nya Ullevi* vid idrotts-evenemang, *Scandinavium* och *Gamla Ullevi*. Dessutom finns det samband med att besöka *Läckö slott*. Livsstilen *Hemmafixare* har bara ett positivt samband som är tillräckligt starkt för att vara med i tabellen och det är till *Båtmässan* och på samma sätt har livsstilen *Social* bara ett tillräckligt starkt samband och det är till *Nordens Ark*. Livsstilen *Skapare* uppvisar inga positiva samband som är tillräckligt starka.

Evenemangsstaden

I ett utlåtande från Stockholms kommunstyrelse från 2006 går det att läsa utförliga planer på ett nytt evenemangscentrum i Stockholm. (<http://insyn.stockholm.se>) I diskussionen om hur ett sådant bör se ut och fungera handlar det huvudsakligen om att långsiktigt utveckla området kring Globen och man lägger stor vikt vid samverkan med andra parter som Årsta partihallar, Stockholmsmässan, ett framtida centralt kongresscentrum, EMA Telstar, Gröna lund och andra evenemangsarenor i regionen. Låter det bekant? Göteborg har som evenemangsstad varit mycket framgångsrik under det senaste decenniet och det är inte underligt att andra städer tycks använda Göteborg som förebild då man profilerar sig inför framtiden.

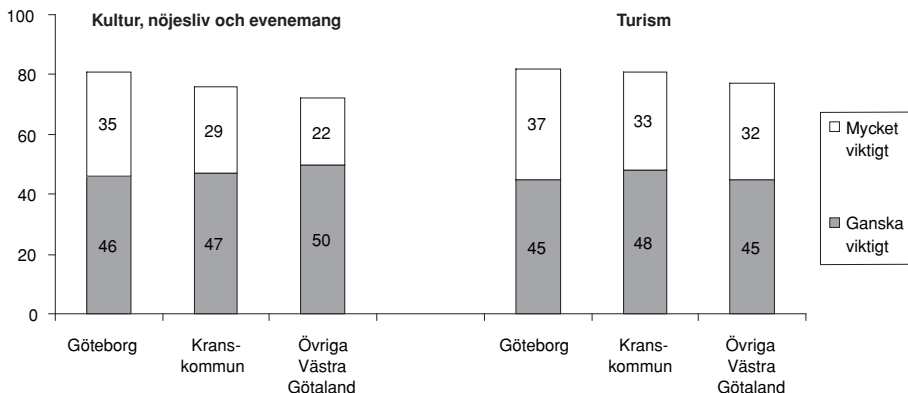
Men det finns flera frågetecken. En första är hur många evenemangsstäder som ryms i ett mindre land som Sverige. Än så länge är tillväxten mycket god i Göteborg när man ser till antal hotellnätter och priset per hotellrum och natt (SHR). Men det byggs för närvarande flera nya hotell i Göteborg och turismen måste rimligtvis fortsätta öka om den tredje Gothiaskrapan skall kunna fyllas.

En annan viktig fråga är om det faktiskt finns stöd bland Göteborgarna för att Göteborg skall vara en evenemangsstad. Ett sätt att besvara denna fråga är förstas att se till hur många som faktiskt besöker de olika evenemangen under året och vänder man sig till göteborgarna så är det en klar majoritet som själva är evenemangsbesökare. *Göteborgskalaset* besöks som sagt av hälften av alla göteborgare och de som inte är så benägna att gå på kalaset är desto mer benägna att besöka andra evenemang som *Bok & bibliotek* eller *Kulturnatta*. Läger man dessutom till alla besök på de fasta anläggningar, kulturinstitutioner och utflyktsmål som finns i Göteborg så har du troligen ringat in näst intill hela befolkningen. Med andra ord borde det rimligtvis finnas starkt stöd hos folket för en fortsatt satsning på evenemang.

Ett ytterligare sätt att få svar på frågan om Göteborgarnas inställning till Göteborg som evenemangsstad är att ställa den direkt till befolkningen. På en fråga om hur viktiga olika saker är att satsa på för den framtida utvecklingen i Västra Götaland visar det sig finnas ganska stora skillnader mellan Göteborgarna, de som bor i kranskommunerna och de som bor i övriga Västra Götaland. (se även Nilsson & Weibull i denna volym)

Mer än var tredje göteborgare anser att det är mycket viktigt för den framtida utvecklingen i regionen att satsa på kultur, nöjesliv och evenemang och totalt sett är det drygt 80 procent som tycker att detta är åtminstone ganska viktigt. I kranskommunerna ligger intresset för detta något lägre och ser man till boende i övriga Västra Götaland är det betydligt färre som tycker att det är viktigt att satsa på kultur, nöjesliv och evenemang. I Göteborg är dessutom stödet för att satsa på turism ungefär lika starkt som stödet för kultur, nöjesliv och evenemang. Även detta är man något mindre benägen att vilja satsa på utanför Göteborg, men skillnaderna är mindre när det gäller turism.

Figur 4 Viktigt att satsa på för den framtida utvecklingen i Västra Götaland 2005 (procent)

Kommentar: Den totala andelen som tycker det är mycket eller ganska viktigt att satsa på kultur, nöjesliv och evenemang är 81 procent i Göteborg, 76 procent i kranskommunerna och 70 procent i övriga Västra Götaland och när det gäller turism är det 82 procent i Göteborg, 81 procent i kranskommunerna och 77 procent i övriga Västra Götaland

Med andra ord finns det ett starkt stöd bland göteborgarna för att Göteborg inför framtiden skall satsa både på turism och på kultur, nöjesliv och evenemang. Detta skall man komma ihåg nästa gång man läser den ena insändaren efter den andra i Göteborgs-Posten där man klagar på stöket på stan, doften av langos och räkfrossa, att det är svårt att komma förbi avspärrningar, ljudvolymen på innerstadskonserter och fula öltält. Smaken är visserligen olika och den enes fritidsnöjen må vara helt obegripliga för den andre, men ser man till den stora helheten så är de allra flesta göteborgare mycket nöjda, kanske till och med stolta över att bo i en evenemangstad som vet hur man får gäster att trivas och som åtminstone då och då kan locka till sig världens blickar.

Not

- ¹ För en mer detaljerad beskrivning av besökarna på flera av de olika fasta anläggningar/utflyktsmål som ingår i denna analys – fördelad på kön, ålder, utbildning, subjektiv familjeklass samt var i Västsverige man bor – se Antoni 2006a.

Källor

- Antoni, Rudolf (2005) "Kultursverige" i Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Lyckan kommer, lyckan går*. SOM-institutet, Göteborgs universitet
- Antoni, Rudolf (2006a) "Västsvensk kultur och livsstil" i Nilsson, Lennart (red) *Nya gränser – Västsverige*. SOM-institutet, Göteborgs universitet
- Antoni, Rudolf (2006b) "Skånsk kultur och livsstil" i Nilsson, Lennart (red) *Nya gränser – Skåne*. SOM-institutet, Göteborgs universitet
- BRG 2006 – *Tillväxt Göteborg*. Tidningsserie från Business Region Göteborg som gavs ut i samband med EM i friidrott 2006
- Chalkley, Brian & Essex, Stephen (1999) "Urban development through hosting international events: a history of the Olympic Games" i *Planning Perspectives*, Vol. 14, No. 4.
- Falkheimer, Jesper (2006) *Mediebildern och pr-värdet av Malmö-Skåne Louis Vitton 6&7 of the 32nd America's Cup – Valencia*. Institutionen för Service Management, Lunds universitet
- Getz, Donald (1990) *Festivals, Special Events, and Tourism*, New York: Van Nostrand Reinhold
- Getz, Donald (1997) *Event Management and Event Tourism*, New York: Cognizant Communication Corp.
- Göteborgs-Posten 2006-02-04, 2006-06-18, 2006-06-23,
<http://insyn.stockholm.se>
- Johansson, Sophie & Weibull, Lennart (1996) "Teatern i evenemangssamhället" i Nilsson, Lennart (red) *Nya landskap*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Jones, Calvin (2001) "Mega-Events and Host Region Impacts: Determining the True Worth of the 1999 Rugby World Cup" i *International Journal of Tourism Research*, Vol. 3
- Mediebarometer 2005* (2006) MedieNotiser Nr. 1, Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet
- Paul, D. (2004) "World cities as hegemonic projects: the politics of global imaginering in Montreal" i *Political Geography*
- SHR – Sveriges hotell- och restaurangföretag
- Svenska Dagbladet* 2006-07-19, 2006-07-30
- Turistdelegationen 2005
- Westerbeek, H., Turner, P., Ingerson, L. (2002) "Key Success in Bidding for Hallmark Sporting Events" i *International Marketing Review*, 19
- Wadbring, Ingela; Weibull, Lennart (1997) "Tidningsläsning och livsstilar", i Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Ett missnöjt folk*. SOM-institutet, Göteborgs universitet
- Waitt, Gordon (1999) "Playing Games with Sydney: Marketing Sydney for the 2000 Olympics" i *Urban Studies*. Vol.36, No. 7
- www.businessregion.se
- www.gotevent.se

KYRKAN MELLAN POLITIK OCH RELIGION

KYRKOVALET 2005

JAN STRID

I Sverige har det hållits val till kyrkofullmäktige alltsedan 1931. Valdeltagandet i det kyrkliga valet 1931 var 22 procent och den högsta andelen av befolkningen som någon gång röstat i kyrkofullmäktigevalen var 24 procent år 1934. Detta skall då jämföras med ca 14 procent som i riket röstade i valet till kyrkomötet 2001. Detta är siffror gällande de röstberättigade d v s medlemmar i Svenska kyrkan. Detta medlemsantal har också sjunkit under perioden vilket egentligen borde höja siffrorna då man kan förmoda att de som gått ur Svenska kyrkan borde vara de som är mindre intresserade av kyrkan.

Sedan dess har kyrkan fått ändrade relationer till staten och de kyrkliga valen är skilda från de borgerliga något som de var fram till valet 2001. Dessutom har rösträttsåldern sänkts till 16 år. Men valdeltagandet minskar och rösträttsålderns sänkning har bidragit till att valdeltagandet procentuellt minskat ännu mer eftersom yngre röstar i klart lägre utsträckning än de äldsta.

Även valdeltagandet i borgerliga val minskade i Göteborg fram till 1998, om än från en helt annan nivå, men har sedan ökat. Tidigare minskningar brukar bli annat förklaras av ett minskande intresse för politik på samma sätt som nedgången i kyrkliga val förklaras med mindre intresse för kyrka, religion och tro. På samma sätt som med de flesta förklaringar är det beroende av definitioner. Mindre intresse för politik kan då möjligen definieras som mindre intresse för partipolitik eller kanske för de politiska partierna vilket inte är detsamma som politik. På samma sätt gäller detta kyrkovalet, minskat intresse för kyrkan, för tro eller för religion?

Det sistnämnda pekar på det stora problem som ligger bakom undersökningar gällande deltagandet i kyrkliga val nämligen mätproblemet. Man kan vara troende eller religiös utan att vara intresserad av val inom Svenska kyrkan och man kan vara intresserad av val till Svenska kyrkan utan att tro eller vara religiös. Hur skall man förklara t ex Dan Browns enorma upplageframgångar med sina böcker om katolska kyrkan eller intresset för påvevalet i svenska massmedier eller Göran Häggs nyligen utgivna bok om påvar. Tyder detta på ett ökat intresse för tro, religion eller kyrkan som fenomen?

På samma sätt har vi fått ett antal problem, främst genom EU och dess utvidgning, som borde öka vårt intresse för tro, religion och kyrkan. Jag tänker då på stamcells-forskning, HIV och Aids, inställning till homosexuella, Muhammedbilderna med flera politiska frågor där kyrkan tagit ställning. Hur skall vi kunna förstå diskussion och beslut i dessa frågor om vi inte tar hänsyn till en religionsdimension.

En betydelsefull faktor som påverkar deltagandet i valen till Svenska kyrkan är dess bindning till den borgerliga staten via de politiska partierna. I Göteborg har vi tidigare lokalt haft ett opolitiskt block och ett socialdemokratiskt parti som ställt upp, dock har centern och folkpartiet ställt upp med egna listor i vissa församlingar. Det partipolitiska inslaget har traditionellt varit lågt i de lokala valen men det gäller inte i valet till kyrkomötet. Detta har i senare val dels inneburit en viss förvirring på lokalplanet där man kanske traditionellt röstat på ett parti men där partiet inte ställer upp lokalt dels att de politiska partierna ställer upp i kyrkomötesvalet där man kan säga att makten finns.

För att man skall kunna välja skall det finnas alternativ att välja mellan. I kyrkovalet vill jag hävda finns alternativen mellan olika konstellationer av personer men knappast val mellan olika inställningar till sakfrågor. De stora sakfrågor som funnits är i huvudsak kvinnopräster, förbud för präster som vägrar samarbeta med kvinnliga präster att bli kyrkoherdar samt vigsel av homosexuella. I de två första hade det borgerliga samhället och de politiska partierna samma inställning vilket gjorde att frågorna inte synliggjordes i kyrkovalet utan var avgjorda.

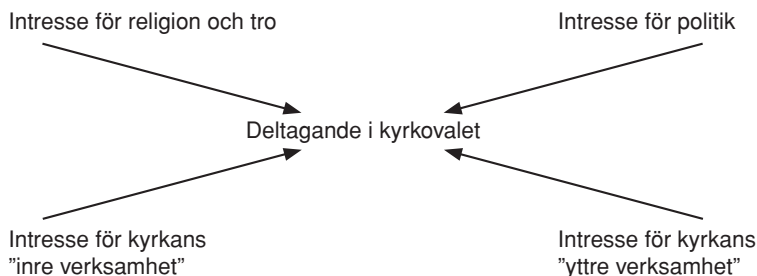
I SOM-undersökningen 1997 ställde vi frågan om respondenterna i Göteborg ansåg att det var ett bra eller dåligt förslag att förbjuda präster som var motståndare till kvinnliga präster att bli kyrkoherdar. Bland de som aldrig går i kyrkan eller endast någon gång i halvåret var det ca 50 procent som ansåg att det var ett bra förslag mot ca 20 procent bland de regelbundna kyrkobesökarna som ansåg att det var ett bra förslag. Men denna fråga förekom inte i kyrkovalet troligen eftersom de politiska partierna var överens. (Strid 1997)

Frågan om vigsel av homosexuella är heller ingen fråga som de politiska partierna vill ha upp i ett val. På Kyrkomötet begraver man den istället i en utredning. På detta sätt finns knappast någon fråga centralt där man som väljare ser någon skillnad mellan de olika listorna.

Däremot kan man se att det kan dyka upp någon fråga lokalt som innebär tydliga alternativ, ofta synliggjort genom nya partier, och där har valdeltagandet ökat. Vid de val vi undersökt har en nedgång alltid gällt samtliga församlingar liksom en uppgång också gällt samtliga församlingar. Men vid tre tillfällen har någon eller några få församlingar gått mot strömmen. Det ena gällde en personfråga så den är knappast intressant i detta sammanhang vilket däremot de två övriga är. Den andra gällde byggandet av en moske som ett nybildat parti motsatte sig. Här gavs ett tydligt alternativ och valdeltagande ökade där. Det tredje gällde frågan om ett orgelbygge då ett nystartat parti tog ställning och gav ett alternativ varvid valdeltagande ökade. Vid avgörandet försvann båda partierna och i nästa val återgick församlingarna till att vid valet följa strömmen.

Sammantaget innebär ovanstående att kyrkovalet befinner sig mellan politik och religion och att båda dimensionerna måste finnas med för att förstå valdeltagandet. I figur 1 har jag försökt att synliggöra kyrkovalet mellan politik och religion.

Figur 1 Modell för deltagande i kyrkovalet

Inför kyrkovalet 2005 genomförde SOM-institutet en undersökning bland boende i Göteborg för att söka tendenser i valdeltagandet och inställningen till Svenska kyrkan för att på olika sätt kunna förstå varför och hur människor röstar i ett kyrkligt val. Liknande undersökningar genomfördes också vid valen 1997 och 2001. I det tidigare valet 2001 hade det skett en viss ökning i valdeltagandet. I genomsnitt röstade ca 10 procent i de fyra olika valen 2001 vilket var en ökning med ca 3 procentenheter jämfört med 1997 års kyrkovalet. Denna ökning bröt den nedåtgående trend som varit förhärskande alltsedan 1980-talet. Skälet till uppgången kunde vi i eftervalsundersökningen konstatera berodde i huvudsak på att Sverigedemokraterna deltog som parti för första gången. Dels att personer röstade på dem dels att flera uppgav att de röstade för att Sverigedemokraterna inte skulle komma in i de olika beslutande kyrkliga organen. (Strid 2005).

Det problem som ligger bakom SOM-undersökningarna i detta avseende är: varför minskar valdeltagandet och kommer det att fortsätta att minska. Man kan tillägga att problemet möjligen kommer att försvinna eftersom kyrkan alltmer börjat ifrågasätta meningsfullheten att ha val när mindre än 10 procent deltar. Redan 1992 tillsattes en utredning i vars direktiv man kunde läsa "Vid 1991 års val var valdeltagandet på vissa håll så lågt att det från demokratisk synpunkt måste betecknas som ytterst allvarligt" (Kyrkofullmäktigevalen 1994:4 sid 7).

Valet 2005

Inför valet 2005 hade kyrkan stora förhoppningar om ökat valdeltagande. Bland annat hade en SIFO-undersökning visat att närmare 20 procent av de röstberättigade tänkte gå och rösta. Vad man inte tänkte på var att inför valet 2001 hade en liknande SIFO-undersökning visat något högre siffror på hur många som tänkte rösta. På motsvarande sätt genomförde SOM-institutet en undersökning inför valet 2005 där 16 procent av de röstberättigade uppgav att de skulle rösta. Valforsarna i Göteborg har visat att andelen som uppger att de tänker rösta i de borger-

liga valen ligger alltid högre än de som sedan i verkligheten röstar (Hedberg 2005). Skälet till detta är sannolikt att det finns en samhällsnorm som säger att man bör rösta men att man sedan vid valtillfället inte har möjlighet eller prioriterar annat. Normen som också leder till röstande torde vara starkare vid borgerliga val än vid kyrkliga varför differensen mellan de som uppger att de tänker rösta och de som verkligen röstar är högre vid kyrkliga val.

Tabell 1 Andel röstande av medlemmar (röstberättigade) i verkligheten och i undersökningen gällande kyrkans fyra val. Göteborg 2005.

Val till	Faktiskt röstande	Uppgivet röstande
Kyrkomötet	10	14,6
Stiftsfullmäktige	10	13,8
Kyrkofullmäktige	8	13,5
Kyrkoråd	8	13,5

Även här har vi högre siffror för dem som säger att de röstade jämfört med dem som faktiskt gjorde det. Men här torde också bortfallet i undersökningen spela roll på så sätt att de som inte besvarar enkäten möjligen också är mer benägna att inte rösta.

Församlingsvalet

Svenska kyrkan hade i Göteborg 37 församlingar år 2005. Naturligtvis varierar deltagandet i valen mellan de olika församlingarna. Högst valdeltagande var det 2005 i Björkekärrens församling och Tyska kyrkan Kristine församling med 13 procents valdeltagande och lägst valdeltagande återfanns i Biskopsgården, Gunnared och Masthugget med fem procent. Dock har skillnaderna mellan församlingarna minskat sedan förra valet.

Intressant att notera är att valdeltagandet minskar i samtliga församlingar dessutom tämligen likartat andelsmässigt utom i två mycket små församlingar Styrso och Tyska Kristine. Att ingen församling går mot strömmen torde, som tidigare påpekats, bero på att det egentligen inte förekommer några församlingsfrågor utan att de frågor som finns i valet är av övergripande natur. Vi skall återkomma till detta längre fram.

Tabell 2 Valdeltagandet i de olika församlingarna 2001 och 2005

Församling	2001	2005
Angered	10	9
Annedal	11	8
Askim	11	9
Backa	9	8
Bergsjön	6	6
Bergum	11	8
Biskopsgården	6	5
Björkekärr	16	13
Björlanda	8	7
Brunnsbo	12	9
Brämaregården	7	6
Bäckebo	8	7
Carl Johan	7	7
Domkyrko	7	6
Gunnared	5	5
Haga	9	9
Härlanda	9	7
Högsbo	9	7
Johanneberg	9	6
Kortedala	7	6
Lundby	9	7
Masthugget	7	5
Nylöse	8	6
Näset	12	9
Oscar Fredrik	7	6
S:t Pauli	6	6
Styrsö	18	11
Säve	8	7
Torslanda	9	6
Tuve	12	10
Tynnered	8	7
Tyska Kristine	19	13
Vasa	10	9
Västra Frölunda	9	6
Älvsborg	11	10
Örgryte	16	12

Hur viktiga är de olika valen?

För att människor skall rösta måste de anse att det är viktigt att gå och rösta. Men vi måste samtidigt inse att det finns en skillnad mellan attityden att det är viktigt och beteendet att gå och rösta. Det finns så mycket som kan komma emellan. Om attityden däremot är att det inte är viktigt är nog sannolikheten för att ändå rösta ganska liten. I den undersökning som genomfördes inför kyrkovalet 2005 uppgav t ex ca 15 procent att de skulle gå och rösta vilket är ungefär samma siffra som de som anser att det är ett mycket eller ganska viktigt val.

Tabell 3 Andel av göteborgarna som ansåg att kyrkovalet är viktigt 2005

	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Inte särskilt viktigt	Inte alls viktigt	Ej svar
Kyrkomötet	3,9	11,4	26,0	55,3	3,3

Att vi just använt kyrkomötet som indikator beror på att detta val hade den högsta siffran för valdeltagandet men kyrkovalet består i Göteborg av fyra val. Val till kyrkomötet, val till stiftsfullmäktige, val till samfällda kyrkofullmäktige och val till kyrkorådet. Möjligen är det så att många inte vet vad skillnaden är. Vilka uppgifter åvilar den ena instansen och vilka åvilar den andra? För att utröna om göteborgarna anser att något av valen är viktigare än de andra ställdes frågan om hur viktigt man anser de olika valen vara.

Tabell 4 Andel som anser respektive val viktigast av göteborgarna och boende i kranskommunerna 2005

Viktigaste val	Göteborg	Kranskommuner
Val till kyrkomötet	4,1	3,1
Val till stiftsfullmäktige	0,8	0,5
Val till samfällda kyrkofullmäktige	0,6	1,6
Val till kyrkoråd	3,2	4,3
Inget val är viktigt/ingen uppfattning	91,3	90,4
Antal svarande	992	809

Val till kyrkomötet är det viktigaste tätt följt av val till kyrkoråd, alltså det mest avlägsna och det närmaste. För jämförelsens skull har jag också lagt in kranskommunerna och här kan vi se att det närmaste anses vara det viktigaste. Intressant när vi nu talar om kyrkovalet som ett val där såväl politik som religion ingår är att i

kyrkomötesvalet ställde samtliga traditionella politiska partier upp vilket de inte gjorde i det närmaste valet nämligen kyrkorådsvalet.

Intresse för religion och tro

När det gäller intresse för religion och tro kan man tänka sig att mäta detta både via attityder och beteende. Ett sätt vore naturligtvis att fråga intervjupersonerna hur intresserade de är av religion och tro. Ett problem med detta är dock att man kan vara intresserad utan att vara troende, vilket då inte skulle vara ett bra mått att använda för att förklara deltagandet i kyrkovalet. Det mått som vi använt här är en fråga som ställdes på följande sätt: *hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande saker?* Därefter följde en uppräkningslista av 26 aktiviteter där den i detta sammanhang viktiga aktiviteten ingick nämligen ”Bett till Gud”. Intervjupersonerna fick sedan fylla i något av alternativen *ingen gång, någon gång under året, någon gång i halvåret, någon gång i kvartalet, någon gång i månaden, någon gång i veckan samt flera gånger i veckan*.

Detta är möjligen inte det bästa sättet att mäta religion och tro, men det är ett mått som är lämpligt för att komma åt vad som kan förklara valdeltagande. Denna indikation på religion och tro, ”be till Gud”, antyder att något över 60 procent av göteborgarna inte är religiösa. Sedan gäller det styrkan i religiositeten där man kanske kan säga att 20 procent av göteborgarna är mycket religiösa.

Tabell 5 Andel av göteborgarna som bett till Gud med olika frekvens 2005 jämfört med 1995, 1997 och 2001

Frekvens	1995	1997	2001	2005
Flera gånger i veckan	16	15	13	14
Någon gång i veckan	7	5	6	6
Någon gång i månaden	7	6	5	5
Någon gång i kvartalet	3	3	3	3
Någon gång i halvåret	3	4	3	3
Någon gång under året	10	12	9	7
Ingen gång samt ej svar	54	55	61	62
Summa procent	100	100	100	100
Antal svar	909	864	1083	992

Om vi jämför över perioden kan vi se en minskning av ”religiositeten” bland göteborgarna. Denna faktor kan då inte förklara uppgången i valdeltagandet 2001. Däremot är den troligen på ett övergripande plan en faktor som kan förklara minskningarna i valdeltagandet. Sambandet mellan att be till Gud och rösta i kyrkovalet

är klart. Av de som inte någon gång bett till Gud röstade 4,3 procent, av de som bett någon gång i halvåret röstade 6,7 procent och av de som bett flera gånger i veckan röstade 19,7 procent. I samtliga grupper minskade dock valdeltagandet jämfört med 2001 års kyrkoval.

Kyrkans ”inre verksamhet och ”yttre verksamhet”

Det är svårt att skilja på intresset för vad som kan kallas kyrkans inre och yttre verksamhet. Dels är det svårt att skilja ut vad som är yttre och vad som är inre verksamhet, dels finns det sannolikt ett starkt samband dem emellan. Vad vi menar är att sådana saker som högmässa, nattvard, själavård och liknande tillhör kyrkans inre verksamhet och är närmare religion och tro. Till kyrkans yttre verksamhet hör ungdomsverksamhet, barnverksamhet och liknande. Därtill kommer andra som för vissa är inre och för andra yttre, som konfirmation, dop, vigsel och begravning. Och det är just för att verksamheten av olika personer betraktas som inre respektive yttre som vi valt att använda frågan ”Hur ofta har du besökt gudstjänst eller religiöst möte?”. Tanken är att de som besöker kyrkan minst någon gång i veckan är intresserade av kyrkans inre verksamhet medan de som bara besöker någon gång i halv- eller helåret är intresserade av kyrkans yttre verksamhet.

Frågan om man har besökt gudstjänst eller religiöst möte har funnits med i SOM-undersökningarna sedan 1994. År 1994 hade 49 procent besökt gudstjänst eller religiöst möte någon gång under de senaste tolv månaderna och fem procent hade gjort något besök minst någon gång i veckan. I föreliggande undersökning hade 34 procent besökt de senaste tolv månaderna och fyra procent minst någon gång i veckan.

I tabell 6 framgår att det inte föreligger någon skillnad i gudstjänstbesök mellan män och kvinnor. Däremot finns det en åldersskillnad där en större andel av de äldre besöker gudstjänst men även de allra yngsta har en högre besöksfrekvens. Här kan vi också tillägga att de yngsta mellan 15 och 29 år röstade i högre grad (12 procent) än andra åldersgrupper upp till 60 år. Någon skillnad mellan olika utbildningsnivåer föreligger inte heller. Om man däremot tar hänsyn till att de äldre, som ju går oftare, i genomsnitt har lägre utbildning på grund av utbildningssystemet är de högtbildade mer frekventa gudstjänstbesökare.

Tabell 6 Andel av göteborgarna som besökt gudstjänst eller religiöst möte minst någon gång i månaden. Göteborg 2005

KÖN		ÅLDER							UTBILDNING		
Man	Kvinna	15-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-75	75-85	Låg	Medel	Hög
9	9	12	4	9	7	10	13	9	10	9	11

Starkast samband med valdeltagandet finns bland de med intresse för kyrkans inre verksamhet, här deltog 23 procent. De med intresse för kyrkans yttre verksamhet deltog till 9 procent medan de som inte besökt gudstjänst eller religiöst möte deltog till 4 procent.

Församlingsvalet

Som vi tidigare såg skiftade valdeltagandet mellan de olika församlingarna. I SOM-undersökningarna har vi tidigare grupperat stadsdelarna efter olika grader av resursstyrka. Klassificeringen av resursstyrka är baserad på en sammanvägning av genomsnittlig hushållsinkomst, andel socialhjälpstagare och andel utländska medborgare. Indelningen i stadsdelar överensstämmer inte helt med indelningen församlingar.

Tabell 7 Andel röstande i kyrkovalet jämfört med andel som bett till Gud samt besökt gudstjänst eller religiöst möte i fyra stadsdelstyper, Göteborgs kommun, 2005 (procent)

Stadsdelstyp	Röstade	Besökt gudstjänst	Bett till Gud
Resursstark	10	4	19
Medelresursstark	9	5	20
Medelresurssvag	7	2	19
Resurssvag	5	3	23

Kommentar: Klassificeringen av resursstyrka är baserad på en sammanvägning av genomsnittlig hushållsinkomst, andel socialhjälpstagare och andel utländska medborgare. Se metodkapitlet.

Högst deltagande i kyrkovalet finner vi i de resursstarka områdena och lägst i de resurssvaga. Detta är en förändring jämfört med tidigare kyrkovalet då de medelresurssvaga hade högst valdeltagande. Röstandet ligger still i de resursstarka men har minskat i de övriga.

När det gäller att besöka gudstjänst är skillnaderna små även om de resursstarka har ett visst övertag. Däremot kan vi se att en större andel ber till Gud i de resurssvaga områdena.

Om vi kopplar detta till vilket val som var viktigast visar det sig att i de resursstarka områdena var kyrkorådsvalet viktigare medan kyrkomötesvalet var viktigast i de resurssvaga. Detta skulle möjligen kunna tolkas så att man i de resursstarka områdena har mera kontakt med och utnyttjar i högre grad kyrkans aktiviteter på församlingsplan medan man i de resurssvaga utnyttjar i mindre grad men har en högre grad av religiositet. Ett annat faktum som stöder tanken att kontakten är starkare i resursstarka områden är att församlingsbladet som delas ut i församlingarna läses i långt högre grad i de resursstarka områdena, 19 procent läser varje nummer, mot endast 8 procent i de resurssvaga områdena. När det däremot gäller tidningen Amos som är mera knuten till tro än till församling läses den i högre grad i de resurssvaga områdena 9 procent mot 7 procent i de resursstarka områdena. Totalt sett läser 14 procent varje nummer av församlingsbladet medan 22 procent läser ibland. Motsvarande siffror för Amos är 2 respektive 5 procent.

På samma sätt är det med lyssnandet på kyrkans båda radiokanaler. Radio 37 som inte är församlingsknuten utan har en mera allmänreligiös profil avlyssnas till under 1 procent (någon gång per vecka) i de resursstarka områdena mot 2,3 procent i de resurssvaga områdena. Samma mönster gäller kyrkans ungdomsradio, Radio Plus, som har under 1 procent lyssnande i de resursstarka områdena mot 1,2 procent i de resurssvaga.

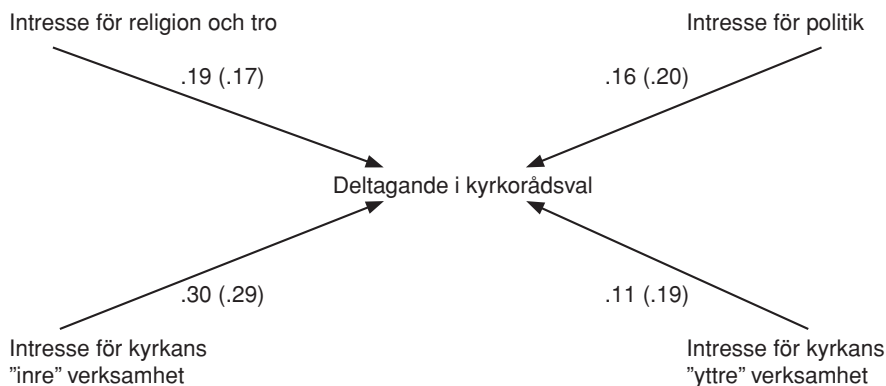
Totalt i Göteborg lyssnar 3,6 procent någon gång på Radio 37 medan motsvarande siffra för Radio Plus är 4,3 procent.

På frågan om det var någon speciell fråga som gjorde att intervjupersonen röstade i kyrkovalet har mycket få svarat. Majoriteten av de som svarat i resursstarka områden har angivit politiska frågor (stoppa främlingsfientliga partier, demokratisk plikt) vilket endast förekommit i något enstaka fall i de resurssvaga områdena. I övrigt har kvinnliga präster nämnts liksom de homosexuellas ställning.

Dessutom är det så att man är i högre grad intresserad av politik i de resursstarka områdena (16 procent är mycket intresserade) än i de resurssvaga (11 procent är mycket intresserade). Om vi knyter detta till modellen tidigare så skulle det innebära att om vi enbart ser till tro så skulle röstandet var högst i de resurssvaga områdena och om vi ser till politik så skulle röstandet vara högre i de resursstarka.

Modellen igen

I nedanstående modell har vi lagt in sambanden mellan de olika faktorerna och deltagande i kyrkorådsvalet. Siffrorna står för sambandsmättet Pearsons r och siffrorna inom parentes är samma sambandsmätt för kyrkorådsvalet 2001.

Kommentar: Intresse för religion och tro är mätt genom att fråga hur ofta man ber till Gud. Intresse för politik genom frågan hur intresserad man i allmänhet är av politik. Intresse för kyrkans inre verksamhet är mätt genom att skilja ut dem som besökt gudstjänst eller religiöst möte minst någon gång per månad och intresset för kyrkans yttre verksamhet genom att skilja ut dem som går i kyrkan någon gång per halvår eller år.

Vi kan då se att sambanden med den religiösa "sidan" av modellen har ökat något medan de politiska "sidan" har minskat sedan valet år 2001.

Intresse för religion och tro. Att be till Gud har det näst starkaste sambandet med att delta i kyrkovalet. Sambandet är detsamma för valet till kyrkomötet som till kyrkorådsvalet. Vidare har sambandet ökat när det gäller kyrkorådsvalet sedan 2001 men är detsamma för kyrkomötesvalet.

Intresse för kyrkans inre verksamhet. Det starkaste sambandet mellan att delta i kyrkovalet och kyrkans inre verksamhet har de som går i kyrkan minst en gång per vecka. Detta samband har dessutom ökat jämfört med valet år 2001. Sambandet är också starkare med valet till kyrkoråd än till kyrkomötet.

Intresse för kyrkans yttre verksamhet. Det finns ett samband mellan att någon gång gå i kyrkan och att delta i kyrkovalet även om sambandet är svagast av de fyra faktorer vi har med. Sambandet minskar från 2001 men är detsamma för deltagande i valet till kyrkoråd och till kyrkomötet.

Intresse för politik. Sambandet mellan intresse för politik och deltagande i kyrkovalet minskar från 2001 och är starkare när det gäller valet till kyrkomötet än till kyrkoråd. Vidare är det mycket svaga samband mellan intresse för politik och att

be till Gud och kyrkans inre eller yttre verksamhet. Sambandet mellan intresse för politik och deltagande i kyrkovalet gick upp

2001, förmodligen för att det var första gången som Sverigedemokraterna deltog, men återgick 2005 till samma nivå som 1997.

Inför framtiden

Om det inte händer något drastiskt så kommer deltagandet i de kyrkliga valen att fortsätta att sjunka. Möjligen finns en ljusning i och med att de yngsta röstade i så hög utsträckning, frågan är dock om detta är en generationseffekt eller ålderseffekt i och med att de fick rösta för första gången. Det som skulle kunna ändra förhållandet är om intresset för religion och tro skulle öka eller intresset för kyrkans inre verksamhet. Det är emellertid svårt att se vad detta skulle vara. Man skulle också kunna tänka sig ett ökat engagemang från de politiska partierna på lokalplanet men även detta verkar föga troligt.

Om man utifrån resultaten i undersökningen skulle se förändringar skulle det i första hand vara att minska antalet val. Val till stift och samfälliga kyrkofullmäktige skulle kunna göras indirekta eftersom dessa val av såväl allmänhet som av flera politiska partier anses mera oviktiga. Detta för att mera kunna koncentrera på det lokala församlingsvalet.

Även Kyrkomötesvalet borde ses över. Här ser vi att den politiska sidan spelar en större roll vilket kanske inte är särskilt lyckligt för kyrkan. Särskilt inte om man menar att ändrade relationer mellan kyrka och stat innebär ett skiljande.

Dessa förändringar skulle troligen inte öka valdeltagandet men de som deltar i valen skulle vara intresserade av kyrkan. Valen skulle också kunna anordnas i samband med t ex gudstjänst vid två söndagar i rad, vilket dessutom avsevärt skulle förbilliga valen. Detta skulle i högre grad sätta församlingen i centrum och valet skulle komma närmare människorna.

Referenser

Hedberg, Per (2006): Pågående undersökning.

Kyrkofullmäktigevalen (1994:4) Svenska kyrkans utredningar. Uppsala.

Strid, Jan (1997): ”Kyrkovalet i Göteborg”. i L. Nilsson (red): *Mångfald*. SOM-rapport nr 21. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Strid, Jan (2004): ”Inför kyrkovalet 2005”. i L. Nilsson (red): *Nya gränser*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

KRISTNA I DET POLITISKA RUMMET

MAGNUS HAGEVI

Grundläggande för en persons religiositet är den religiösa identiteten: individens uppfattning om vilken religion eller inriktning av en religion han eller hon tillhör. Det kan vara att individen identifierar sig som kristen, muslim eller ateist. Men det finns även personer som inte bara identifierar sig med en religion, utan en speciell inriktning av den (Kellstedt och Green 1993:53-58). En kristen person kan till exempel identifiera sig som katolik eller protestant, en protestant som frikyrklig eller tillhörig Svenska kyrkan, en frikyrklig som pingstvän eller missionare och så vidare. Ett begrepp som till viss del kan aggregera religiösa identiteter till större enheter är *religiös orientering*. Genom att använda detta begrepp indikeras att det som analyseras inte behöver vara de undersökta personernas identitet – till exempel pingstvän – utan flera olika identiteter kan ha slagits samman – till exempel till frikyrkliga. Samtidigt är det möjligt att en religiös orientering är det samma som den grundläggande individuella identiteten, till exempel katolik (Hagevi 2005).

Det är viktigt att även beakta *grad av religiös identifikation*, vilket är individens emotionella bindning till det beteende, den trosuppfattning och de värden som är relaterade till en religion. Graden av religiös identifikation signalerar hur betydelsefull religionen är för individen. En vanlig indikator på den religiösa identifikationens styrka är individens *religiösa engagemang*, det vill säga religionsutövningens intensitet, till exempel hur ofta någon besöker en kyrka eller ber till Gud.

Enligt funktionalistiska teorier förmodas religiösa personer stödja tämligen traditionella värderingar (Yinger 1957; Geertz 1973:4). Oavsett religiös orientering bör således religiöst engagerade tendera att stödja politiskt konservativa opinioner. Det skulle enligt ett funktionalistiskt synsätt inte förvåna om religiösa orienteringar som samlar aktivt religiösa personer också tenderar att inneha politiska åsikter som förknippas med marknadsorienterade lösningar och den högra delen av den ideologiska vänster-högerdimensionen. Ett sådant samband bör förstärkas av att socialister inte sällan visat ointresse för religion och ibland även propagerat för ateism.

Avsikten är att i denna artikel analysera sambandet mellan å ena sidan kristet engagemang och kristna orienteringar och å andra sidan ställningstagande till vänster och höger i politiken. Ställningstagande till vänster och höger i politiken kommer att studeras dels genom uppfattningen om den egna positionen på en vänster-högreskala, dels genom partisympatier.

Tidigare forskning

Statsvetaren Mikael Gilljam påpekar att religiöst engagemang är en av de viktigaste förklaringarna till val av parti i Sverige (Holmberg och Gilljam 1987). Jämfört med andra socioekonomiska förklaringar är det endast klass, i form av arbetare och övriga, som har starkare samband med röstning än religiöst engagemang. Det betyder att religiöst engagemang är mer betydelsefullt för partival än till exempel kön, stadland och sektorsröstning i form av offentlig- och privatanställda, (Gilljam och Holmberg 1995).

I svensk statsvetenskap är det ovanligt att analysera religiösa orienteringars relation till politisk opinion. Att det finns religiöst politiserade förhållanden som härrör från religiös orientering är dock inte något originellt påstående. Stein Rokkan och Seymour Lipset (1967) har med en historisk-sociologisk ansats försökt förklara bakgrunden till de europeiska partisystemen. Kristendom anses då ha spelat en betydelsefull roll vid de historiska händelser som avgör allianserna mellan statens politiska centrum och periferi. I svensk kontext innebär det att en statskyrka – allierad med den ledande, konservativa, politiska makten i nationen – stod mot protestantiska dissidenter som allierade sig med andra grupper i en borgerlig vänster med liberal ideologi. I analyser av svenska väljare har det också visat sig att regelbundna religiösa mötesbesökare tenderar att rösta borgerligt (Holmberg och Gilljam 1987:205-210; Oskarson 1992). Dessutom kunde folkpartiet länge beskrivas som ett frikyrkoparti. Sedan 1990-talet har istället kristdemokraterna en mycket stark ställning bland frikyrkliga personer. Stödet är också förhållandevis starkt bland aktiva i Svenska kyrkan, även om det inte alls är lika starkt där som i frikyrkorna (Holmberg 2000:73).

Traditionellt har det ofta funnits en spänningsförhållande mellan socialistiska partier och kristna organisationer. Tidigare forskning har noterat att socialistiska organisationer inte sällan har propagerat för ateism, mot religion. I Sverige var denna debatt som starkast runt förra sekelskiftet. Religiösa personer – framförallt i Svenska kyrkan – reagerade på religionsfientliga signaler som ofta sändes ut av socialister, samtidigt som socialister av olika schatteringar reagerade mot den reformfientlighet som fanns inom statskyrkan (Rosengren 1948; Gustafsson, B 1953; Palm 1982; Hagevi 2000:153-155; se även Marx 1867 [1981]:68-69).

Även om skillnaderna mellan aktiva religiösa och organiserade socialister har minskat under 1900-talets senare del kan vissa motsättningar alltjämt leva kvar.¹ Det är därför möjligt att en ideologisk positionering på politikens vänstersida orsakar en ”avreligionisering” av enskilda så att de blir ateister eller religiöst passiva. Samtidigt kan det i sig ha medfört att aktivt kristna tagit avstånd från socialistiska partier som socialdemokraterna och vänsterpartiet samt från själva begreppet vänster i politiken.

Data

SOM-institutets undersökning i Västra Götaland 2005 utgör data för denna studie (se metodkapitlet i slutet av denna bok). Det är speciellt fyra olika frågor från enkäten som används. Den första frågan rör religiöst engagemang i form av mötesbesök och inleds med: *"Hur ofta har Du under de senaste 12 månaderna gjort följande saker?"*. Därefter nämns bland annat *"Besökt gudstjänst eller religiöst möte"* svarsmöjligheterna *"Ingen gång"*, *"Någon gång under de senaste 12 månaderna"*, *"Någon gång i halvåret"*, *"Någon gång i kvartalet"*, *"Någon gång i månaden"*, *"Någon gång i veckan"* samt *"Flera gånger i veckan"*. Svarsmöjligheterna delas in i *"aldrig"* ("Ingen gång"), *"sällan"* (från *"Någon gång under de senaste 12 månaderna"* till *"Någon gång i kvartalet"*) och *"regelbundet"* (från *"Någon gång i månaden"* till *"Flera gånger i veckan"*).

Nästa fråga berör främst medlemskap i kristna samfund och inleds med frågan: *"Tillhör Du någon kyrka eller annat religiöst samfund?"*. Därefter nämns *"Svenska kyrkan"*, *"Frikyrka"*, *"Katolska kyrkan"*, *"Ortodox kyrka"* och *"Icke-kristen religiös organisation"*. För var och en av dessa är svarsmöjligheterna *"Icke medlem"*, *"Icke medlem men har varit på gudstjänst/möte under de senaste 12 månaderna"*, *"Medlem men har inte varit på gudstjänst/möte under de senaste 12 månaderna"*, *"Medlem och har varit på gudstjänst/möte under de senaste tolv månaderna"*, samt *"Medlem och har någon typ av uppdrag"*. De svarande kategoriseras som *"inte medlem"* ("Icke medlem" och "icke medlem men har varit på gudstjänst/möte under de senaste 12 månaderna") eller *"medlem"* (övriga svarsalternativ). Personer som är dubbelanslutna till Svenska kyrkan och någon frikyrka betraktas tillhöra en frikyrka. Personer som angivet "icke-kristen religiös organisation" betecknas i fortsättningen som *"övriga icke-kristna"*.

Frågan om samfundsmedlemskap har även använts för att lokalisera så kallade *delaktiga*, det vill säga personer som besöker kyrkor, men som inte är medlem i samfundet i fråga. Som delaktig i en religiös orientering betraktas de som svarat *"Icke medlem men har varit på gudstjänst/möte under de senaste 12 månaderna."*

Partisymptati undersöks med frågan *"Vilket parti tycker du bäst om idag?"*, varpå samtliga riksdagspartier nämns samt en möjlighet att ange ett annat parti. Individens position på vänster-högerskalan studeras med följande fråga: *"Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan vänster-högerskala?"* Därpå är det möjligt att beteckna sig som *"Klart till vänster"*, *"Något till vänster"*, *"Varken till vänster eller till höger"*, *"Något till höger"*, eller *"Klart till höger"*.

Religiös orientering och religiöst engagemang

Kristna organiserar sig i församlingar och kyrkor. Dessa betraktas som medlemmar i olika samfund. I Västra Götaland är det största kristna samfundet Svenska kyrkan,

den gamla statskyrkan. Exempel på frikyrkliga samfund är Pingströrelsen, Missionskyrkan, Evangeliska frikyrkan, Frälsningsarmén och många andra. I Västra Götaland finns även internationellt stora samfund som Katolska kyrkan och olika ortodoxa kyrkor. I tabell 1 presenteras andelen samfundsmedlemmar inom dessa religiösa orienteringar i Västra Götaland.

Tabell 1 Religiös orientering, baserat på samfundsmedlemskap, år 2005 (procent)

Religiös orientering	
Konfessionslös	24
Svenska kyrkan	69
Frikyrka	4
Katolska kyrkan	1
Ortodox kyrka	1
Övriga icke-kristna	1
Summa procent	100
Antal svarande	3334

Av tabell 1 framgår att Svenska kyrkan alltjämt är den största religiösa orienteringen i Västra Götaland. Den näst största religiösa orienteringen är konfessionslösa, det vill säga de som inte är medlem i något religiöst samfund alls. Nästan en fjärdedel är konfessionslös. Var 25:e person är medlem i en frikyrka, medan endast någon hundradel anger sig vara katolik eller ortodox kristen. Övriga religioners samfund samlar tillsammans endast någon procent, vilket snarare visar att dessa religioner är svagt organiserade än deras egentliga utbredning.

I Västra Götaland besöker 11 procent av befolkningen ett religiöst möte regelbundet (redovisas ej i tabell). Bland dessa dominerar kristna mötesdeltagare, även om personer som regelbundet besöker icke-kristna religiösa möten också registreras. I Västra Götaland genomförs 87 procent av de regelbundna religiösa mötesbesöken i protestantiska kyrkor och minst 90 procent i kristna kyrkor. Personer som mera sällan besöker religiösa möten utgör 30 procent av Västra Götalands befolkning. Störst är gruppen som aldrig besöker religiösa möten med 59 procent.

Religiösa mötesbesök

Ett första steg att analysera kristna väljares ställningstagande till vänster och höger i politiken är att granska sambandet mellan religiöst engagemang och var på en vänster-höggerskala svarspersonerna placerar sig själva. I tabell 2 presenteras självplaceringen på en vänster-höggerskala efter religiöst engagemang. I kolumnen längst höger i tabell 2 redovisas ett balansmått. Detta har beräknats genom att subtrahera

andelen som placerat sig till vänster (något eller klart till vänster) från andelen som placerat sig till höger (något eller klart till höger). Det betyder att ett positivt balansmått indikerar en övervikt åt höger, medan ett negativt balansmått indikerar en övervikt åt vänster. Ju större balansmått, desto större övervikt åt endera hållet.

Tabell 2 Självplacering på vänster-högerskala efter religiösa mötesbesök år 2005 (procent och balansmått)

Religiösa mötesbesök	Självplacering på en vänster-högerskala					Summa procent	Antal svarande	Balansmått höger-vänster
	Klart till höger	Något till höger	Varken till vänster eller till höger	Något till vänster	Klart till vänster			
Regelbundet	9	28	42	17	4	100	330	+16
Sällan	10	27	37	21	5	100	960	+11
Aldrig	9	22	35	22	11	100	1859	-2

Ju oftare människor besöker religiösa möten, desto vanligare är det att de undviker att placera sig själva till vänster i politiken. Personer som regelbundet besöker religiösa möten tenderar att oftare placera sig till höger än till vänster i politiken. Samma sak gäller personer som sällan besöker religiösa möten. Däremot är förhållandet mer jämnt bland personer som aldrig besöker religiösa möten.

Det är dock att notera att skillnaden i andelen som placerar sig till höger i politiken inte är särskilt stor beroende på religiösa mötesbesök. Bland regelbundna religiösa mötesbesökare är det 37 procent (9 procent klart till höger och 28 procent något till höger) som placerar sig till höger i politiken. Bland personer som mer sällan besöker religiösa möten är det lika stor andel, medan motsvarande andel bland personer som aldrig besöker religiösa möten är 31 procent. Skillnaden mellan personer som aldrig och regelbundet besöker religiösa möten är ungefär lika stor bland dem som anger att de varken är till vänster eller till höger (42 procent respektive 35 procent). Den största skillnaden gäller istället personer som uppfattar sig stå till vänster i politiken. Denna andel är 21 procent bland dem som regelbundet besöker religiösa möten, men 33 procent bland dem som aldrig besöker religiösa möten. Personer som sällan besöker religiösa möten hamnar mellan dessa ytterligheter med 26 procent som står till vänster i politiken. Det verkar som vänsteretiketten avskräcker mer bland regelbundna religiösa mötesbesökare än högeretiketten lockar.

Utifrån positioneringen på vänster-högerskalan är det rimligt att anta att religiösa mötesbesökare tenderar att rösta borgerligt och undvika socialistiska partier. Detta är också vad en rad teorier tillsammans med tidigare forskning säger. I tabell

3 presenteras partisympati efter religiösa mötesbesök. I slutet av tabellen redovisas ett balansmått där andelen som sympatiserar med socialdemokraterna, vänsterpartiet och miljöpartiet (s-blocket) har subtraherats från sympatisörer för de borgerliga partierna. Ett positivt balansmått (+) indikerar att andelen borgerliga sympatisörer är i övervikt, medan ett negativt balansmått (–) indikerar att andelen som sympatiserar med s-blocket är i övervikt.

Tabell 3 Partisympati efter religiösa mötesbesök år 2005 (procent)

Religiöst engagemang	Partisympati							Summa procent	Antal svarande	Balansmått borgerliga i s-blocket
	<i>m</i>	<i>kd</i>	<i>fp</i>	<i>c</i>	<i>s</i>	<i>mp</i>	<i>v</i>			
Regelbundet	19	30	8	10	26	5	2	100	285	+34
Sällan	27	4	15	9	32	7	5	100	841	+11
Aldrig	28	2	13	4	38	7	8	100	1589	–6

Med mer frekventa religiösa mötesbesök ökar andelen som sympatiserar med borgerliga partier. Bland regelbundna religiösa mötesbesökare är de borgerliga partisympatisörerna 67 procent, bland personer som sällan besöker religiösa möten 55 procent och bland dem som aldrig besöker religiösa möten 47 procent. Resultatet ger vid handen att partier som uppfattas befinna sig till vänster har relativt svagt stöd bland speciellt regelbundna religiösa mötesbesökare.

Det finns dock skillnader mellan de enskilda partierna, framförallt de borgerliga. Det parti som samvarierar starkast med religiösa mötesbesök är kristdemokraterna. Bland personer som aldrig eller sällan besöker religiösa möten samlar kristdemokraterna bara 2 procent respektive 4 procent av partisympatierna. Bland regelbundna religiösa mötesbesökare är motsvarande andel 30 procent. Därmed är skillnaden i stödet för kristdemokraterna mellan personer som regelbundet och aldrig besöker religiösa möten +28 procentenheter. Även centerpartiet tycks vara en vinnare bland religiösa mötesbesökare, om än i mindre format. Skillnaden mellan personer som regelbundet eller aldrig besöker religiösa möten är +6 procentenheter. Till skillnad från kristdemokraterna är det inte heller mellan personer som regelbundet besöker religiösa möten och övriga som skillnaden framkommer, utan bland personer som överhuvudtaget någon gång besöker och de som aldrig besöker religiösa möten. Bland personer som aldrig besöker religiösa möten samlar centerpartiet blott 4 procent av partisympatierna, medan motsvarande andel bland personer som besöker religiösa möten regelbundet eller sällan är 10 procent respektive 9 procent.

Övriga borgerliga partier delar samma öde som de socialistiska partierna; deras stöd minskar med ökat religiöst engagemang. För moderaterna är stödet bland

personer som aldrig och sällan besöker religiösa möten 28 respektive 27 procent, men bland de regelbundna religiösa mötesbesökarna är andelen blott 19 procent. Differensen mellan regelbundna och personer som aldrig besöker religiösa möten är då -9 procentenheter. Folkpartiet uppvisar en liknande tendens då partiet får stöd av 13 procent respektive 15 procent av de personer som aldrig och sällan besöker religiösa möten. Bland regelbundna religiösa mötesbesökare är andelen 8 procent som stödjer folkpartiet. För detta parti är skillnaden i stöd mellan personer som regelbundet och aldrig besöker religiösa möten -5 procentenheter. Både moderaterna och folkpartiet har således extra stora svårigheter att vinna regelbundna religiösa mötesbesökare.

De socialistiska partierna tappar också på religiöst engagemang i form av mötesbesök, men tappet är mer linjärt avtagande. Differensen mellan personer som regelbundet och aldrig besöker religiösa möten är för socialdemokraterna -12 procentenheter och för vänsterpartiet -6 procentenheter. För miljöpartiet är dock skillnaden i stöd beroende på religiösa mötesbesök ganska modest, endast -2 procentenheter.

Analysen av regelbundna religiösa mötesbesök visade sig ge stöd åt att religiöst engagerade människor inte är vänsterinriktade, och att de undviker socialistiska partier. Med det visade sig också att högeretiketten inte var något självklart. Flera religiöst engagerade menade istället att de var varken till vänster eller till höger. Stödet för de borgerliga partierna var också skiftande. Framförallt hade kristdemokraterna starkt stöd bland regelbundna religiösa mötesbesökare, men även centerpartiet hade ett relativt starkt stöd bland personer som besökte religiösa möten. Däremot var det svårare för moderaterna och folkpartiet att samla stöd bland regelbundna religiösa mötesbesökare.

Kristna orienteringar

Även om de flesta personer som besöker religiösa möten är kristna kan det finnas anledning att studera om det finns en tendens att förhålla sig olika till vänster och höger i politiken inom respektive kristen orientering. I tabell 4 redovisas därför religiös orientering och självplacering på en vänster-högerskala. Eftersom icke-kristna religiösa orienteringar dels inte står i fokus i föreliggande undersökning, dels har för få svarande i SOM-undersökningen, redovisas inte några resultat för dessa.

Frikyrkliga placerar sig oftast till höger, följt av personer som tillhör Svenska kyrkan. Västra Götalands katoliker placerar sig dock till övervägande del till vänster i politiken. Bland ortodoxt kristna är det istället en majoritet som anser sig stå varken till vänster eller till höger. För både katoliker och ortodoxt kristna gäller det dock att tolka resultaten med en viss försiktighet, eftersom antalet svarande är få. Bland konfessionslösa finns en övervikt åt vänster.

Tabell 4 Självlacering på vänster-högerskala efter religiös orientering år 2005 (procent och balansmätt)

Religiös orientering	Självlacering på en vänster-högerskala						Summa procent	Antal svarande	Balansmätt höger-vänster
	Klart till höger	Något till höger	Varken till vänster eller till höger	Något till vänster	Klart till vänster				
Konfessionslösa	9	18	37	23	13	100	773	-9	
Svenska kyrkan	10	26	36	21	7	100	2234	+8	
Frikyrka	6	34	41	17	2	100	129	+21	
Katolska kyrkan	8	14	37	27	14	100	37	-19	
Ortodox kyrka	4	12	60	12	12	100	25	-8	

Vid en studie av partisympati är det tvunget att ta extra stor hänsyn till det lilla antalet svars personer som uppger sig vara medlemmar i Katolska kyrkan eller i en ortodox kyrka. Andelen som sympatiserar med ett parti kan variera relativt mycket enbart på grund av slumpen, utan någon egentlig substantiell innebörd. I samband med partisympati redovisas därför inte katoliker och ortodoxt kristna separat, utan gemensamt som Katolska och ortodoxa kyrkor. Redan nu kan dock sägas att partisympatierna bland katoliker och ortodoxt kristna liknande varandra i mycket stor utsträckning, varför mycket liten information går till spillo genom redovisningssättet. Personer som är medlemmar i Svenska kyrkan och i någon frikyrka redovisas dock på sedvanligt sätt. I tabell 5 redovisas partisympatier efter svars personernas kristna orientering.

Tabell 5 Partisympati efter religiös orientering år 2005 (procent)

Religiös orientering	Partisympati							Summa procent	Antal svarande	Balansmätt borgerliga i s-blocket
	<i>m</i>	<i>kd</i>	<i>fp</i>	<i>c</i>	<i>s</i>	<i>mp</i>	<i>v</i>			
Konfessionslösa	25	2	11	3	38	11	10	100	642	-18
Svenska kyrkan	29	4	14	7	35	6	5	100	1952	+8
Frikyrka	8	50	11	6	19	4	2	100	110	+50
Katolska och ortodoxa kyrkor	27	2	6	0	59	2	4	100	51	-30

Dragen från den tidigare analysen om vänster-högerposition slår igenom även vad gäller partisympati. Det extra starka stödet för borgerliga partier och undvikandet av vänsterposition tycks i stor utsträckning vara associerat med protestantism inom Svenska kyrkan, men framförallt inom frikyrkorna. Bland katoliker och ortodoxt kristna är tendensen istället mer vänster vad gäller partisympati och i alla fall vad gäller katoliker även vad gäller själplacering på vänster-högskalan.

När kristna orienteringar studeras skiljer det mellan vilka borgerliga partier som får stöd. Speciellt bland frikyrkliga, men även bland personer som tillhör Svenska kyrkan stödjer de flesta borgerliga partier. Frikyrkligas extra starka stöd för kristdemokraterna framgår klart i och med att hälften av frikyrkomedlemmarna stödjer detta parti i Västra Götaland. Nästan samtliga övriga partier har relativt svagt stöd bland frikyrkliga. De enda undantagen är folkpartiet och centerpartiet som håller sina ställningar bland frikyrkliga. Bland de partier som förlorar stort bland frikyrkomedlemmarna är moderaterna som endast samlar 8 procent av partisympatierna och socialdemokraterna som är nere på 19 procent av de frikyrkligas partisympatier.

Partisympatierna bland Västra Götalands katoliker och ortodoxt kristna är anorlunda jämfört med protestanterna. Hela 59 procent stödjer socialdemokraterna och 27 procent moderaterna. Övriga partier – inklusive kristdemokraterna – får blott stöd i form av de smulor som blir över. Den borgerliga svagheten bland katoliker och ortodoxt kristna märks framförallt på det låga stödet för kristdemokraterna och centerpartiet. För centerpartiet bör en stor del av förklaringen till detta vara att partiet är starkt på landsbygden och småsamhällen där det bor relativt få invandrare som är katoliker och ortodoxt kristna. Däremot är det något uppseendeväckande att ett parti som anser sig företräda en kristdemokratisk tradition har så svagt stöd bland katoliker, då den internationella kristdemokratin framförallt är katolsk. Bland katoliker och ortodoxt kristna är däremot stödet för socialdemokraterna starkt, medan miljöpartiet har relativt svagt stöd bland dessa. Återigen bör dock resultaten tolkas med viss försiktighet, eftersom antalet katoliker och ortodoxt kristna är få i undersökningen. Det finns dock klara tecken på att majoriteten katoliker och ortodoxt kristna stödjer partier till vänster i form av socialdemokraterna.²

Partisympatierna bland personer som tillhör Svenska kyrkan och som är konfessionslösa liknar i relativt stor utsträckning varandra. Skillnaden är dock att varje borgerligt parti samlar några procentenheter mer bland personer som tillhör Svenska kyrkan än bland konfessionslösa, medan motsatsen gäller samtliga partier i s-blocket som får ett starkare stöd av konfessionslösa. Detta innebär att konfessionslösa i stor utsträckning stödjer s-blocket. Detta har sin uppkomst i att miljöpartiets och vänsterpartiets stöd är speciellt starkt bland konfessionslösa, något som för vänsterpartiets del överensstämmer med att svensk vänsterpolitik ibland har förts med sekulära eller religionsfientliga argument.

Kristna orienteringar och religiöst engagemang

Det finns skäl att misstänka att det religiösa engagemanget skiftar inom de kristna orienteringarna. Tidigare forskning har visat att frikyrkliga är särskilt hängivna kyrkobesökare, medan personer som tillhör Svenska kyrkan mera sällan nöter kyrkbänken. Katolikers och ortodoxt kristnas andel kyrkobesökare brukar befinna sig på en nivå mellan dessa två ytterligheter (Hagevi 2002:63). Blir den politiska opinionen bland de kristna orienteringarna mer lika varandra om endast personer som besöker religiösa möten regelbundet – som nedan kallas för aktiva medlemmar – analyseras?

Tyvärr är det bara möjligt att analysera personer som tillhör Svenska kyrkan och frikyrkomedlemmar, då antalet svarande som är konfessionslösa, katoliker eller ortodoxt kristna är för få. I tabell 6 finns en sammanställning av vänster-högerposition bland personer som tillhör Svenska kyrkan och frikyrkomedlemmar som besöker religiösa möten regelbundet.

Tabell 6 *Självplacering på vänster-högerskala efter religiös orientering bland regelbundna besökare av religiösa möten år 2005 (procent och balansmätt)*

Religiös orientering	Självplacering på en vänster-högerskala					Summa procent	Antal svarande	Balansmätt höger-vänster
	<i>Klart till höger</i>	<i>Något till höger</i>	<i>Varken till vänster eller till höger</i>	<i>Något till vänster</i>	<i>Klart till vänster</i>			
Svenska kyrkan	12	28	40	15	5	100	187	+20
Frikyrka	5	35	43	15	1	100	99	+24

Vad gäller vänster-högerposition ökar likheten mellan personer som tillhör Svenska kyrkan och frikyrkomedlemmar när bara regelbundna religiösa mötesbesökare analyseras. För båda de kristna orienteringarna positionerar sig 40 procent till höger, men det är något fler i Svenska kyrkan än i frikyrkorna som positionerar sig till vänster (20 procent respektive 16 procent). Det är också att märka att det bland de aktiva i Svenska kyrkan är vanligare att placera sig ”klart till höger” jämfört med i frikyrkorna.

I Svenska kyrkan är det alltså en stor skillnad mellan aktiva och mer passiva medlemmars vänster-högerposition. Personer som regelbundet besöker Svenska kyrkans möten tenderar att placera sig betydligt längre högerut jämfört med mer passiva medlemmar.

I tabell 7 redovisas partisympati bland regelbundna religiösa mötesbesökare i Svenska kyrkan och bland frikyrkomedlemmarna.

Tabell 7 Partisympati efter religiös orientering, medlemskap, bland regelbundna besökare av religiösa möten år 2005 (procent)

Religiös orientering	Partisympati							Summa procent	Antal svarande	Balansmätt borgerliga s-blocket
	<i>m</i>	<i>kd</i>	<i>fp</i>	<i>c</i>	<i>s</i>	<i>mp</i>	<i>v</i>			
Svenska kyrkan	25	19	8	17	24	5	2	100	166	+38
Frikyrka	5	59	12	2	16	5	1	100	85	+56

I viss mån skiljer sig partisympatierna bland de aktiva från de passiva i dessa religiösa orienteringar, främst i Svenska kyrkan. Jämfört med mer passiva medlemmar stödjer aktiva i Svenska kyrkan i betydligt större utsträckning kristdemokraterna, men också centerpartiet har mycket stort stöd bland aktiva i Svenska kyrkan. Moderaterna och miljöpartiet har ungefär lika stor andel sympatisörer bland aktiva som bland de mer passiva medlemmarna i Svenska kyrkan. Däremot är det relativt få av de aktiva i Svenska kyrkan som sympatiserar med socialdemokraterna och vänsterpartiet. Även stödet för folkpartiet minskar något.

Stödet för kristdemokraterna är extra stort bland aktiva i frikyrkor. Folkpartiet och miljöpartiet är de enda partierna som försvarar sina sympatisörsandelar bland de aktiva frikyrkomedlemmarna. Övriga partier har märkbart lägre stöd. Moderaterna samlar endast 5 procent av de aktiva frikyrkomedlemmarnas partisympatier, centerpartiet 2 procent, vänsterpartiet 1 procent och socialdemokraterna 16 procent. Med detta mediokra resultat är socialdemokraterna ändå näst största parti bland frikyrkomedlemmarna. En god analys bör dock ta fasta på det anmärkningsvärda låga stödet för socialdemokraterna bland frikyrkliga jämfört med andra väljargrupper, inte på deras placering jämfört med andra partier utifrån andelen partisympatisörer.

Den borgerliga övervikten inom Svenska kyrkan och frikyrkorna är än mer dominant när endast regelbundna religiösa mötesbesökare studeras. I Svenska kyrkan beror det främst på kristdemokraternas och centerpartiets starka stöd, i frikyrkorna är endast kristdemokraternas stöd exceptionellt starkt.

Delaktiga icke-medlemmar

Inom varje religiös orientering rör sig människor som inte är medlemmar i något samfund. Dessa personer kan betraktas som *delaktiga* i den religiösa orienteringen.

De tillhör den religiösa orienteringen och deltar med varierande intensitet i dess verksamhet. Det kan vara sporadiska mötesbesökare som droppar in. I frikyrkor som engagerar människor på frivillig grund kan det också vara djupt religiöst engagerade – kanske ungdomar – som ännu inte begärt inträde i församlingen. Vad som ofta glöms bort är att det även finns en grupp som kan betraktas som delaktiga i Svenska kyrkan. På vilket sätt skiljer sig den politiska opinionen bland dessa delaktiga från medlemmarna – speciellt de medlemmar som besöker religiösa möten regelbundet – i Svenska kyrkan och frikyrkorna?

I tabell 8 redovisas vänster-högerposition bland delaktiga som besöker Svenska kyrkan och frikyrkor.

Tabell 8 Självplacering på vänster-högerskala bland personer som inte är medlemmar i samfund inom sin religiösa orientering år 2005 (procent och balansmått)

Religiös orientering	Självplacering på en vänster-högerskala						Summa procent	Antal svarande	Balansmått höger-vänster
	Klart till höger	Något till höger	Varken till vänster eller till höger	Något till vänster	Klart till vänster				
Svenska kyrkan	10	22	33	28	8	100	84	-4	
Frikyrka	13	20	37	23	7	100	51	+3	

Det står klart att de delaktiga uppfattar sig stå mer till vänster jämfört med medlemmar i Svenska kyrkan och framförallt i frikyrkorna. Skillnaderna accentueras om jämförelsen gäller aktiva medlemmar i Svenska kyrkan och i frikyrkorna.

I tabell 9 presenteras partisympati bland delaktiga i Svenska kyrkan och frikyrkor.

Tabell 9 Partisympati bland personer som inte är medlemmar i samfund inom sin religiösa orientering år 2005 (procent och balansmått)

Religiös orientering	Partisympati							Summa procent	Antal svarande	Balansmått borgerliga i s-blocket
	m	kd	fp	c	s	mp	v			
Svenska kyrkan	32	1	15	4	34	7	7	100	74	+4
Frikyrka	21	18	9	2	34	9	7	100	44	0

Vad gäller partisympati är stödet för partierna åt vänster större bland delaktiga i Svenska kyrkan och frikyrkorna, speciellt jämfört med aktiva medlemmar i Svenska kyrkan och i frikyrkorna. Det finns dock intressanta skillnaderna mellan de politiska partierna. Kristdemokraterna saknar nästan stöd bland de delaktiga i Svenska kyrkan, medan stödet för moderaterna är starkt. Övriga partiers stöd bland delaktiga i Svenska kyrkan kan betraktas som normalt i Västra Götaland, men några procentenheter när.

Bland delaktiga i frikyrkor är alltså stödet för kristdemokraterna relativt stort. Moderaternas stöd är ovanligt stort för att vara frikyrkosammanhang. Medan folkpartiets stöd är i nivå med det allmänna stödet i Västra Götaland så erhåller dock centerpartiet relativt svagt stöd. Stödet för s-blocket bland delaktiga i frikyrkor liknar också motsvarande stöd bland hela befolkningen i Västra Götaland. Men det är speciellt noterbart att vänsterpartiet, men också miljöpartiet, har ett relativt starkt stöd bland de frikyrkligt delaktiga.

Slutsatser

I Västra Götaland tenderar protestanter – speciellt religiöst aktiva protestanter – befinna sig på högerkanten och i mitten i det politiska rummet, mera sällan till vänster. Detta gäller såväl partisympatier som individens egen uppfattning av sin position på en vänster-högerskala. Eftersom protestanter – Svenska kyrkan och frikyrkor – dominerar bland regelbundna religiösa mötesbesökare i Västra Götaland gäller samma resultat också denna grupp.

Bland protestanterna är det frikyrkliga som framförallt undviker vänsteretiketten, både genom att placera sig något till höger eller ange sig som varken till höger eller till vänster i politiken. Personer som tillhör Svenska kyrkan placerar sig i större utsträckning än frikyrkliga klart till höger. Personer som rör sig i Svenska kyrkan eller i frikyrkorna utan att vara medlemmar står dock i betydligt större utsträckning till vänster i politiken än de aktiva samfundsmedlemmarna.

Västra Götalands katoliker och ortodoxt kristna undviker att placera sig till höger i politiken. Den stora majoriteten ortodoxt kristna menar sig vara varken till höger eller till vänster, medan nästan hälften av katolikerna anger sig stå till vänster i politiken. För både katoliker och ortodoxt kristna är stödet för socialdemokraterna mycket stort. Data är dock relativt osäker för dessa grupper, då antalet svarande i undersökningen är få.

Det finns dock skäl att efterfråga en mer fördjupad forskning angående religiös orientering och politisk opinion, speciellt vad gäller kopplingen mellan ideologiska värderingar och partisympati. Men det är också av intresse att få fram data med högre kvalitet över de mindre religiösa orienteringarna för att kunna mer klart och bestämt kunna uttala sig om dessa gruppers politiska opinion. Detta gäller inte minst personer som identifierar sig som muslimer, men även nu undersökta religiösa orienteringar som katoliker och ortodoxt kristna.

Huvudslutsatsen visar dock att det bland de flesta kristna kyrkobesökare i Västra Götaland finns klara borgerliga partisympatier parat med ett ideologiskt ställningstagande som antingen anger sig vara något till höger eller varken till höger eller vänster i politiken.

Noter

- ¹ Speciellt för Svenska kyrkan har noteras att det kan finnas ideologiska skillnader mellan evangelisk-luthersk tro och socialism, eller som den socialdemokratiska broderskapsrörelsens ordförande säger i en intervju i *Från riksdag och departement*: ”Många kristna betonar individualism, frihet och eget ansvar. Socialdemokratin betonar kollektivt ansvar och ser strukturer i samhället” (Flygt 2000:11).
- ² Tidigare undersökningar bekräftar dock att socialdemokraterna har relativt starkt stöd bland katoliker och ortodoxt kristna, se Hagevi 2000.

Referenser

- Flygt, Carina (2000): ”Tro och politik. Religion påverkar fortfarande.” *Riksdag & departement*. Nr 40, 10-11.
- Kellstedt, Lyman och John Green (1993): ”Knowing God’s Many People: Denominational Preference and Political Behavior.” i *Rediscovering the Religious Factor in American Politics*, red David Leege och Lyman Kellstedt. Armonk: M. E. Sharpe, s 53-71.
- Geertz, Clifford (1973): *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books, Inc. Publishers.
- Gilljam, Mikael och Sören Holmberg (1995): *Väljarnas val*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Gustafsson, Berndt (1953): *Socialdemokratien och kyrkan 1881-1890*. Stockholm: Svenska kyrkans diakonistyrelses bokförlag
- Hagevi, Magnus (2000): ”Religiös orientering och politisk opinion i Västra Götaland” i *Den nya regionen*, SOM-rapport:25, red Lennart Nilsson. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet, s 141-165.
- Hagevi, Magnus (2002): ”Religiositet över tid och rum” i *Flernivådemokrati i förändring*. SOM-rapport:27, red Lennart Nilsson. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet, s 55-73.
- Hagevi, Magnus (2005): ”Att förena religion och politik” i *Religion och politik*, red. Magnus Hagevi. Malmö: Liber, s 7-27.
- Hagevi, Magnus (2006): ”Religiös orientering och svensk politisk opinion.” *Statsvetenskaplig Tidskrift*, 108:119-149.
- Holmberg, Sören och Mikael Gilljam (1987): *Väljare och val i Sverige*. Stockholm: Bonniers.

- Holmberg, Sören (2000): "Socioekonomisk gruppröstning", i *Europaopinionen*, red Sören Holmberg. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet, s 63-76.
- Lipset, Seymour och Stein Rokkan (1967): "Cleavage Structures, Party Systems, and Voter Alignments: An Introduktion", i *Party Systems and Voter Alignments*, red Seymour Lipset och Stein Rokkan. New York: The Free Press, s 1-64.
- Marx, Karl (1867 [1981]): *Kapitalet. Första boken*. Lund: Arkiv Zenit.
- Oskarson, Maria (1992): "Sweden", i *Electoral Change. Responses to evolving social and attitudinal structures in western countries*, red Mark Franklin, Thomas Mackie och Henry Valen. Cambridge: Cambridge University Press, s 339-361.
- Palm, Irving (1982): *Frikyrkorna, arbetarfrågan och klasskampen. Frikyrkorörelsens hållning till arbetarens fackliga och politiska kamp åren kring sekelskiftet*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Rosengren, S-Å (1948): *Kyrkan och arbetarrörelsen*. Lund: C. W. K. Gleerups förlag.
- Yinger, Milton (1957): *Religion, Society and the Individual. An introduction to the sociology of religion*. New York: MacMillan Company.

BIBLIOTEK, LÄSNING OCH FÖRTROENDE

LARS HÖGLUND OCH EVA WAHLSTRÖM

”Biblioteket var det närmaste en helgedom jag kunde komma. När jag steg in genom dörren skred jag över tröskeln till en skattkammare. Biblioteket var inte bara väggar av böcker i prydliga rader, den var en rymd och en mångfald av horisonter, som tog mig med på resor bortom miljonprogrammets trånga gränser. [...] Jag ägde världen genom att ha tillträde till biblioteket, jag behärskade vidare rymder genom att få ta del av böckernas innehåll.” (Can (2006) s. 68)

Mustafa Cans beskrivning av sin barndoms möte med ett filialbibliotek i Skövde och därmed också med den svenska kulturen är så nära ett traditionellt biblioteksideal man kan komma. Detta antyder också bibliotekets möjligheter att stödja integration av invandrare från andra kulturer. Frågan är hur många nya svenskar eller svenskar från mindre läs- och studieorienterade hem som kommer i närheten av Cans upplevelse? Vi skall i detta kapitel redovisa några data om biblioteksanvändning och läsning i Västsverige. Särskilt analyseras möjliga effekter av biblioteksanvändning och läsning på attityder såsom inställningen till invandrare och förtroendet för andra människor.

Biblioteksbesök och läsning i Västsverige

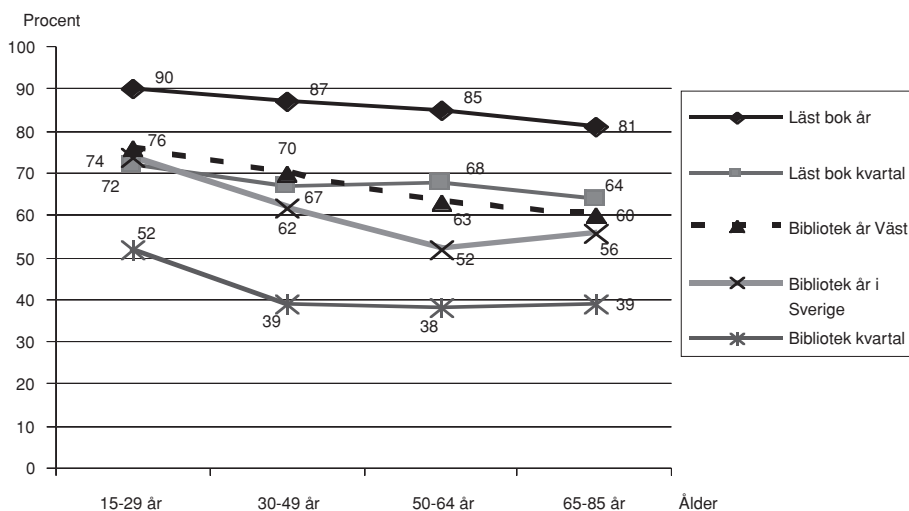
Bibliotekslagen säger att ”alla medborgare ska ha tillgång till ett folkbibliotek”. Vad som verkligen menas med tillgång definieras dock inte närmare. Man kan ställa sig frågan hur långt det är rimligt att ha till sitt bibliotek för att det ska sägas motsvara ’ha tillgång till’. Ska det t.ex. finnas allmänna kommunikationer som gör det möjligt för icke bilburna personer som gamla, funktionshindrade och unga att på ett enkelt sätt besöka biblioteket? Dessa grupper är för övrigt grupper som man från kulturpolitiskt håll annars säger sig vilja stödja.

Statistik från Statens Kulturråd säger att det 2005 fanns 1031 filialbibliotek i hela Sverige, men antalet minskar och i riket som helhet läggs det f.n. ner 28 filialer varje år. I Västra Götaland finns det förhållandevis många filialbibliotek, när denna text skrivs hela 114 stycken, 8 bokbussar och ett antal utlåningsstationer. Samtidigt saknar 6 kommuner helt filialer. Vad detta egentligen säger om allmänhetens önskemål eller om de olika bibliotekstypernas kvalitet är mera osäkert. Det är inte orimligt att anta att många frekventa och lätttrörliga biblioteksanvändare föredrar upprustade huvudbibliotek med ett stort utbud och generösa öppettider framför ett mindre välfyllt filialbibliotek med färre öppettider. Ett sådant antagande ligger

bakom mycket av dagens biblioteksplanering, även om effekterna av denna utveckling är dåligt utforskade. Å andra sidan borde filialbibliotek kunna bidra till högre utlåningstal totalt sett.

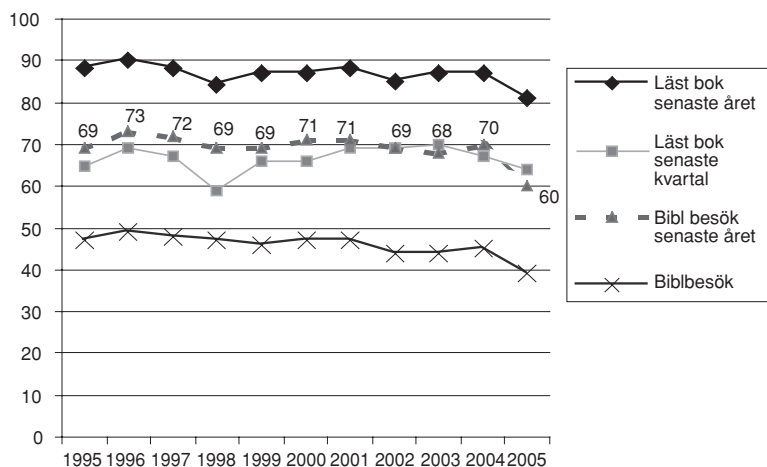
Biblioteksbesöken i Västra Götaland ligger något högre än för riket totalt, vilket märks i alla åldersgrupper, men mest i åldersgrupperna från 30 år och uppåt (jfr Höglund-Wahlström 2006).

Figur 1 Biblioteksbesök och bokläsning i olika åldersgrupper i Västsverige (procent)

Kommentar: Biblioteksbesök åtminstone någon gång per år för hela Sverige har lagts in som jämförelsepunkt med data från Riks-SOM 2005 (gråmelerad linje).

Bokläsning i Väst-SOM uppvisar resultat som liknar resultaten från Riks-SOM. Västsverige har många likheter med landet som helhet genom att innehålla en blandning av storstad, mellanstora städer, mindre tätorter och glesbygd. Däremot finner vi att biblioteksbesöken 2005 liksom många tidigare år ligger något högre i Väst-SOM-undersökningen än i riket som helhet. Detta gäller för flertalet åldersgrupper utom i gruppen 15-29 år där andelen biblioteksbesökare ligger på ungefär samma nivå. Anmärkningsvärt är också att dessa data om Västsverige för den senaste 10-årsperioden inte visar den tendens till nedgång i biblioteksbesöken som vi funnit för riket som helhet kring 2001-2002. Däremot finns enligt den Västsvenska SOM-undersökningen en tydlig nedgång i biblioteksbesök och bokläsning för 2005, jämfört med åren innan (Figur 2). Trots denna nedgång 2005 ligger alltså nivån något över riksdataben.

Figur 2 Biblioteksbesök och bokläsning i Västsverige 1995-2005 (procent)

Det finns regionala och lokala skillnader mellan olika orter. I Väst-SOM har vissa orter och delar av regionen tillräckligt många svarande för att kunna belysa sådana skillnader. Om vi ser närmare på läsning och biblioteksbesök finner vi att besök och uppfattning om biblioteksservice ligger något lägre i de mer glest befolkade delarna av regionen. I till exempel orter som Stenungsund och Strömstad finns (enligt Kulturrådets statistik) endast ett huvudbibliotek och inga filialer, varför vissa kan ha långt till sitt bibliotek (tabell 1).

Tabell 1 Biblioteksbesök och uppfattningar om biblioteksservice i olika delregioner (procent, N=3258)

	Biblioteksbesök senaste kvartal	Nöjd med servicen (mkt el ganska nöjd)
Göteborgsregionen	44	66
Härav:		
Resursstarka SDN	45	66
Medelresursstarka SDN	44	71
Medelresurssvaga SDN	40	63
Resurssvaga SDN	46	63
Sjuhärad	41	68
Ö:a Skaraborg	34	63
V:a Skaraborg	38	60
Fyrstad	40	67
Dalsland	37	68
Norra Bohuslän	33	57

Som helhet är andelen som är nöjda med servicen relativt hög överlag och uppvisar små skillnader i övrigt. Inom Göteborg finns en indelning i olika stadsdelsområden som klassificerats efter socioekonomiska data (se metodkapitlet). Biblioteksbesöken ligger här något högre än i övriga delar av regionen. Intressant att notera är att biblioteksbesöken ligger högst i resurssvaga områden, även om skillnaderna är måttliga.

Bibliotek står för upplysning och våra folkbibliotek framhåller ofta bibliotekens demokratiska funktion genom att stödja folkbildning, tillhandahålla kultur- och samhällsinformation mm. Under senare år har biblioteken som mötesplats, som en allmänt tillgänglig fri arena lyfts fram. Detta förklarar kanske delvis att biblioteken har höga besökstal. Frågan om bibliotekens betydelse är emellertid komplicerad och ofullständigt undersökt. Vi vet ganska mycket om biblioteksbesökarnas demografiska egenskaper, t ex att högutbildade använder biblioteken i större utsträckning än lågutbildade, att kvinnor regelmässigt både besöker bibliotek och läser böcker oftare än män. Litteratursociologen Hans Hertel går så långt att han konstaterar att ”Kvinnorna dominerar det litterära livet, från biblioteken till högläsningen i hemmet. De organiserar familjernas kulturella liv.” (Hertel, 1996, s.216). Den välkända skillnaden mellan män och kvinnor när det gäller läsning och annan kulturkonsumtion är väl belagd, men dess djupare orsaker och konsekvenser är mindre utredda. En närliggande intressant fråga är vilka effekter läsning och biblioteksanvändning får på individ och samhälle. Nedan berörs några aspekter på detta problemkomplex.

Några effekter av biblioteksbruk och läsning

Läsning och biblioteksanvändning har en rad olika orsaker och möjliga effekter. En aktuell undersökning bland skolelever i årskurs 9 visar att det finns tydliga samband mellan bokläsning och attityder. Resultaten pekar mot att elever som läser skönlitteratur regelbundet, är mer toleranta i sin inställning till omvärlden. Ett tydligt könsmönster framträder, där pojkar är mer intoleranta än flickor. Vi vet sedan tidigare att flickor och kvinnor läser väsentligt mer skönlitteratur än vad män gör. Detta samband är tydligt och relativt stabilt sedan lång tid. I den nämnda undersökningen visas att hela 21 procent av dem som inte läser skönlitterära böcker ansåg att människor inte har lika stort människovärde (Lärarnas riksförbund 2006). Vi ställer frågan om liknande samband kan finnas även bland den vuxna befolkningen.

I SOM-undersökningarna mäts återkommande allmänhetens förtroende för olika yrkesgrupper och institutioner. Ofta ingår också en fråga om tillit till andra människor. En fråga är då om vi kan se några samband mellan biblioteksbesök, bokläsning och förtroende/tillit.

Den ovan nämnda undersökningen bland skolelever använder begreppet tolerans. Enligt Nationalencyklopedin svarar tolerans i första hand för respekt för andras

åsikter eller beteenden. Förtroende är ett närliggande begrepp som syftar på att man kan lita på någon. Tillit är ett annat liknande begrepp som syftar på övertygelsen om någons, eller en institutions, trovärdighet och goda avsikter. Vi menar här att dessa tre begrepp ligger mycket nära varandra. I den refererade undersökningen används olika indikatorer på tolerans, bland annat inställning till invandrare. I Väst-SOM finns även här en närliggande indikator i form av en fråga om inställning till flyktinginvandring.

Frågan om förtroende/tillit mäts i Väst-SOM genom en fråga i vilken utsträckning man anser att det går att lita på andra människor i allmänhet. Svar kan anges på en 10-gradig skala och har i tabell 1 delats i låg (värde 1-5) respektive hög tillit (värde 6-10). Vi är här intresserade av samspelet mellan bokläsning, biblioteksanvändning och förtroende/tillit gentemot andra människor.

Tabell 2 Förtroende efter biblioteksanvändning och bokläsning (procent)

Läst bok senaste kvartalet	NEJ			JA			Totalt
	Nej	Ja, när- stående	Ja, själv	Nej	Ja, när- stående	Ja, själv	
Andel med högt förtroende/tillit	52	62	63	63	73	72	67
Antal svar	324	328	307	281	375	1460	3075

Kommentar: Bokläsning det senaste kvartalet eller oftare. Biblioteksanvändning är här mätt med en fråga om man använder bibliotek med svarsalternativen ja, själv, ja av närstående och nej. Tillit kan anges på en skala från 0-10 och har i tabell 2 delats in i låg (0-5) respektive hög tillit (värde 6-10).

Sammantaget tycks detta tyda på att såväl biblioteksanvändning som bokläsning samvarierar med tilliten till andra människor, vilket begreppsmässigt sammanhänger med tolerans. I undersökningen bland niondeklassare har tolerans studerats bland ungdomar genom frågor om deras attityder till en rad olika fenomen såsom hur man ser på andra grupper i samhället. Givetvis kan en rad andra faktorer påverka den samvariation vi fann i tabell 2. En närliggande faktor är utbildningsnivå. Den Västsvenska SOM-undersökningen innehåller vidare även frågor om förtroende för olika yrkesgrupper som kompletterar bilden av tillit till andra i allmänhet. I tabell 3 nedan kompletterar vi ovanstående tabell med data som visar förtroende för några olika yrkesgrupper samt med en uppdelning av resultatet på utbildningsnivå.

Tabell 3 Tillit och förtroende för några yrkesgrupper efter biblioteksanvändning, bokläsning och utbildningsnivå (procent)

Utbildning	Låg						Hög					
	Nej			Ja			Nej			Ja		
Läst bok senaste kvartalet	Nej	Ja, närstående	Ja, själv	Nej	Ja, närstående	Ja, själv	Nej	Ja, närstående	Ja, själv	Nej	Ja, närstående	Ja, själv
Andel med högt förtroende/tillit för andra (n3005)	49	62	59	59	69	65	61	60	68	68	81	78
Andel med högt förtroende för:												
- bibliotekarier (n 2997)	20	42	67	33	47	76	29	54	80	43	57	82
- sjukvårdspersonal (n 2994)	60	72	74	67	76	74	64	80	81	73	78	81
- lärare (n2990)	32	50	61	43	53	60	42	61	66	47	63	67

I Tabell 3 kvarstår merparten av det positiva sambandet mellan bokläsning respektive biblioteksanvändning å ena sidan och förtroende/tillit till andra människor å andra sidan. Detta gäller bland både låg- och högutbildade. I nedre delen av tabell 3 ser vi förtroendet för några yrkesgrupper – bibliotekarier, sjukvårdspersonal och lärare. Där finns liknande tendenser som när det gäller förtroende för andra människor i allmänhet, men med påtagliga skillnader i styrka. Störst utslag ger bokläsning och biblioteksbesök på förtroendet för bibliotekarier och lärare, medan skillnaderna är mindre när det gäller sjukvårdspersonal.

Ett intressant faktum är att i både tabell 2 och 3 tycks det göra liten skillnad om man anger sig själv som biblioteksanvändare eller om det är en närstående person som använder biblioteket.

Enligt flera tidigare SOM-undersökningar besöker drygt 60 procent av svenskarna bibliotek åtminstone någon gång per år. Än fler brukar ange att de tycker att biblioteken är viktiga. Sådana siffror antyder ett stort förtroende för bibliotek. I tabellen ovan ser vi att förtroendet för bibliotekarier samvarierar starkt med om man använder bibliotek och läser böcker någorlunda regelbundet.

Vi kan även se att de som varken använder bibliotek eller läser böcker sticker ut genom att så många som 70-80 procent i den kategorin inte har högt förtroende för bibliotekarier. Mer ingående analyser av lågutnyttjarnas egenskaper, aktiviteter och värderingar görs tyvärr sällan. Väst-SOMs datamängd ger dock möjligheter att belysa den frågan.

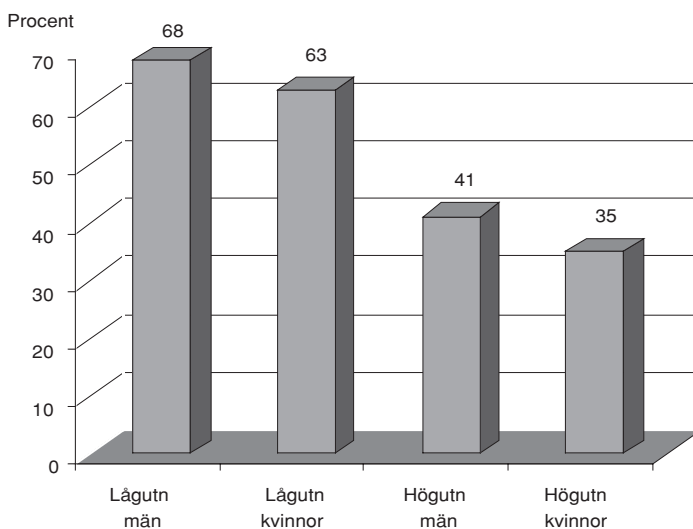
Tabell 4 Låg- och högutnyttjare av böcker och bibliotek (procent)

	Lågutnyttjare	Högutnyttjare	Procentskillnad (hög-låg)
Kvinnor	38	63	+25
Män	63	37	-26
Studerar	3	15	+12
Är högutbildad	15	57	+42
Hushållsinkomst över 400.000	35	48	+13
Åldersgrupp:			
15-29	15	21	+6
30-49	27	36	+9
50-64	28	25	-3
65-85	30	18	-12
Förvärsarbetande	47	53	+6
Ålderspensionär	28	15	-11
Boende stad-land:			
- Ren landsbygd	21	11	-10
- Mindre tätort	27	22	-5
- Stad el större tätort	30	26	-4
- Göteborgsområdet	35	39	+4
Delregioner i V:a Götaland			
- Göteborgsregionen	40	59	+9
- Sjuhärad	15	12	-3
- Ö Skaraborg	15	10	-5
- V Skaraborg	9	7	-2
- Fyrstad	13	8	-5
- Dalsland	2	2	+0
- Norra Bohuslän	6	3	-3
Använt Internet senaste kvartalet	53	84	+31
Är invandrare	7	8	+1
Anser att man skall ta emot färre flyktingar	66	37	-29
Vill minska den offentliga sektorn	30	29	-1

I Tabell 4 sammanfattar vi några olika egenskaper för dem som är låg- respektive högutnyttjare av böcker och bibliotek. "Högutnyttjare" är här de som läst bok senaste kvartalet och som själva använder bibliotek.

Några skillnader är välkända, andra är sällan eller aldrig redovisade tidigare. De som läser böcker varje kvartal och använder biblioteket är överrepresenterade bland kvinnor, studerande, högutbildade, liksom bland dem som har hög hushållsinkomst och bland dem som använder Internet regelbundet. En något större andel av högutnyttjarna bor också i Göteborgsområdet. Detta är i linje med våra tidigare resultat från SOM-undersökningarna. Det mest slående är att högutnyttjare i betydligt mindre utsträckning än lågutnyttjare anser att man skall ta emot färre flyktingar i Sverige. Skillnaden är 29 procentenheter och nästan lika stor för både män och kvinnor. Däremot är skillnaden mellan hög- och lågutnyttjare ganska liten när det gäller om man vill minska den offentliga sektorn. Detta stöder möjligen att det förra resultatet inte bara är en återspeglning av olika politiska preferenser. Så långt finner vi alltså stöd för tanken att läsningen har positiva effekter på tolerans och empati för andra människor. Som framgår av nedanstående diagram är sambandet tydligt (Figur 3).

Figur 3 *Andelen som anser att man skall ta emot färre flyktingar bland kvinnliga och manliga låg- respektive högutnyttjare av böcker och bibliotek (procent)*

Diagrammet ger ett tydligt intryck, men bör givetvis tolkas försiktigt. En mothypotes skulle kunna vara att det i själva verket är utbildning som ger positiva effekter både på läsning och på indikatorer på tolerans. Vi kontrollerar därför för utbildningsnivå (låg respektive hög) och repeterar ovanstående analys (Tabell 5).

Tabell 5 *Andel som vill att man skall ta emot färre flyktingar bland låg- och högutnyttjare av böcker och bibliotek uppdelat på utbildningsnivå (procent)*

	Lågutbildade			Högutbildade		
	Låg- utnyttjare	Hög- utnyttjare	Procent- skillnad	Låg- utnyttjare	Hög- utnyttjare	Procent- skillnad
Andel som vill ta emot färre flyktingar	66	45	-21	65	31	-34
Antal svarande	176	270		30	250	

Kommentar: Lågutbildade har gymnasieutbildning eller motsvarande och högutbildade har eftergymnasial utbildning. Högutnyttjare utgörs här av de som använder bibliotek själva och har läst bok senaste kvartalet eller oftare (mellankategorin med anhöriga biblioteksanvändare har här utelämnats).

I tabell 4 fann vi att procentskillnaden mellan hög- och lågutnyttjare när det gäller att ta emot flyktingar var 29 procentenheter. Bland lågutbildade är denna skillnad något mindre, 21 procentenheter, men bland högutbildade än den något högre, 34 procentenheter. En möjlig tolkning av resultatet från tabell 5 är dels att sambandet i stort ligger kvar även då vi kontrollerar för utbildningsnivå, dels att högutbildade som utnyttjar böcker och bibliotek något oftare har en positiv inställning till flyktingar. Vi ser resultatet som ett tecken på att läsning (av främst skönlitteratur) tycks bidra till ökad tolerans även bland vuxna på ett liknande sätt som den refererade undersökningen bland niondeklassare framhåller sambandet mellan bokläsning och tolerans.

Några avslutande kommentarer

Mer än femhundra år har gått sedan den första boken i västvärlden trycktes. Teknikerna för detta har förändrats och en mängd nya media har tillkommit. Mycket av det som ryms, i den formmässigt sig lika boken, kan numera fås på annat vis. Via Internet kan vi läsa texter av olika slag, boka en studieplats på biblioteket och beställa en jordenruntresa. Denna informationstillgänglighet tycks ändå inte på-

verka behovet av att läsa böcker. Ett faktum är att det fortfarande är lättare att bedöma trovärdigheten i en tryckt text, (även om denna också självklart kan innehålla felaktigheter). Att Internet står för spridandet av information är de flesta medvetna om. Troligtvis sprids via nätet också en stor mängd desinformation. Men detta torde inte vara den främsta orsaken till att människor fortsätter att också välja att läsa böcker i den traditionella tryckta formen. Böcker är ett väldigt praktiskt och användarvänligt medium, men bokläsning tycks också höra samman med ett sätt att förhålla sig till omvärlden och sina medmänniskor, som här illustrerats med data om inställning till flyktingar och förtroende i allmänhet.

Mustafa Can, som citerades i den här textens inledning, uttryckte sin lycka över biblioteket och de läsningar som därmed erbjöds. Litteraturen är rik på sådana exempel. Vid 1400-talets början skrev Thomas a Kempis att: ”Jag har sökt efter lycka överallt, men inte hittat den någonstans utom i en liten vrå med en liten bok.” (citerat efter Manguel (1999s. 149). Om denna privata lycka dessutom medför att man blir mer empatiskt och tolerant inställd till andra människor, understryker detta bibliotekens roll och läsningens betydelse för individen, samhället och demokratin.

Källor

Bibliotekslagen SFS 1996: 1596

Can, Mustafa (2006) *Tätt intill dagarna. Berättelsen om min mor*. Stockholm: Norstedts.

Hertel, Hans, (1996) Boken i mediasymbiosens tid. I *Litteratursociologi. Texter om litteratur och samhälle*. Red. Lars Furuland och Johan Svedjedal. Lund: Studentlitteratur.

Höglund, Lars och Wahlström, Eva (2006) Biblioteken, barnen och framtiden. I: Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red): *Du stora nya värld*. SOM-undersökningen 2005, SOM-rapport nr 39, Göteborgs universitet.

Kulturrådet (2006:2): *Kulturen i siffror*.

Manguel, Alberto (1999) *En historia om läsning*. Stockholm: Ordfront.

Yttrandefriheten i skolan. Elevernas attityder, värderingar och läsvanor. (2006) Rapport från lärarnas riksförbund.

NYHETER BLAND UNGA VUXNA I GÖTEBORG

OSCAR WESTLUND

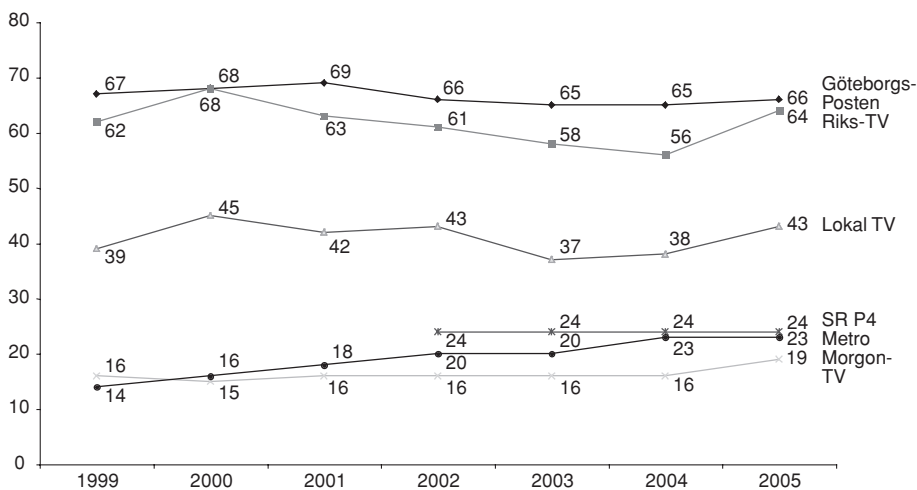
Nyheter utgör en betydelsefull del av det medieinnehåll som svensken kan ta del av i olika medier såsom TV, press, radio, internet och mobiltelefoner. I den alltmer mångfacetterade och teknologiserade medievärlden har individerna fått fler val att ta ställning till. Denna artikel fokuserar på nyhetsanvändning i Göteborg, i synnerhet bland unga vuxna. Den lokala tidningsmarknaden har förändrats det senaste decenniet. År 2000 lades tidningen *Arbetet* ner, vilket gett Göteborgs-Postens en alltmer dominant position på den lokala prenumerationsmarknaden. Samtidigt kan konkurrensen om läsarna sägas ha tätat det senaste decenniet genom tillkomsten av *Metro*, *City Göteborg* och punkt SE, men också genom närtidningar. Trots det ökande medieutbudet använder svenskarna medier endast en aning mer tid i sin vardag år 2006 än för drygt ett kvartssekel sedan (*Mediebarometern* 2006). Vanligen anpassar sig traditionella medier till konkurrensen med det nya mediet (*Hadenius & Weibull* 2003), och i många fall blir nya medier ett komplement till de gamla, för somliga blir de en ersättare. Så är överlag fallet med närtidningen (*Bergström* 2005, 2007), medan *Metro* blivit ett nytillskott för många, och komplement för andra (*Wadbring* 2003).

Göteborgarna tar numera dagligen del av fler olika medier än tidigare. Denna artikel avser att belysa användningen av nyheter i Göteborgsområdet, med inriktning på de unga vuxna (20-29 år). Det finns flera anledningar till att specifikt analysera de unga vuxna, bl.a. att de träder in i vuxenrollen i samhället. De flyttar till eget boende och kan tänkas börja förvärvsarbete eller påbörja en yrkesutbildning eller högskolestudier. De unga vuxna växer upp och skaffar sig vanor med ett nytt svenskt mediasystem, ett med tillgång till gratistidningar, kommersiell TV och radio, samt digitala tekniker som internet och mobiltelefon. Det kan argumenteras att människor under ungdomsperioden etablerar vanor i större grad än andra perioder i livet (*James* 1998). Vad talar för att de unga vuxna skulle övergå till nyhetsmedier som exempelvis den prenumererade morgontidningen med en ökad ålder? I artikeln görs genomgående jämförelser mellan de unga vuxna och allmänheten i stort i Göteborg. De unga vuxnas livsstil och medievanor kan ses också ur ett bredare perspektiv än Göteborgsområdet, inom ramen för vad man kan kalla ungdomskultur (*Andersson, Lithman & Sernhede*, 2005).

Nyhetsvanor i Göteborgsområdet

Intresset för lokala nyheter, som i detta fall i Göteborg, är förknippat med människors livssituation och etablering i samhället (Bergström, Wadbring & Weibull 2005). Detta intresse är särskilt tydligt för morgontidningar, som av tradition varit det främsta alternativet för lokala nyheter. Göteborgs-Posten har under en längre period varit det mest använda enskilda nyhetsmediet; omkring två tredjedelar av göteborgarna har under de senaste åren tagit del av Göteborgs-Postens nyheter minst fyra dagar i veckan. Det har skett en allmän nedgång i svenskarnas dagstidningsläsning sedan 1992, med bottenår under mitten av nittiotalet (Sternvik, Weibull och Nilsson 2005). För Göteborgs-Postens del har nedgången blivit bestående bland framförallt personer i åldern 20-49 år och bland arbetarfamiljer (Bergström och Weibull 2005).

Figur 1 Regelbunden användning av olika nyhetsmedier i Göteborgs-regionen, 1999-2005 (procent)

Kommentar: Göteborgs-Posten och Metro avser användning minst 4 dagar i veckan. Övriga medier avser användning minst 5 dagar i veckan. Uppgången i användning av Riks-TV kan möjligen bero på en förändring i frågekonstruktion.

Källa: Väst-SOM-undersökningen respektive år.

Riksnyhetsändningar i TV är ett populärt nyhetsmedium i göteborgarnas vardag. År 2000 tittade göteborgare lika ofta på riksnyheter på TV, som de läste Göteborgs-Posten. Tittandet på riksnyheter i TV, framförallt SVT och TV4, har sedan minskat. Vi kan notera en mindre uppgång år 2005, men denna beror troligen på en ändring

i frågekonstruktion. Användningen av nättidningar har ökat under perioden, och även om det endast ställts frågor om användningen av enskilda sajter ger det en indikation om att det skett en ökning. Aftonbladet har den populäraste nättidningen i göteborgsområdet, användningen har fördubblats mellan 2000 och 2005. Det är nu 28 procent som besöker sajten minst en gång i veckan. Även trafiken till Göteborgs-Posten har blivit mer populär under denna tidsperiod, med en ökning från 6 till 20 procent.

Vi kan konstatera att bland olika nyhetsmedier i Göteborg så är Göteborgs-Postens och TV i en särskilt stark position. Om man ser till den sammanlagda användningen av olika nyhetssändningar i TV så kan vi konstatera att TV-nyheter har en central roll bland göteborgarna. I en mediavärld med stort utbud kan individerna välja mer fritt mellan olika nyhetsmedier, varför medierna lyckas attrahera olika sorters grupper av individer. Vanligen vill medierna nå ut till de unga vuxna eftersom annonsörerna har ett stort intresse att nå dessa människor (Meyers 1985). För medierna kan det också handla om att se till så att människor etablerar en vana av att använda deras medier under en fas i sitt liv där rutiner och livsmönster blir allt stabilare, för att sedan fortsätta sin medieanvändning som en vana under resten av livet. Den prenumererade morgontidningen och nyhetssändningarna i SVT och SR, har under en längre period haft svårigheter att attrahera de unga vuxna som publik.

Göteborg och dess 20-29 åringar

Närmare tre fjärdedelar av de unga vuxna i Göteborgsområdet bor i lägenhet eller flerfamiljshus, omkring en femtedel bor i villa eller radhus, och fyra procent i studentrum. Det kan jämföras med att göteborgare i allmänhet i större utsträckning bor i villa eller radhus. Boendeformen är förknippad med var man bor, 37 procent av de unga vuxna i Göteborgsområdet bor centralt, jämfört med 23 procent bland samtliga. Överlag har de unga vuxna samlat sig mer till stadsmiljön, i regionens ytterområden däremot är det en avsevärt lägre andel unga vuxna.

Bland de unga vuxna göteborgarna har drygt var fjärde alltid varit bosatt i Göteborgsområdet och var tionde har bott i området mer eller mindre hela sitt liv, undantaget någon kortare tidsperiod. En tredjedel är inflyttade och har bott i området mer än fyra år, nästan lika stor andel är inflyttade och har bott i området maximalt tre år. Det kan jämföras med att endast 13 procent, d.v.s. 20 procentenheter färre, av befolkningen har bott i Göteborg under lika begränsad tidsperiod. En relativt hög andel av de unga vuxna göteborgarna är med andra ord människor utan en långvarig anknytning till det lokala samhället. En individs lokala anknytning har en positiv relation till människors intresse för lokala nyheter.

Om man ser till de unga vuxnas inkomster så tjänar något fler än hälften (56 procent) mindre än trehundrausen kronor årligen, jämfört med en tredjedel bland göteborgare i allmänhet (34 procent). Dessa två grupper har tämligen lika andel i det

Tabell 1 Göteborgarnas levnadssituation (procent)

	20-29	Alla
Yrkesgrupptillhörighet		
Förvärvsarbete (samt sjukskriven & föräldraledig)	50	57
Arbetslös	8	3
Ålderspensionär/förtidspensionär	0	25
Studerande	37	11
Annat	5	4
Hur länge man har bott i Göteborg		
Har alltid bott här	23	24
Har alltid bott här bortsett från kortare perioder	10	10
Inflyttad, har bott här mer än 10 år	4	37
Inflyttad, har bott här 4-10 år	28	17
Inflyttad, har bott här 1-3 år	25	9
Inflyttad, har bott här mindre än 1 år	9	4
Hushållsinkomst/år		
>100 000	13	5
101 000 - 200 000	22	13
201 000 - 300 000	21	16
301 000 - 400 000	15	14
401 000 - 500 000	12	17
501 000 - 600 000	11	13
<600.000	9	18
Boende - typ av område		
Storstad centralt	37	23
Storstad, i ytterområde/förort	40	38
Stad eller större tätort, centralt	5	7
Stad eller större tätort, ytterområde	5	8
Mindre tätort	4	8
Ren landsbygd	9	16
Boendeform		
I villa/radhus	20	52
I lägenhet/flerfamiljshus	72	45
I studentrum/inneboende	4	1
Annat boende	3	2

Kommentar: Antal svar för unga vuxna har varierat mellan 225 och 247, och för allmänheten mellan 1650 och 1752.

övre medelinkomstfältet, men de unga vuxna har markant lägre andelar höginkomsttagare. De relativt låga inkomsterna bland unga vuxna hör givetvis samman med att endast hälften är förvärvsarbetande, samtidigt är 37 procent studenter och åtta procent arbetslösa. På ett flertal sätt skiljer sig de unga vuxna från göteborgarna i allmänhet ifråga om livsstil, och i tabell 2 ser vi ett urval av aktiviteter som de unga vuxna gör särskilt ofta i förhållande till allmänheten. Man kan exempelvis se en tydlig skillnad i att de använder internet oftare än andra, men också andra sociala aktiviteter. Åtta av tio umgås med vänner minst någon gång i veckan, varannan gör det flera gånger i veckan, medan folk i allmänhet umgås mer sällan. Att de unga vuxna är mer socialt aktiva hör sannolikt samman med att de mer frekvent idrottar, diskuterar politik, hyr DVD/video, liksom går på restaurang, pub eller bar på kvällstid.

Tabell 2 Fritidsaktiviteter bland befolkning och unga vuxna i Göteborg 2005 (procent)

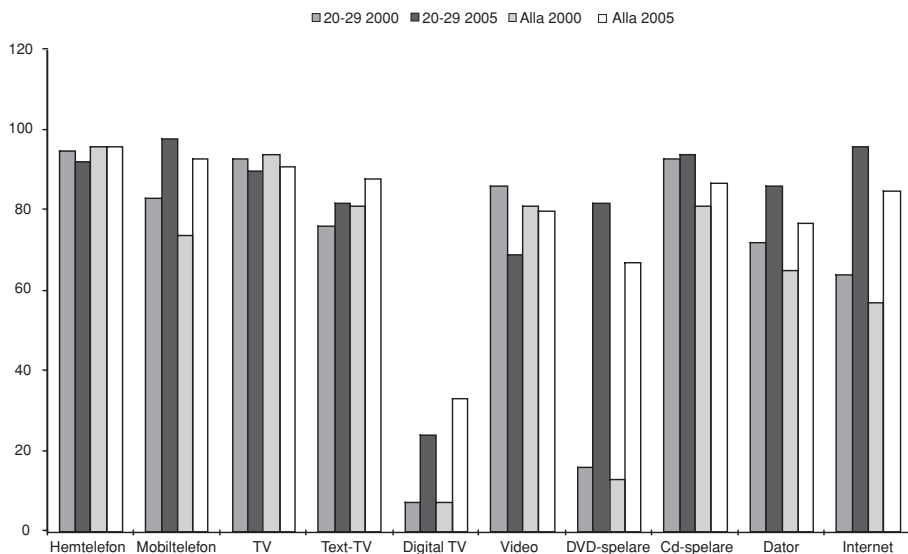
	Aldrig		Minst någon gång i veckan	
	20-29	Alla	20-29	Alla
Hyr video eller DVD	10	48	21	6
Använt Internet	5	30	85	57
Åkt kollektivt	19	63	30	6
Diskuterat politik	22	32	23	19
Idrottat	25	49	43	32
Umgåtts med vänner	1	2	81	66
Gått på restaurang, pub eller bar på kvällstid	5	25	24	6

Kommentar: Antal svar för unga vuxna har varierat mellan 168 och 170, och för allmänheten mellan 1579 och 1584.

De första fem åren av 2000-talet har inneburit en del förändringar i göteborgarnas teknikinnehav. Vi kan se en mindre ökning av CD-spelare samtidigt som mp3-spelare de senaste åren blivit mycket populära. Samtidigt som många har en DVD-spelare, har innehavet av video sjunkit något. En bidragande faktor till det ökande innehavet av CD- och DVD-spelare är troligen att dessa ingår i de flesta vanliga hemdatorer idag. Minskningen av hemtelefoninnehav kan kopplas samman med att det skett en ökning i innehav av mobiltelefon. Idag har nästan alla unga vuxna en egen mobiltelefon (Bolin 2006), och eftersom samtalskostnaderna har sjunkit minskar behovet av en hemtelefon (PTS 2006). Mobiltelefonen och internet har numera blivit de medietekniker flest unga vuxna har tillgång till; medietekniker som i allt högre grad erbjuder en rad möjligheter för kommunikation, information och förströelse. I jämförelse med befolkningen som helhet är det bl.a. de unga

vuxna som är särskilt tidiga med att anamma medietekniker, som exempelvis internet och nättidningar (Bergström 2005) eller nyheter till mobiltelefonen (Westlund 2006). Dock är det inte så att unga är tidiga med att anamma innovationer i allmänhet, det beror helt enkelt på innovationernas karaktär (Rogers 2003). Även om de unga vuxna överlag har tillgång till fler medietekniker, kan vi notera att de däremot inte är snabbast med att införskaffa text-TV, digital-TV.

Figur 2 Teknikinnehav bland unga vuxna (20-29 år) jämfört med befolkningen i helhet i Göteborgsområdet, år 2000 respektive 2005 (procent)

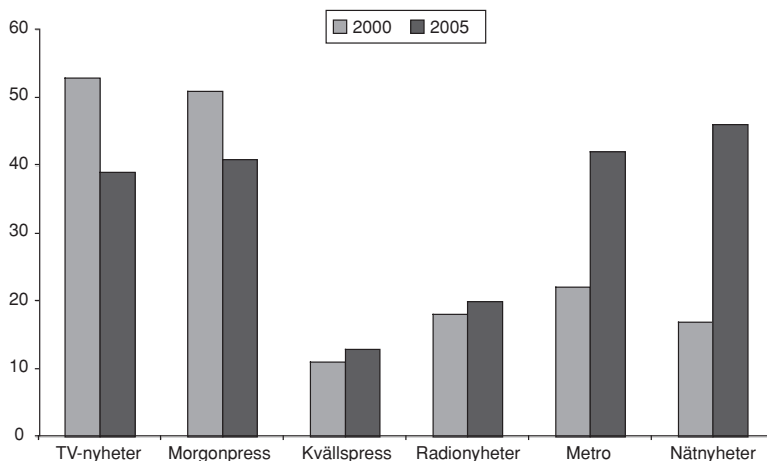
Kommentar: Antal svar för unga vuxna var 315 år 2000 och 248 år 2005. För befolkningen var antalet svar 1942 år 2000 och 1768 år 2005.

Förändrade nyhetsvanor bland unga vuxna göteborgare

Tidigare konstaterade vi att göteborgare i allmänhet framförallt tar del av nyheter genom Göteborgs-Posten, men också genom att se TV-sändningar. De unga vuxna har tämligen annorlunda nyhetsvanor än göteborgare i allmänhet; en skillnad består i att de unga vuxna använder fler olika nyhetsmedier. En övergripande trend är att de unga vuxna har förändrat sin nyhetskonsumtion från den traditionella prenumererade morgontidningen och TV:n, mot internet och gratistidningar. De unga vuxna prioriterar mer eller mindre medvetet bort kostnaden för att få en tjock morgontidning till dörren om morgonen, och förser sig istället med ett exemplar av en gratistidning på väg till arbetsplatsen eller skolan. Behovet av att uppdatera

sig om vad som hänt under dagen genom att se på kvällens TV-sändningar kan också antas ha minskat.

Figur 3 Regelbunden användning av olika medier för nyheter bland 20-29 åringar i Göteborg år 2000 respektive 2005 (procent)

Kommentar: För TV och radio avses minst 5 dagar per vecka, för pressen minst 4 dagar per vecka och för nätnyheter minst 3 dagar per vecka. Antal svar för unga vuxna var 315 år 2000 och 247-248 år 2005. För befolkningen var antalet svar 1942 år 2000 och 1760-1768 år 2005.

För fem år sedan var TV:n och den prenumererade morgontidningen de klart dominerande nyhetsmedierna för majoriteten av unga vuxna göteborgare, idag har de med knapp förlustmarginal fått lämna över tronen till Metro och nätnyheter. Inom kategorin nätnyheter inryms nyhetssajter från de traditionella medierna; morgontidningar, kvällstidningar, TV och radiobolag. En närmare analys av enskilda medier kan bidra till förståelse om de förändringar som skett i de olika kategorierna. Analysen visar att ökningen av konsumtionen av radionyheter utgörs av privat lokalradio (jmf Strid 2006) och den lilla ökningen i kvällspressläsning är framförallt knuten till GT. Metro läses regelbundet av fler unga vuxna i Göteborg än alla andra morgontidningar tillsammans. Under hösten 2006 har de två gratistidningarna City Göteborg och punkt SE lanserats. Dessa lanseringar kan förväntas ytterligare stärka de förändrade läsarmönstren, bl.a. genom sina profiler; City Göteborg med fokus på lokala nyheter och punkt SE med lokala nyheter och nöje. På internet kan vi se en kraftigt ökad användning av nyheter; 46 procent använder regelbundna nätnyheter bland unga vuxna, vilket kan jämföras med 28 procent bland göteborgaren i allmänhet. Aftonbladet.se är ledande med omkring en tredjedel av de unga vuxna göteborgarna som regelbundna besökare, vilket är dubbelt så många som besöker

gp.se. Var fjärde göteborgare besöker också regelbundet andra nätnyhets sajter. Därför kan förändringen under femårsperioden på ett sätt tolkas som att de unga vuxna i viss mån förskjutit sin nyhetskonsumtion från de stora mediernas traditionella distributionsformer till deras nya.

En diskussion av förändringen i tittande på enskilda TV-nyhetssändningar bidrar till förståelsen för de generella förändringarna i TV-nyhetstittande. Vid millennieskiftet uppgav 46 procent av Sveriges 20-29 åringar att de frekvent såg någon av kvällens nyhetssändningar. TV4:s Nyheterna var populärast med 29 procent regelbundna tittare, medan Aktuellt och Rapport sågs av var fjärde person. Var femte person såg regelbundet de regionala/lokala nyhetssändningarna, och återigen var TV4 populärast. Så var även fallet för morgonens nyhetssändningar, som sågs av 16 procent. År 2005 var konsumtionen av TV-nyheter mer begränsad; andelen frekventa tittare hade sjunkit från 53 till 39 procent. Nedgången handlar om en nedgång i tittandet på kvällens rikssändningar, en liten nedgång för de lokala sändningarna samtidigt som morgonprogrammen klarat sig utan någon direkt förändring. Göteborgs-Posten fortsätter vara den klart starkaste prenumererade morgontidningen, trots ett tapp på nio procentenheter. Samtidigt har alla de övriga morgontidningarna, som läses regelbundet av sex procent av de unga vuxna, klarat sig på en jämn nivå.

Det finns flera anledningar till den minskade användningen av morgontidning och TV-nyheter, en generell anledning är en allt mer utbredd användning av internet (Olsén-Antoni 2006). En fråga var om man upplever att internet medfört att man minskat sin användning av morgontidningar, TV och radio. Resultaten visar att omkring var fjärde ung vuxen anser att de minskat tiden de ägnar åt morgontidningen och TV, och 14 procent uppger att de minskat sitt radiolysnande. Tabell 3 ger en överblick av relationen mellan andelen som minskat sin användning av olika medier som en följd av sin internetanvändning, och för samtliga medier kan vi se en minskning. Precis som tidigare resonemang fastslagit, har de unga vuxna också en upplevelse av att de minskat sin användning av TV och morgontidning. Denna upplevda minskning är större än den som göteborgare i allmänhet upplever.

Tabell 3 *Upplevd minskad användning av radio, dagstidning och TV som följd av internetanvändning 2005 (procent och balansmätt)*

	Minskning (Procent)		Minskning (Balansmätt)	
	20-29	Alla	20-29	Alla
Dagstidning	27	18	-20	-13
TV	25	19	-20	-15
Radio	14	11	-4	-6

Kommentar: Balansmättet innebär att andelen som minskat sin användning subtraheras från dem som ökat sin användning. Balansmättet kan variera mellan +100 och -100.

Mot en annan sorts nyhetsanvändning?

Vi kan konstatera att användningen av nyhetsmedier bland unga vuxna i Göteborgsregionen egentligen är mera jämnt fördelad över olika medier än bland göteborgare i allmänhet. Medan allmänheten tenderar att koncentrera sin nyhetskonsumtion till TV-nyheter och Göteborgs-Posten så är också Metro och nätnyheter populära val av nyhetsmedier bland de unga vuxna. Analysen pekar mot att de unga vuxna är mer rörliga och sociala. De är också snabbare med att anamma medieteknik, trots sämre ekonomiska förutsättningar. De senaste fem åren har nästan samtliga unga vuxna skaffat sig tillgång till internet och en mobiltelefon. Väst-SOM-undersökningens data omfattar inte uppgifter om de unga vuxnas användning av mobiltelefonen för nyheter. Riksrepresentativa data visar dock att mer än tio procent av unga vuxna någon gång i månaden använder mobilen för att ta del av nyheter, och det är något fler i storstadsområden (Westlund 2006). Det verkar troligt att användningen av nyhetsmedier bland unga vuxna även fortsättningsvis kommer att fördelas över flera medier. Ett framtida scenario är att unga vuxna sakta övergår till de traditionella medierna när de blir äldre, ett annat scenario är att dagens yngre generationer också fortsättningsvis kommer att ha en relativt sett begränsad användning av det gamla mediesystemet.

Medieforskaren Lennart Weibulls typologi över mediers funktioner (Weibull 1989:46, Weibull & Kratz, 1995:180ff) utgår ifrån att vissa medier har en basfunktion. Det finns i princip två grundfunktioner för basmedier; information eller förströelse. Den lokala morgonpressen är ett tydligt exempel på ett basmedium med informationsfunktion, TV:n ett basmedium för förströelse. Människor använder också medier som påbyggnad, likt ett komplement till medier som primärt fyller en basfunktion. DVD, Internet och databaser kan fungera som påbyggnadsmedier. Denna undersökning pekar mot att redan i dagläget upplever de unga vuxna att de minskat sin användning av såväl morgontidning som TV till förmån för internet. Vi kan också se en liknande förskjutning mot gratis tidningar. Med en individualiserad och mångfacetterad nyhetsanvändning blir det allt svårare att urskilja tydliga basmedier och påbyggnadsmedier.

Referenser

- Andersson Mette, Lithman Yngve Georg & Sernhede Ove (2005) *Youth, otherness and the plural city: modes of belonging and social life*, Göteborg, Daidalos (Lettland)
- Bergström, Annika (2005) *Nyhetsvanor.nu*, Avhandling vid Institutionen för Journalistik och Masskommunikation vid Göteborgs Universitet (JMG)
- Bergström, Annika och Weibull, Lennart (2005) "Tidningsläsning i Göteborgsregionen", I Nilsson Lennart (red) *Nya gränser – Västsverige 2004*, Göteborgs Universitet

- Bergström, Annika, Wadbring, Ingela och Weibull, Lennart (2005) *Nypressat. Ett kvartssekel med svenska dagstidningsläsare*. Göteborg: Dagspresskollegiet, Göteborgs Universitet
- Bergström, Annika (2007) "Medborgarna online", se kapitel i denna volym
- Bolin, Göran (2006) "Makten över tekniken eller teknikens makt?" I Sören Holmberg & Lennart Weibull (red) *Du stora nya värld*, SOM-institutet, Göteborgs Universitet
- Hadenius, Stig & Weibull, Lennart (2003), *Massmedier – en bok om press, radio & TV*, Stockholm: Albert Bonniers förlag
- James, William (1998) *The principles of psychology*, Bristol, Thoemmes
- Mediebarometern 2005* (2006) Göteborg, Nordicom-Sverige, Göteborgs Universitet
- Meyers, William (1985) *Imageskaparen*, Malmö, Liber
- Olsén-Antoni, Anna (2006) *Internetanvändningens upplevda inverkan på annan mediekonsumtion*, PM nr 61, Dagspresskollegiet, Göteborgs Universitet
- PTS-ER-2006:40, (2006b) *Competition and regulation in the Nordic mobile markets*, Sweden Post and Telecommunications agency
- Rogers, M Everett, *Diffusion of innovations*, New York, Free Press
- Sternvik, Josefine, Weibull, Lennart, och Nilsson Åsa (2005), "Dagstidningsläsningens teori och empiri", i Bergström Annika, Wadbring Ingela, Weibull Lennart (red) *Nypressat. Ett kvartssekel med svenska dagstidningsläsare*, Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Göteborgs Universitet
- Strid, Jan (2006) "Från radiopratt till musikskval", I Sören Holmberg & Lennart Weibull (red) *Du stora nya värld*, SOM-institutet, Göteborgs Universitet
- Wadbring, Ingela (2003) *En tidning i tiden. Metro och den svenska dagstidningsmarknaden*, Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG) Göteborgs Universitet
- Wadbring, Ingela Weibull, Lennart (1989) "Läsarforskning inför 1990-talet", s 183-189 i Weibull, Lennart och Björkqvist (red) *Dagspressen och dess läsare. Empiriska studier av dagspressens utveckling under 1980-talet*. Stockholm, Almqvist & Wiksell
- Weibull, Lennart & Kratz Charlotta (red) (1995) *Tidningsmiljöer. Dagstidningsläsning på 1990-talet*, Kungälv
- Westlund Oscar (2006), *Beyond time and space Sweden and their Mobile Internet News Users (MINU)*, Paper presented at AOIR 7.0 conference "Internet and convergence," Brisbane 27-30 September 2006

MEDBORGARNA ONLINE

ANNIKA BERGSTRÖM

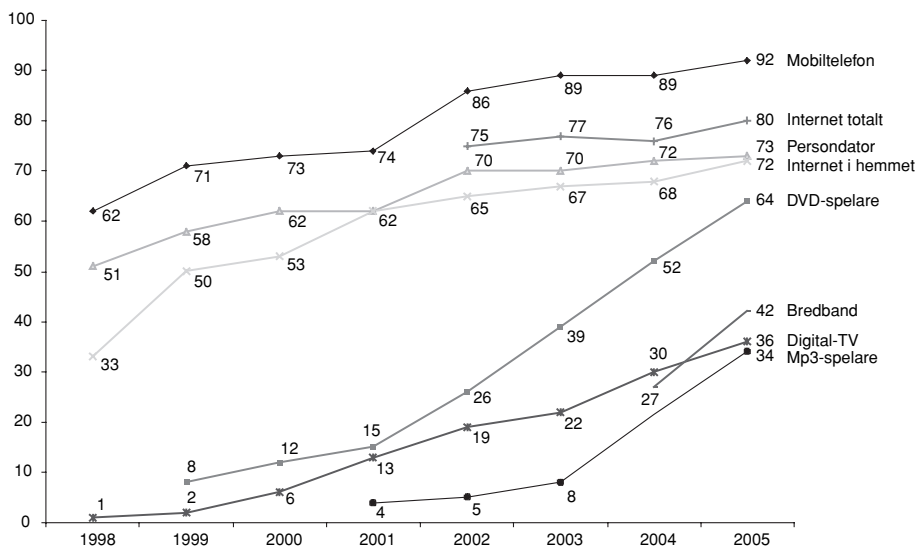
Samtidigt som internet tagit plats i många människors vardag finns det fortfarande betydande skillnader i tillgång och användning. Även om dessa ser likadana ut år efter år är det viktigt att belysa dem och påminna om att vissa grupper står utanför den digitala informationsvärlden. Ett faktum som kanske blir viktigare för varje år eftersom allt fler verksamheter, inte minst kommunala och regionala, flyttar ut på webben och utvecklar sin närvaro där.

Vi har nu följt medborgarna online i flera års tid och kan se vissa förändringar i användningen. Trots flera års mätningar är fortfarande kunskapen om användningen av offentliga sajter, framför allt kommunala och regionala, förhållandevis liten sett ur ett publikperspektiv.

Det här kapitlet syftar till att visa på utvecklingen för internettillgång och -användning – två grundförutsättningar för att ta sig vidare ut på nätet som informationssökande och deltagande medborgare. Ett ytterligare syfte är att visa på den kunskap som Väst-SOM-undersökningarna ger när det gäller användning av kommunernas och regionens hemsidor, och i förlängningen av det också peka ut vilka kunskapsluckor som behöver fyllas.

Hushållens nya medietekniker

Tillgången till olika typer av medietekniker i hushållen i Västra Götaland¹ liknar i mycket hög grad den i exempelvis Skåne, och också den för landet som helhet (jfr Bergström 2005a och 2006). Det är framför allt de nyare medieteknikerna som har ökat i hushållen de senaste tre till fyra åren. Drygt 9 av 10 har numera minst en mobiltelefon, DVD-spelare ökar kraftigt för fjärde året i rad och Mp3-spelare tar för andra året ett stort kliv uppåt. Tillgången till digital-tv har en något långsammare utvecklingstakt, men här kan vi förvänta oss stora förändringar de närmaste åren när det analoga tv-nätet successivt släcks ner i länets olika delar.

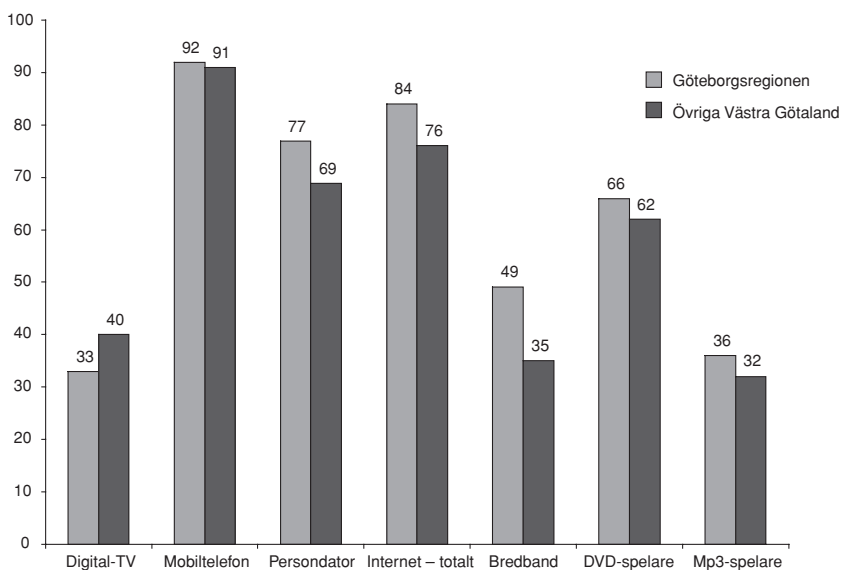
Figur 1 Medieinnehav i Västra Götaland 1998-2005 (procent av befolkningen)

Kommentar: Frågan om Mp3-spelare ställdes inte i 2004 års undersökning.

Persondatorutvecklingen är mättad sedan några år tillbaka medan man kan notera en svag ökning för internetinnehav. Allt fler har nu tillgång till internet i hemmet, och tillskottet från skolor och arbetsplatser är inte längre så stort. Nära knutet till internet är tillgången till bredband, där vi ser en kraftig ökning det senaste året. Ökningen följer riksgenomsnittet och hösten 2005 hade drygt 20 procent av befolkningen tillgång till fast uppkoppling. Enligt Post- och Telestyrelsen skulle de flesta hushåll i teorin kunna ansluta sig till nätet via någon typ av bredband. Intresset för bredbandsuppkoppling ökar och vi kan förvänta oss fortsatt spridning (*Bredband i Sverige 2006*. PTS-ER-2006:22; Bergström 2007).

Tillgången till de nya medieteknikerna skiljer sig vid en jämförelse mellan olika hushåll. En sådan dimension är den geografiska. Flera av medieteknikerna är mer utbredda i Göteborgsregionen än i övriga länet. Särskilt tydligt är detta för persondator, internet och bredband. Resultaten stämmer väl överens med vad vi vet om teknologiers spridning i samhället: storstadsregioner ligger i de flesta fall före landsorten när det gäller att ta till sig ny teknik (jfr Rogers diffusionsmodell, Rogers 1995).

Figur 2 Tillgång till nya medietekniker i Göteborgsregionen och i övriga Västra Götaland, hösten 2005 (procent av befolkningen)

Kommentar: Göteborgsregionen avser kommunerna Göteborg, Kungälv, Lerum, Lilla Edet och Alingsås. Övriga Västra Götaland avser övriga kommuner i länet.

En närmare granskning av Västra Götaland visar också på skillnader mellan olika delar av länet utanför storstaden. Ju längre från storstad och tätorter man förflyttar sig, desto mindre spridning har både datortekniker och underhållningstekniker som DVD och Mp3. Allra minst utbredda är dessa i Dalsland och Norra Bohuslän.²

Oberoende av var man bor, ser också tillgången olika ut beroende på vem man är. Utbredningen av de nyare medieteknikerna är något större bland män än bland kvinnor. Könskillnaderna är störst för digital-tv och för Mp3-spelare, medan dator- och internettillgången inte skiljer sig lika mycket beroende på om man är man eller kvinna.

De allra största skillnaderna finns mellan ung och gammal (tabell 1). Särskilt tydligt är detta för Mp3-spelare, som tre fjärdedelar av unga mellan 15 och 19 år har tillgång till, medan i stort sett ingen pensionär har någon. Pensionärerna har begränsad tillgång till i stort sett all nyare medieteknik, mobiltelefonen undantagen. Vissa tekniker når lite bredare bland personer över 50 år, exempelvis dator- och internettekniken, medan de mer underhållningsinriktade medierna har större fäste bland unga.

Tabell 1 Medieinnehav i olika åldersgrupper i Västra Götaland, hösten 2005 (procent av befolkningen)

	Alla	Ålder					
		15-19	20-29	30-39	40-49	50-64	65-85
Mobiltelefon	92	96	98	98	97	94	76
Digital-TV	36	53	31	42	43	38	21
DVD-spelare	64	92	86	81	84	59	24
Mp3-spelare	34	75	52	46	55	20	4
Persondator	73	88	87	88	89	75	35
Internet – totalt	80	96	96	95	95	85	40
Bredband	42	71	56	53	60	38	10
Antal svar	3359	220	418	538	576	896	711

En annan välkänd skillnad är den som beror på utbildningsnivå (jfr Rogers 1995). Den får kraftigt genomslag för flera av de här mätta medieteknikerna (tabell 2). Tillgången till dator- och internettekniker är betydligt lägre bland lågutbildade än bland högutbildade. Det är nästan dubbelt så många högutbildade som lågutbildade som har tillgång till persondator och internet, och jämför man bredbandstillgången är skillnaden ännu större.

Tabell 2 Medieinnehav i olika utbildningsgrupper i Västra Götaland, hösten 2005 (procent av befolkningen)

	Alla	Utbildning			
		Låg	ML	MH	Hög
Mobiltelefon	92	82	95	96	98
Digital-TV	36	32	42	35	34
DVD-spelare	64	44	73	68	75
Mp3-spelare	34	19	43	36	40
Persondator	73	48	81	81	89
Internet – totalt	80	56	87	91	96
Bredband	42	23	48	49	54
Antal svar	3359	848	1054	668	719

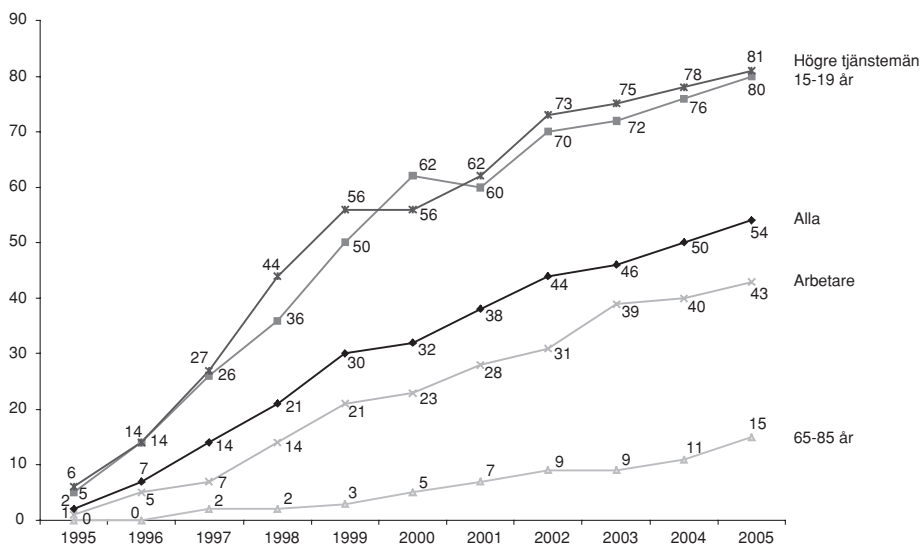
Kommentar: Låg utbildning avser grundskola eller motsvarande obligatorisk skola. Medellåg (ML) utbildning avser examen från gymnasium, folkhögskola eller motsvarande. Medelhög (MH) utbildning avser studier vid högskola/universitet. Hög utbildning avser examen från högskola/universitet eller examen från forskarutbildning.

Liknande skillnader finns också för de mer underhållningsinriktade teknikerna DVD och Mp3, medan tillgången är mer jämn i olika utbildningsgrupper för mobiltelefon och digital-tv. De uppmätta skillnaderna kan naturligtvis förklaras med utbildningsnivåns samband med intresse för ny teknik. Men bakom siffrorna döljer sig också det faktum att gruppen lågutbildade till stor del består av äldre.

Användning av internettekniken

En av de stora nya teknikerna som fått ökad betydelse sedan mitten av 1990-talet är internet. De mönster som beskrivits vad beträffar tillgång återfinns också i användningen av internettekniken. I genomsnitt är det drygt 50 procent av befolkningen i Västra Götaland som använder internet flera gånger i veckan (figur 3).

Figur 3 Internetanvändning flera gånger i veckan i olika grupper, Västra Götaland 1995-2005 (procent)

Kommentar: Klassstillhörighet baseras på svarspersonernas egna, subjektiva uppskattning.

Skillnaderna mellan olika befolkningsgrupper är emellertid stora. Medan 80 procent av ungdomarna är frekventa internetanvändare är endast 15 procent av pensionärerna ute på nätet flera gånger i veckan.

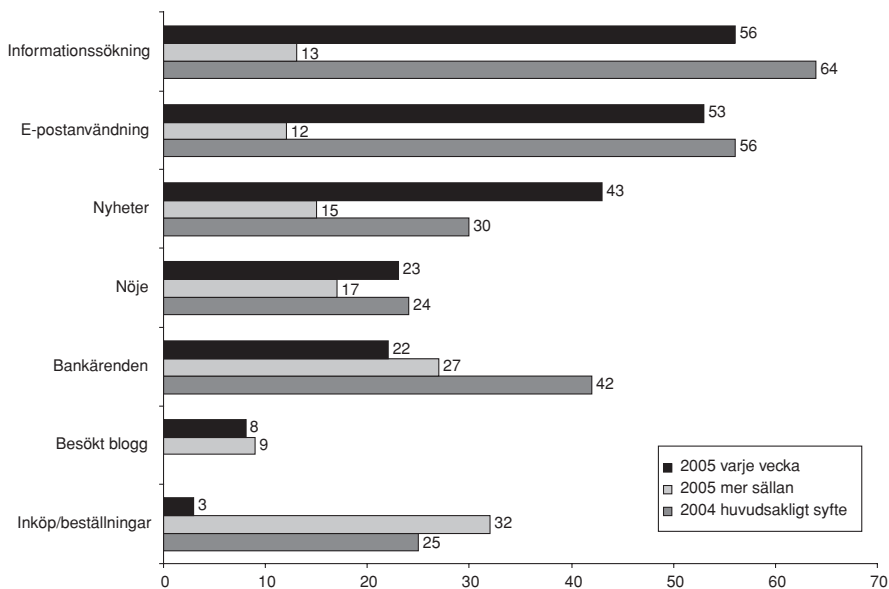
Det är också förhållandevis stora skillnader beroende på klassstillhörighet så till vida att användningen är betydligt mer utbredd bland högre tjänstemän än i arbetarfamiljer. Dessa skillnader har varit bestående sedan slutet av 1990-talet och även

om det finns anledning att anta att de kommer att minska, sker förändringen mycket långsamt.

Mer intressant än den generella vanan att använda nätet är kanske vad vi faktiskt använder nätet till. Under de år som vi mätt företeelsen har informationssökning och e-post utgjort de stora användningsområdena i Västra Götaland (Bergström 2005b). Andra undersökningar stödjer resultatet (jfr t.ex. Nordicom-Sveriges Internetbarometer 2005 (2006), SCB (2005)). I SOM-undersökningarna har vi från och med 2005 års mätningar förändrat frågekonstruktionen till att bli en uppskattning av *hur ofta* man ägnar sig åt några olika användningsområden på nätet, istället för som tidigare fråga efter *huvudsakligt syfte* med internetanvändningen. Årets mätning är därför inte direkt jämförbar med tidigare års. Däremot kan man studera förhållandet mellan syftet och användningsfrekvensen.

Oavsett om man efterfrågar syfte eller användningsfrekvens är det informations-sökning och e-post som utgör de stora användningsområdena på nätet. Över hälften av befolkningen i Västra Götaland ägnar sig åt dessa en eller flera gånger i veckan. Den mer sporadiska användningen av dessa områden är förhållandevis lite utbredd (figur 4).

Figur 4 Användningsområden för internet (2005) samt huvudsakliga syften med privata internetanvändning (2004), Västra Götaland (procent av befolkningen)

Kommentar: Frågan om blogganvändning är ej ställd 2004.

Även nyheter är ett användningsområde som många ägnar sig åt varje vecka, medan sådant som generell nöjesanvändning och besök på bloggar inte är något som man gör så ofta. Olika typer av ärenden är däremot något som många ägnar sig åt, men kanske inte varje vecka utan lite mer sällan. Resultaten speglar väl de aktiviteter som pågår i vardagen även utanför nätet, där nyheter är något man konsumerar ofta, medan bankärenden är något man förvisso sköter regelbundet men inte lika ofta.

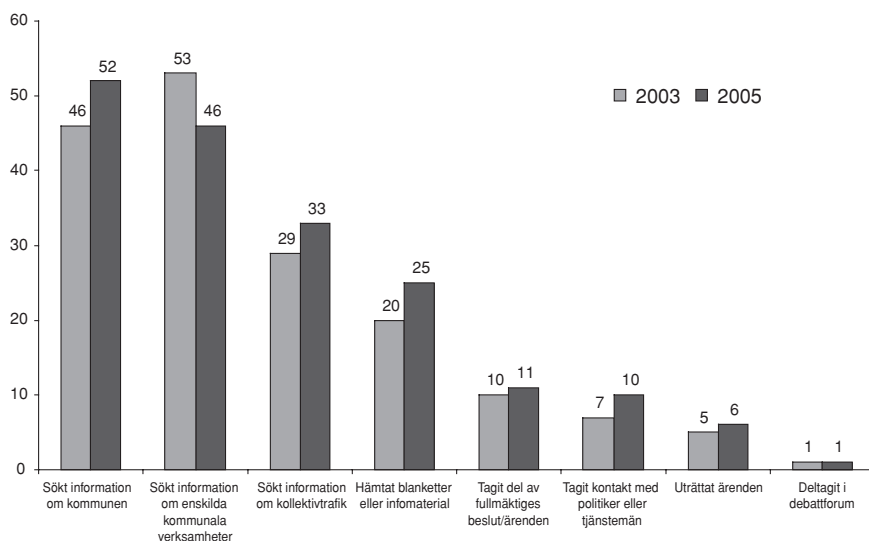
Intressant är också att jämföra årets mätning med tidigare mätningar kring huvudsakligt syfte med internetanvändningen. Nyheter används, som nämnts, frekvent, men är inte ett användningsområde som utgjort syftet till att gå ut på nätet. Bankärenden, å andra sidan, är ett skäl för många att gå ut på nätet, samtidigt som det är något som sker mer sällan. Denna jämförelse visar tydligt på olika funktioner i internetanvändningen, där nytta och nöje tar olika plats både i hur man bedömer dem och hur man använder dem. Bara för att det upplevs viktigt behöver man inte ägna sig åt det jämt, och bara för att man gör något ofta behöver man inte tillmäta det någon stor betydelse.

Användningsinriktningen skiljer sig något mellan olika befolkningsgrupper enligt numera välkända mönster. Nöje och bloggbesök tilltalar de yngre, nyheter än vanliga upp till 50-årsåldern medan de stora användningsområdena e-post och informationsökning är utbredda i alla befolkningsgrupper.

Besök på kommun- och regionsajter

Kommunerna i Västra Götaland finns väl representerade på webben. Det är också många invånare som besöker sin hemkommuns sajt, runt en tredjedel har någon gång besökt kommunen online. Det är, precis som i tidigare mätningar, information och tjänster som främst används av kommuninvånarna (Bergström 2004; *Den of-fentliga sektorns service på Internet*). Det är något fler som söker information om kommunen jämfört med 2003 samtidigt som det är något färre som söker information om kommunala verksamheter (figur 5).

Figur 5 Ärenden på hemkommunens webbplats hösten 2005 (procent av dem som besökt kommunens webbplats någon gång)

En tredjedel söker information om kollektivtrafik via kommunens hemsida och en fjärdedel laddar ner blanketter och informationsmaterial. Här har skett en liten ökning sedan 2003. Runt en tiondel har någon gång tagit del av fullmäktigebeslut och ungefär lika många har uträttat någon typ av ärenden. Däremot är det i stort sett inte någon som deltagit i kommunens debattforum.

Mönstren ser liknande ut för Västra Götalandregionens hemsida även om nivåerna är något lägre än för kommunen (figur 6). För regionens hemsida blir det än tydligare att det är tjänster av olika slag som är intressanta för invånarna, medan en mycket begränsad del av dem använder hemsidan för kontakt med beslutsfattare och insyn i ärenden. Jämfört med 2003 är det dessutom färre som 2005 ägnar sig åt den typen av saker på regionens hemsida.

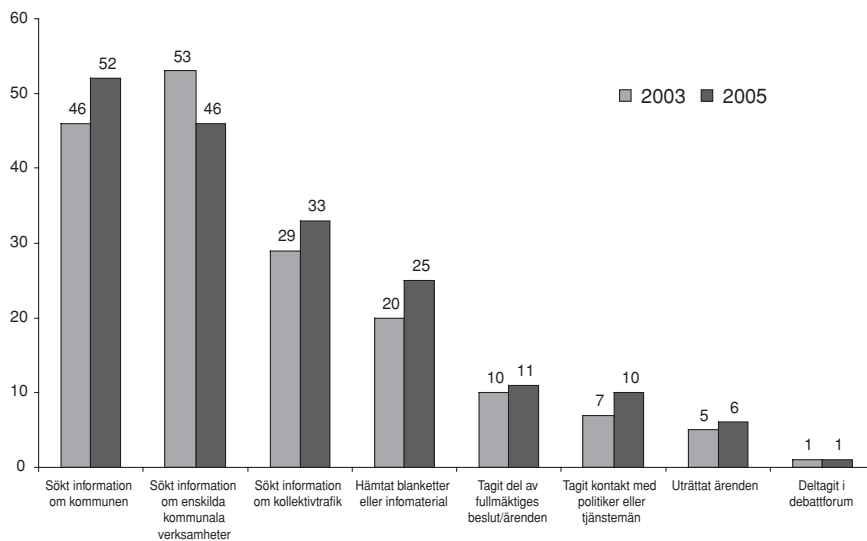
Utvecklingen över tid visar endast på små förändringar, men förändringar som tydliggör ytterligare att det är olika typer av information och tjänster som vi efterfrågar hos kommunen online. Funktioner som har ett stort värde ut ett demokratiskt perspektiv är mindre utnyttjade och efterfrågade. Den lilla ökning som trots allt kan noteras för kontakter och beslut hos kommunerna skulle dock kunna vara starten på en trend där nätet får allt större betydelse i närdemokratin. Intresset i de regionala demokratiska processerna får däremot betraktas som nedslående.

Det är främst personer mellan 30 och 50 år som beger sig till kommunen online. Man kan också se tydliga skillnader som beror på utbildning och social klass: högutbildade och högre tjänstemän är oftare på hemsidan än lågutbildade och personer

från arbetarfamiljer. På Västra Götalandsregionens sajt återfinns framför allt personer med ett större politiskt intresse. Resultaten speglar vår vardag: vi har ofta ärenden och intressen hos kommunen men inte så ofta hos regionen.

Figur 6 Besök på Västra Götalandsregionens webbplats hösten 2005 (procent av dem som besökt webbplatsen någon gång)

Ytterligare en skillnad som dock är något mindre framträdande är den mellan stad och land. Att söka information om kollektivtrafik är mer än dubbelt så vanligt i Göteborgsregionen som i övriga Västra Götaland. Att kontakta politiker och tjänstemän samt att hämta blanketter och informationsmaterial är också något mer utbrett i storstadsområdet. Vid en sådan jämförelse bör man dock ha i minnet att skillnader kan bero på innehållet och utformningen på respektive kommuns sajt. Någon jämförelse mellan kommunsajterna i länet rymms dock inte inom ramen för Väst-SOM-undersökningen.

Kunskapsklyftor och kunskapsluckor

Västra Götaland liknar i stor utsträckning det svenska genomsnittet när det gäller internettillgång och -användning (jfr exempelvis Internetbarometern 2005; Bergström 2006). Det finns också stora likheter med Skåne. De skillnader som för några år sedan kunde noteras mellan storstäder och andra delar av landet är betydligt mindre nu. Däremot är bredbandstillgången större i Göteborg än i övriga Västra Götaland, vilket leder till vissa skillnader mellan stad och land. Vi vet att

bredband ger ökad användning i tid, och också att den frekventa användningen ökar i bredbandshushåll. Det finns anledning att tro att bredbandstillgången leder till ökade klyftor i användningen genom att personer med fast uppkoppling ökar sin användning mer än modemanvändare, vilket i sin tur leder till mer kvalificerad användning av utbud och tjänster (jfr Bergström 2007).

Innehållet i användningen skiljer sig inte så mycket beroende på stad eller land, men däremot ser vi olika mönster för unga och gamla, för låg- och högutbildade. Det sistnämnda blir också tydligt när man ser till vad olika grupper gör på de offentliga hemsidorna hos kommun och region. Användning som innebär ett mer aktivt deltagande i demokratiskt processer är överhuvudtaget lågt, och allra lägst är det bland lågutbildade.

De mätningar som hittills gjorts kring användningen av kommunernas och VG-regionens hemsidor pekar entydigt mot ett tjänsteintresse hos invånarna. Men mätningarna är trubbiga då de inte visar mer konkret vad informationssökning, kontakt och ärenden innebär. De ger oss heller ingen insyn i vad invånarna faktiskt inbegriper i exempelvis Göteborgs kommuns hemsida – att sidan omfattar allt från stadsdelarnas bibliotek via gräsplaner i nordost till kommunfullmäktiges protokoll. Sådan kunskap skulle ge möjlighet till en fördjupad analys av användningen av hemsidorna, men också en möjlighet att se om och var klyftorna mellan olika användargrupper finns. Detta skulle vara ett viktigt bidrag i arbetet kring utformningen av hemsidorna generellt sett, men också viktig kunskap i processen att få den nya tekniken till ett mer kraftfullt verktyg i den demokratiska processen.

Noter

- ¹ Presentationen inkluderar förutom Västra Götaland även Kungsbacka.
- ² Kungsbacka är exkluderad i denna uppdelning.

Referenser

- Bergström, Annika (2004) ”De nya medieformerna och demokratin”. I Nilsson, Lennart (red) *Svensk samhällsorganisation i förändring. Västsverige vid millennieskiftet*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Bergström, Annika (2005a) ”Internetvanor i Skåne”. I Nilsson, Lennart (red) *Nya gränser Skåne*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Bergström, Annika (2005b) ”Nya medietekniker”. I Nilsson, Lennart (red) *Nya gränser Västsverige*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Bergström, Annika (2006) ”Nyheter, bloggar och offentliga sajter”. I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Du stora nya värld. Trettiofyra kapitel om politik, medier och samhälle*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

- Bergsström, Annika (2007) *Internetanvändning med och utan bredband*. Göteborg: Dagspresskollegiet, JMG, Göteborgs universitet. PM nr 65.
- Bredband i Sverige 2006*. Utbygganden av IT-infrastruktur med hög överföringskapacitet. Post & Telestyrelsen, PTS-ER-2006:22
- Den offentliga sektorns service på Internet*. PM från Statskontoret 2003-12-18.
- Internetbarometern 2005* (2006) Göteborg: Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet.
- Rogers, Everett M. (1995). *Diffusions of Innovations*. New York, Free Press.
- SCB (2005) Privatpersoners användning av datorer och Internet 2005. Stockholm: Statistiska Centralbyrån

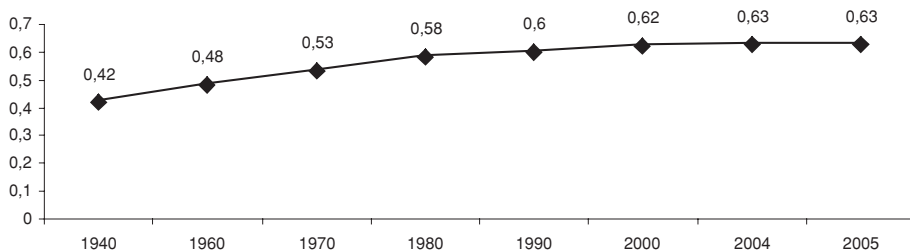
SENIOR GÖTEBORG¹

RUDOLF ANTONI OCH FREDRIK WELIN

Det har talats mycket om den stora 40-talistgenerationen, bland annat om vilka konsekvenser deras inträde i pensionsåldern kommer att få för samhället. Att de blivande seniorerna uppmärksammas i allt större utsträckning bekräftas av antalet evenemang, mässor och specialutgåvor av tidskrifter som enkom riktas till 40-talistgenerationen. I samma anda växer utbudet av litteratur som riktar sig både till blivande och nuvarande seniorer. De betraktas med andra ord som en mycket lovande målgrupp som har gott om både tid och pengar. Dessutom finns det studier som visar att endast omkring en av tio som går i pension har något så när tydliga planer för vad de skall göra som pensionärer. (Jürisso & Uggleberg 2005)

Något som många är överens om är att rekordgenerationen – även mindre smickrande känd som ”Köttberget” eller ”Jätteproppen Orvar” – med sitt inträde i pensionsåldern kommer att förändra den gängse bilden av seniorer och deras livsstil. Med en mer aktiv fritid och större krav på delaktighet i samhället skulle denna stora seniorgeneration i förlängningen kunna innebära en förändrad roll för- och syn på äldre i samhället. En förändring som förväntas slå in är en ökning av den så kallade försörjningskvoten. Denna utgörs av ett index på hur många människor som en person i arbetsför ålder (18-65 år) behöver försörja utöver sig själv. Som kan utläsas av Figur 1 har kvoten ökat med två tiondelar under de senaste fyrtio åren och enligt prognoser från bland annat SCB förväntas försörjningskvoten fortsätta öka under de kommande årtiondena. Detta innebär att varje arbetande individ idag försörjer gott och väl en halv person utöver sig själv. I takt med att antalet ålderspensionärer (och personer mellan 0-17) ökar i förhållande till antalet arbetsföra kommer kvoten sålunda att bli allt större.

Figur 1 Försörjningskvot i Sverige år 1940 – 2005

Källa: SCB

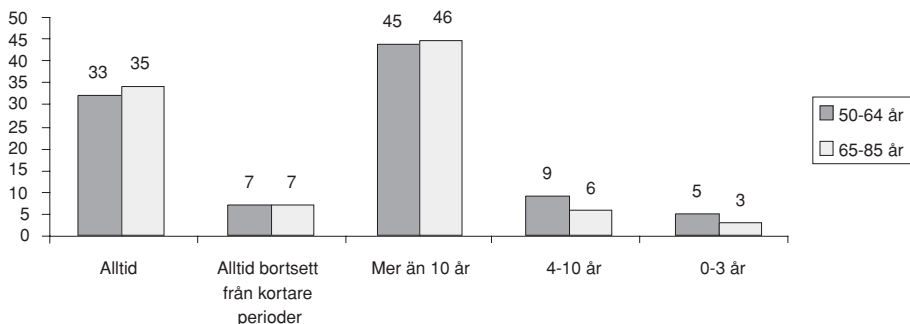
Kommentar: Försörjningskvoten beräknas genom att antalet i åldern 65+ samt antalet 0-17 år divideras med antalet 18-64 år i befolkningen

Kapitlets fokus här ligger dock inte huvudsakligen på 40-talister utan omfattar göteborgare i åldersspannet 50 till 85 år – med andra ord nuvarande pensionärer och framtidens pensionärer. Allmänhetens kunskap om de äldre i samhället är generellt sett begränsad och baseras ofta på missuppfattningar och fördomar. (Tornstam 1998) Vår avsikt är att belysa ett flertal aspekter som rör frågor kring göteborgssenioreernas livsstil. Hur bor de till exempel? Vad gör de på sin fritid? Känner man sig trygg och delaktig i samhället eller känner man utanförskap och maktlöshet? Hur nöjd är man med den samhälliga servicen och, kanske den viktigaste frågan, hur nöjd är man överlag med sitt liv? I denna redovisning kommer fokus att ligga både på nuvarande seniorer (65-85 år) och blivande seniorer (50-64 år). Förhoppningen är att bidra med en utökad förståelse om hur vardagslivet ser ut för framtidens seniorer samt att ge en så rättvisande bild som möjligt av hur det är att vara äldre i Göteborg idag.

Boende, identitet och trivsel

Tidigare studier har visat att de flesta äldre är mycket fästa vid sin bostad, i vilken de ofta bott under lång tid. Det har även visat sig att viljan och benägenheten att lämna bostaden avtar i takt med stigande ålder – en tendens som ofta beror på en rädsla för vad en flytt kan medföra i form av exempelvis isolering och svårhanterliga praktiska problem. (SOU 2003:91) Av Seniorerna i Göteborg är det en stor del som har bott i hemkommunen under många år. En tredjedel har alltid bott i kommunen och närmare hälften av de tillfrågade är visserligen inflyttade men har bott i kommunen i mer än tio år. Totalt sett är det nära nio av tio seniorer som har varit bosatta i kommunen i mer än ett årtionde. Med andra ord har en överväldigande majoritet av seniorerna en mångårig erfarenhet av att bo i Göteborgs kommun.

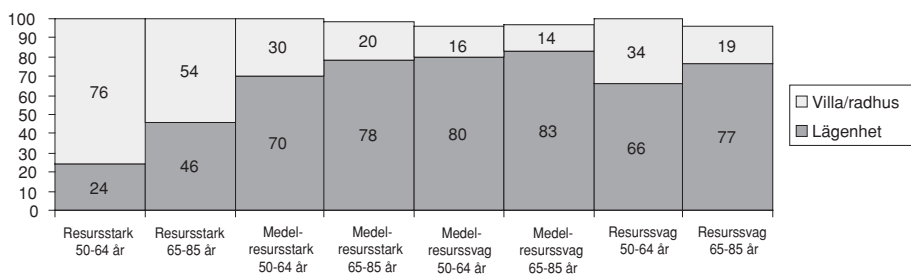
Figur 2 Hur länge man har bott i kommunen fördelat på ålder (procent)

Om man istället ser till hur man bor så är det omkring en tredjedel av göteborgarna som bor i villa/radhus och två tredjedelar som bor i lägenhet. Bland de över 65 år är det något fler (71 procent) som bor i lägenhet medan de mellan 50-64 år är något mindre benägna att bo i lägenhet än allmänheten (60 procent). Andelen äldre Göteborgsseniorer som bor i lägenhet får ses som relativt hög då drygt vart tredje ålderspensionär i Sverige bor i småhus. (SOU 2003:91) Vidare finns det även skillnader beroende på var i Göteborg man bor. Gemensamt för de två åldersgrupperna är att en majoritet av de som bor i resursstarka stadsdelar bor i villa eller radhus.² Särskilt tydligt är detta bland de yngre seniorerna där 76 procent bor i villa/radhus mot 24 procent som bor i lägenhet/flerbostadshus. I de mer resurssvaga stadsdelarna är det istället närmare 80 procent som bor i lägenhet.

Även om skillnaden mellan olika resursstarka stadsdelar överlag inte är lika stor bland de över 65 år, så är det ändå så att de som bor i de starkaste stadsdelarna skiljer sig väsentligt från de tre övriga oavsett ålder. Detta påverkar i sin tur det genomsnittliga procentvärdet, vilket således blir något missvisande. Om man bortser ifrån de mest resursstarka stadsdelarna är det i åldersgruppen 50-64 år 27 procent som bor i villa/radhus och 73 procent som bor i lägenhet. Bland ålderspensionärerna är det 18 procent som bor i villa/radhus och 80 procent som bor i lägenhet.

Figur 3 Typ av bostad beroende på ålder samt stadsdelens resursstyrka (procent)

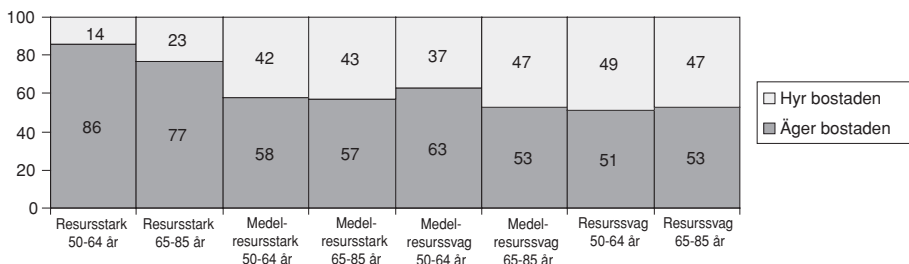

Kommentar: I de fall där staplarna ej summerar till 100 procent utgörs resterande procentandelar av boende i lägenhet/rum i servicehus, ålderdomshem eller gruppboende.

En ytterligare aspekt av boende är huruvida man äger eller hyr sin bostad. Omkring två tredjedelar av Göteborgs seniorer äger sin bostad och en dryg tredjedel hyr sin bostad. Detta skiljer sig markant från samtliga (15-85 år), där drygt hälften äger och knappt hälften hyr sin bostad. Resultatet är inte särskilt förvånande. Många äldre har ju bott i sina bostäder under många år och har därmed betalat en stor del av sina lån, vilket medför en låg boendekostnad. Att sälja bostaden och sätta sig i en lägenhet kan nog uppfattas som ett dyrt alternativ för många. Av fördelningen

mellan de som äger och de som hyr sin bostad utifrån stadsdelens resursstyrka framgår det tydligt att de som bor i resursstarka stadsdelar utmärker sig från övriga. En överväldigande majoritet bland de som bor i resursstarka stadsdelar, i både den yngre och äldre åldersgruppen, står som ägare till sina bostäder. Detta skiljer sig markant från boende i de övriga delarna av Göteborg där det istället är drygt hälften som äger sin bostad.

Figur 4 Hyrd eller ägd bostad beroende på ålder samt stadsdelens resursstyrka (procent)

Ett ytterligare resonemang kring bostaden är huruvida hushållet delas med andra. I Sverige är ensamboendet som mest omfattande bland befolkningen över 65 år. I åldersgruppen 65-74 år bor en tredjedel ensamma, liksom hälften av personerna mellan 75-84 år. Bland de tillfrågade i Göteborg uppgav en knapp majoritet (52 procent) av de yngre seniorerna att man delar sitt hushåll med någon annan, vilket tenderar att sjunka i takt med stigande ålder. Om man ser till den äldre gruppen finner man följaktligen att drygt två av tre ålderspensionärer (69 procent) bor ensamma, vilket stämmer överens med hur det ser ut i Sverige i stort.

För att återgå till om man äger eller hyr sin bostad kan man konstatera att det är klart fler bostadsägare som delar sitt hushåll med någon annan än det är bland hyresgäster. Intressant att notera är att detta förhållande ser likadant ut oavsett senioråldersgrupp när det gäller dem som hyr sin bostad. Knappt 40 procent av seniorerna som hyr sin bostad delar den med andra. Bland dem som äger sin bostad är det, å andra sidan, desto större skillnad mellan åldersgrupperna där det är en klart större andel bland de yngre som delar bostaden med någon än det är bland de äldre.

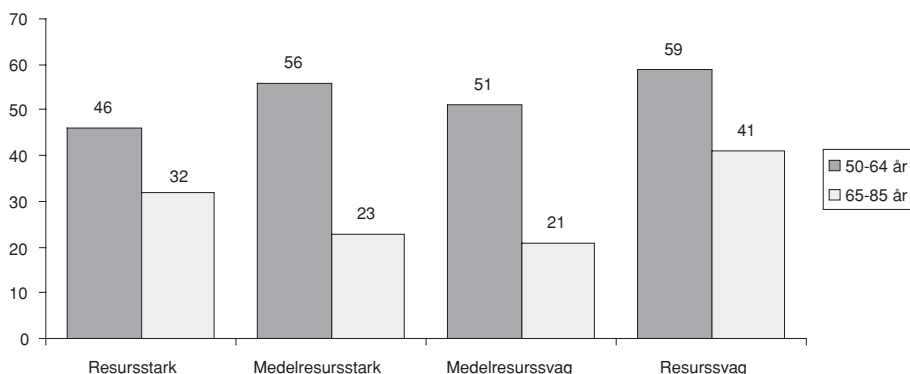
Då pensionsåldern inträder och arbete inte längre upptar åtta timmar om dagen fem dagar i veckan av människors liv spenderas i de flesta fall mer tid i hemmet och i det omkringliggande bostadsområdet. Därför är attityden till området, till människorna runtomkring samt den mer allmänna trivseln avgörande för seniorernas

totala välbefinnande. Vi har redan noterat att seniorerna överlag har bott länge på samma ställe, men det innebär inte per automatik att de trivs med att bo där. Totalt sett är det dock bland Göteborgs seniorer nära 60 procent som uppger att de inte kan tänka sig att flytta ifrån det område där de bor.

När det gäller benägenheten att flytta är det stora skillnader mellan de båda åldersgrupperna. Bland de som är 50-64 år är det drygt hälften (58 procent) som kan tänka sig att flytta, medan det i den äldre gruppen är drygt en fjärdedel (28 procent). Detta tyder på att man i takt med ökad ålder blir mindre villig att flytta, vilket sålunda styrker det som tidigare forskning på området har visat. Förutom detta finns det även några iakttagna skillnader inom respektive åldersgrupp som kan vara värda att studera mer djupgående. I åldern 50-64 är det endast bland de som bor i resursstarka stadsdelar som en majoritet (55 procent) inte kan tänka sig flytta, medan förhållandet i övriga delar av Göteborg är det omvända, även om det är relativt jämt mellan de två svarsalternativen. En förklaring till varför färre i de resursstarka stadsdelarna kan tänka sig att flytta kan vara att många av dem har ett bra arbete och en trygg ekonomisk situation. Dessutom är det en majoritet i dessa stadsdelar som bor i villa/radhus samt äger sin bostad. Att det är betydligt fler som kan tänka sig att flytta bland boende i övriga delar av Göteborg skulle kunna förklaras på ett liknande sätt då möjligheten till exempelvis ett bättre avlönat arbete, eller bättre kommunal service, i vissa fall kan innebära att man behöver flytta. Denna förklaring kanske är mest relevant beträffande de som bor i resurssvaga stadsdelar där nära 60 procent kan tänka sig att flytta. En annan möjlig orsak skulle kunna vara att andra områden helt sonika uppfattas som mer attraktiva att bo i. Även bland de äldre seniorerna är det klart flest som kan tänka sig att flytta bland de som bor i resurssvaga områden.

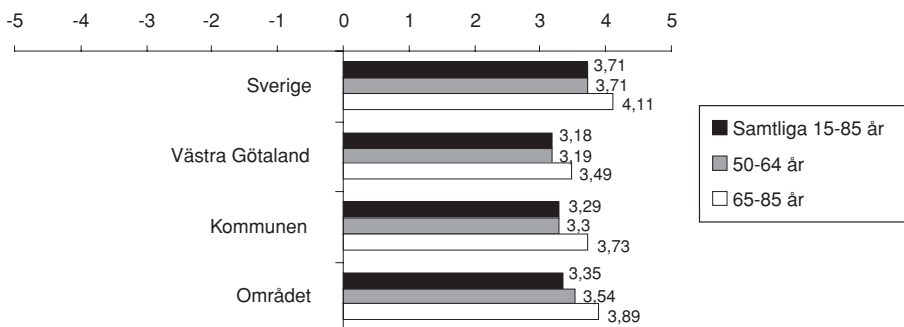
Figur 5 Andel som kan tänka sig att flytta från bostadsorten (procent)

I SOU 2002:29 kan man läsa att; ”Även om många personer i 50- och 60-årsåld- rarna gör en realistisk bedömning av vad som krävs av deras boende på sikt är det få som aktivt planerar eller gör några förändringar”(s. 327). Med dessa ord som utgångspunkt verkar det inte särskilt troligt att det är pensionsförberedande planer som utgör orsaken till varför nära 60 procent av de yngre seniorerna kan tänka sig flytta. Förklaringen är snarare att dessa personer fortfarande är aktiva både på bo- stadsmarknaden och på arbetsmarknaden. De ser sig inte nödvändigtvis vara ro- tade för gott och om exempelvis en förändrad arbetssituation skulle kräva det kan många av dem tänka sig att flytta.

Att de flesta av de äldre seniorerna inte kan tänka sig att flytta kan bero på att de överlag trivs väldigt bra där de bor. Oavsett vilken geografisk avgränsning man ser till så trivs de över 65 år bättre än övriga. Även i åldern 50-65 år trivs man bra där man bor men är mer lik allmänheten i sin bedömning. Göteborgarna, både de äldre och övriga, trivs allra bäst med att bo i Sverige. Därefter trivs man bäst med att bo i Göteborgs kommun. Enda undantaget här är de i åldern 50-64 år som trivs bättre i området inom kommunen än i kommunen som helhet. I samtliga grupper är det dock Västra Götaland man trivs minst med att bo i, men även här är det genomgående positiva siffror. Utöver detta kan det nämnas att de kvinnor i åldern 50-85 år genomgående trivs något bättre med att bo där de bor än sina manliga motsvarigheter.

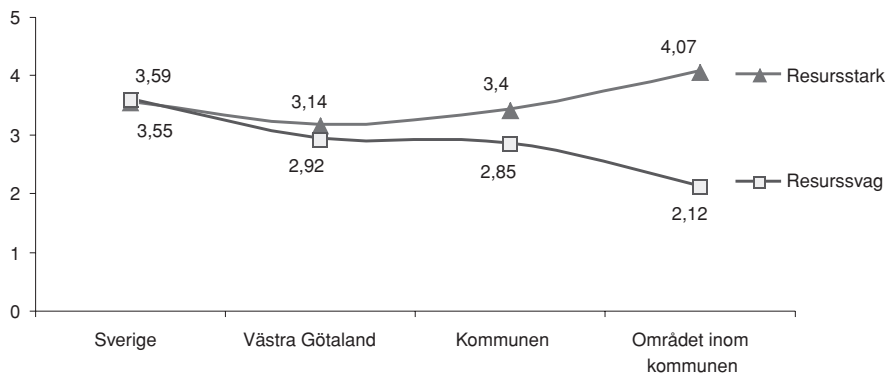
Figur 6 Boendetrivsel i olika områden fördelat på ålder (medelvärde)

Vi har tidigare sett att både ålder och vilken typ av stadsdel man bor i har betydelse för i vilken utsträckning man kan tänka sig att flytta från det område där man bor. De yngre seniorerna är klart mer benägna att flytta än de äldre och de som bor i resurssvaga stadsdelar är klart villigare att flytta än de som bor i andra delar av Göteborg. En möjlig förklaring till det senare mönstret är att det skulle kunna vara relaterat till allmän boendetrivsel. Om man jämför de som bor i resurstarka stadsdelar och de som bor i resurssvaga stadsdelar så uppstår helt motsatta svarsmönster. De seniorer som bor i resurssvaga stadsdelar trivs bäst med att bo i Sverige och där-

efter sjunker medelvärden ju närmare den egna stadsdelen man kommer. De seniorer som istället bor i Göteborgs mer resursstarka stadsdelar trivs visserligen också bra med att bo i Sverige, men bäst trivs de i den egna stadsdelen. Det skall dock nämnas att medelvärdena överlag ligger en bra bit ovanför skalans mittpunkt. På det stora hela anser man sålunda att det är tämligen bra att bo i samtliga områden.

Figur 7 Boendetrivsel i olika områden bland seniorer som bor i resursstarka respektive resurssvaga stadsdelar (medelvärde)

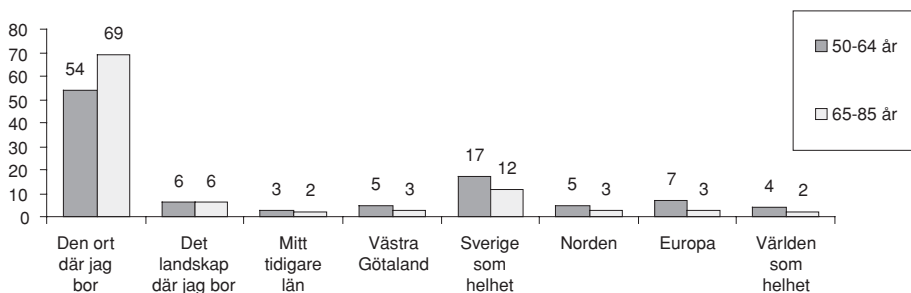

Kommentar: Observera att skalan går från -5 till +5

En ytterligare fråga som knyter an till boende, trivsel och identitet är var man i första hand känner sig hemma. Sett till den totala fördelningen finns det en stark lokal förankring bland seniorerna i Göteborg, 60 procent uppger att de i första hand känner sig hemma på den ort där de bor. Därefter placeras Sverige som helhet och sedan följer en relativt jämn fördelning av övriga svarsalternativen. Det påminner med andra ord lite om den allmänna boendetrivseln. Starkast band känner människor till det lokala samhället och till Sverige som helhet.

Flyttas fokus till att istället granska gruppen bestående av ålderspensionärer är det ett större antal personer som skattat orten där de bor som det ställe man i första hand känner sig hemma. Det är en skillnad på 15 procentenheter jämfört med de yngre seniorerna. En möjlig orsak till detta kan vara att de äldre seniorerna har bott längre på samma ställe och därmed har djupare rötter. Att fler av de äldre har valt orten i första hand innebär samtidigt att detta har skett på bekostnad av de andra alternativen som stått till buds. Jämför man i detalj de olika åldersgrupperna finner man att en stor del av den skillnaden främst kan förklaras av en minskning i de lite mer vida alternativen; Sverige som helhet, Norden, Europa och Världen som helhet. De yngre seniorerna känner sig i betydligt högre grad hemma i dessa sammanhang och totalt sett är det 16 procent som uppger att de i första hand känner sig hemma i ett större sammanhang än Sverige.

Figur 8 Huvudsaklig hemhörighet fördelat på ålder (procent)

Ännu en aspekt som borde vara betydande för människans trivsel i samhället är vilken syn man har på sina medmänniskor – huruvida man litat på människor i allmänhet och i synnerhet de som bor i den omedelbara omgivningen. Överlag litat man mer på människor i det område där man bor än på människor i allmänhet. Möjligen baserar sig detta på att man upplever sådant man känner till som mer tryggt än det som är okänt. Vidare så gör sig ett annat – vid det har laget – välbekant mönster sig gällande. I jämförelse med övriga Göteborg har de som bor i resursstarka stadsdelar större tillit till andra människor, både i det egna området och i allmänhet. Den utsträckning i vilken man litat på människor sjunker sedan för respektive resursnivå, där de som bor i resurssvaga stadsdelar står för det lägsta värdet. Detta mönster gäller för båda åldersgrupperna. Störst skillnad mellan tilliten till människor i allmänhet och människor i det område där man bor är det bland de som bor i resursstarka stadsdelar. Trots att de litat mest på människor i allmänhet så litat de betydligt mer på människor i det område där de bor. I de resurssvaga stadsdelarna görs i stort sett ingen skillnad mellan människor i allmänhet och människor i det egna bostadsområdet.

Figur 9 Tillit till människor i olika grupper (medelvärde)

Kommentar: Svar ges på en skala från 0 till 10. Resursstyrka avser den stadsdel där man bor.

Delaktighet 50+

Medborgarnas politiska intresse och engagemang kan ses som en aspekt av styrets legitimitet samt hur väl demokratin fungerar i samhället. Men delaktighet i samhället tjänar fler syften än så. Enligt statens folkhälsoinstitut är delaktighet och inflytande i samhället en av de mest grundläggande förutsättningarna för folkhälsan. Särskild vikt bör enligt institutet därför läggas vid att stärka förmågan och möjligheten till delaktighet för grupper som lätt kan hamna lite vid sidan av i samhället, däribland äldre. (Statens folkhälsoinstitut) För att man överhuvudtaget ska vilja engagera sig och påverka politiska beslut krävs ett visst politiskt intresse – ett intresse starkt nog att motivera en politisk handling som att gå på möten, skriva på protestlistor eller att faktiskt gå och rösta. Men politiskt intresse kräver i sin tur bränsle i form av information och nyheter. Upplevelsen av delaktighet och uppfattningen om den egna möjligheten att påverka i samhället kan med andra ord ses som slutresultatet av en process där ett av de första stegen utgörs av tillgången till information.

Sverige är idag ett mycket tekniktätt land och i Göteborg är tillgången till kommunikationsteknik hög i hushållen. Totalt sett har nära 90 procent tillgång till en mobiltelefon och ungefär lika många är det som har tillgång till text-TV. Omkring tre fjärdedelar av befolkningen i Göteborg har dessutom tillgång till en dator och internet i sitt hushåll och uppemot 80 procent använder internet minst en gång i månaden. Ser man till gruppen 50-64 år så speglar de allmänheten väl. De använder visserligen internet något mindre och det är något fler av dem som uppger sig ha tillgång till text-TV, men överlag ser deras tekniktillgång och teknikanvändning ut som hos befolkningen som helhet. Om vi däremot ser till den äldre gruppen 65-85 år så blir bilden en helt annan. Jämfört med allmänheten är det omkring 20 procentenheter färre som har tillgång till mobiltelefon och nära hälften så många som har dator och internet i hushållet. Endast en av tre uppger sig använda internet minst en gång i månaden och omkring 60 procent säger sig inte alls ha tillgång till internet. Av samtliga Göteborgare är det endast 16 procent som inte har tillgång till internet och av dem är två tredjedelar 65-85 år.

Tabell 1 Tekniktillgång och användning i Göteborg (procent)

	Samtliga 15-85 år	50-64 år	65-85 år
Mobiltelefon	88	89	70
Text-TV	86	92	83
Persondator	76	77	38
Internet i hushållet	74	76	38
Har ej tillgång till internet	16	14	59
Använt internet minst 1 gång/månad	79	76	31

Morgontidningsläsning är idag klart vanligast i de äldre grupperna i samhället. Skillnaden mellan de över 65 år och de under 30 år är stor och gapet växer med tiden, framförallt eftersom de yngre inte tycks ta till sig samma tidningsvanor som föregående generationer. (Andersson 2006) Trots detta finns det anledning att fråga sig om tillgången till information i samhället är rättvist distribuerad, eller snarare om alla har tillgång till samma information. När tekniken utvecklas förändras samhället, men inte i samma takt, samtidigt och på samma sätt överallt. (Ogburn 1922) Enligt mycket av den gerontologiska moderniseringsteorin har samhällsutvecklingen, med vetenskaplig och teknologisk utveckling, urbanisering, ökad utbildning och medicinsk utveckling, inneburit både positiva och negativa konsekvenser för samhällets äldre. Visserligen har man fått förbättrad hälsa och ökad livslängd men samtidigt upplöses traditionella familjemönster och äldre får minskat inflytande. (Cowgill 1974)

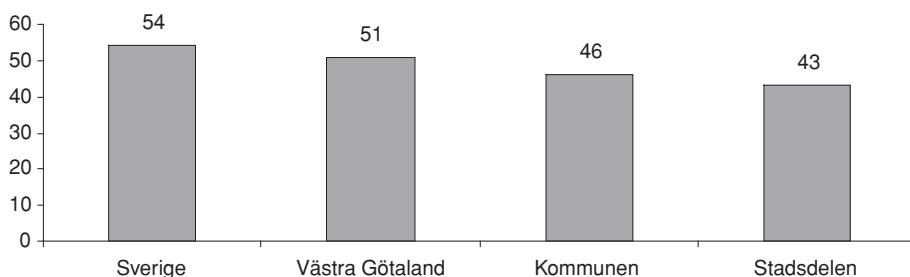
Tidigare studier på området har visat att två tredjedelar av seniorerna och mer än hälften av allmänheten anser att äldre människor ofta blir isolerade genom att de inte vet hur man använder ny teknik. Och i en undersökning från 2002 var det omkring en tredjedel av seniorerna i Sverige som inte visste vad de skulle ha internet till. (SOU 2003:91) Mycket tyder på att de ökade kraven på teknologiskt kunnande i samhället innebär att äldre halkar efter. Personlig service på exempelvis bankkontor, post och myndigheter inskränks allt mer och ersätts av teknologi. Ser man till ovanstående tabell är det då inte svårt att se var gränsen går mellan de som har och de som inte har tillgång till den mest aktuella informationen och den bästa servicen. Om moderniseringsprocessen innebär att de över 65 år får mindre kontroll över viktig information är det också sannolikt att deras inflytande och möjlighet till delaktighet i samhället minskar. (Maxwell & Silverman 1980)

Tidigare undersökningar har dock visat att det politiska intresset generellt sett är större bland samhällets äldre (50-85 år) än bland de under 50 år. Ser man enbart till seniorerna så är intresset för politik betydligt större bland yngre seniorer än bland de över 65 år, men sett över tid så har det politiska intresset dalat under senare hälften av 1990-talet bland de yngre seniorerna. I Sverige läser de äldre generationerna i större utsträckning morgontidningar än övriga vilket återspeglas när man ser till hur mycket nyheter om politik man läser. Även här är det de yngre seniorerna som läser mest med drygt hälften som säger sig läsa allt/nästan allt av detta innehåll i tidningen men även de äldre seniorerna läser mycket av detta innehåll (45 procent). Trots att det tycks finnas ett politiskt intresse hos en majoritet bland seniorerna, så kan man se att röstsedeln har förlorat i betydelse över tid. Av resultaten från den riksomfattande valundersökningen kan man utläsa att andelen som anser att man genom att rösta verkligen kan vara med och bestämma om landets framtid har fallit med 22 procentenheter mellan 1968 och 1998 (från 82 till 60 procent). Störst andel som anser att röstsedeln är ett effektivt sätt att bestämma om landets framtid finner man återigen bland de yngre seniorerna även om skillnaderna är små. (SOU 2003:91) Med andra ord pekar många av dessa resultat mot

att yngre jämfört med äldre seniorer är mer delaktiga, mer intresserade av politik och politiska nyheter och i viss utsträckning känner mer att de kan påverka genom att gå och rösta.

Bland seniorerna i Västsverige anses politiska beslut vara allra svårast att påverka när det gäller politik på riksplanel. Över hälften anser att möjligheterna att påverka är mycket eller ganska dåliga. Sett till åldersgrupperna råder det ingen större skillnad mellan de yngre och äldre seniorerna (55 procent respektive 53 procent),

Figur 10 Andel seniorer i Västsverige som anser att möjligheterna att påverka är mycket eller ganska dåliga (procent)

Kommentar: Frågan lyder: "Vilka möjligheter anser du att du har att påverka politiska beslut i: Sverige, Västra Götalandsregionen, Den kommun där du bor, Stadsdelen/den del av kommunen där du bor?"

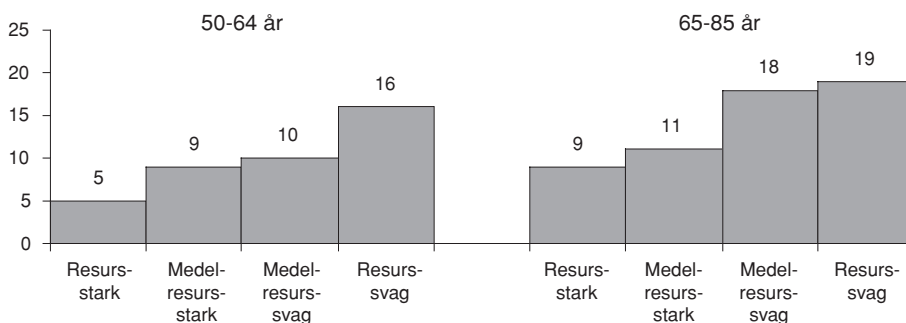
Möjligheten att påverka i Västra Götalandsregionen är enligt seniorerna marginellt bättre. Fortfarande är det omkring hälften som anser att den är mycket eller ganska dålig. Strax under var tionde senior i Göteborg anser att möjligheterna är ganska goda medan en fjärdedel varken tycker att möjligheterna är goda eller dåliga. Ser man till de två åldersgrupperna är det endast mycket små skillnader där något färre äldre än yngre seniorer tycker att möjligheterna är mycket eller ganska dåliga. Det ska samtidigt påpekas att andelen som inte har någon uppfattning är större bland de äldre än bland de yngre seniorerna (17 procent mot 11 procent).

Går man ännu ett steg ner mot den lokala politiska förankringen, det vill säga till kommunnivå, finner man att andelen seniorer som anser att möjligheterna är dåliga att påverka politiska beslut i den egna kommunen har gått ner till 46 procent. Yngre seniorer boende i resursstarka stadsdelar utmärker sig från de övriga resursgrupperna då nästan var femte anser att möjligheterna är mycket eller ganska goda. På stadsdelsnivå tycker 43 procent av respondenterna att det är svårt att påverka de politiska besluten, medan 16 procent tycker att möjligheterna är mycket eller ganska goda.

Ett värde som bör granskas lite närmare är det som faller under "ingen uppfattning", där ett tydligt mönster framträder. Andelen respondenter som använt detta

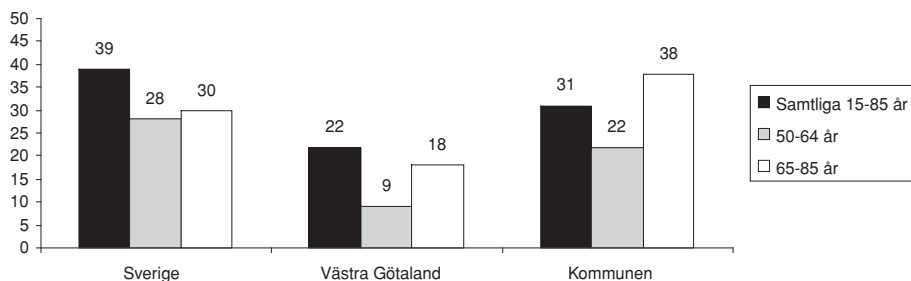
svarsalternativ växer stundtals tämligen dramatiskt om man går från resursstarka till resurssvaga stadsdelar. Detta gäller för samtliga fyra politiska nivåer och för båda åldersgrupperna. Det är även genomgående så att de äldre seniorerna nyttjar detta svar i större utsträckning än de yngre seniorerna. Delas de fyra stadsdelstyperna in i två grupper – en resursstark (bestående av resursstarka och medelresursstarka områden) och en resurssvag (bestående av resurssvaga och medelresurssvaga områden) – utkristalliseras ännu tydligare skillnader. Andelen personer som inte har någon uppfattning är i det närmsta den dubbla bland seniorer som bor i resurssvaga områden jämfört med dem som bor i resursstarka områden, och detta gällande båda åldersgrupperna.

Figur 11 Andel som inte har någon uppfattning om möjligheterna att påverka på kommunnivå beroende på stadsdelens resursstyrka (procent)

Överlag är dock en majoritet av seniorerna i Göteborg ganska nöjda med demokratin. Genomgående är det så att de äldre seniorerna är mer nöjda med demokratin än de yngre. Störst är denna skillnad då det gäller demokratin i kommunen. De över 65 år är betydligt mer nöjda med hur demokratin fungerar i Göteborgs kommun. Minst är skillnaden mellan de nuvarande och de blivande seniorerna då det gäller hur nöjd man är med demokratin i Sverige. Något man är överens om oavsett åldersgrupp är att man är minst nöjd med demokratin i Västra Götaland men även här är det fler som är nöjda med demokratin än det är som är missnöjda. Jämför man seniorernas bedömning av demokratin med genomsnittet för hela Göteborgs befolkning så ger det lite skiftande resultat. De som är över 50 år är överlag mindre nöjda med demokratin i Sverige än genomsnittet. De som är 50-64 år är även klart mindre nöjda med demokratin i Västra Götaland och i kommunen, men detta gäller inte den äldre seniorgruppen. Jämfört med den genomsnittlige göteborgaren är de ungefär lika nöjda med demokratin i Västra Götaland och något mer nöjda med demokratin i kommunen.

Figur 12 Nöjd med demokratin på olika nivåer (procentbalans)

Kommentar: Procentbalansen beräknas genom att man subtraherar andelen som är missnöjda med demokratin från andelen som är nöjda med demokratin. Skalan går med andra ord från -100 till +100.

Ett sätt att utvärdera hur nöjd man är med tillvaron i stort är att se till hur nöjd man är med olika delar av det gemensamma välfärdssystemet. I en bedömning av den service som erbjuds i kommunen får privattandläkare och bibliotek flest positiva omdömen. När det gäller vårdområdet får även privatläkare och sjukhusvård mycket positivt omdöme. Folk tandvården och vårdcentraler är det dock något färre som bedömer positivt och när det gäller äldreomsorgen är det lika många negativa som positiva omdömen. Utöver biblioteken faller även övriga kultur- och fritidsområden väl ut i bedömningen. Kulturaktiviteter bedöms överlag lika positivt som sjukhusvård medan idrottsanläggningar och fritidsverksamhet får en något mindre positiv bedömning. Något fler är nöjda än missnöjda med tillgången på bostäder och färdtjänst. Däremot är det fler missnöjda än nöjda med servicen när det kommer till renhållning på allmänna platser och möjligheten att få jobb. Betydande missnöje råder då det gäller gator och vägar, där väsentligt fler är missnöjda än nöjda med dessa områden, men å andra sidan är de flesta nöjda med kollektivtrafiken.

En första betraktelse är att det råder ganska stor förnöjdhet kring samhällets service bland Göteborgs seniorer, åtminstone om man jämför med genomsnittet för samtliga svarande. På inte mindre än elva av sexton serviceområden ger seniorerna ett högre omdöme än genomsnittet. En ytterligare betraktelse är att de äldre seniorerna mellan 65 och 85 år i stort sett genomgående gör en mer positiv bedömning av de olika serviceområdena än de yngre seniorerna. Störst skillnad är det vad gäller vårdcentral, där skillnaden mellan den yngre och den äldre gruppen uppgår till 29 balansmåttsenheter. Även sjukhusvården bedöms klart mer positivt av den äldre gruppen liksom kollektivtrafiken. Avseende renhållning på allmänna platser är det i den äldre gruppen lika många positiva som negativa, medan det i den yngre gruppen är markant fler negativa.

Tabell 2 Bedömning av serviceområden i olika grupper (procentbalans)

	Samtliga 15-85 år	50-64 år	65-85 år	Resursstark SDN	Medelresurs- stark SDN	Medelresurs- svag SDN	Resurssvag SDN
Bibliotek	60	56	62	63	65	55	48
Privattandläkare	45	58	62	63	69	59	41
Kulturaktiviteter	39	44	40	42	55	38	28
Idrottsanläggningar	36	31	25	31	31	30	20
Privatläkare	35	45	47	47	55	40	37
Folkhälsovård	31	28	28	32	26	25	30
Kollektivtrafik	28	27	54	32	38	50	35
Fritidsverksamheter	25	26	28	26	31	27	23
Sjukhusvård	24	33	54	42	44	50	29
Vårdcentral	11	15	44	37	30	30	6
Tillgång till bostäder	8	10	11	13	10	13	5
Färdtjänst	2	4	10	8	5	11	2
Äldreomsorg	-3	-2	1	1	0	0	-6
Möjligheten att få jobb	-4	-11	-20	-20	-18	-12	-8
Renhållning på allmänna platser	-9	-15	0	-12	-13	-1	-8
Gator och vägar	-55	-51	-40	-45	-52	-45	-41

Kommentar: Procentbalansen beräknas genom att man subtraherar andelen negativa omdömen från andelen positiva omdömen. Skalan går med andra ord från -100 till +100. Markeringarna inom ålderskategorierna visar skillnader på minst 10 balansomåttenheter mellan de olika åldersgrupperna. I resursindelningen har högsta respektive lägsta värdet markerats.

En annan genomgående tendens är att de som bor i resurssvaga stadsdelar överlag är mindre nöjda med servicen än de som bor i mer resursstarka stadsdelar. Även här är det störst skillnad när det gäller bedömningen av vårdcentraler, men även sjukhusvård, privattandläkare och privatläkare bedöms betydligt mer negativt av denna grupp, liksom bibliotek, kulturaktiviteter och idrottsanläggningar. Däremot är det ingen direkt skillnad när det gäller fritidsverksamhet. Anmärkningsvärt är dock att när det gäller de serviceområden som man överlag är minst nöjd med – möjligheten att få jobb samt gator och vägar – är det de som bor i resurssvaga stadsdelar som är minst missnöjda.

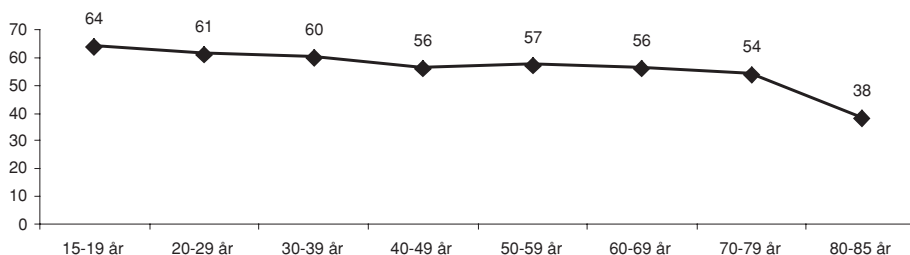
En aktiv fritid

Att ha ett aktivt liv efter det man nått 65 år medför i de flesta fall inte bara en bättre hälsa. Fritidsaktiviteter kan även ge en viss vardagsstruktur, en struktur som yrkeslivet tidigare stod för. Jürisoo och Uggleberg (2005) menar, med en viss medveten överdrift, att utan aktiviteter kan det bli så att man lunkar ner till brevlådan

iklädd sin morgonrock och hämtar tidningen, läser den vid frukostbordet i sällskap av en kopp kaffe och upptäcker därefter att dagen håller på att ta slut. Genom att fokusera på alla former av aktivitet – fysisk, psykisk och social sådan – kan både yngre och äldre individer bromsa den naturliga nedsättningen av våra funktionsförmågor som så sakteligen gör sig påmind i takt med stigande ålder. Ett sätt att teoretiskt betrakta åldrandet är utifrån olika aktivitetsteorier. Gemensamt för dessa är att de utgår från att äldre liksom yngre mår bäst av att vara aktiva, exempelvis med frivilligarbete, fritidsaktiviteter och/eller familjeroller. Studier gjorda utifrån detta teoretiska synsätt har visat att aktiva individer är mindre benägna att bli deprimerade och uppvisar högre kognitiva förmågor jämfört med icke-aktiva (Jürisoo & Uggleberg, 2005:30).

Nedanstående figur visar hur aktivitetsgraden ser ut i Göteborg i olika åldersgrupper. Detta index är byggt efter i vilken utsträckning man ägnar sig åt ett urval aktiviteter – aktiviteter som på ett eller annat sätt innebär kontakt med andra människor, antingen genom att man gör saker tillsammans med andra eller att man är ute och rör sig bland andra människor. Enligt detta mått minskar aktivitetsgraden mycket sakta under livscykeln från sin höjdpunkt i 15-19-årsåldern och är förvånansvärt stabil ända upp till 80-årsåldern då den däremot minskar drastiskt.

Figur 13 Aktivitetsgrad efter ålder (index 0-100)

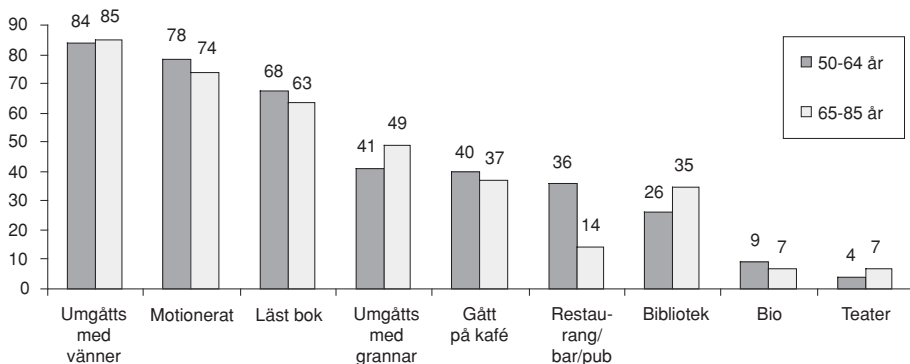

Kommentar: Index för aktivitetsgrad bygger på i vilken utsträckning man går på bio, går på teater, besöker bibliotek, går på restaurang/bar/pub på kvällstid, går på kafé, diskuterar politik, umgås med vänner, umgås med grannar, samt besöker gudstjänst eller religiöst möte.

Bland Göteborgs seniorer är den tveklöst populäraste fritidssysselsättningen att umgås med sina vänner. Över 80 procent har gjort detta minst en gång i månaden under de senaste 12 månaderna³, medan andelen som inte gjort det någon gång endast är drygt 1 procent. Jürisoo & Uggleberg menar ”Att vara sedd, att vara behövd, att ha en uppgift, att finnas med i ett meningsfullt samband och att fungera i ett socialt sammanhang är centralt för en god livskvalitet” (2005:42). Kontakten med familjemedlemmar, vänner och andra bekanta är således av stor betydelse, vilket tycks vara en uppfattning som delas med de tillfrågade seniorerna. Motion

eller friluftsliv praktiseras minst en gång i månaden av totalt sett 76 procent av seniorerna i Göteborg. Motsvarande andel som gör detta på sporadisk basis hamnar på nästan 9 procent, vilket resulterar i att lite fler än 15 procent inte alls motionerar. Den tredje populäraste fritidsaktiviteten är att läsa böcker, vilket drygt 65 procent av seniorerna gör minst en gång i månaden. En knapp fjärdedel av respondenterna gör detta mer sporadiskt, och 12 procent uppger att de inte har läst någon bok alls det senaste året. Därefter är det nära hälften (45 procent) som regelbundet umgås med grannar och nästan lika många (38 procent) som går på kafé någon gång i månaden.

Figur 14 Fritidsaktiviteter minst någon gång i månaden (procent)

Kommentar: Diagrammet visar andelen som ägnat sig åt respektive aktivitet minst någon gång i månaden under det gångna året.

Knappt en fjärdedel av seniorerna i Göteborg går på restaurang, bar eller pub på kvällstid minst en gång i månaden. Drygt 40 procent gör detta lite mer sporadiskt vilket innebär att en dryg tredjedel aldrig går på restaurang, bar eller pub på kvällstid. En annan fritidssysselsättning som många ägnar sig mer sporadiskt åt är biblioteksbesök. Andelen som besöker bibliotek regelbundet uppgår till drygt 30 procent respektive 33 procent för andelen sporadiska besökare. Detta innebär att en av tre seniorer sällan eller aldrig söker sig till stadens bibliotek. Det betyder även att seniorernas bokläsning i stor utsträckning handlar om privata böcker. Längst ner på listan över aktiviteter finner man de mer kulturellt betingade aktiviteterna teater- och biobesök. Andelen seniorer som ofta gör dessa saker är mycket liten.

Studerar man de respektive fritidsaktiviteterna utifrån andelen som överhuvudtaget ägnar sig åt de olika sakerna (minst någon gång per år) framgår det tydligt att de yngre seniorerna är mer aktiva överlag än de äldre. De enda aktiviteterna som

de äldre seniorerna då utövar i lite större utsträckning än de yngre är besök på bibliotek och umgänge med grannar. Dessa skillnader är emellertid inte särskilt stora. De riktigt stora skillnaderna mellan de två seniorgrupperna finner man avseende andelen som överhuvudtaget går på bio och på restaurant, bar eller pub under kvällstid. Här skiljer det nästan 25 respektive 35 procent dem emellan. Om man däremot ser till andelen som ägnar sig åt olika aktiviteter minst en gång i månaden är skillnaderna betydligt mindre. Den yngre gruppen motionerar lite mer, läser mer böcker samt går på bio, kafé eller restaurang/bar/pub på kvällstid i större utsträckning än de äldre. Dessa umgås istället mer med sina grannar, går mer på biblioteket och det är dessutom något fler i den äldre gruppen som ofta går på teater.

Tidigare studier har visat att äldre kvinnor är betydligt flitigare än män när det gäller att vårda sina sociala relationer. (Tornstam 1998) Detta stämmer även för Göteborgs seniorer. Både när det kommer till att umgås med vänner och att underhålla kontakten med sina grannar är kvinnorna mer aktiva än männen. Detta resultat är inte särskilt förvånande då SCB's statistik från 2005 visar att fler kvinnor än män har en nära vän. Denna statistik visar även att andelen män och kvinnor som inte har någon nära vän ökar kontinuerligt med ökad ålder. Bland Sveriges befolkning i åldern 55-64 år, saknar i grova drag var tredje man och var tionde kvinna en nära vän. I åldern 75-84 år är det två av fem män som saknar en nära vän. Motsvarande andel för kvinnor är drygt en av fyra.

Även när det gäller övriga fritidssysselsättningar finns det klara skillnader beroende på kön. Det är exempelvis tydligt att kvinnor, oavsett ålder, oftare kopplar av med en god bok än män (en skillnad på 17 procentenheter). Och även om skillnaderna inte är lika stora, så ligger männen även i lä när det gäller att besöka kaféer, bibliotek, teater och biografier i samma utsträckning som kvinnorna. Det framstår därmed som att kvinnorna är bättre än männen på att fylla sin fritid med aktiviteter av olika slag.

Tabell 3 Bokläsning bland Göteborgs seniorer beroende på ålder och kön (procent)

	50-64 år	65-85 år	Effekt av ålder
Man	58	53	+5
Kvinna	76	70	+6
Effekt av kön			-18
			-17

Kommentar: Tabellen visar andelen som läser minst någon gång i månaden.

Som tidigare framgått är den populäraste fritidssysselsättningen att umgås med vänner, vilket får ses som mycket positivt då forskning har kunnat påvisa ett samband mellan socialt nätverk och hälsa. Medelvärde för de yngre seniorerna som gör detta regelbundet är på hela 84 procent. Den enda gruppen som ligger betydligt under detta snitt är de som bor i resurssvaga stadsdelar (79 procent). Liknande tendens finner man då det är umgänget med grannar som avses. Av de äldre seniorerna som umgås kontinuerligt med sina grannar dalar frekvensen med minskad resursstyrka. Detta är dock inget som kanske ska uppmärksammas alltför mycket eftersom skillnaderna är relativt små. Tendensen är återkommande när det gäller många aktiviteter. Av de fyra resursgrupperna är det flest bland de som bor i resurssvaga stadsdelar som uppger att de inte har läst någon bok det senaste året (12 procent). Det finns ett tydligt fallande mönster i andelen frekventa läsarna där de som bor i resursstarka stadsdelar står för det högsta värdet, vilket sedan minskar för varje resursgrupp. Samma mönster återfinns då man betraktar motion/friluftsliv. Skillnaden mellan de som bor i resursstarka och resurssvaga stadsdelar uppgår till uppemot 15 procentenheter.

Går man vidare med att se på aktiviteter som innebär vissa ekonomiska kostnader blir skillnaderna ännu tydligare. Bland de yngre seniorer som bor i resurssvaga områden är det 14 procentenheter fler som inte har varit på bio under det senaste året än det är i motsvarande grupp i resursstarka områden. I den äldre seniorgruppen har detta utökats till nästan 21 procentenheter. Skillnader i nästan samma storleksordning finns även då blicken riktas mot teaterbesök eller kvällsbesök på restaurant, bar eller pub.

Ett ytterligare sätt att betrakta seniorernas fritidssysselsättning är att se närmare på hur involverade de är i föreningsverksamheter av olika slag. Flest medlemmar hittar man i kategorin hyresgäst-, bostadsrätts-, eller villaföreningar, där lite fler än hälften av seniorerna är medlemmar. Det är också i detta föreningsalternativ som störst engagemang eller grad av aktivitet inom föreningen finns. Den näst högsta medlemsandelen står konsumentkooperativ för. Drygt 30 procent av seniorerna säger sig vara medlem i ett sådant kooperativ, men är inte aktivt deltagande. Sett till kön, är kvinnorna representerade i högre grad än männen i de båda ålderskategorierna. En iakttagelse är att det i den yngre ålderskategorin främst är de tre resursstarkare grupperna som är medlemmar, medan den resurssvagaste gruppen istället uppvisar den största andelen medlemmar i den äldre gruppen. Av de listade föreningsalternativ respondenterna kunde ta del av placerade sig pensionärsorganisationer på en tredjeplats. Denna placering hade inte nåtts om det inte var för den äldre seniorsgruppens höga medlemsantal. Nästan varannan i åldern 65-85 är medlem i en pensionärsorganisation och 19 procent har deltagit på möten under det senaste året, 7 procent har även någon typ av uppdrag i organisationen. Drygt var femte av Göteborgs tillfrågade seniorer är medlem i någon idrotts- eller friluftsförening. Ser man till fördelningen över de olika alternativen är det ungefär lika många som är passiva som aktiva medlemmar, vilket får ses som positivt i sammanhanget.

Det skall också påpekas att det främst är de som bor i resursstarka stadsdelar i åldern 50-64 år som driver upp de värden som presenterats. Andelen seniorer som är medlemmar i någon humanitär hjälporganisation uppgår till 18 procent, 15 procent uppgav att de var medlemmar i kulturförening, musik, dans etc. medan mindre än var tionde senior är medlem i något politiskt parti.

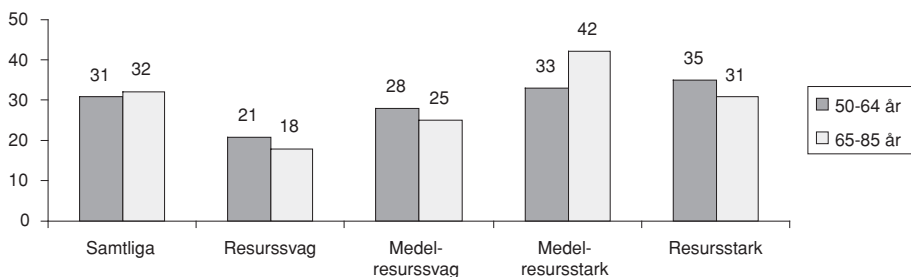
Tabell 4 Föreningsmedlemskap beroende på ålder (procent)

	Samtliga seniorer	50-64 år	65-85 år
Hyresgästs-/bostadsrätts-/villaförening	52	52	52
Konsumentkooperativ	30	29	31
Pensionärsorganisation	26	4	47
Idrotts- friluftsförening	21	23	19
Humanitär hjälporganisation	18	18	19
Kulturförening	15	14	16
Politiskt parti	7	6	8
Annan förening	27	27	27

Eftersom kontakten med andra människor är viktig för det allmänna välbefinnandet samt känslan av deltagande är det viktigt att även se hur aktiva de seniorer som uppgett medlemskap i någon förening är. Jämförs de två åldersgrupperna visar det sig att de äldre föreningsmedlemmarna (65-85 år) är mer aktiva än de yngre (71 mot 58 procent). Manliga medlemmar är något mer aktiva än kvinnliga medlemmar i den yngre seniorgruppen men det gäller inte de äldre seniorerna.

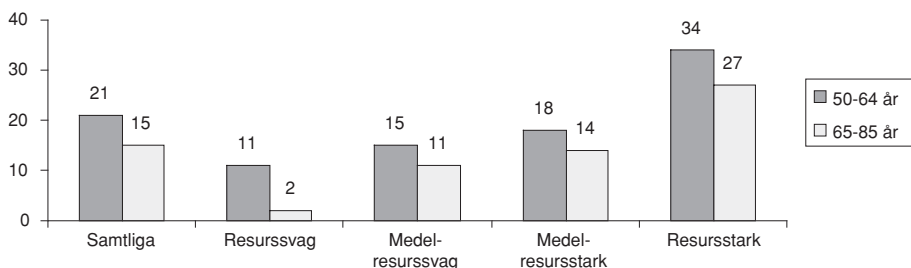
Idag finns det i Sverige omkring 600 000 fritidshus och uppskattningsvis 1,3 miljoner fritidsbåtar. Nästan hälften av svenskarna säger sig ha tillgång till ett fritidshus och var sjätte svensk äger en fritidsbåt. (Jürisoo & Uggleberg, 2005 samt www.vastsverige.com). Detta kan man inte bortse ifrån om man vill teckna en fullständig bild av vad seniorerna i Göteborg gör på sin fritid. Tre av tio seniorer i Göteborg uppger att de har tillgång till ett fritidshus. Att detta ligger under riksnittet kan bero på olika faktorer. En sådan faktor är troligen att antalet fritidshus i närheten till större städer är begränsat i relation till antalet invånare, vilket därmed minskar tillgängligheten – för att inte nämna priserna på de fritidshus som är till salu. Sett till de båda åldersgrupperna råder det en nästintill helt jämn balans vad gäller tillgång till fritidshus. Däremot är det som förväntat skillnad mellan de som bor i olika resursstarka stadsdelar. Störst andel som har tillgång till fritidshus är seniorer i åldern 65-85 år som bor i medelresursstarka stadsdelar. Det lägsta värdet, i sin tur, återfinns i samma åldersintervall men bland de som bor i resurssvaga stadsdelar.

Figur 15 Tillgång till fritidshus beroende på ålder och stadsdelens resursstyrka (procent)

Om man vidare ser på tillgången till fritidsbåt är den inte är lika utbredd som när det gäller fritidshus. Däremot motsvarar andelen av Göteborgs seniorer som har tillgång till en fritidsbåt i hushållet andelen svenskar som har detta överlag. Totalt sett är det 17 procent av seniorerna som har en fritidsbåt, vilket är mer frekvent i den yngre jämfört med den äldre seniorgruppen. Skillnaderna mellan olika resursstarka stadsdelar återkommer här med det bekanta mönstret med fallande värden allt eftersom resursstyrkan minskar. Den totala procentuella skillnaden mellan resursstarka och resurssvaga stadsdelar visar på över 24 procentenheter. Här bör man dock betänka att de flesta av de resursstarkaste stadsdelarna vetter mot skärgården.

Figur 16 Tillgång till fritidsbåt beroende på ålder och stadsdelens resursstyrka (procent)

Allmän livstillfredsställelse och hälsotillstånd

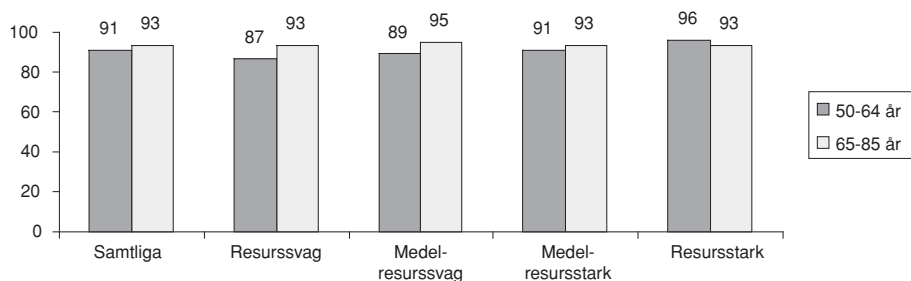
En god hälsa och ett allmänt välmående kan ses som ett resultat av många olika faktorer. Två sådana faktorer utgörs av fysisk aktivitet och ett välfungerande socialt liv. Som tidigare nämnts är motion en välbekant aktivitet för tre fjärdedelar av se-

niörerna, vilket tillsammans med ett frekvent socialt umgänge med både grannar och vänner bådär gott för Göteborgs äldre. Frågan kvarstår dock; hur mår Göteborgs seniorer och hur nöjda är de med sina liv?

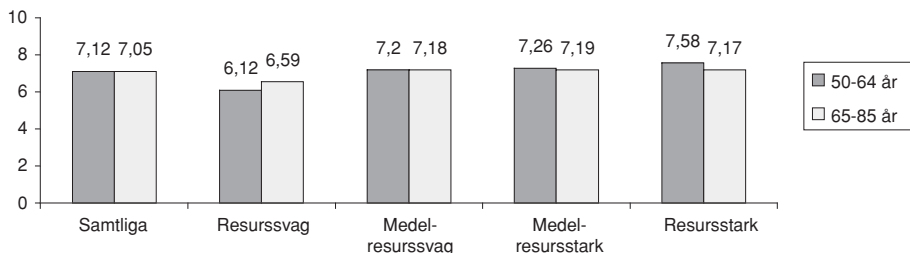
På en direkt fråga om detta låter de svara att nästan samtliga är relativt nöjda med livet. Omkring 90 procent av seniorerna anser att de är mycket eller ganska nöjda med det liv de lever idag. Någon större skillnad mellan män och kvinnor är det inte. Däremot är det aningen fler av de äldre seniorerna som anser sig vara mycket eller ganska nöjda med livet jämfört med den yngre seniorgruppen. Den främsta skillnaden mellan seniorgrupperna beror på att andelen mycket nöjda är klart större bland de äldre – 41 procent mot 32 procent bland de yngre. Även med detta helhetsmått på livskvalitet ser man stora skillnader beroende på vilken del av Göteborg man bor i. Nästan hälften av de som bor i resursstarka stadsdelar anser sig vara mycket nöjda med livet jämfört med en tredjedel av de som bor i resurssvaga stadsdelar. I andelen mycket nöjd med livet skiljer det omkring 15 procentenheter mellan de som bor i resursstarka och resurssvaga stadsdelar. Det är också bland personer som bor i resurssvaga stadsdelar som flest uppger att de inte är särskilt nöjda med sina liv, totalt sett 13 procent av de över 65 år.

Figur 17 Andel mycket eller ganska nöjda med livet beroende på ålder och stadsdelens resursstyrka (procent)

Om man istället ser till respondenternas hälsotillstånd finner man inga större differenser vare sig mellan åldersgrupperna eller mellan kvinnor och män. Yngre seniorer mår något bättre än ålderspensionärer och männen i båda åldersgrupperna mår lite bättre än kvinnorna, men det är små skillnader. De stora skillnaderna uppstår återigen då man ser till stadsdelens resursstyrka. Det självuppskattade hälsotillståndet försämras allt eftersom stadsdelens resursstyrka försvagas. I den yngre seniorgruppen skiljer det mer än två skalsteg mellan hälsotillståndet hos de som bor i resurssvaga och de som bor i resursstarka stadsdelar. Detta mönster upprepar sig i den äldre seniorgruppen men inte lika dramatiskt.

Figur 18 Allmänt hälsotillstånd beroende på ålder och stadsdelens resursstyrka (medelvärde)

Kommentar: Svar har angivits på en skala från 0 (mycket dåligt) till 10 (mycket gott).

Här finns det anledning att stanna upp och reflektera över vad som är orsak och vad som är verkan. Allmän trivsel och en aktiv fritid borde rimligen påverkas av ett sämre hälsotillstånd. Detta kombinerat med en kärv ekonomi skulle kunna utgöra kraftiga begränsningar för möjligheten att utveckla den egna livssituationen i positiv riktning. Samtidigt är det också möjligt att tolka resultaten som att många av de som bor i mer resurssvaga delar av Göteborg har lägre utbildning och sämre ekonomi än de som bor i mer resursstarka stadsdelar. Som ett resultat av detta har man ett mindre socialt nätverk och en mindre aktiv fritid. Detta resulterar i sin tur i en mer passiv livsstil, sämre hälsa och att man överlag är mindre nöjd med livet. I vilken ordning och till vilken grad dessa faktorer inverkar på varandra är inte möjligt att besvara här. Däremot kan vi konstatera att det finns ett tydligt samband mellan var man bor, vilka fritidsvanor man har, hur man uppskattar sin egen hälsa och hur nöjd man är med det liv man lever.

Göteborgs seniorer, på ålderns vår?

Det är tydligt att femtioplussarna överlag är mycket fästa vid Göteborg. Många har bott länge på samma ställe och trivs bäst i det omedelbara närområdet. Samtidigt är det svårt att bortse från det faktum att det är stor skillnad på att åldras i olika delar av Göteborg. De som bor i de mer resursstarka delarna av staden äger mer sannolikt sin bostad, har en mer aktiv fritid, ett större socialt umgänge och en bättre hälsa än de som bor i resurssvaga stadsdelar. Dessutom är de överlag mer nöjda med den samhällsservice som finns tillgänglig, har en bättre hälsa, trivs bättre i sin stadsdel, litat mer på människor i omgivningen och är på det stora hela mer nöjda med sina liv. Ytterligare en viktig aspekt av det övergripande välbefinnandet är hur delaktig man är i samhället samt vilket inflytande man upplever sig ha. Även här är det stora skillnader mellan de som bor i resursstarka stadsdelar som upplever sig vara ganska inflytelserika och de som bor i resurssvaga stadsdelar som

känner sig betydligt mer maktlösa i förhållande till de beslut som fattas i den politiska sfären. Det finns alltså all anledning att ha med stadsdelens resursstyrka i resonemanget då man diskuterar Göteborgs äldre medborgare.

En av poängerna med detta kapitel har varit att se hur 40-talisterna, eller den så kallade rekordgenerationen, ser ut i förhållande till den äldre generationen seniorer med avseende på bland annat livsstil och attityder. Kairos Future beskriver rekordgenerationen på följande sätt: "De är annorlunda. De är många. De är krävande och vana att få som de vill. De är våra nya tonåringar med gott om tid och bara sig själva att tänka på. Och de ser fram emot ett liv i full frihet." (www.kairosfuture.se) Den stora frågan är om det verkligen är så avgörande stor skillnad mellan den nuvarande och den kommande generationen pensionärer? Visst är de yngre seniorerna mer aktiva, med en bred repertoar av fritidsintressen och en stor aptit på sociala nöjen som biobesök och att ta en vända på krogen med vänner. Men det betyder inte nödvändigtvis att de lever rikare liv eller för den delen särskilt annorlunda liv. De äldre seniorerna går mer på bibliotek, umgås mer med sina grannar och är betydligt mer aktiva i föreningslivet än de yngre och det är viktigt att notera att de dessutom är mer nöjda med sina liv. Det finns dock en markant skillnad mellan de över och de under 65 år i dagens Göteborg. Nämligen att de yngre i hög grad har följt med i den teknologiska utvecklingen det senaste decenniet med utvecklingen av mobiltelefoner, datorer och internet. Deras teknologiska vanor speglar i stort sett allmänheten medan det är få över 65 år som har tagit till sig den nya teknologin.

I jämförelse med övriga EU-länder har äldre svenskar många intressen och lever aktiva liv. (SOU 1993 i Törnham 1998:145) Göteborgs seniorer utgör i detta avseende inget undantag. Trots att man kan uttyda många skillnader mellan olika grupper i samhället så är det övergripande resultatet att de äldre Göteborgarna är ganska nöjda med sin tillvaro. De flesta skillnader mellan män och kvinnor, yngre och äldre seniorer samt mellan de som bor i resursstarka respektive resurssvaga stadsdelar handlar huvudsakligen om variationer mellan bedömningen bra och mindre bra. Som grupp betraktat är Göteborgs seniorer mer tillfreds med det mesta om man jämför med genomsnittet. De äldre seniorerna tenderar dessutom att vara mer positiva än de yngre seniorerna. Jämfört med övriga är seniorerna mer nöjda då det kommer till samhällsservice, boendetrivsel och tillit till människor i omgivning. De känner dessutom en starkare hemhörighet i det egna bostadsområdet och i staden som helhet. De flesta seniorer fyller sin tid med vänner, intressen, föreningar och andra meningsfulla aktiviteter och trots att de bedömer sig ha en sämre hälsa än genomsnittsgöteborgaren så är de betydligt mer nöjda med sina liv. Med andra ord tycks en försämrad hälsa på ålderns höst till viss del kompenseras av en ökad livskvalitet. Det finns alltså all anledning att omvärdera bilden av dagens och framtidens seniorer. De befinner sig knappast i utkanten av samhället och är varken passiva eller bortglömda. Snarare befinner de sig på ålderns vår, med mer tid, mer lust och en genomgående mer positiv inställning än den genomsnittlige göteborgaren.

Noter

- ¹ Detta kapitel baseras på rapporten *Senior Göteborg* som skrevs av Fredrik Welin och Rudolf Antoni 2006 på uppdrag från Göteborgs stad, utvecklingsenheten, Senior Göteborg.
- ² Resursområden i Göteborg baseras på en indelning av stadsdelarna med avseende på invånarnas resursstryka. *Resursstarka SDN*: Kärra-Rödbo, Torslanda, Älvsborg, Askim, Styrso, Örgryte. *Medelresursstarka SDN*: Tynnered, Härlanda, Centrum, Linnéstaden, Tuve-Säve. *Medelresurssvaga SDN*: Frölunda, Lundby, Backa, Majorna, Högsbo. *Resurssvaga SDN*: Bergsjön, Gunnared, Kortedala, Biskopsgården, Lärjedalen.
- ³ Samtliga fritidsaktiviteter som redovisas för utgår från frågan ”Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna ...?”

Referenser

- Andersson, Ulrika (2006) ”Nya vanor påverkar dagspressens spridning” i Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Du stora nya värld*. SOM-institutet, Göteborgs universitet
- Antoni, Rudolf & Welin, Fredrik (2006) *Senior Göteborg*. Rapport från SOM-institutet, Göteborgs universitet
- Cowgill, D. O. (1974) ”Aging and Modernization: A Revision of the Theory” i Gubrium, J.F (red) *Late Life: Communities and Environmentat Policy*. Charles C. Thomas, Springfield, Illinois
- Jürisoo, Mart & Uggelberg, Georg (2005) *Planera för pensionen*. Ekerlids Förlag, Stockholm
- Maxwell, J.R; Silverman, P (1980) ”Information and Esteem: Cultural Considerations in the Treatment of the Aged” i Hendricks, J. (red) *In the Country of the Old*. Baywood Publishing Co. Farmingdale, New York
- Ogburn, William (1922) *Social Change*. B.W. Huebsch, New York.
- SOU 2003:91 *Äldrepolitik för framtiden – 100 steg till trygghet och utveckling med en åldrande befolkning*. Fritzes Offentliga Publikationer, Stockholm
- SOU 2002:29 *Riv ålderstrappan – Livslopp i förändring*. Fritzes Offentliga Publikationer, Stockholm
- Statens folkhälsoinstitut: http://www.fhi.se/templates/Page____119.aspx
- Tornstam, Lars (1998) *Åldrandets socialpsykologi*. Rabén Prisma, Stockholm
- www.kairosfuture.se

LITE MER KÄNDA OCH POPULÄRA LOKALPOLITIKER

SÖREN HOLMBERG

Lite ljus i tunneln, åtminstone för göteborgspolitikerna. SOM-institutets mätningar av hur kända och uppskattade ledande lokalpolitiker är i Göteborg visar 2005 för första gången på vissa uppgångar. Politikerna har blivit något mer välkända, och bland dem som känner till politikerna har de dessutom blivit något mer populära. Vi talar inte om några stora förändringar, men dock siffror på plussidan. Och det är viktigt eftersom såväl kännedomssiffrorna som populariteten i de flesta fall ligger på låga nivåer.

SOMs mätteknik har varit densamma genom åren. Vi har inte enbart utnyttjat den i göteborgsstudierna. Samma metodik har också använts i våra nationella SOM-undersökningar när det gäller partiledarna och i de regionala studierna i Västra Götaland och i Skåne. Ett antal ledande politiker har valts ut och presenterats för SOMs urvalspersoner. Undersökningspersonerna har först fått ange om de känner till de aktuella politikerna och sedan – om svaret är ja – hur mycket de uppskattar henne eller honom. Uppskattningen mäts på en ogillar-gillarskala med värden mellan -5 till +5. I resultatredovisningen multiplicerar vi resultaten med tio för att undvika decimaler och få en skala mellan -50 till +50.

I tabellerna 1-4 visas hur kända och uppskattade ett urval politiker i Göteborg respektive i Västra Götaland har varit under de år vi genomfört studierna – från 1994 i Göteborg och från 1998 i Västra Götaland. Göran Johansson (s) i Göteborg intar en särställning. Han är nästan lika känd som partiledarna, men popularitetsmässigt är han klart mer uppskattad. Göran Johanssons kännedomssiffra på 80 procent 2005 är något lägre än motsvarande resultat för partiledarna som brukar ligga något över 90 procent. Uppskattningstalet för Johansson på +19 är dock klart bättre än vad någon partiledare lyckas åstadkomma. Högst siffra 2005 hade Fredrik Reinfeldt (m) med +8; Göran Persson (s) hade endast -4 (Holmberg och Weibull 2006).

Två andra göteborgspolitikere med någorlunda bra kännedomssiffror är Frank Andersson (s) med 54 procent och Jan Hallberg med 41 procent. I Hallbergs fall är också popularitetsresultatet relativt bra med en stigande kurva och medeltalet +9 år 2005. Övriga lokalpolitiker i Göteborg som vi har undersökt är däremot föga välkända. De har alla resultat kring låga 20 procent. I tre fall dock med något ökande siffror. Det gäller Eva Olofsson (v), Kia Andreasson (mp) och Carina Liljesand (kd).

Tabell 1 Kännedom om ledande politiker i Göteborg (procent)

politiker (parti)	andel bland samtliga										andel bland egna partiets sympatisörer												
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Göran Johansson (s)	79	82	81	75	85	75	80	74	75	72	80	83	84	85	83	83	76	76	79	75	79	80	81
Johnny Magnusson (m)	69	66	61	56	63	56	56	-	-	-	-	78	74	68	66	71	65	67	64	-	-	-	-
Frank Andersson (s)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	54	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	60
Margita Björklund (fp)	44	50	44	43	48	44	47	50	-	-	-	52	54	52	54	56	57	69	61	-	-	-	-
Rune Zachrisson (fp)	50	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	64	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Claes Roxbergh (mp)	42	43	33	28	38	33	36	36	-	-	-	30	39	27	27	45	35	42	36	-	-	-	-
Jan Hallberg (m)	-	-	-	-	-	-	32	34	38	37	36	41	-	-	-	-	-	37	42	48	56	55	47
Kerstin Svensson (s)	32	39	31	-	-	-	-	-	-	-	-	35	47	37	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Roger Andreasson (v)	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	41	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vivi-Ann Nilsson (s)	-	-	-	22	28	-	-	28	24	23	-	-	-	-	30	27	-	-	-	28	29	31	-
Jan-Ake Ryberg (v)	-	26	18	16	-	-	-	-	-	-	-	-	28	24	19	-	-	-	-	-	-	-	-
Ture Jacobsson (kd)	22	24	18	16	20	-	-	-	-	-	-	*	*	*	*	32	-	-	-	-	-	-	-
Eva Selin (c)	24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Alvar Persson (c)	-	22	17	14	-	-	-	-	-	-	-	-	*	*	*	-	-	-	-	-	-	-	-
Eva Olofsson (v)	-	-	-	-	20	15	17	21	19	16	18	21	-	-	-	30	19	20	29	30	16	16	27
Solveig Lindström (s)	-	-	-	-	-	21	21	21	-	-	-	-	-	-	-	-	24	25	22	-	-	-	-
Helene Odenjung (fp)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	21	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	22
Kia Andreasson (mp)	-	-	-	-	-	-	-	-	14	12	21	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	13	21
Erik Lithander (fp)	-	-	-	-	-	-	-	20	16	19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	29	18	25	-
Karin Plejfel (mp)	-	-	-	-	-	-	-	19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16	-	-	-	-
Ann-Marie Johansson (c)	-	-	-	-	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	40	-	-	-	-	-	-	-
Carina Liljesand (kd)	-	-	-	-	-	-	-	-	12	10	16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	9	29
Lars Eklund (kd)	-	-	-	-	-	12	14	14	13	-	-	-	-	-	-	-	12	11	20	23	-	-	-

Kommentar: Resultaten visar andelen göteborgska svarspersoner som inte kryssat för "personen okänd för mig" och som kryssat för någon grad av sympati på en ogillar-gillarskala i Väst-SOM-studierna. Procentbasen är definierad som samtliga personer som besvarat enkäterna i Göteborg. Efter kännedomfrågan tillfrågades undersökningspersonerna vad de tyckte om politikerna på en gillar-ogillarskala mellan -5 och +5. Ett - anger att politikerna i fråga inte ingick i det årets studie medan en * anger att antalet svarspersoner är mycket begränsat. Partisympatierna har mätts med hjälp av en fråga om bästa parti alternativt en fråga om bästa parti i rikspolitiken.

Tabell 2 Populära och mindre populära göteborgspolitiker (medeltal)

Fråga: "Var skulle du vilja placera några kommunala politiker i Göteborg på nedanstående skala?"

politiker (parti)	andel bland samtliga										andel bland egna partiets sympatisörer															
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005		
Göran Johansson (s)	+17	+24	+19	+14	+10	+9	+14	+16	+10	+8	+12	+19	+31	+36	+31	+27	+29	+27	+26	+27	+26	+25	+27	+29		
Johnny Magnusson (m)	-1	+4	+5	+7	+7	+5	+7	+5	-	-	-	-	+22	+24	+21	+20	+22	+21	+22	+20	-	-	-	-		
Frank Andersson (s)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+12		
Margita Björklund (fp)	+3	+5	+8	+8	+8	+9	+7	-	-	-	-	-	+9	+23	+24	+24	+24	+20	+17	+19	-	-	-	-		
Rune Zackrisson (fp)	-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Claes Roxbergh (mp)	-1	-1	+0	-2	-0	-5	-4	-5	-	-	-	-	+19	+11	+17	+19	+17	+13	+5	+8	-	-	-	-		
Jan Hallberg (m)	-	-	-	-	-	-	+3	+3	+4	+4	+5	+9	+8	+10	+16	-	-	-	-	-	+21	+16	+18	+18		
Kerstin Svensson (s)	+1	+1	+5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+23	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Roger Andreasson (v)	+1	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	-2	-2	-	-	-	-	+4	+10	-	-	-	+6	+5	+5		
Vivi-Ann Nilsson (s)	-	-	-	-1	+0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Jan-Åke Ryberg (v)	-	+2	-1	+1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+3	+8	+12	-	-	-	-	-	-	-	-		
Ture Jacobsson (kd)	-2	+0	+0	+1	+3	-	-	-	-	-	-	-	*	*	*	*	+15	-	-	-	-	-	-	-		
Eva Selin (c)	+1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Alvar Persson (c)	-	-0	+2	-0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	*	*	-	-	-	-	-	-	-	-		
Eva Olofsson (v)	-	-	-	-	+2	+1	-2	+1	+3	+2	-1	+1	-	-	-	-	-	+4	+7	+4	+10	+15	*	+16	+8	
Solveig Lindström (s)	-	-	-	-	-	-2	-1	+2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+6	+3	+7	-	-	-	-		
Helene Odenjung (fp)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+10		
Kia Andreasson (mp)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	-1	-0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	+16	+8	
Erik Lithander (fp)	-	-	-	-	-	-	-	-	+4	+1	+1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+3	+3	+11	-	
Karin Plejel (mp)	-	-	-	-	-	-	-	-	+3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-	
Ann-Marie Johansson (c)	-	-	-	-	-	+1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-	
Carina Liljesand (kd)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	-1	+2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	*	*
Lars Eklund (kd)	-	-	-	-	-	-	-1	-2	-1	-1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+2	+6	+1	*	-	-	

Kommentar: Resultaten visar medeltalsvärden (gångar 10) på en ogillar-gillarskala med värden mellan -5 och +5. Egna partiets sympatisörer har precis som i tabell 1 definerats med hjälp av svaren på en fråga om bästa parti.

Tabell 3 Kännedom om ledande politiker i Västra Götaland (procent)

politiker (parti)	andel bland samtliga										andel bland egna partiets sympatisörer									
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005				
Göran Johansson (s)	67	-	-	-	-	-	-	-	70	-	-	-	-	-	-	-				
Cecilia Widegren (m)	13	36	48	43	41	-	-	-	13	40	46	48	49	-	-	-				
Roland Andersson (s)	19	23	32	30	28	30	27	28	20	30	40	34	29	36	31	30				
Eva Eriksson (fp)	-	20	27	26	25	27	-	-	-	29	39	32	32	39	-	-				
Rune Lanestrand (svg)	19	21	25	25	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-				
Annelie Stark (s)	23	24	28	25	22	23	22	22	26	30	35	26	24	28	25	23				
Bengt Mollstedt (m)	-	21	-	-	-	-	-	-	-	23	-	-	-	-	-	-				
Kent Johansson (c)	-	16	20	18	18	18	16	17	-	19	34	35	33	36	34	25				
Stig Grauers (m)	-	18	-	-	-	-	-	-	-	23	-	-	-	-	-	-				
Hans Aronsson (s)	-	-	16	-	-	-	-	-	-	17	-	-	-	-	-	-				
Jan Hallberg (m)	15	-	-	-	-	-	-	-	18	-	-	-	-	-	-	-				
Ursula Johansson (kd)	-	15	-	-	-	-	-	-	-	15	-	-	-	-	-	-				
Carina Åström (v)	10	12	15	15	14	14	13	15	12	12	18	16	18	14	19	13				
Monica Selin (kd)	11	-	16	15	13	13	13	13	11	-	15	14	16	15	8	13				
Lars Bergsten (m)	-	-	-	-	-	13	10	12	-	-	-	-	-	17	8	10				
Jonas Andersson (fp)	-	-	-	-	-	-	10	12	-	-	-	-	-	-	10	9				
Susanne Aronsson (svg)	-	-	-	-	-	-	10	12	-	-	-	-	-	-	-	-				
Thomas Mellqvist (c)	11	-	-	-	-	-	-	-	20	-	-	-	-	-	-	-				
Ingela Bergendahl (s)	-	11	-	-	-	-	-	-	-	14	-	-	-	-	-	-				
Gunnel Adler (mp)	11	11	-	-	-	-	-	-	10	10	-	-	-	-	-	-				
Stefan Kristiansson (mp)	-	-	11	13	11	11	9	10	-	-	7	17	8	8	8	13				
Einar Hansander (svg)	-	-	-	-	11	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-				
Jan Steen (fp)	10	-	-	-	-	-	-	-	11	-	-	-	-	-	-	-				

Kommentar: Resultaten visar andelen svarspersoner som inte kryssar för "personen ökad för mig" och som kryssat för någon grad av sympati på en ogillar-gillarskala. Procentbasen har definierats som samtliga personer som besvarat Väst-SOM-enkäten i Västra Götaland. Partisympatierna har fastställts med hjälp av en fråga om bästa parti.

Tabell 4 Populära och mindre populära politiker i Västra Götaland (medeltal)

politiker (parti)	andel bland samtliga										andel bland egna partiets sympatisörer									
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005				
Göran Johansson (s)	+10	-	-	-	-	-	-	-	+24	-	-	-	-	-	-	-				
Cecilia Widegren (m)	+2	+2	-15	-11	-8	-	-	-	+9	+21	+2	+5	+16	-	-	-				
Roland Andersson (s)	-3	-3	+2	-2	0	-4	-6	-4	+8	+8	+11	+7	+10	+5	+5	+4				
Eva Eriksson (fp)	-	+6	+5	+4	+5	0	-	-	-	+20	+17	+17	+9	+5	+5	-				
Rune Lanestrand (svg)	+2	-2	-3	-4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-				
Annelie Stark (s)	-1	-5	-3	-4	-3	-6	-6	-4	+9	+5	+6	+4	+3	+2	+2	+3				
Bengt Mollstedt (m)	-	-	-1	-	-	-	-	-	-	-	-	+8	-	-	-	-				
Kent Johansson (c)	-	+1	-0	-0	+2	-2	-1	-0	-	+21	-0	+9	+19	+7	+7	+11				
Stig Grauers (m)	-	-8	-	-	-	-	-	-	-	+1	-	-	-	-	-	-				
Hans Aronsson (s)	-	-	+0	-	-	-	-	-	-	-	+6	-	-	-	-	-				
Jan Hallberg (m)	+2	-	-	-	-	-	-	-	+13	-	-	-	-	-	-	-				
Ursula Johansson (kd)	-	-2	-	-	-	-	-	-	-	+5	-	-	-	-	-	-				
Carina Åström (v)	+3	+0	-0	-0	+2	-1	-1	+1	+6	+3	+6	+3	+11	+8	+8	+15				
Monica Selin (kd)	+3	-	-0	-1	+1	-2	+1	-0	+3	-	0	+4	+6	+5	+5	+9				
Lars Bergsten (m)	-	-	-	-	-	-1	-2	-2	-	-	-	-	-	+4	+4	-0				
Jonas Andersson (fp)	-	-	-	-	-	-1	-1	+1	-	-	-	-	-	-	-	+9				
Susanne Aronsson (svg)	-	-	-	-	-	-	0	-1	-	-	-	-	-	-	-	-				
Thomas Mellqvist (c)	+1	-	-	-	-	-	-	-	+10	-	-	-	-	-	-	-				
Ingela Bergendahl (s)	-	+0	-	-	-	-	-	-	-	+1	-	-	-	-	-	-				
Gunnel Adler (mp)	+1	+1	-	-	-	-	-	-	+8	+13	-	-	-	-	-	-				
Stefan Kristiansson (mp)	-	-	-1	-1	0	-3	-1	-1	-	-	-	+5	-1	*	*	-0				
Einar Hansander (svg)	-	-	-	-	0	-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-				
Jan Steen (fp)	+1	-	-	-	-	-	-	-	+10	-	-	-	-	-	-	-				

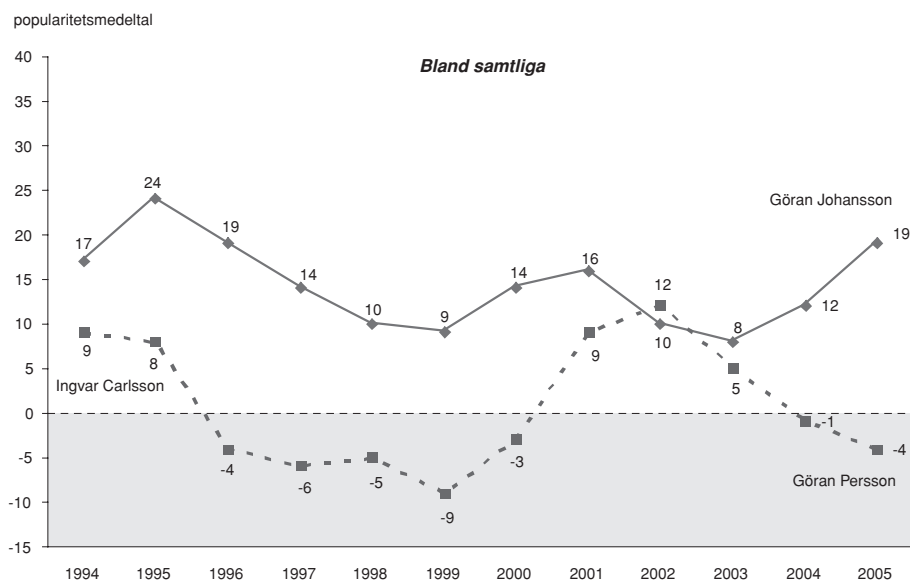
Kommentar: Resultaten är medelvärderna (gångar 10) på en ogillar-gillarskala med värden mellan -5 och +5. Partisympati har definierats på samma sätt som i tabell 3.

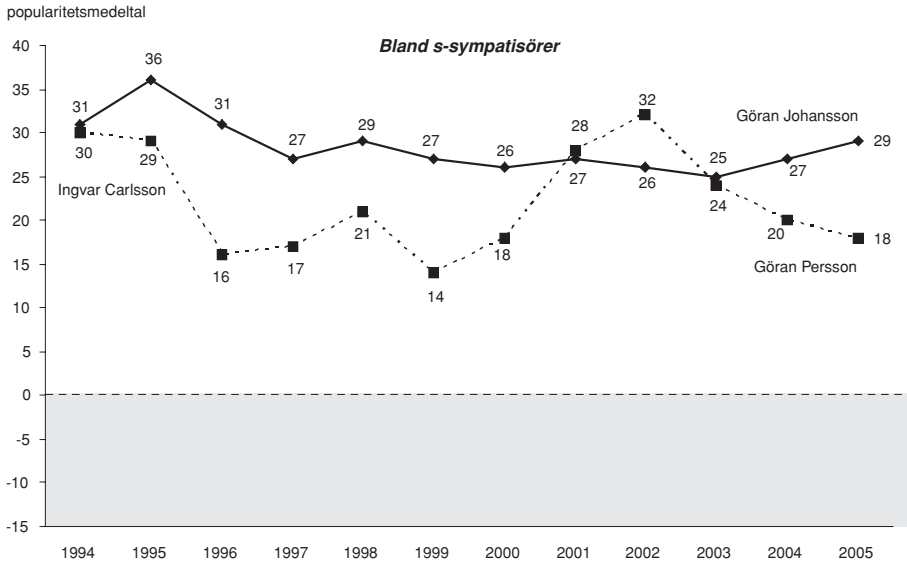
Resultaten för regionpolitikerna i Västra Götaland är mer dystra. Kännedomssiffrorna går inte nedåt 2005 men det ligger fortsatt kvar kring 10-15 procent för de flesta och med låga 22 respektive 28 procent för de minst okända – Annelie Stark (s) och Roland Andersson (s). Popularitetsmässigt är det heller inte några upplyftande siffror. Som bäst har regionpolitikerna medelvärden kring noll på ogillar-gillarskalan samtidigt som de två mest kända (Andersson och Stark) båda uppvisar ett resultat på -4; något bättre än -6 som de båda hade år 2004. Det är bara att konstatera att Västra Götaland inte har några välkända eller populära politiker. De syns knappt på väljarnas radarskärmar. Och de som syns bäst är inte uppskattade.

Om vi vill sluta lite mer positivt får vi återvända till Göran Johansson. Han är inte bara unik i sitt kändskap och i sin popularitet. Bredden i hans popularitet är också unik. Han är uppskattad i alla läger, även bland anhängare till andra partier än socialdemokraterna. I studien 2005 hade Göran Johansson uppskattningssiffror på plussidan hos alla partiets väljare i Göteborg. Något motsvarande kan inte någon partiledare visa upp. De är alla mer kontroversiella utanför de egna partierna. Men så alltså inte Göran Johansson. Han är populär överallt.

En jämförelse mellan populariteten hos Göran J i Göteborg och Göran P i Sverige är illustrativ. Göran J vinner enkelt både bland folk i allmänhet och bland socialdemokratiska sympatisörer. Resultaten i figur 1 är slående. Utfallet 2005 med en klart mer populär Göran J än Göran P är nästan som en profetia om vad som sedan hände i valet 2006. Göran J:s socialdemokrater i Göteborg gick emot den nationella valvinden och ökade sitt röststöd i kommunalvalet samtidigt som Göran P:s socialdemokrater gjorde sitt sämsta val i Sverige sedan vi införde demokrati.

Figur 1 Vem är mest populär – Göran J eller Göran P? (medeltal)

Kommentar: Resultaten visar hur populära tre s-ledare har varit bland samtliga svarspersoner respektive bland s-sympatisörer under åren 1994 – 2005. Skalan kan variera mellan –50 (ogillar) och +50 (gillar). Medeltalen för partiledarna (Ingvar Carlsson 1994 – 95, Göran Persson 1996 – 05) gäller för hela Sverige. Göran Johanssons siffror gäller för Göteborg.

Referenser

Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red.) 2006. *Du stora nya värld.* Göteborg: SOM-institutet

UNIVERSITET, HÖGSKOLOR OCH REGIONAL UTVECKLING

LENNART NILSSON OCH LENNART WEIBULL

Under 1990-talet försköts näringspolitikens inriktning i Sverige liksom i flertalet andra västländer från en aktiv intervenerande politik till att skapa förutsättningar för tillväxt. (Pierre och Schütt 2004) Teoribildningen om Triple Helix, på svenska Trippelhelix är inriktad på hur tillväxtfrämjande innovation skall komma till stånd. Utgångspunkten är att samarbete mellan offentlig sektor/myndigheter, näringsliv och universitet/högskolor påverkar innovationsbenägenheten och därmed tillväxten. Samverkan förutsätts emellertid vara mer omfattande och interaktiv än traditionell enkelriktad överföring av forskningsresultat från universitet till industriproduktion inom företag. Det är också en mer sammanflätad relation mellan parterna än i gemensamma PPP, Public, Private Partnerships. Universitetens forskning antas utgöra en avgörande komponent i Trippel Helixspiralen och vägen till entreprenörskap och utvecklandet av nya varor och tjänster (Etzkowitz 2005).

Trippelhelix är en uttalat normativ modell som bildar en viktig utgångspunkt för den statliga forsknings- och utvecklingsstiftelsen VINNOVA:s arbete för att främja innovation och stimulera tillväxt. Ett viktigt led i detta arbete är att öka kunskapen om och utveckla innovationssystem på nationell och regional nivå samt för olika sektorer (Eriksson 2005; www.vinnova.se). VINNOVA ger också stöd till forskning inom detta område.¹

Teorin talar om tre huvudaktörer eller parter. När det gäller den offentliga sektorn är det emellertid viktigt att hålla isär rollerna för de politiska beslutsfattarna som skall ange ramar och spelregler för företag och andra aktörer inom detta område samt myndigheter som själva är aktörer t.ex. VINNOVA samt regionala och lokala näringslivsorgan. Det också viktigt att beakta olika nivåer inom den offentliga sektorn eftersom förutsättningarna är olika. En speciell betydelse tillmäts den regionala nivån eftersom det är på denna nivå som samverkan i praktiken etableras. Det är inom ett mer avgränsat geografiskt område än hela landet och inom ett större område än det som den svenska kommunen utgör som mötet mellan parterna kan komma till stånd. Det korporativa samarbetet på central nivå anses inte längre tillräckligt. Inte heller den traditionella lärande regionen med oberoende parter samverkan utifrån befintliga resurser utan trippelhelixregionen betonar nyskapandet med bildandet av s.k. kunskaps-, konsensus- och innovationsrum för fördjupad samverkan. (Etzkowitz 2005).

I detta kapitel skall utvecklingsfrågorna särskilt på regional nivå uppmärksammas. Regional tillväxt och utveckling diskuteras med utgångspunkt från teoribildningen

kring Triple Helix och samverkan mellan offentlig sektor, näringsliv och universitetet och högskolor i Västsverige. Vidare redovisas översiktligt parternas insatser för att stimulera innovation och utveckling och universitetens och högskolornas roll i denna process. Ur ett medborgarperspektiv belyses också olika verksamheters betydelse för regional utveckling. Särskild uppmärksamhet ägnas åt betydelsen av högre utbildning och forskning. Vilken förankring har universitetet och högskolorna bland befolkningen och vilket förtroende har medborgarna för universitet och högskolor i Västsverige? Avslutningsvis diskuteras den regionala nivåns betydelse för innovation och utveckling.

Samverkan mellan offentlig sektor, näringsliv och universitet och högskolor i Västsverige

Det första valet till Västra Götalandsregionen ägde rum 1998 och den nybildade regionen övertog ansvaret för den verksamhet som tidigare bedrivits av landstingen i Älvsborgs och Skarborgs län och av Bohuslandstinget samt den landstingskommunala verksamheten inom Göteborgs stad. Enligt en försöksverksamhet övertog dessutom Västra Götalandsregionen ansvaret för de regionala utvecklingsfrågorna från staten.

Västra Götalandsregionen är både ett resultat av de mångåriga strävandena att åstadkomma en lösning på de administrativa gränsdragningsproblemen i Västsverige – främst i Göteborgsregionen – och av en allmän tendens i Europa att stärka regionernas ställning. Det var först efter EU-inträdet och fokuseringen på regionernas betydelse som tiden var mogen för en lösning i Västsverige. Även i Göteborgsregionen dröjde det till 1995 innan det nya kommunalförbundet bildades. I denna mening påverkades regionaliseringen av en internationalisering med tonvikt på ökat samarbete i Europa.

Den offentliga sektorn

Västra Götalandsregionen har två huvuduppgifter att svara för välfärdsuppgifter främst hälso- och sjukvården och utvecklingsfrågor. Organisationen präglas av skilda organisationsprinciper för de två huvuduppgifterna med en decentraliserad beställar- utförarorganisation för hälso- och sjukvården och en organisation med inbyggd koppling mellan regionen och kommunerna för området *tillväxt och utveckling*. Det finns tre nämnder: regionutvecklingsnämnden, miljönämnden och kulturnämnden samt tre beredningsgrupper, där förutom de 15 nämndledamöterna ingår 12 företrädare för kommunerna. För varje huvudområde finns ett sekretariat. Idag pågår en översyn av organisationen och det är främst beredningarna som är föremål för omprövning. (www.vgregion.se)

Västra Götalandsregionen har i samverkan med kommunerna i de fyra kommunförbunden i länet och i dialog med ett antal andra aktörer inom universitet och

högskolor, organisationer och näringslivet utarbetat *Vision Västra Götaland – Det goda livet*. Visionen för Västra Götaland definieras i form av önskvärda tillstånd:

En god hälsa, Arbete och utbildning, Trygghet, gemenskap och delaktighet i samhällslivet, En god miljö där de förnybara systemen värnas – naturen, boendet och arbetslivet, Möta behoven hos barn och ungdomar, Uthållig tillväxt, som skapar resurser för alla, och ett rikt kulturliv.

Visionen består av tre delar *hållbar utveckling, fyra generella perspektiv och fem fokusområden*. Kravet på hållbar utveckling innefattar tre dimensioner: den ekonomiska, den sociala och den miljömässiga. De fyra perspektiven som skall genomföra allt är: den gemensamma regionen, jämställdhet, integration och internationalisering. Utvecklingsarbetet skall inriktas på fem fokusområden: ett livskraftigt och hållbart näringsliv, ledande kompetens och kunskapsutveckling, infrastruktur och kommunikationer med hög standard, en ledande kulturregion samt en god hälsa. (Vision Västra Götaland – Det goda livet 2005)

Visionen antogs av Regionfullmäktige den 5 april 2005 och skall genomföras genom att mål, strategier och åtgärder antas av den aktör som har ansvaret för respektive område eller verksamhet. Därigenom skall Vision Västra Götaland – Det goda livet inte bara vara vägledande för Västra Götalandsregionen och dess olika organ utan också för andra aktörer som på olika nivåer påverkar förhållandena inom territoriet Västra Götaland. Implementeringen bygger på att aktörerna är medvetna om vem som har operativt ansvar och vilka som har stödjande funktioner. Uppföljning och utvärdering skall inte bara ske genom den aktör som är ansvarig för verksamheten utan också genom en oberoende panel med kvalificerade företrädare för näringsliv och universitet.² Ett inslag i den fortlöpande utvärderingen skall vara ett årligt öppet seminarium med medverkan av politiker, näringsliv, forskare, myndigheter, organisationer media med flera. (Vision Västra Götaland – Det goda livet 2005)

I storstadsregionerna aktualiseras med speciell tydlighet förhållandet mellan funktion och yta, dvs. på vilken nivå ansvaret för utövandet av uppgifter, som skall utföras i offentlig regi skall läggas. Det finns inte bara uppgifter som kan lösas på kommunal eller subkommunal nivå utan också funktioner som bäst samordnas inom ett större område än den enskilda kommunen. Ett flertal olika former av administrativ och politisk samordning tillämpas i Europas storstadsregioner och flera av dessa samverkansformer har under efterkrigstiden kommit till användning i Göteborgsregionen, där problemet med diskrepans mellan administrativa och funktionella regioner varit särskilt tydlig. (Nilsson och Westerståhl 1997)

Inom utvecklingsområdet är samarbetet inom Göteborgsregionens kommunalförbund, GR betydelsefullt. Förbundets bildades 1995 efter en sammanslagning mellan Göteborgs Förorters Förbund och det tidigare kommunalförbundet som främst arbetade med planering. Huvuduppgiften är att verka för samverkan över

kommungränserna i de 13 medlemskommunerna och att vara ett forum för idé- och erfarenhetsutbyte med fem styrgrupper bl.a. för regional utveckling och utbildning. Samarbetet mellan regionens kommuner utgår från att Göteborgsregionen konkurrerar med andra storstadsregioner i Sverige och i Europa. (www.gr.to)

Med utgångspunkt från Västra Götalandsregionens Vision antog förbundsstyrelsen inom GR 2006 ett strategidokument *Uthållig tillväxt. Mål och strategier med fokus på hållbar regional struktur. En del av det goda livet i Göteborgsregionen* (2006). Det betonar fortsatt befolkningsstillväxt och regionförstoring, faktorer som främjar livskvalitet, en långsiktigt hållbar regional storstadsstruktur och en utbyggd infrastruktur. För detta krävs fördjupad samverkan också med andra aktörer inom Göteborgsområdet och på regional, nationell och internationell nivå.

Göteborgsregionens kommunalförbund samarbetar nära med och bidrar till finansieringen av: Business Region Göteborg, BRG, som är ett icke vinstdrivande kommunalt AB, med målsättningen att bidra till ekonomisk tillväxt, hög sysselsättning och ett differentierat näringsliv. (www.businessregion.se) En annan aktör är Göteborg & Co vars vision är att Göteborgsregionen skall vara ”en av Europas mänskligaste och mest attraktiva storstadsregioner att leva och verka i samt besöka.” Bolaget ägs av Göteborgs stad, GR, Västsvenska Industri- och Handelskammaren och kommunala och privata bolag, har som uppgift att främja utvecklingen av Göteborg som turist-, mötes och evenemangsstad. (www.goteborg.com)

Det pågår också samverkan över nationsgränserna. I Västsverige har *West Sweden*, som en samarbetsorganisation för kommuner, Västra Götalandsregionen samt regionförbunden i Halland och Värmland med EU- och representationskontor i Bryssel varit av stor betydelse. (Lindahl och Berg 2004) Totalt har den ideella föreningen West Sweden 70 medlemmar och driver två aktiebolag. (www.westsweden.se) Dessutom förekommer annan samverkan som i Göteborg Oslo Regionen. Femtio år efter unionsupplösningen bedrivs samarbete kring kommunikationer, näringsliv, kultur och forskning. (www.go-regionen.org)

Näringslivet

För näringslivet är behovet av samverkan med de två andra parterna olika för företaget i vardande och för det etablerade företaget. För forskare som skall ta till vara och omvandla ny kunskap till kommersiella produkter eller tjänster är det kompetens inom företagande och juridik samt riskkapital som efterfrågas medan de etablerade företagen, ofta storföretag med egna utvecklingsenheter, behöver närhet till forskningen vid universitet och högskolor för att kunna vidareutvecklas. För nybildning av företag är inkubatorer och rådgivning av betydelse medan vetenskaps- och teknikparker i anslutning till universitet och högskolor kan vara värdefulla för de etablerade företagens fortlöpande kontakt med forskningen.

Befintliga kluster av företag inom samma bransch kan också ha stora fördelar av samarbete med en entreprenörsinriktad högskola genom erfarenhetsöverföring och kontakt med ny teknik men också genom att inbördes kontakter i nätverk etableras.

En central aktör inom näringslivet på detta område är *Västsvenska Industri- och Handelskammaren* med anor från 1600-talet och som 1999 fick sitt nuvarande namn. Affärsidén är *affärer* och *tillväxt*. Organisationen tillhandahåller inte bara affärs-service med en rad olika tjänster för de 2 300 medlemsföretagen utan initierar och utvecklar också nätverk. Dessutom verkar Industri- och Handelskammaren för utveckling av tillväxt i Västsverige genom en aktiv opinionsbildning och rådgivning till beslutsfattare på olika nivåer. Genom omvärldsanalyser söker man belysa Västsveriges position och utveckling och följer och bevakar Västsverige i dagens flernivåorganisation och har särskilt lyft fram betydelsen av en förbättrad infrastruktur i Västsverige (www.handelskammaren.net). I regionfrågan har organisationen också varit mycket aktiv och har betonat att i en tid av globalisering präglas den ekonomiska tillväxten av en *regional logik* snarare än en nationell eller kommunal. (Tillväxten har en regional logik, maj 2005)

Att Västsveriges gränser inte är helt entydigt definierade framgår av de olika organisationernas medlemmars geografiska hemvist. West Sweden har det största upptagningsområdet med de 49 kommunerna i Västra Götaland, 15 kommuner i Värmland samt tre kommuner i Halland, Kungsbacka, Varberg och Falkenberg. I Västsvenska Industri- och Handelskammaren ingår företag från Västra Götaland och de tre nordligaste kommunerna i Hallands län. Under en period ingick också Värmlands län i verksamhetsområdet men 1998 etablerades på nytt Handelskammaren i Värmland. Internt arbetar numera Västsvenska Industri- och Handelskammaren med samma indelning i delregioner som Västra Götalandsregionen. Västra Götaland är indelat i fyra kommunförbund Göteborgsregionen, Fyrbodals, Sjuhärads och Skaraborg med ett gemensamt organ för hela Västra Götaland, Västkom. I Göteborgsregionens kommunalförbund ingår emellertid också Kungsbacka som tillhör Hallands län och ingår i Region Halland.

Universitet och högskolor

För universitetsväsendet innebär trippelhelixperspektivet en betoning av den tredje uppgift som svenska universitet och högskolor ålades 1996, som ett komplement till de två tidigare, utbildning och forskning; på senare tid har det blivit allt vanligare att tala om samverkansuppgiften. Svenska forskare äger sedan 1949 immateriella rättigheter som de utvecklat men har liten utsträckning kommersialiserat dessa rättigheter. Vid de tekniska högskolorna men också universiteten och andra högskolor ingår det numera i universitetens uppgifter att ge råd i dessa frågor (Etz-kowitz 2005).

I trippelhelixlitteraturen är fokus inriktat på universitetens och de regionala högskolorna roll för regional utveckling medan eventuella motsättningar mellan långsiktig grundforskning och mer tillämpad forskning inte diskuteras. Det är ingen tillfällighet att den nuvarande generaldirektören för VINNOVA har en bakgrund som högskolerektor i Blekinge, där långtgående samverkan mellan Trippelhelix parterna tillämpats. (Eriksson 2005) Mest välutvecklat tycks Trippelhelixengage-

manget vara vid de tekniska högskolorna. Chalmers har sedan länge en professur i innovation och entreprenörskap och 1997 etablerades Chalmers entreprenörskola. Under senare delen av 1990-talet startade även Chalmers Innovation genom en donation från näringslivet. Chalmers Invest AB skall underlätta finansiering av nyföretagande. Dessutom har ytterligare en teknikpark etablerats på det gamla varvsområdet, Lindholmen Science Park (Sundgren 2005).

Göteborgs universitet, GU bedriver också ett omfattande arbete för att den kunskap och de innovationer som skapas inom GU skall kunna omvandlas till kommersiella tjänster och produkter. Innovationssystemet vid Göteborgs universitet har flera olika inslag: Handelshögskolan svarar för Entreprenörsutbildning, GU Holding är ett helägt holdingbolag för att finansiera, starta upp och utveckla företag baserad på akademisk spetskompetens och forskningsresultat från GU och Sahlgrenska Science Park vänder sig till forskare och innovatörer inom det biovetenskapliga området med ett brett spektrum av tjänster; stiftelsen Drivhuset skall underlätta för studenter vid Göteborgs universitet och Chalmers som vill förverkliga idéer, starta projekt eller företag. *Centrum för Intellectual Property Studies* som drivs tillsammans med Chalmers är ett exempel på ett tvärvetenskapligt forskningscentrum. (www.externarelationer.adm.gu.se)

Även de tre andra högskolorna i Västra Götaland Högskolan i Borås, Högskolan i Skövde och Högskolan i Väst har satsat på insatser inom samverkansområdet och de har etablerat en bred kontakt med det omgivande samhället. Högskolan i Borås ansökte 2005 om att bli ett professionsuniversitet med huvudsaklig uppgift att kompetensförsörja näringslivet och att få inrätta en professionsinriktad doktorsutbildning förankrad i tidigare profilområden som bibliotek och information, textil och design men också inom andra områden. (www.hb.se)

Ett principiellt intressant exempel på långsiktigt konkret samarbete mellan de tre Trippelhelixparterna är satsningen på Universeum, som ägs och drivs av en stiftelse där Chalmers, Göteborgs universitet, Västsvenska Industri och Handelskammaren och Göteborgsregionens kommunalförbund ingår. Syftet är att stimulera intresset bland ungdomar för naturvetenskap och teknik och öka rekryteringen till utbildningar inom detta område, vilket bedöms vara viktigt för Göteborgsregionen och Västsverige som en framtidsregion. Samarbetet bygger vidare på en tradition i Göteborg av donationer och stöd till kulturinstitutioner från enskilda och företag och samtidigt är Chalmers och Göteborgs universitets kompetens ett viktigt inslag i denna samverkan. (www.universeum.se)

I Västra Götalandsregionens vision framhålls att: ”En hög nivå inom utbildning forskning är en av de långsiktigt viktigaste frågorna för Västra Götalands utveckling.” Ett annat uttryck för den stora betydelsen som högre utbildning och forskning tillmäts för regional utveckling är det samarbetsavtal som träffats mellan Göteborgs stad, Göteborgs universitet och Chalmers tekniska högskola, *Överenskommelse om samarbete* (2005-10-07). Det betonas att samhällsutvecklingen ställer krav på högre kunskapsinnehåll och att ”En god utveckling i Göteborgsregionen förutsätter en

nära samverkan mellan kommuner, universitet och högskolor. Det bidrar till regionens/stadens attraktionskraft”. Med avtalet vill parterna fördjupa sitt samarbete genom ett utvecklat partnerskap som stödjer Göteborgssamhället och sätter en hållbar utveckling i centrum, som innefattar såväl miljö som ekonomisk och social utveckling i ett integrerat och långsiktigt perspektiv.

Avtalet utgör ett exempel på och en vidareutveckling av ett sedan lång tid pågående samarbete mellan Göteborgs stad och de två universiteten i Göteborg men ramavtalet är ett dubbelhelix avtal där näringslivet inte är involverat. I Västsverige och Göteborgsregionen finns också ett väl utvecklat samarbete mellan kommunerna, regionen och Göteborgs universitet för att utveckla och stimulera forskning och utbildning inom det offentliga området.³

Det överordnade syftet med samarbetsavtalet är att förstärka och utveckla samverkan och ett syfte är att utveckla och skapa arenor för kunskapsutbyte. Det framhålls också att samarbetet skall kännetecknas av bredd och öppen kommunikation och det skall karaktäriseras av ”tillit, strategi, uthållighet och respekt för varandras roller”. (*Överenskommelse om samarbete För Göteborgs stad, Göteborgs universitet och Chalmers Tekniska Högskola, 2005-10-07*)

Medborgarna och bedömningen av den regionala utvecklingen

I konkurrensen mellan regioner i Europa spelar högre utbildning och forskning en central roll. Ett stort antal studier visar att ett gemensamt inslag i program för regional utveckling har varit satsningar på universitet och högskolor. För regioner vilkas ekonomi har varit huvudsakligen baserad på tillverkningsindustri har denna typ av satsningar tillmätts speciell betydelse. Det har gällt att stärka näringslivets konkurrenskraft samt att bibehålla och utveckla välfärd och offentlig service (Pierre 1992 och 2000). Tidigare forskning visar att beslutsfattare i olika typer av regioner har prioriterat högre utbildning och forskning, men i vilken utsträckning har dessa satsningar stöd bland medborgarna i relation till andra satsningar?

I de västsvenska SOM-undersökningarna har medborgarna fått ta ställning till ett stort antal verksamheter och deras betydelse för den framtida regionala utvecklingen:

Bank- och försäkringsväsende
Bilindustri
Detaljhandel
Elitidrott/Idrott
Fritidsmiljö
Hamn och sjöfart

Högre utbildning/forskning
Informationsteknologi

Kultur, nöjesliv och evenemang
Livsmedelsindustri
Medicinsk industri

Miljöindustri
Offentlig service
Press/radio/TV
Transporter
Turism
Verkstadsindustri

Förutom *högre utbildning och forskning* har ingått olika industrigrenar och service-näringar som valdes för att för de svarande exemplifiera verksamheter som kan vara av betydelse för utvecklingen i Västsverige. De byggde emellertid inte på en systematisk indelning i branscher. Dessutom har inkluderats skilda verksamheter som elitidrott/idrott, fritidsmiljö samt press/radio och TV. De senare representerar helt andra områden men har ingått för att registrera allmänhetens syn på olika typer av verksamheter och deras betydelse för en regions utveckling.

I den första undersökningen med frågan om betydelsen av olika verksamheter för den regionala utvecklingen ingick 14 verksamheter och undersökningen genomfördes i Göteborgsregionen (Nilsson 1997). Därefter har antalet områden utökats med ytterligare två, nämligen *fritidsmiljö* och *turism*. De senaste åren har frågan ställts i hela Västsverige och i en undersökning i Skåne 2004.

Viktigaste verksamhetsområden för den regionala utvecklingen

I Västra Götaland anser medborgarna att samtliga uppräknade verksamhetsområden utom elitidrott är viktiga för regionens utveckling; över 50 procent har angett att de är mycket eller ganska viktiga och cirka nio av tio har en uppfattning. Om vi däremot ser på vad medborgarna anser vara viktigast dvs. andelen som svarat *mycket viktig* framträder betydande skillnader mellan de olika verksamheterna. Viktigast enligt medborgarna är högre utbildning och forskning samt bilindustri med närmare 50 procent. Därefter kommer verkstadsindustri och transporter samt offentlig service och medicinsk industri som minst 40 procent anser vara mycket viktiga verksamheter. Detaljhandel, hamn och sjöfart, turism, miljöindustri och informationsteknologi med minst 30 procent bildar en mellangrupp.

I nästa grupp blandas basala verksamheter som livsmedelsindustri och bank- och försäkringsväsende med kultur, nöjesliv och evenemang, fritidsmiljö och press/radio/tv. Den verksamhet som medborgarna i särklass anser vara minst viktig är elitidrott och över 40 procent tycker att elitidrotten är mindre viktig.

Tabell 1 Viktiga verksamhetsområden för den framtida utvecklingen i Västra Götaland (procent och balansmått, rangordnat efter andel mycket viktigt)

	Mycket viktig	Ganska viktig	Inte särskilt viktig	Inte alls viktig	Ingen uppfattning	Summa procent	Antal svar	Procent- balans
Högre utbildning/forskning	49	34	5	1	11	100	3098	77
Bilindustri	49	31	7	2	11	100	3097	71
Verkstadsindustri	44	36	6	1	12	100	3085	74
Transporter	44	40	6	1	10	100	3080	78
Offentlig service	42	41	7	1	9	100	3090	75
Medicinsk industri	40	37	8	1	13	100	3091	68
Detaljhandel	36	44	8	1	11	100	3078	71
Hamn och sjöfart	35	35	10	3	17	100	3083	58
Turism	33	46	10	2	9	100	3087	67
Miljöindustri	33	42	10	1	14	100	3080	64
Informationsteknologi	30	40	10	1	18	100	3070	58
Livsmedelsindustri	29	47	11	1	12	100	3084	64
Kultur, nöjesliv och evenemang	27	47	14	3	9	100	3080	58
Fritidsmiljö	27	52	9	1	10	100	3071	70
Bank- och försäkringsväsende	26	43	14	1	16	100	3085	54
Press/radio/TV	25	48	15	2	9	100	3082	56
Elitidrott	12	32	31	10	15	100	3083	4

Kommentar: Frågan löd: *Hur viktiga anser Du att följande verksamheter är för den framtida utvecklingen i Västra Götaland?* För varje verksamhetsområde kunde de tillfrågade välja mellan fem svarsalternativ: *Mycket viktig, Ganska viktig, Inte särskilt viktig, Inte alls viktig och Vet ej.* Balansmättet anger andelen mycket eller ganska viktig minus andelen inte särskilt eller inte alls viktig.

På topplistan för Västsverige återfinns alltså högre utbildning och forskning, transportnäringar, traditionell verkstadsindustri samt medicinsk industri men också offentlig service. Rangordningen blir i huvudsak densamma om man utgår från balansmättet som också väger in andelen ganska viktig minus andelen inte viktig men ”mjukare” områden som detaljhandel, fritidsmiljö och turism tillmäts då större betydelse.

Inom Västra Götaland med stora skillnader i näringsstruktur mellan olika delar av länet finns naturligt nog betydande variation i medborgarnas bedömningar av vad som är viktigast med hänsyn till vilka verksamheter som bedrivs och typ av sysselsättning i den egna länsdelen. Högre utbildning och forskning anses genomgående vara viktig men med klart högre värde i Göteborgsregionen. Detsamma

gäller medicinsk industri och informationsteknologi där andelen som anser dessa verksamheter vara viktiga är i det närmast dubbelt så höga som i Norra Bohuslän. Även kultur, nöjesliv och evenemang är viktigare i Göteborgsområdet än i andra delar av länet. Bilindustrin tillmäts givetvis större betydelse i Göteborg och Trollhättan och hamn och sjöfart är viktigast i Göteborg och övriga kustområden. I Skaraborg är livsmedelsindustrin viktigare än på andra håll i Västsverige och skaraborgarna gör samma bedömning i detta avseende som skåningarna. Exempel på verksamheter som anses vara mycket viktiga i alla delar av Västra Götaland är offentlig service, transporter och verkstadsindustri.

En jämförelse år 2004 mellan Västra Götaland och Skåne visar att det finns stora skillnader i medborgarnas bedömningar av vilka verksamheter som är viktigast för regionens utveckling. Även i Skåne toppar högre utbildning och forskning listan och transporter, offentlig service och fritidsmiljö kommer liksom i Västsverige högt. Däremot placeras medicinsk industri och livsmedelsindustri högre i Skåne medan bilindustri, verkstadsindustri och turism hamnar lägre än i Västsverige liksom hamn och sjöfart. Medborgarnas bedömningar återspeglar i stor utsträckning de olika branschernas betydelse idag men högre utbildning och forskning kan betraktas som en framtidssatsning.

Över tid är det begränsade skillnader i medborgarnas bedömningar under senare år t.ex är det i Göteborgsregionen oförändrat närmare 85 procent som anser att högre utbildning och forskning är mycket eller ganska viktig för regionens utveckling. Den inbördes ordningen mellan verksamhetsområdena förskjuts dock mellan åren.

När det gäller olika gruppers bedömningar av vad som är viktigast för utvecklingen i Västsverige framhåller männen i större utsträckning än kvinnorna bil- och verkstadsindustrin medan kvinnor betonar vikten av offentlig service, livsmedelsindustri, kultur, nöjesliv och evenemang samt press, radio och TV. De yngre uppvisar nästan genomgående lägre värden på grund av att fler inte har någon uppfattning och det är endast när det gäller kultur, nöjesliv och evenemang som de unga anser att verksamhetsområdet är viktigast. Omvänt anser den äldsta åldersgruppen detta område vara mindre viktigt. I den mån det föreligger skillnader mellan åldersgrupperna är det vanligast att de äldre tillmäter verksamheten större betydelse t.ex när det gäller vissa basverksamheter som bank- och försäkringsväsende, livsmedelsindustri och detaljhandel men också press, radio och TV. Högre utbildning och forskning bedöms vara viktigt oavsett ålder.

Tabell 2 Viktigt att satsa på för den framtida utvecklingen i Västra Götaland i olika grupper i Västsverige 2005 (balansmått)

	KÖN		ÅLDER					UTBILDNING				SUBJEKTIV KLASS				
	Kvinnor	Män	15-29 år	30-49 år	50-64 år	65-85 år	Låg	Medellåg	Medelhög	Hög	Arbetarhem	Tjänstemanna- hem	Högre tjänstemanna- akademikerhem	Företagarhem		
Bank- och försäkringsväsende	58	49	41	46	59	70	64	49	51	48	49	56	49	60		
Blindindustri	66	76	44	76	79	78	69	67	72	79	62	83	76	78		
Detailhandel	72	69	44	75	74	85	73	66	72	75	66	77	75	75		
Eitidrott	1	9	4	5	2	8	13	7	2	-7	9	0	-6	14		
Fritidsmiljö	72	67	63	73	71	68	62	69	74	75	68	78	70	66		
Hamn och sjöfart	55	62	38	60	63	70	54	52	62	69	47	70	73	63		
Högre utbildning/ forskning	78	76	66	77	83	80	67	70	84	93	36	61	56	48		
Informationsteknologi	57	60	41	63	66	58	44	54	66	76	45	72	79	62		
Kultur, nöjesliv och evenemang	65	51	67	59	61	43	41	54	64	77	49	67	72	57		
Livsmedelsindustri	70	57	58	59	63	78	74	67	57	54	68	63	47	65		
Medicinsk industri	69	67	62	70	67	74	68	66	67	73	65	71	71	70		
Miljöindustri	68	60	56	64	67	66	64	63	65	65	65	64	62	63		
Offentlig service	81	66	55	76	80	81	77	69	73	80	72	82	70	74		
Press/radio/TV	65	46	41	45	64	75	64	50	56	54	53	61	53	62		
Transporter	77	79	60	81	82	84	75	75	81	81	73	84	81	85		
Turism	68	67	51	71	72	70	63	62	69	79	61	74	72	77		
Verkstadsindustri	69	79	47	75	82	86	76	72	73	76	71	80	68	81		
Antal svar	1683	1540	612	1066	858	642	778	1018	637	688	1291	875	480	248		

Kommentar: Frågan löd: Hur viktiga anser Du att följande verksamheter är för den framtida utvecklingen i Västra Götaland? För varje verksamhet kunde de tillfrågade välja mellan fem svarsalternativ: Mycket viktig, Ganska viktig, Inte särskilt viktig, Inte alls viktig och Vet ej. Balansmättet anger andelen mycket eller ganska viktig minus andelen inte särskilt eller inte alls viktig.

Med ökad utbildningsnivå ökar betoningen av högre utbildning och forskning och detsamma gäller för verksamheter som informationsteknologi men också kultur, nöjesliv och evenemang samt turism och fritidsmiljö. Omvänt anser lågutbildade att livsmedelsindustri och bank och försäkringsväsende är viktigare än vad andra åldersgrupper gör. Skillnaden mellan arbetare och högre tjänstemän i bedömning av olika verksamheters betydelse för regional utveckling uppvisar samma huvudmönster som skillnaden mellan låg- och högutbildade. För företagarna är transporter, verkstadsindustri, bilindustri och turism de viktigaste verksamhetsområdena för tillväxt och utveckling i Västsverige.

Synen på högskolan

Som vi har sett finns det en mycket stark tilltro till betydelsen av universitet och högskolor när det gäller Västsveriges framtida utveckling. Resultatet korresponderar väl med vad vi vet om förtroendet för universitet och högskolor i Sverige. I SOM-institutets nationella mätning av ett tjugotal samhällsinstitutioner är detta den som, tillsammans med sjukvården, åtnjuter högst förtroende, låt vara att det minskat något de senaste åren (Holmberg och Weibull, 2006).

Högskolornas roll för regionutveckling har också sedan lång tid varit vägledande för utbildningspolitiken. Över tid har de västsvenska högskolorna expanderat liksom högskoleutbildningar har förlagts till orter utan egen högskola. Inom regionen finns idag två universitet – Göteborgs Universitet och Chalmers i Göteborg – och tre högskolor – i Borås, Skövde och Trollhättan. Dessutom bedriver Göteborgs universitet utlokaliserad utbildning i bl a Mariestad (Hantverksskolan Dacapo) och Steneby i Dalsland (design och konsthantverk). Universitets- och högskolesektorn i Västra Götaland hade år 2005 totalt 48.500 utbildningsplatser (motsvarande ca 100.000 studerande) och omsatte sammanlagt totalt 7,4 miljarder, vilket är drygt 15 procent av vad den samlade svenska högskolan omsätter. Andelen är lägre än vad som skulle förväntas med tanke på Västra Götalands andel av Sveriges befolkning och, inte minst, med tanke på att det rör sig om en storstadsregion.

Göteborgs universitet är den klart största enheten i regionen och svarar för mer än hälften (57%) av högskoleverksamheten i Västsverige och Chalmers för omkring en fjärdedel (28%). Det övriga är tämligen jämnt fördelat mellan övriga tre högskolor.

Samtliga högskolor spelar en viktig roll inom sina kärnområden. Göteborgs universitet är en av Göteborgsregionens största arbetsplatser med 5 200 anställda, medan Chalmers har ca 2 200. Universitetens roll i lokalsamhället förstärks också av att det i deras uppdrag ingår det som brukar benämnas samverkansuppgiften, vilket bl.a innebär att de skall vara aktiva mot omvärlden. I Göteborg anordnas exempelvis varje år Universitetets vecka med olika offentliga arrangemang. Också den så kallade Vetenskapsfestivalen i Göteborg är ett led i det utåtriktade arbetet, låt vara att den egentligen inte är ett ansvar för de lokala lärosätena på orten utan en nationell angelägenhet.

Den sammantagna bilden är att lärosätenas storlek och aktiviteter gör att de har en stor kontaktyta mot allmänheten. Kontaktytan kan också mätas i procent av kommuninvånarna som i en eller annan egenskap har eller har haft kontakt med Göteborgs universitet respektive Chalmers. Det kan vara som anställd, student, tidigare eller nuvarande, eller i yrket eller att det inom familjen finns någon som är anställd eller studerar/studerat vid någon av dem. Med en sådan vid definition har omkring 55 procent av göteborgarna någon relation till Göteborgs universitet och omkring 45 procent till Chalmers (tabell 3). Chalmers kan i jämförelsen med universitetet synas ligga oväntat högt, men mycket tyder på att det snarast är Göteborgs universitet som ligger lågt. Förklaringen till detta är troligen att flera av universitetets delar inte omedelbart förknippas med universitetet, t ex Handelshögskolan, Konsthögskolan Valand eller Högskolan för Design och Konsthantverk (HDK), eftersom de tidigare var självständiga högskolor (Rötterna och Kronan, 2004). De som studerat där uppfattar sig därför inte ha någon anknytning till Göteborgs universitet. Även bland universitetets anställda är det inte ovanligt att man är mindre bekant med vilka olika högskolor som faktiskt finns inom lärosätet (Weibull, 2006).⁴

Tabell 3 *Kontakter med Göteborgs universitet och Chalmers, Göteborgsregionen 2005 (procent)*

	Arbetar vid...	Studerar eller har tidigare studerat vid...	Nära anhörig arbetar eller studerar/har studerat vid...	Kommer i mitt yrke i kontakt med...		Har varit i kontakt med	Antal svar
				Av alla	Av yrkesverksamma		
Göteborgs universitet							
Göteborg	3	29	21	10	15	55	973
Kranskommun	1	17	22	10	15	45	788
Göteborgsregionen	2	24	21	10	15	51	1761
Chalmers							
Göteborg	2	8	26	13	19	45	973
Kranskommun	1	7	24	8	12	39	788
Göteborgsregionen	1	8	25	11	16	42	1761

Kommentar: Andelen som varit i kontakt med respektive högskola utgörs av dem som inte har svarat att de ej har varit i kontakt med högskolan.

För Göteborgs universitet är den klart vanligaste kontaktytan att man studerat där. Nästan 30 procent av de boende i Göteborgs kommun har läst minst något på universitetet. I detta ligger sannolikt inte bara utbildningsprogram av olika slag utan med säkerhet de många olika mindre kurser som framför allt erbjuds av de huma-

nistiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna. Sådana kurser förekommer i klart mindre utsträckning på Chalmers och det visar sig följdriktigt att studiefaktorn spelar en mindre roll när det gäller Chalmers kontaktyta med allmänheten. Här är det istället att nära anhöriga arbetar eller studerat där; också för Göteborgs universitet utgör dessa en relativt hög andel.

När det gäller yrkesmässiga kontakter är andelarna i stort sett lika med omkring tio procent; om räknar i procent av de yrkesverksamma ökar andelarna till 15 procent för universitetet och 19 procent för Chalmers. Även här finns dock anledning att anta att det finns en underskattning i fråga om Göteborgs universitet med tanke på att man inte riktigt vet vad som ingår i universitetet. Andelarna ligger på i stort sett samma nivå 2005 som de gjorde 2003.

Om vi ser till den samlade kontaktytan bland olika grupper av allmänheten i Göteborg finner vi, föga överraskande, att högutbildade har en betydligt större kontaktyta med Chalmers och Göteborgs universitet än lågutbildade. Endast en fjärdedel av de lågutbildade Göteborgarna har haft kontakt med lärosätena, medan andelen med kontakt bland högutbildade i Göteborg varierar mellan 60 (Chalmers) och 85 procent (Göteborgs universitet). Den senare skillnaden torde spegla universitetets större bredd ämnesmässigt. En annan iakttagelse är att kvinnor har en relativt sett större kontaktyta med Göteborgs universitet (60%) än med Chalmers (45%), vilket framför allt speglar det faktum att kvinnor sedan relativt lång tid är i klar majoritet bland de studerande vid Göteborgs universitet, medan männen dominerar på Chalmers (Andersson, kommande). När vi vidgar perspektivet och inte begränsar oss till Göteborgs kommun sjunker naturligt nog andelarna något. Av de boende i hela Göteborgsregionen uppger 24 procent att de studerar eller har studerat och när det gäller nära anhöriga är procenttalet detsamma för Göteborgs kommun och Göteborgsregionen (21%). För Chalmers är mönstret i stort detsamma. Innebörden är således att de två lärosätenas breda kontaktyta gäller ett relativt stort geografiskt område.

Vi kan göra motsvarande analys även för regionens tre andra högskolor: vilken kontaktyta har de inom sitt närområde? En översikt finns i tabell 4. Det visar sig att det allmänna mönstret liknar det som iakttagits i fråga om de två lärosätenas i Göteborgsregionen. Det finns emellertid en betydande skillnad när det gäller nivån. I genomsnitt endast två tredjedelar har varit i kontakt med högskolorna. Förklaringen ligger givetvis att de tre högskolorna är relativt små och har inte funnits tillräckligt länge för att sätta större avtryck i antalet studenter. Typiskt är att den samlade kontaktytan är störst för Högskolan i Borås som är störst av de tre och den som är äldst.

Samtidigt har de lokala högskolorna, inte oväntat, en större kontaktyta i sina närområden än vad Chalmers och Göteborgs universitet har. Att de senare dock har en regional betydelse framgår av att närmare en femtedel av befolkningen i de tre områden – utifrån de givna kriterierna – har eller har haft kontakt med Chalmers och en fjärdedel med Göteborgs universitet.

Tabell 4 *Kontakterna med Högskolan i Borås, Högskolan i Skövde och Högskolan i Väst, 2005 (procent)*

	Arbetar vid	Studerar eller har tidigare studerat vid	Nära anhörig arbetar eller studerar/har studerat vid	Kommer i mitt yrke i kontakt med	Har varit i kontakt med	Antal svar
Högskolan i Borås i Sjuhärad	1	14	18	8	38	445
Högskolan i Skövde i Skaraborg	0	8	15	9	30	600
Högskolan i Väst i Fyrstad	1	10	16	8	33	301

Kommentar: Andelen som varit i kontakt med respektive högskola utgörs av dem som inte har svarat att de ej har varit i kontakt med högskolan.

Förtroendet för lärosätena

Universitet och högskolor åtnjuter överlag ett högt förtroende i det svenska samhället. En klar majoritet av allmänheten har mycket eller ganska stort förtroende för den högre utbildningens institutioner. Tillsammans med sjukvården är universitet och högskolor de som placerar sig högst i samhällsförtroende i SOM-institutets nationella mätningar (Holmberg och Weibull, 2006). Även andra mätningar ger en likartad bild (t ex MedieAkademin, 2006). Om vi granskar mätningarna av förtroende för universitet och högskolor närmare visar sig att det är förhållandevis många (drygt 40 procent) svarspersoner som placerar sig i mitten – med varken stort eller litet förtroende som snarast indikerar att man inte har någon uppfattning – medan det är få som uppger sig ha litet förtroende.

Mot den bakgrunden är det intressant att belysa allmänhetens förtroende för enskilda lärosäten. Vid bedömningar av ett enskilt lärosäte borde det förväntas att det är färre som saknar uppfattning.⁵ Så är också fallet för de göteborgska lärosätena – andelen av svarspersonerna i Göteborg som angivit att de saknar uppfattning eller att det har varken stort eller litet förtroende är drygt 35 procent, medan det inte gäller för övriga högskolor inom sina närområden, där andelen utan uppfattning ligger på omkring 50 procent (tabell 5a och 5b). Om vi ser förekomst av en åsikt som ett uttryck för kännedom visar sig att denna då är något lite högre för Göteborgs universitet än för Chalmers. Bland dem som anger en åsikt är det få som är negativa, vilket innebär att de båda lärosätena måste anses ha ett mycket högt förtroende i Göteborg. Det som framför allt skiljer sig från den nationella mätningen är den förhållandevis höga andel som anger sig ha ett mycket högt förtroende – en femtedel för Göteborgs universitet och en fjärdedel för Chalmers.

Tabell 5a Förtroende för Göteborgs universitet och Chalmers Tekniska högskola, Göteborgsregionen 2005 i jämförelse med 2003 och 1999 (procent och förtroendebalans)

	Förtroende						Procentbalans			Antal svar
	Mycket stort	Ganska stort	Varken stort eller litet	Ganska litet	Mycket litet	Ingen uppfattning	2005	2003	1999	
Göteborgs universitet										
Göteborg	19	42	15	2	0	22	59	57	56	971
Kranskommun	16	39	15	1	0	30	53	50	47	788
Göteborgsregionen	17	41	15	1	0	25	56	54	52	1759
Chalmers										
Göteborg	26	37	11	1	0	24	61	59	62	971
Kranskommun	22	37	13	1	0	28	58	55	53	788
Göteborgsregionen	24	37	12	1	0	26	60	57	57	1759

Tabell 5b Förtroendet för högre utbildning i Sjuhärad, Skaraborg och Fyrstad Väst-SOM 2005 (procent)

	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende	Ingen uppfattning	Totalt	Förtroendebalans	Antal svar
Förtroende för högskolan i Borås i Sjuhärad	6	27	15	2	1	49	100	+33	439
Förtroende för högskolan i Skövde i Skaraborg	9	25	13	2	1	51	100	+30	597
Förtroende för högskolan i Väst i Fyrstad	9	25	12	1	0	52	100	+31	296

Kommentar: Förtroendebalansen är ett sk balansmått. Det kan gå mellan +100 (alla svars personer anger stort förtroende) och -100 (alla svars personer anger litet förtroende). De som saknar uppfattning ingår inte i basen för måttet.

Av de två göteborgska lärosätena åtnjuter Chalmers ett något större förtroende än Göteborgs universitet. Det gäller särskilt om vi ser till andelen som uppger *mycket* stort förtroende, medan sammanfattningsmättet, den så kallade förtroendebalansen – andelen med stort förtroende minus andelen med lågt förtroende⁶, ligger i stort på samma nivå: Chalmers på +61 och Göteborgs universitet på +59. Som jämförelse kan nämnas att universitet och högskolor som samhällsinstitution vid samma tidpunkt hade en förtroendebalans på +44 (Holmberg och Weibull, 2006).

Det finns givetvis ett högt samband när det gäller förtroendet för de båda lärosätena. Närmare 60 procent av göteborgarna har stort förtroende för båda, 20 procent saknar uppfattning om dem. Det är något lite vanligare att ha stort förtroende för Chalmers och inte för Göteborgs universitet (6%) än tvärtom (2%). På samma sätt som gäller lärosätenas förankring minskar förtroendebalansen för dem något då man rör sig till kranskommunerna. Skillnaden är emellertid förhållandevis liten. I kranskommunerna uppvisar Chalmers en förtroendebalans på +58 och Göteborgs universitet +53. Också över tid är mönstret stabilt.

Bedömningen av de tre lokala högskolorna inom sina närområden är relativt likartad. Andelen som har stort förtroende är omkring en tredjedel och få är negativt inställda. Det ger ett balansmått på drygt +30. Det kan samtidigt noteras att bland allmänheten i samtliga tre områden åtnjuter de två göteborgska lärosätena något större förtroende än de lokala högskolorna: för Chalmers anger omkring 50 procent stort förtroende (förtroendebalans på knappt +50) och för Göteborgs universitet har omkring 40 procent stort förtroende (+40). Mycket talar för att detta reflekterar det faktum att forskningen är en viktig faktor bakom förtroendet för ett lärosäte och att denna är betydligt mindre utvecklad på de mindre högskolorna än på de två lärosätena i Göteborg.

Det vi klart har kunnat utläsa från resultaten av förtroendebedömningarna av universitet och högskolor är att en uppfattning om lärosätena i stort är detsamma som en positiv uppfattning. Det aktualiserar frågan om skillnader i bedömningar mellan olika grupper. Tabellerna 6a och 6b ger en överblick av hur Chalmers och Göteborgs universitet bedöms. Underlaget är här de boende i Göteborg med kranskommuner.

Tabell 6a Förtroende för Chalmers i olika grupper i Göteborgsregionen (procent och förtroendebalans)

	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende	Ingen upplåtning	Procent-balans 2005	Antal svar
Kön								
Kvinna	20	35	13	1	0	31	54	926
Man	29	39	10	1	0	20	66	823
Ålder								
15-29 år	21	33	14	1	0	31	53	340
30-49 år	21	42	14	2	1	20	61	591
50-64 år	25	38	10	1	0	25	62	458
65-85 år	29	31	9	0	0	31	61	333
Utbildning								
Låg	23	25	12	1	0	40	47	334
Medellåg	18	37	12	2	1	31	53	505
Medelhög	29	40	12	1	0	18	68	383
Hög	26	46	11	1	1	15	71	468
Subjektiv klass								
Arbetsarhem	17	28	15	1	0	38	44	561
Tjänstemannahem	23	45	11	1	0	20	67	538
Högre tjänstemanna-/akademikerhem	36	44	6	1	1	12	79	365
Företagarhem	24	37	13	2	1	23	58	138

Tabell 6b Förtroende för Göteborgs universitet i olika grupper i Göteborgsregionen (procent och förtroendebalans)

	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende	Ingen upplåtning	Procent-balans 2005	Antal svar
Kön								
Kvinna	16	39	15	1	0	28	54	922
Man	19	42	16	2	0	21	59	818
Ålder								
15-29 år	17	39	16	2	0	26	54	340
30-49 år	15	47	16	2	0	20	60	589
50-64 år	18	39	15	1	0	26	56	457
65-85 år	21	35	12	1	0	31	55	327
Utbildning								
Låg	18	27	12	0	0	43	45	330
Medellåg	14	37	15	1	0	33	50	504
Medelhög	22	46	16	2	0	15	66	382
Hög	16	53	18	2	1	10	66	468
Subjektiv klass								
Arbetsarhem	14	31	15	2	0	39	43	556
Tjänstemannahem	16	47	15	1	0	20	62	535
Högre tjänstemanna-/akademikerhem	23	52	14	1	1	8	73	366
Företagarhem	18	38	19	1	1	22	54	139

Den första frågan att ställa är vilka det är som saknar uppfattning. De högsta andelarna finner vi föga överraskande bland lågutbildade i arbetarfamiljer (ca 40%), grupper som enligt många studier i mindre utsträckning än andra kommer i kontakt med högre utbildning (Ulfsdotter Eriksson, 2002). Ett annat mönster är att kvinnor i mindre utsträckning har uppfattning om de två lärosätena än vad män har. Överlag gäller att skillnader i utbildning och social bakgrund blir större då vi rör oss ut från Göteborgs kommun. I kranskommunerna ligger andelen utan uppfattning bland lågutbildade och arbetarfamiljer högre än i Göteborgs kommun: genomsnittet är mellan 45 och 50 procent, i jämförelse med genomsnittet i Göteborgs kommun på knappt 30 procent. Även en relativt hög andel av pensionärerna i förortskommunerna (40%) saknar uppfattning.

Om vi vänder på perspektivet och frågar oss vilka som har uppfattning och ser till skillnaderna i orientering i förhållande till Göteborgs universitet och Chalmers finns det inte obetydliga åldersskillnader. Bland de yngsta är det något fler som har uppfattning om universitetet än om Chalmers (74 respektive 69 procent) medan det bland medelålders och äldre knappast finns några skillnader. Högutbildade har också i större utsträckning uppfattningar om universitetet (90%) än om Chalmers (85%) medan det bland lågutbildade inte finns någon skillnad, liksom inte heller bland arbetarfamiljer eller egna företagare.

Den sammantagna bilden är att allmänhetens kännedom om de två lärosätena till stor del förklaras av utbildningsnivån. Samtidigt visar sig att detta är något mer framträdande i fråga om bedömningarna av Göteborgs universitet än de som gäller Chalmers. Intressant är emellertid den relativt stora skillnaden bland de yngsta. Det är möjligt att den reflekterar de yngres ämnesintressen som enligt studiestatistik från de senaste åren varit mera orienterade mot ekonomi och samhällsvetenskap, utbildningar som erbjuds av Göteborgs universitet, än mot naturvetenskap och teknik som är Chalmers utbud, men skillnaden speglar sannolikt också det större antalet studenter på universitetet.

Eftersom kännedom om ett lärosäte visar sig ha ett starkt samband med en positiv bild visar sig följdriktigt att de högutbildade generellt sett har högst förtroende. I förhållandet Chalmers och Göteborgs universitet kan noteras att bland de yngsta ligger värde något högre för Göteborgs universitet, bland de äldre väger det över för Chalmers. Det kan diskuteras om skillnaden mellan de två åldersgrupperna bara avspeglar det större antalet studenter på Göteborgs universitet. Ett möjligt antagande är att den också kan reflektera två generationers syn på vad som är viktigt kunskap.

Mycket av de iakttagna skillnaderna, både i den samlade bedömningen och i värderingen av de två lärosätena, försvinner när vi begränsar oss till de personer som har en uppfattning, alltså det som vi tolkat som att de har en viss kännedom om verksamheten. Visserligen pekar tendensen svagt i samma riktning som i det föregående: högutbildade och akademiker har något högre förtroende än lågutbildade och personer i arbetarfamiljer. Men det visar sig också att de pensionärer som har en uppfattning har ett något högre förtroende än de yngsta.

Förankring och förtroende

Utgångspunkten för kapitlet har varit att universitet och högskolor anses ha betydelse för den region där de finns. Vi har i det föregående kunnat iaktta både att de har en bred kontaktyta med samhället och att de generellt åtnjuter ett högt förtroende bland allmänheten, troligen som en följd av den forskning som bedrivs. Den fråga som vi avslutningsvis skall ställa oss är vilket samband som finns mellan lärosätenas förankring i samhället – kontaktytan – och förtroendet för deras verksamhet. I vilken utsträckning hänger allmänhetens förtroende för respektive lärosäte samman med vilken typ av kontakt man har?

Det är uppenbart att de två lärosätenas breda kontaktyta mot samhället har betydelse för deras ställning bland allmänheten. Det allmänna mönstret är att de som har en närmare kontakt med lärosätet också har ett större förtroende för dess verksamhet (tabell 7a och 7b).

Tabell 7a Förtroendebalans för Chalmers respektive Göteborgs universitet respektive förtroende för forskare efter typ av kontakt med lärosätet, Göteborgs kommun 2005 (procent)

Anknytning till Chalmers	Förtroende för Chalmers						Totalt	Förtroendebalans	Antal svar
	Mycket stort	Ganska stort	Varken eller	Ganska litet	Mycket litet	Ingen uppfattning			
Arbetar där	63	31	6	-	-	-	100	+94	16
Studerar/at	48	40	7	4	-	1	100	+84	75
Nära anhörig studerar/at	34	45	10	2	-	9	100	+77	255
Kommer Yrkesmässigt i kontakt	36	46	10	2	-	6	100	+80	126
Ingen Kontakt	17	31	12	1	1	38	100	+46	524

Tabell 7b

Anknytning till Göteborgs universitet	Förtroende för Göteborgs universitet						Totalt	Förtroende-balans	Antal svar
	Mycket stort	Ganska stort	Varken eller	Ganska litet	Mycket litet	Ingen uppfattning			
Arbetar där	46	42	8	4	-	-	100	+84	25
Studerar/at	18	57	18	3	-	4	100	+72	282
Nära anhörig studerar/at	26	45	20	1	-	8	100	+70	196
Kommer yrkesmässigt i kontakt	24	54	13	-	1	8	100	+75	95
Ingen kontakt	14	32	11	1	1	41	100	+44	417

Om vi först ser till förtroendet för Göteborgs universitet varierar det – mätt i förtroendebalans – från +84 bland de anställda och drygt +70 bland dem som har andra anknytningar till +44 bland dem som inte haft någon kontakt. Ser vi närmare i tabellen förklaras skillnaden nästan helt av att de senare saknar uppfattning (41%); det är däremot ytterst få som redovisar lågt förtroende för universitet bland dessa. För Chalmers är mönstret detsamma, men på ett avseende finns en betydande skillnad: både anställda och de som studerar eller studerat vid Chalmers har ett högre förtroende för sitt lärosäte än vad Göteborgs universitets studenter har för sitt. Resultatet antyder en starkare studentidentitet vid Chalmers, vilken även kan sammanhånga med lärosätets sedan länge aktiva alumniverksamhet. Bland dem som saknar kontakt är bilden av respektive lärosäte däremot i stort sett densamma.

Förtroendet för forskare uppvisar samma mönster: det finns ett samband mellan graden av kontakt med lärosätet och synen på forskare, även om nivån i alla grupper ligger något lägre. Mönstret är i stort sett detsamma för Chalmers och Göteborgs universitet. Däremot är det här en något högre andel bland dem som har eller har haft kontakt med lärosätena som saknar uppfattning om forskare. Det är troligt att detta speglar det faktum att många snarast kommer i kontakt med utbildningarna snarare än med forskningen.

Motsvarande analys av sambandet mellan kontaktyta och förtroende för de lokala högskolorna ger en likartad bild (tabell 10). De som studerar eller studerat, de som har anhöriga som arbetar eller studerar där och de som har yrkesmässiga kontakter har ett relativt större förtroende – i genomsnitt mellan 55 och 65 procent

– än de som inte har haft någon kontakt – omkring 20 procent. Även här det särskilt den höga andelen utan uppfattning – omkring 70 procent – bland dem utan kontakt med respektive högskola som är mycket tydlig.

Tabell 10 Förtroende för de lokala högskolorna efter kontaktyta med samhället (procent och förtroendebalans inom respektive närområde)

Förtroende för Högskolan i Borås i Sjuhärad				
	Mycket/ganska stort förtroende	Andel ingen uppfattning	Förtroendebalans	Antal svar
Studerar/studerat där	61	5	58	69
Anhörig arbetar/studerar/ har studerat där	51	28	48	80
Yrkesmässig kontakt	56	9	53	34
Ingen kontakt	20	68	18	274

Förtroende för Högskolan i Skövde i Skaraborg				
	Mycket/ganska stort förtroende	Andel ingen uppfattning	Förtroendebalans	Antal svar
Studerar/studerat där	74	2	70	46
Anhörig arbetar/studerar/ har studerat där	61	21	56	87
Yrkesmässig kontakt	49	13	47	53
Ingen kontakt	22	66	19	414

Förtroende för Högskolan i Väst i Fyrstad				
	Mycket/ganska stort förtroende	Andel ingen uppfattning	Förtroendebalans	Antal svar
Studerar/studerat där	76	3	69	29
Anhörig arbetar/studerar/ har studerat där	67	12	67	49
Yrkesmässig kontakt	63	13	54	24
Ingen kontakt	17	73	16	197

En rimlig slutsats är således att lärosätets närvaro i det lokala samhället är av mycket stor betydelse för det förtroende det åtnjuter bland allmänheten. I det lokala perspektivet är det också troligt att medierna kommer att spela en mindre roll för bilden av den akademiska verksamheten, eftersom många har egen insyn i den eller har kontakter igenom familj och vänner. Det som möjligen kan tillfogas är att lärosätenas förankring trots allt är begränsad: det finns en förhållandevis stor del av allmänheten

som saknar uppfattning eller som har svårt att värdera deras verksamhet.

En andra slutsats som är svårare att helt underbygga i resultaten är att det stora förtroendet till viss del bygger på allmänhetens föreställning att forskning och högre utbildning är viktigt utan att man har någon närmare uppfattning hur verksamheten bedrivs. En indikation som pekar i denna riktning är att ökad uppmärksamhet för negativa nyheter om forskare och forskning tycks skapa osäkerhet i bedömningarna.

Det är i ljuset av den senare iakttagelsen som lärosätenas samverkan med det omgivande samhället blir särskilt viktigt. Ett viktigt syfte med samverkan är att skapa en bred kontaktyta med samhället. Exemplet från Göteborg tyder på att detta i sin tur har betydelse för lärosätets förtroende bland allmänheten.

Om vi nu sätter detta i samband med den inledande översikten om vad medborgarna anser vara viktiga framtida satsningar inom sin region kan vi dessutom visa på att de som har en kontaktyta mot universitet och högskolor är klart mera benägna att satsa på högre utbildning och forskning. Exempelvis anser 70 procent av nuvarande eller tidigare studenter vid Göteborgs universitet och 66 procent av dem som yrkesmässigt kommer i kontakt med universitet att det är viktigt att satsa på högre utbildning och forskning i Västsverige, att jämföra med en andel på under 50 procent bland dem som inte varit i kontakt med universitetet.

Regional utveckling – högre utbildning och forskning i Västsverige

I Västsverige har arbetet med utvecklingsfrågorna institutionaliserats på ett mycket långtgående sätt. Bildandet av Västra Götalands län och etablerandet av Västra Götalandsregionen innebar att dysfunktionella gränser mellan olika delar av Västsverige kunde lösas upp och nya samarbetsmönster etableras. Det nya storlänet har givit ökad autonomi samtidigt som medborgarnas identitet i stor utsträckning fortsatt är knuten till delar inom länet. Det finns en västsvensk identitet men den är splittrad. Därför har arbetet bedrivits på flera nivåer parallellt såväl på regional, delregional som på lokal nivå. Det kom tydligt till uttryck vid utarbetandet av *Vision Västra Götaland – Det goda livet*.

Det finns en institutionell koppling mellan nivåerna, dels genom att det i organisationen byggts in samverkan mellan Västra Götalandsregionen och kommunerna dels genom samverkan inom delregionerna i form av kommunförbund/kommunalförbund. I detta avseende avviker storstadsområdet från övriga delar av länet genom ett mycket mer utvecklat samarbete inom Göteborgsregionen. Dessutom innebar bildandet av Västra Götalandsregionen ett brott med den sedan lång tid specialiserade landstingspolitiken och de ledande kommunpolitikerna kom att engageras i utvecklingsfrågorna på länsnivå. Det finns därmed ett långtgående personsamband mellan de olika organen som skapat ett utbrett nätverk av politiker som är engagerade i Västsveriges utveckling och kan föra Västsveriges talan. De etablerade institutionerna bygger på ett förtroendekapital som byggts upp under årtionden men som fick en fastare struktur under senare delen av 1990-talet. Vi-

dare har utvecklingsfrågorna i Västra Götaland kommit att innefatta också miljöfrågorna och kulturen vilket betonar sambandet mellan de tre politikområdena. Dessutom har ett stort mått av samsyn i utvecklingsfrågorna vuxit fram mellan Västra Götalandsregionen och Länsstyrelsen i Västra Götaland. Av avgörande betydelse för Västra Götalandsregionens arbete med tillväxt och utveckling har även varit den ekonomiska och politiska stabilisering som ägt rum i regionen sedan 2000.

I arbetet med utvecklingsfrågorna har inom näringslivet Västsvenska Industri- och Handelskammaren vuxit fram som en viktig aktör som starkt betonat tillväxtfrågornas regionala logik och drivit infrastrukturfrågornas strategiska betydelse för Västsveriges framtid. Inte minst i relationerna till statsmakten har Västsvenska Industri- och Handelskammarens opinionsbildande verksamhet varit viktig.

Universitet och högskolor har en bred förankring bland västsvensarna och framförallt gäller det Chalmers och Göteborgs universitet genom att många har studerat där eller i sin yrkesverksamhet kommer i kontakt med de två universiteten i Göteborg. Om man därtill lägger de som har indirekt kontakt med universitetet eller högskolan så blir det i Göteborgsregionen cirka hälften som har någon form av kontakt och cirka en tredjedel för de andra högskolorna i sina respektive områden.

Förtroendet bland allmänheten är stort för universitet och högskolorna generellt och för de västsvenska universiteterna och högskolorna. Genom ökad satsning på samverkansuppgiften har kontakterna med det omgivande samhället byggts ut och ramavtal för samverkan har skrivits. När det gäller trippelhelixsamverkan har de tekniska högskolorna gått i bräschen och det gäller också Chalmers men även vid Göteborgs universitet och högskolorna i Västsverige har utvecklat innovationssystem för att främja tillväxt och utveckling.

Forskningen om innovation och tillväxt betonar betydelsen av högre utbildning och forskning och i alla program för att stimulera regional utveckling ingår satsningar på detta område. I Västsverige kan vi konstatera att denna bedömning delas av medborgarna som i alla delar av länet lyfter fram högre utbildning som en mycket viktig verksamhet för Västsveriges utveckling. Andra verksamheter som generellt uppfattas som betydelsefulla är transporter och offentlig service men i övrigt präglas bedömningarna av näringsstruktur och sysselsättning i den egna delen av länet. För innovation och tillväxt finns alltså en stor tilltro till högre utbildning och forskning som ett strategiskt område för Västsveriges framtida utveckling men för universiteterna och högskolorna är det en utmaning att kunna leva upp till förväntningarna.

Noter

- ¹ För ett aktuellt projekt inom detta område vid CEFOS se Szücs, S., Marton, S., Zaring, O. och Nilsson, J-E, *Lokalt innovationssamarbete och tillväxt*, (2006), CEFOS.
- ² I Visionspanelen ingår Hans-Olov Olsson, styrelseordförande Volvo Personvagnar, Margareta Wallin-Peterson, prorektor vid Göteborgs universitet, Sven Olof

Bodenfors, senior advisor, Forsman och Bodenfors AB, Ann-Britt Trogen, VD Premec AB samt Patric Eriksson, VD Gothia Science Park. Sekreterare i panelen är Rolf Wolff, rektor vid Handelshögskolan, Göteborgs universitet.

- 3 Västra Götalandsregionen och kommunerna i Göteborgsregionen och övriga Västsverige samverkar i skilda former med Förvaltningshögskolan, Kommunforskning i Västsverige, KFi, Reväst, Centrum för forskning om offentlig sektor, CEFOS och SOM-institutet (Samhälle Opinion Massmedia).
- 4 Det råder dessutom en viss terminologisk förvirring genom att chefen för en del av dessa högskolor benämns rektor (Handelshögskolan) eller Högskolerektor (t ex HDK och Valand). I motsats till normalt språkbruk finns det således flera rektorer på Göteborgs universitet.
- 5 Frågorna är emellertid inte helt jämförbara. I den västsvenska mätningen finns 'Ingen uppfattning' angivet som svarsalternativ, medan detta inte finns i den nationella mätningens fråga.
- 6 Måttet kan variera mellan +100 då samtliga svarspersoner har stort förtroende och -100 då samtliga har litet förtroende. Se vidare Holmberg och Weibull, 2006a.

Referenser

- Andersson, Ulrika (kommande) *Göteborgsakademiker 2006*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Elliot, Maria (1997) *Förtroende för massmedier*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Eriksson, Per (2005) "Tillväxtspiralen Trippelhelix ur mitt perspektiv". I Etzkowitz, Henry (2005) *Trippelhelix – den nya innovationsmodellen. Högskola, näringsliv och myndigheter i samverkan*. SNS Förlag.
- Etzkowitz, Henry (2005) *Trippelhelix – den nya innovationsmodellen. Högskola, näringsliv och myndigheter i samverkan*. SNS Förlag.
- Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2006a) "Flagnande förtroende". I Holmberg, Sören och Lennart Weibull (red) *Du stora nya värld*. Göteborg: SOM-Institutet vid Göteborgs universitet
- Holmberg, Sören och Lennart Weibull, Lennart (2006b) "Minskade förtroende för forskning." I Holmberg, Sören och Lennart Weibull (red) *Du stora nya värld*. Göteborg: SOM-Institutet vid Göteborgs universitet
- Lidström, Anders (2003) *Kommunsystem i Europa*, 2: uppl. Publica.
- Nilsson, Lennart (1997) "Göteborg som kunskapsstad". I Nilsson, Lennart red. *Nya landskap*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Nilsson, Lennart och Jörgen Westerståhl (1997) "Lokal självstyrelse i Sverige". I Jönsson, Sten m.fl. *Decentraliserad välfärdsstad. Demokrati, effektivitet, service*. SNS Förlag.
- Pierre Jon (1992) *Kommunerna, näringslivet och näringspolitiken*. SNS Förlag.

Pierre Jon (2000) "Universiteten, tillväxten och nätverken". I Nilsson, L red. *Den nya regionen*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

Pierre, Jon och Sara Schütt (2004) "Regionalisering och ekonomisk utveckling: Västra Götalandsregionens utvecklingspolitik". I Nilsson, Lennart red. *Svensk samhällsorganisation i förändring. Västsverige vid millennieskiftet*. Göteborgs universitet, CEFOS och SOM-institutet.

Rötterna och kronan (2004) Göteborgs universitet 1954-2004. Göteborg: Göteborgs universitet.

Statskontoret Rapport 2004:32 "Regionalt ansvar på försök i Skåne och Västra Götaland. Bättre samordning och effektivare resursutnyttjande."

Sundgren, Jan-Erik (2005) Trippelhelix och uthållig tillväxt". I Etkowitz, Henry (2005) *Trippelhelix – den nya innovationsmodellen. Högskola, näringsliv och myndigheter i samverkan*. SNS Förlag.

Tillväxten har en regional logik. Version 3 (2005). *Västsvenska Industri- och Handelskammaren*.

Uthållig tillväxt. Mål och strategier med fokus på hållbar regional struktur. En del av det goda livet i Göteborgsregionen (2006), *Göteborgsregionens kommunalförbund*.

Ulfsdotter Eriksson, Ylva (2002) "Klassbakgrundens betydelse för högre studier". I Oscarsson, Henrik (red) *Spår i framtiden*. Göteborg: SOM-Institutet vid Göteborgs universitet

Vision Västra Götaland – Det goda livet (2005), *Västra Götalandsregionen*.

Överenskommelse om samarbete för Göteborgs stad, Göteborgs universitet och Chalmers Tekniska Högskola, 2005-10-07.

www.business.region.se

www.externarelationer.adm.gu.se

www.go-regionen.org

www.goteborg.com

www.goteborg.se

www.gr.to

www.hb.se

www.handelskammaren.net

www.universeum.se

www.vgregion.se

www.westsweden.se

Intervjuer:

Planeringschef Bo Aronsson, Göteborgsregionens kommunalförbund, 2007-02-05

Direktör Anders Källström, Västsvenska Industri- och Handelskammaren, 2006-12-08

Intervjuerna genomfördes tillsammans med professor Yo Tsuchida, gästforskare vid CEFOS.

DET VÅRAS FÖR REGIONEN

LENNART NILSSON

I de nordiska länderna skapades efter andra världskriget en timglasmodell för samhällsorganisationen med en stark stat och starka kommuner men med en svag politisk mellannivå. (Petersson 2006) Vid utbyggnaden av välfärdsstaten lades huvudansvaret för den offentliga serviceproduktionen på den lokala nivån och kommunerna medan den politiska mellannivån fick ansvaret för vissa avgränsade områden som krävde ett större befolkningsunderlag än kommunerna, främst hälso- och sjukvården. Den nationella nivån skulle huvudsakligen svara för transfereringarna till hushållen. I Sverige blev välfärdsstaten i hög grad liktydigt med den lokala välfärdsstaten. De omfattande uppgifter som ålades kommunerna med beskattningsrätt på den lokala nivån krävde förhållandevis stora enheter. I Danmark och Sverige är efter obligatoriska kommunsammanslagningar kommunerna i ett europeiskt perspektiv befolkningsmässigt stora självstyrelsenheter medan i Finland och Norge principen om frivilliga kommunsammanslagningar har medfört att kommunerna är fler till antalet och mindre. Gemensamt för de nordiska länderna är dock en vidsträckt kommunal kompetens med en kommunal inkomstskatt som viktigaste inkomstkälla. (Lidström 2003)

På den regionala nivån inrättades också självstyrelseorgan i Sverige redan 1862, landsting, i Danmark, amt och nu regioner samt i Norge sedan 1976, fylken. I Finland har folkvalda självstyrelseorgan inte inrättats utan motsvarande uppgifter har åvilat kommunerna att lösa i samverkan.¹ Medan strukturförändringar i stor skala genomförts på den lokala nivån kom strukturen på den regionala nivån först i slutet av 1990-talet att omprövas med det utvidgade europeiska samarbetet och tre av de nordiska länderna som medlemmar av EU. Den ekonomiska globaliseringen har bidragit till att den regionala nivån hamnat i stöpsleven eftersom samhälliga insatser på utvecklingsområdet i stor utsträckning aktualiserats på denna nivå.

Idag finns fyra direktvalda nivåer i Danmark och Sverige (EU, stat, region/landsting och kommun) samt tre i Finland (EU, stat och kommun) liksom i Norge (stat, fylke och kommun). Därtill kommer i storstäder i Sverige och Norge ytterligare en nivå med indirekta av kommunfullmäktige valda nämnder för stadsdelar. I Göteborgsregionen har denna utveckling mot en flernivåorganisation gått ännu längre med ett kraftfullt samarbete mellan Göteborgsregionens kommuner. Västra Götaland är indelat i fyra kommunförbund Göteborgsregionen, Fyrbodalsregionen, Sjuhäradsregionen och Skaraborgsregionen med ett gemensamt organ för hela länet, VästKom.²

Göteborgarna styrs efter valet 2006 av fyra direktvalda församlingar med olika majoriteter; Europeiska Unionen med en höger – center majoritet i Europaparla-

mentet, Sverige med majoritet för en borgerlig allians i Riksdagen, Västra Götalandsregionen med en blocköverskridande majoritet i Regionfullmäktige (c, fp och s) samt en vänstermajoritet i Stadsfullmäktige i Göteborg (mp, s och v). I stadsdelsnämnderna är majoritetsläget oavsett röstetalet i stadsdelarna detsamma som i fullmäktige. I Göteborgsregionen är majoritetsläget i kommunalförbundets fullmäktige beroende på valresultatet i samtliga kommuner i regionen.

Flernivådemokrati med beslutsfattande på flera olika nivåer förutsätter på en gång självständighet och samordning. I de frågor som respektive nivå har ansvar för skall självstyrelseorganet kunna väga verksamhetens inriktning och omfattning mot resurserna. (Nilsson och Westerståhl 1997) I ett mer begränsat självstyrelse kommer beslut om verksamheten och resurserna i realiteten att fattas av organ på olika nivåer som i de danska regionerna efter strukturreformen. Flera olika nivåer förutsätter också samordning som kan ske genom olika mekanismer och där partierna spelar en mycket viktig roll. Om de olika nivåerna har olika majoritetsförhållanden begränsas dock partiernas möjligheter att utöva den samordnande funktionen mellan nivåerna och istället sker mer av öppna förhandlingar mellan aktörer på olika nivåer.

På nivån under staten har självstyrelseorganen två huvuduppgifter, välfärd och utveckling. Ju lägre nivå desto större relativ betydelse har välfärdsfrågorna och ju högre nivå desto större vikt får utvecklingsfrågorna. På den regionala nivån där det geografiska området är tillräckligt stort får utvecklingsfrågorna en större betydelse vilket också gäller storstadsregioner. Även om storstaden är befolkningsmässigt stor gör pendlingsförhållanden och andra interaktioner inom storstadsregionen och mellan kommunerna att samordning på utvecklingsområdet krävs i ett vidare territorium. Genomförda och planerade reformer på regional nivå har i hög grad utgått från de krav som utvecklingsfrågorna ställer även om behoven av samordning inom välfärdsområdet också tillmätts betydelse.

Våren 1997 fattade riksdagen beslut om bildandet av Västra Götalands län från och med 1998-01-01 och inrättandet av Västra Götalandsregionen ett år senare. Det första valet till Västra Götalandsregionen ägde rum 1998 och den nya regionen övertog ansvaret för den verksamhet som tidigare bedrivits av landstingen i Älvsborgs och Skarborgs län och av Bohuslandstinget samt den landstingskommunala verksamheten inom Göteborgs stad. Enligt en försöksverksamhet som sedan i olika steg förlängts övertog dessutom Västra Götalandsregionen ansvaret för de regionala utvecklingsfrågorna från staten.

Västra Götalandsregionen har ansvaret för välfärdsuppgifter främst hälso- och sjukvården och utvecklingsfrågor. De senare omfattar tillväxt och utveckling, kultur och miljö. Organisationen präglas av skilda organisationsprinciper för de två huvuduppgifterna med en decentraliserad beställar- utförarorganisation för hälso- och sjukvården och en organisation med en inbyggd koppling mellan regionen och kommunerna för utvecklingsområdet. Vid Göteborgs universitets utvärdering av Västra Götalandsregionen har forskningen inriktats på hur självstyrelseorganet fullgör

uppgifterna inom välfärds- och utvecklingsområdena med krav på demokrati och effektivitet. Se tidigare antologier Nilsson red. 2004 samt 2006. I denna volym behandlas i särskilda kapitel högskolan och den regionala utvecklingen samt storstaden och dess speciella situation. Studier av effektivitets- och organisationsfrågor har fortlöpande redovisats i utvärderingsprogrammets rapportserie. (www.spa.gu.se)

Huvudfrågor

I detta inledande kapitel skall medborgarnas syn på utvecklingen i Västra Götaland och bedömningar av Västra Götalandsregionen under perioden 1999 – 2005 redovisas inom ett flertal områden. Redovisningen är inriktad på utvecklingen över tid och jämförelser mellan den regionala nivån och andra nivåer inom den svenska samhällsorganisationen i första hand den lokala men även den nationella och i några fall också den europeiska nivån. Följande huvudområden kommer att belysas:

- identitet,
- intresse för politik,
- möjligheterna att påverka politiken,
- förtroende för olika yrkesgrupper, tjänstemän, politiker och journalister,
- styrelsens sätt att fullgöra sitt uppdrag,
- resultatet av politiken – den service som tillhandahålls samt
- nöjd med demokratin.

Inriktningen på förändringar över tid inom ett flertal områden gör att det i detta sammanhang inte finns möjlighet att redovisa de mer ingående analyser som ligger till grund för resultaten på de enskilda områdena utan hänvisningar kommer att ske till andra arbeten. I den sammanfattande antologin *Svensk samhällsorganisation i förändring, Västsverige vid millennieskiftet* behandlas flera av de aktuella områdena. (Nilsson, red., 2004)

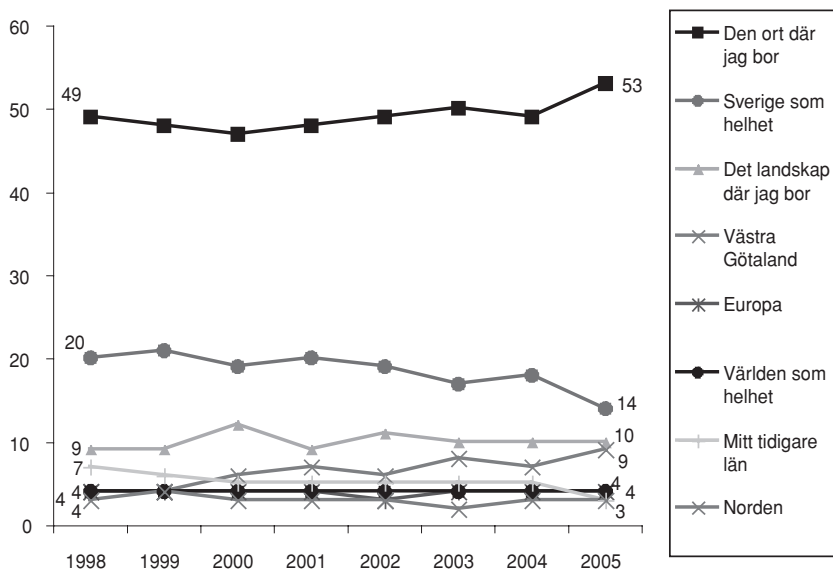
Splittrad västsvensk identitet

Liksom i andra delar av landet känner västsvenskarna störst geografisk hemhörighet med den ort där man bor, 50 procent och den lokala identiteten har varit i huvudsak oförändrad 1998 – 2005. Däremot har andelen som känner sig i första hand hemma i Sverige sjunkit från 20 procent vid periodens början till 14 procent år 2005. I Västsverige har den förändrade geografiska indelningen lett till en splittrad geografisk identitet på mellannivå. Under hela perioden känner sig var tionde västsvensk mest hemma i det landskap, där man bor. Däremot minskar andelen som har anknytning till det tidigare länet medan den ökar för Västra Götaland från fyra

procent 1998 till nio procent 2005. Om vi summerar antalet personer som känner anknytning till tidigare län, landskap eller Västra Götaland är det klart fler som anser att de har anknytning till Västsverige än till Sverige som helhet. Återstående tio procent, med överrepresentation för ungdomar känner tillhörighet till ett vidare geografiskt område än nationen – Norden, Europa eller världen som helhet. (Möller, U 2002) Denna andel har varit oförändrad under den undersökta perioden.

Om vi ser till olika delar av Västra Götaland är lokalanknytningen störst i sjuhäradssbygderna medan kopplingen till det tidigare landskapet är störst i Dalsland och norra Bohuslän men även i Skaraborg är känslan för Västergötland klart större än i Göteborgsregionen och Sjuhärad. (Samhälle Opinion Massmedia, Västsverige 2005)

Figur 1 Upplevd geografisk hemhörighet 1998-2005 (procent)

Fråga: I vilket av de här geografiska områdena känner du att du i första hand hör hemma? Svarsalternativen framgår av figuren.

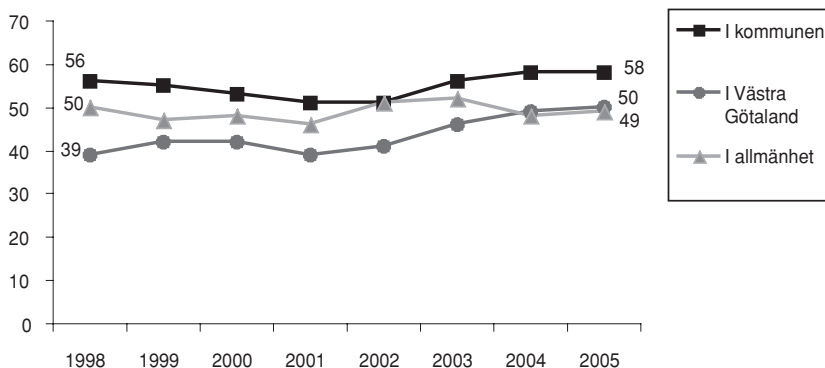
Källa: Väst-SOM-undersökningen 1998-2005

Det finns en västsvensk identitet som avser ett större område än orten eller kommunen och är mindre än hela Sverige, men den västsvenska identiteten är uppsplittad på landskap tidigare och nuvarande län. Regeringens proposition (1996/97:108), som lades fram våren 1997, föreslog att namnet på det nya länet skulle vara Västergötlands län men i motioner från ledamöter på göteborgsbänken förespråkades namnet Göteborgs län. Riksdagen antog namnet Västra Götaland (Riksdagen 1996/97: BoU U13). I Skåne där det nya länet sammanfaller med landskapet finns en större identitet knutet till detta geografiska territorium. Om vi summerar tillhörigheten till landskapet, det tidigare länet och det nya länet i Västsverige ligger den klart lägre än i Skåne. (Nilsson 2006b; Samhälle Opinion Massmedia, Skåne 2004) Den splittrade regionala identiteten gör att delarna eller delregionerna kommit att spela en större roll än i andra delar av landet. Det gäller inte minst utvecklingsfrågorna vilket kom till uttryck i arbetet med *Vision Västra Götaland – Det goda livet* (2005).

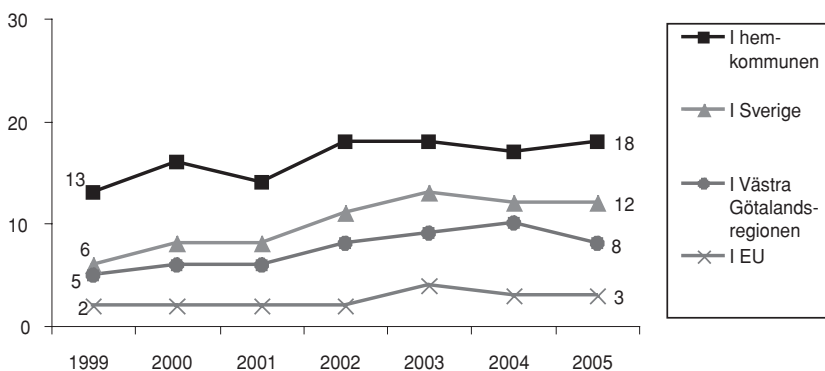
Intresse för politik och möjlighet att påverka

En förutsättning för att den representativa demokratin skall fungera är att medborgarna intresserar sig för de politiska frågorna, röstar i valen och själva deltar i det politiska arbetet och är villiga att ta på sig förtroendeuppdrag. I de västsvenska SOM-undersökningarna har intresset för politik på de olika nivåerna i den svenska samhällsorganisationen följts sedan 1998. Genomgående är intresset för politiska frågor som rör den kommun där man bor störst med, närmare 60 procent ganska eller mycket intresserade 2005. Därefter har kommit intresset för politik i allmänhet vilket i första hand avser rikspolitik med ca 50 procent under hela tidsperioden men med något högre värden valåren 1998 och 2002. År 1999 var det knappt 40 procent som var intresserade av frågor rörande Västra Götalandsregionen och den siffran hade 2005 ökat markant.

Intresset för politik i allmänhet ökar med medborgarnas resursstyrka dvs. högutbildade och personer med högre inkomster är mer intresserade av politik i allmänhet. Detsamma gäller inte intresset för kommunalpolitiska frågor och frågor som gäller stadsdelen eller den egna delen av kommunen, där det rådet mindre skillnader i det politiska intresset med avseende på resursstyrka och kön. (Johansson 2001) Inom Västra Götaland är det politiska intresset på alla nivåer klart störst i Göteborgsregionen och omvänt är det genomgående lägst i Sjuhärad. Skillnaden i intresse för politik rörande kommunala frågor och politik i allmänhet är över tio procentenheter i Fyrbodal och Skaraborg. (Samhälle Opinion Massmedia, Västsverige 2005)

Figur 2A Intresse för politik 1998-2005 (procent)

Källa: Väst-SOM-undersökningen 1998-2005. Se Samhälle Opinion Massmedia, Västsverige 2005.

Figur 2B Möjlighet att påverka politiska beslut 1999-2005 (procent)

Källa: Väst-SOM-undersökningen 1999-2005. Se Samhälle Opinion Massmedia, Västsverige 2005.

Kommentar: Andelen som anser sig kunna påverka politiska beslut utgörs av de som svarat att de har mycket eller ganska goda möjligheter att påverka.

Även när det gäller möjligheterna att påverka politiska beslut är det den kommunala nivån som uppvisar de klart högsta värdena och andelen som anser sig kunna påverka politiska beslut har ökat med fem procentenheter sedan 1999 till 18 procent år 2005. I figuren redovisas inte människors möjlighet att påverka förhållandena i den egna stadsdelen/delen av kommunen men den ligger på samma nivå som för kommunen som helhet. Även när det gäller politiska beslut på riksnivå ökar andelen till drygt tio procent. För regionen är ökningen mindre och avstannar 2004.

Minst möjlighet att påverka anser västsvenskarna att man har när det gäller EU där endast ett par procent anser att det är möjligt att påverka politiken. Även i detta avseende råder det ett centrum periferiförhållande där boende i Göteborgsregionen anser sig ha bäst möjligheter att utöva inflytande i den svenska flernivådemokratin. Minst är skillnaderna på den kommunala nivån. (Samhälle Opinion Massmedia, Västsverige 2005)

Drygt var tionde västsvensk är personligt bekant med någon person som är verksam som politiker i Västra Götalandsregionen och förhållandena är i detta avseende desamma i hela länet. Andelen har endast ökat svagt sedan regionen bildades och det är samma nivå som gäller för rikspolitiker. Däremot är det över en tredjedel som känner en kommunpolitiker i Skaraborg och Fyrbodal mot knappt en femtedel i Göteborgsregionen. Här är det i de mindre kommunerna och i periferin som medborgarna har den största närheten till de kommunala beslutsfattarna.

När det gäller villigheten att ta på sig ett politiskt uppdrag har det rått ett stabilt mönster när det gäller kommunerna som kan sammanfattas med ”5-15 regeln”, dvs. oavsett var undersökningen genomförts under det senaste årtiondet har ca 5 procent av medborgarna uppgett att de absolut kan tänka sig att åta sig ett politiskt uppdrag i kommunen för det parti de sympatiserar med och ytterligare 15 procent har svarat att de kanske kan tänka sig att åta sig ett uppdrag. Motsvarande siffror för Västra Götalandsregionen är 3 och 10 procent, och det råder stor stabilitet även på regionnivån sedan 1999. Villighet bland medborgarna att ställa upp tyder på att svårigheterna att rekrytera personer till förtroendeuppdrag i första hand är ett problem för partierna och inte för medborgarna. (Persson 1999; Samhälle Opinion Massmedia, Västsverige 2005)

De ledande politikerna är främst kända genom medierna och inte genom personlig bekantskap med många medborgare. Landstingspolitikerna var tidigare de mest anonyma politikerna (Montin och Olsson 1994) Även regionpolitikerna är föga kända. Regionstyrelsen ordförande, som de senaste åren varit den minst okände kände ca 30 procent i hela Västra Götaland till. Dock var han känd av närmare 60 procent i den egna valkretsen. Övriga gruppledare för partierna i regionfullmäktige var kända av mellan 10 och 20 procent i hela Västra Götaland men med något högre värden i den egna valkretsen. (Holmberg 2007) År 2004 var situationen i det närmast identisk i Skåne och i Västra Götaland när det gäller regionstyrelsens ordförande i detta avseende och vi kan konstatera att regionpolitikerna är lika anonyma i båda de nybildade regionerna. Det är en fråga om den politiska mellannivån i Sverige och inte i första hand en fråga om person.

Förtroende för personal, tjänstemän, politiker och journalister

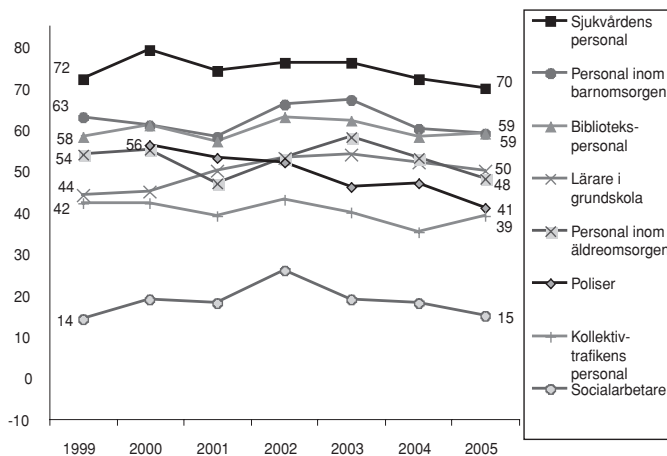
I de nationella SOM-undersökningarna har förtroendet för olika samhällsinstitutioner undersökts sedan 1986 (Holmberg och Weibull 2006). I de västsvenska undersökningarna har istället fokus riktats mot förtroendet för grupper som är

knutna till institutionerna. Det gäller beslutsfattare som politiker och tjänstemän samt olika personalgrupper på kommunal och regional nivå där medborgarna möter den offentliga sektorn. Dessutom har förtroendet för granskarna – journalister i dagspress, radio och TV uppmärksammats. Tidigare analyser har framhåller tre faktorer som särskilt viktiga för människors förtroende för olika grupper: utvärdering av institutionernas existerande verksamhet (trovärdighet, kvalitet), medborgarnas intresse för institutionernas verksamhet (institutionens upplevda betydelse) samt rådande socio-kulturella värderingar i samhället (opinionsklimatet) (Elliot 1997 och 1998).

Vid bedömningen av förtroendet för olika yrkesgrupper får svarspersonerna ange i vilken utsträckning de har stort eller litet förtroende för de olika grupperna. Förtroendet redovisas på två olika sätt: andelen som hyser tilltro (mycket eller ganska stort förtroende) och andelen som visar misstro (mycket eller ganska litet förtroende). Balansmättet är ett sammanfattande mått som väger in både tilltro till och misstro mot de olika grupperna genom att ange andelen stort minus andelen litet förtroende (Elliot 1994).

I riksundersökningarna, där förtroendet för olika samhällsinstitutioner analyserats, har sedan mätningarna påbörjades 1986, sjukvården legat högt. I de västsvenska undersökningarna, där olika grupper undersöks har förtroendet genomgående varit högst för sjukvårdens personal. Sjukvården berör alla och det är få som inte har en uppfattning; 75 procent har stort förtroende och cirka fem procent har litet förtroende. Medborgarna har också stort förtroende för tandvårdens personal.³ Därefter kommer personalen inom olika kommunala verksamhetsområden som barnomsorg, bibliotek, skola och äldreomsorg också med höga värden. Även kollektivtrafikens personal som har både regionalt och kommunalt huvudmannaskap får en övervägande positiv bedömning, men ca tio procent har lågt förtroende för denna yrkesgrupp. För grupper som svarar för kommunal eller regional tjänsteproduktion är förtroendet genomgående stort. För socialarbetarna som är ansvariga för behovsprövade insatser är bedömningen mer splittrad och andelen som inte kommit i kontakt med verksamheten är större och närmare en tredjedel har ingen uppfattning. Samma huvudmönster gäller för Försäkringskassans personal. För de statligt anställda poliserna är balansmättet klart positivt men för denna yrkesgrupp sjunker förtroendet med 15 enheter från år 2000 till 2005. I övrigt är stabiliteten stor. För övriga yrkesgrupper där det finns möjlighet att göra jämförelser överstiger inte för något område skillnaderna i balansmättet tio enheter.

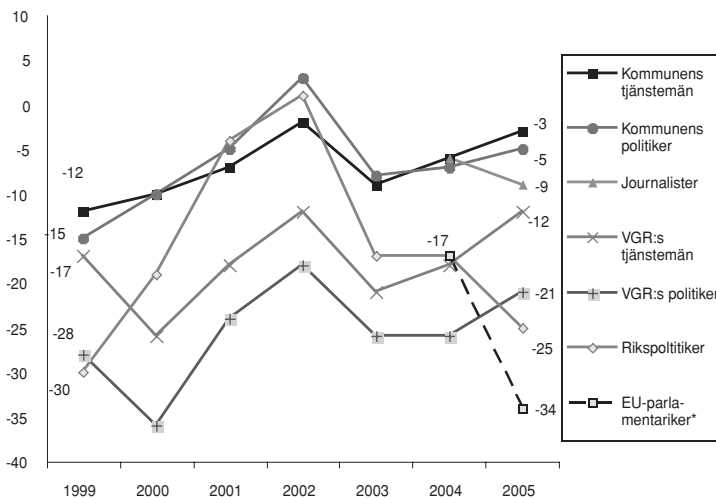
Figur 3A Förtroende för yrkesgrupper 1999-2005 (balansmätt)

Källa: Väst-SOM-undersökningen 1998-2005

Kommentar: Frågan lyder: *Allmänt sett hur stort förtroende har Du för det sätt på vilket följande grupper sköter sitt arbete?* Balansmättet visar andelen med stort förtroende minus andelen med litet förtroende. I procentbasen ingår även de utan uppfattning i frågan.

Figur 3B Förtroende för politiker, tjänstemän och journalister 1999-2005 (balansmätt)

Källa: Väst-SOM-undersökningen 1998-2005

Kommentar: Balansmättet visar andelen med stort förtroende minus andelen med litet förtroende. I procentbasen ingår även de utan uppfattning i frågan. * År 2004 Svenska EU-parlamentariker.

Mest negativ är bedömningen av tjänstemän, politiker och journalister. Tjänstemännen förknippas både i kommunerna och i regionen med politiken. På den kommunala nivån gör medborgarna samma bedömning av politiker och tjänstemän medan medborgarna är mera kritiska i synen på de regionala politikerna än på tjänstemännen. Regionen är emellertid ännu efter sju år fortfarande förhållandevis okänd och det är bara ca 40 procent av medborgarna som har en bestämd uppfattning om företrädarna för den regionala nivån, dvs. har stort eller litet förtroende för tjänstemän eller politiker. Ett bottenrekord för förtroendet för de regionala företrädarna redovisas för år 2000, då turbulensen inom regionen var som störst. (Nilsson 2000) Med den politiska stabiliseringen ökade det även om värdet förblir negativt. År 2005 var förtroendet för regionpolitiker något mindre negativt än för rikspolitiker och klart mer positivt än för EU – parlamentariker.⁴ Generellt gäller för förtroendet för politiker att de mest positiva värdena redovisas för valåret 2002, med svagt positiv övervikt för kommun- och rikspolitiker. Den elektorala cykeln gör sig gällande på alla nivåer. (Holmberg och Weibull 2006)

I riksundersökningen är bedömningen av radio och TV som institutioner klart mera positiv än av dagspressen. I tidigare västsvenska undersökningar gäller det samma för yrkesgrupper verksamma inom de olika typerna av medier med större förtroende för journalister i etermedierna än för journalister i dagspressen. (Elliot 1994) Sedan 2004 avser frågan journalister i allmänhet utan närmare precisering och det är fler som har litet förtroende än stort förtroende för journalister. År 2005 är balansmättet -9, vilket är lägre än för både kommunens tjänstemän och politiker.

Vid en jämförelse mellan Skåne och Västra Götaland kan vi konstatera att medborgarna i de två länen i huvudsak har samma förtroende för yrkesgrupper, tjänstemän och politiker. Gemensamt är emellertid att medborgarna i båda regionerna hyser störst förtroende för den mycket stora gruppen anställda som arbetar inom hälso- och sjukvården och har lågt förtroende för de regionala politikerna som är ansvariga för vården. (Samhälle Opinion Massmedia, Skåne 2004)

Styrelsens sätt att sköta sin uppgift och kommunal och regional service

Opinionsklimatet under senare tid har gjort att själva ordet politiker fått en negativ klang (Möller, T 2000). Det finns därför anledning att också granska förtroendet för den institution som regionstyrelsen och kommunstyrelsen utgör i egenskap av regionens respektive kommunens ”regering”. Jämfört med landets regering finns den viktiga skillnaden att i region- och kommunstyrelsen sitter företrädare för samtliga större partier, dvs. både majoriteten och minoriteten är representerad. Vid medborgarnas bedömning finns det dock anledning att tro att det i första hand är majoriteten och dess politik som allmänheten tar ställning till, om majoritetsförhållandena överhuvudtaget är kända.

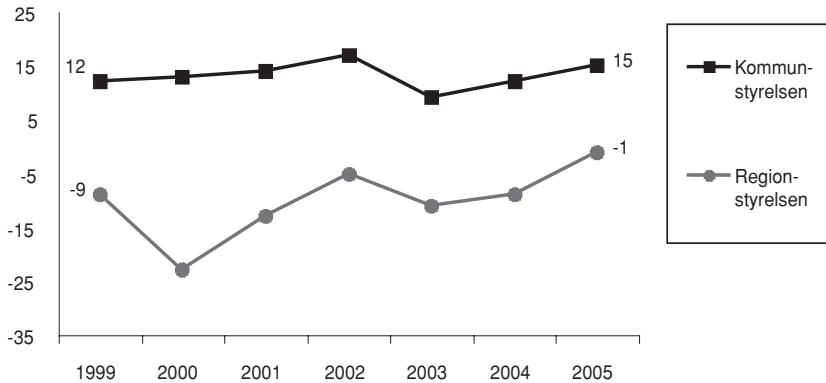
Medborgarna är klart mera positiva till hur ”regeringarna” sköter sina uppgifter än förtroendet för politikerna på den lokala och den regionala nivån. Likaså är man mera positiv till hur styrelsen i den egna kommunen sköter sig än till kommunstyrelserna i allmänhet. När svenska folket i Riks – SOM undersökningen ombetts bedöma förtroendet för *kommunstyrelserna*, dvs. alla landets kommunstyrelser skall inte bara situationen i den egna kommunen utan också den i andra kommuner vägas in. För de flesta är förhållandena i hemkommunen mer kända och påtagliga medan man i övrigt är helt hänvisad till mediernas bilder. Eftersom bevakningen är inriktad på vad som inte fungerat är de bilder som förmedlas via medierna främst negativa som av affärerna i Gävle, Motala och Stenungsund. I den nationella undersökningen har balansmättet genomgående varit negativt sedan frågan ställdes första gången 1996.

Medborgarna är klart mera positiva vid bedömningen av hur kommunstyrelsen i den kommun där de bor sköter sin uppgift jämfört med när de skall uttala sig om förtroendet för det sätt på vilket kommunstyrelserna i allmänhet sköter sina uppgifter. Detta svarsmönster gäller också vid bedömningen av kommunens eller regionens service, där brukarna genomgående är väsentligt mera positiva än de som inte kommit i kontakt med servicen. (Nilsson 2006a)

Bedömningen av hur styrelsen sköter sin uppgift är mera positiv för kommunen där man bor än för styrelsen i Västra Götalandsregionen, +15 respektive -1. Det skall emellertid framhållas att närmare 40 procent inte hade någon uppfattning om hur regionstyrelsen skött sin uppgift, medan motsvarande andel för kommunstyrelsen var 24 procent. Vid jämförelser över tid framgår att bedömningen av den egna kommunens styrelse bland kommunerna i Västsverige varit oförändrad över tid med en positiv övervikt sedan 1999. När det gäller bedömningen av regionstyrelsen har det varit en svagt negativ övervikt men år 2000, då den politiska situationen var som mest turbulent, registreras ett bottenrekord, balansmätt -23. År 2005 är det i det närmast lika många som ansåg att man skötte sin uppgift bra som dåligt.

Den genomsnittliga bedömningen av hur kommunstyrelsen sköter sin uppgift är för boende i alla kommuner i Västra Götaland något mer positiv än för hela Sverige. Skillnaden är emellertid stor mellan olika kommuner och konkreta förhållanden i de enskilda kommunerna slår igenom vid medborgarnas bedömning av förtroendet. Det innebär att det också varierar över tid beroende på förhållandena vid olika tidpunkter i en och samma kommun. Nedgången och uppgången av förtroendet för kommunstyrelsen i Stenungsund är ett tydligt exempel på detta (Norén Bretzer 2000; Granqvist 2004). Vid en jämförelse med övriga delar av landet kan konstateras att bedömningen av både kommunstyrelsen och regionstyrelsen var något mer negativ i Skåne och i landet som helhet än i Västsverige år 2004.

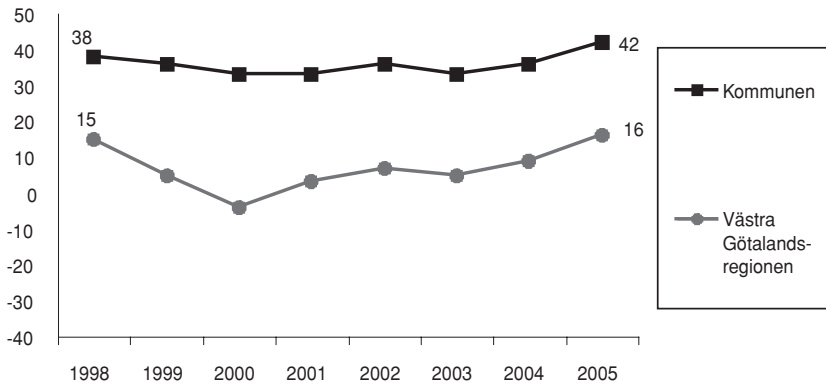
Figur 4A Kommunstyrelsen och regionstyrelsen sköter sin uppgift 1999-2005 (balansmätt)

Källa: Väst-SOM-undersökningen 1998-2005.

Kommentar: Frågan lyder: *Hur tycker Du att kommunstyrelsen i den kommun där Du bor/regionstyrelsen i Västra Götaland sköter sin uppgift?* Balansmättet visar andelen med stort förtroende minus andelen med litet förtroende. I procentbasen ingår även de utan uppfattning i frågan.

Figur 4B Bedömning av servicen som helhet i kommunen respektive Västra Götalandsregionen (balansmätt)

Källa: Väst-SOM-undersökningen 1998-2005

Kommentar: Frågan lyder: *Hur tycker Du på det hela taget att servicen har fungerat under de senast tolv månaderna i: Den kommun där Du bor/Västra Götalandsregionen?* med svarsalternativen *Mycket nöjd, Ganska nöjd, Varken nöjd eller missnöjd, Ganska missnöjd, Mycket missnöjd* samt *Vet ej*. Balansmättet anger andelen nöjd minus andelen missnöjd. Vet ej-svaren ingår i procentbasen.

I SOM-undersökningarna får medborgarna göra bedömningar av kommunens och regionens service på en rad olika områden samt av servicen som helhet. I detta sammanhang skall endast helhetsbedömningarna presenteras. För en redovisning av medborgarnas och brukarnas bedömning av regional och kommunal service inom olika verksamhetsområden, se Samhälle Opinion Massmedia, Västsverige 2005.

I hela Sverige blir medborgarna klart mindre nöjda med servicen i hemkommunen under mandatperioden 1998 – 2002. Denna mer negativa bedömning av hemkommunens service gör inte västsvenskarna utan i Västra Götaland är bedömningen i stort sett oförändrad under hela undersökningsperioden 1998 – 2005. Däremot är svängningarna i bedömningen av regionens service som helhet mycket stora. Från en klart positiv övervikt 1998 sjunker balansmättet markant. Återigen är lågvattenmärket år 2000 då det är fler som är missnöjda än nöjda för att därefter åter stiga till en klart mer positiv bedömning år 2005.

Det finns ett samband mellan hur medborgarna tycker att regionstyrelsen sköter sin uppgift och hur nöjd man är med servicen dvs. de som är nöjda med regionens service som helhet tycker också att regionstyrelsen sköter sin uppgift. Detsamma gäller för bedömningen av hemkommunens styrelse (Norén Bretzer 2000 och Granqvist 2004). Det finns på samma sätt ett klart samband mellan förtroendet för rikspolitiker och stödet för regeringspartiet och bedömningen av välfärden trots att det i Sverige är kommunerna, som har ansvaret för huvuddelen av välfärdstatens service (Kumlin och Oskarson 2000).

Det finns alltså ett samband mellan bedömningen av output, servicen, och av hur kommunen fungerar som politiskt system. Detta förhållande tycks emellertid inte bara innebära att om man är nöjd med kommunens service så är man positiv till kommunledningen, utan bristande förtroende för de kommunala politikerna kan också ”smitta av sig” på vad de utträttar och därmed leda till en mera kritisk hållning till kommunens service (Persson 1999).

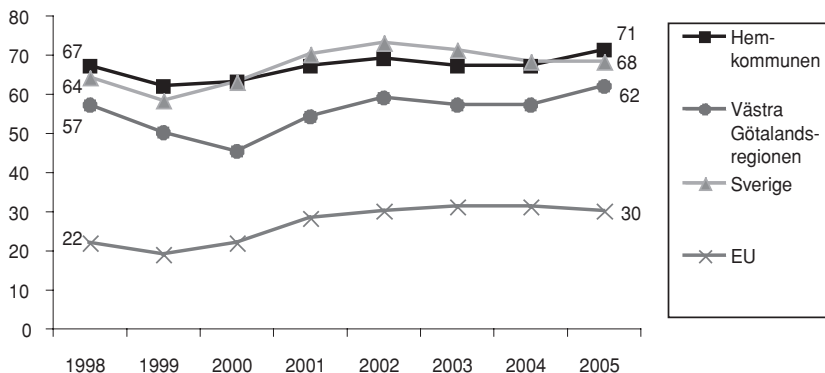
Medborgarna och flernivådemokratien

Ett sätt att belysa flernivådemokratins funktionssätt är att undersöka hur nöjda medborgarna är med demokratin på de nivåer, som har folkvalda församlingar. I EU-länderna råder ett omvänt förhållande mellan bedömningen av demokratin i det egna landet och demokratin i EU. Italienare som är minst nöjda med demokratin i det egna landet är mest positiva till demokratin i EU medan svenskarna som är förhållandevis nöjda med demokratin i Sverige tillhör de mest kritiska. (Gilljam och Holmberg 1998; Holmberg och Oscarsson 2004; Holmberg och Oscarsson 2006).

När det gäller synen på demokratin på olika nivåer framgår att västsvenskarna liksom svenska folket som helhet är övervägande negativa till demokratin inom EU. Åren 1998 – 1999 var en av fem västsvenskar nöjda med demokratin i EU men därefter har andelen nöjda ökat till 30 procent 2005. Däremot är två tredjedelar

nöjda med demokratin på nationell och drygt 70 procent på kommunal nivå. Drygt 60 procent är också nöjda med demokratin i Västra Götalandsregionen även om osäkerheten är större vid bedömningen av den nybildade regionen, vilket framgår av att något fler avstätt från att besvara frågan. Det innebär emellertid att även om värdet är något lägre än för Sverige och hemkommunen uppfattas regionen som en av de svenska demokratiska institutionerna. Medan drygt 20 procent inte alls är nöjda med demokratin i EU är motsvarande värde drygt 5 procent för de tre svenska nivåerna. Bedömningen av demokratin i Västra Götalandsregionen har varierat starkt över tid från 50 procent nöjda efter första året och ett bottenrekord krisåret 2000 med mindre än hälften nöjda till 62 procent nöjda år 2005 (Samhälle Opinion Massmedia, Västra Götaland 2005)

Figur 5 Nöjd med demokratin i EU, Sverige, Västra Götalandsregionen samt hemkommunen 1998 – 2005 (andel mycket eller ganska nöjd)

Källa: Väst-SOM-undersökningen 1998-2005

Kommentarer: Frågan hade följande lydelse: *På det hela taget, hur nöjd är Du med det sätt på vilket demokratin fungerar i: EU/Sverige/Västra Götalandsregionen/Den kommun där Du bor?* Svartalternativen var: *Mycket nöjd, Ganska nöjd, Inte särskilt nöjd och Inte alls nöjd?* Andelen nöjda utgörs av dem som svarat att de är mycket eller ganska nöjda med demokratin.

Vid bedömningen av hur demokratin fungerar på olika nivåer är skillnaderna mellan olika socio-ekonomiska grupper genomgående små. (Johansson 2006) De äldsta är något mer nöjda med den kommunala demokratin än övriga medan de yngsta är mer nöjda med de andra nivåerna. Personer med lägre utbildning är något mer kritiska till demokratin i Sverige och i EU. Icke svenska medborgare är mer nöjda med demokratin i EU än svenska medborgare. Vid bedömningen av demokratin på de övriga nivåerna är skillnaderna begränsade. Minst nöjda med demokratin i EU är v- och mp-sympatisörer medan fp- och m-sympatisörerna är minst

missnöjda. Om vi ser till partidimensionen och den svenska flernivådemokratien är s-sympatisörer genomgående mest nöjda medan de som sympatiserar med annat parti är minst nöjda. Inom övriga partier är en majoritet nöjda med demokratin på nationell, regional och kommunal nivå med få undantag över tid.

Som ett resultat av kommunalvalen 2006 har annat parti än de sju som finns representerade i riksdagen mandat i 219 av landets kommuner med totalt 5.5 av rösterna. I Västra Götaland har övriga partier mandat i 40 av 49 kommuner och i åtta av kommunerna fick annat parti över tio procent av rösterna. Sverigedemokraterna, SD tog mandat i 25 kommuner i länet. Som en jämförelse kan nämnas att övriga partier fick mandat i samtliga 33 kommuner i Skåne, varav SD i 31 och i fullmäktige i Region Skåne har sverigedemokraterna 10 mandat.

I Regionfullmäktige i Västra Götaland har Sjukvårdspartiet som enda övriga parti sedan valet 1998 haft sex av 149 mandat och sjukvårdspartier finns representerade i åtta landsting. I hela Sverige fick övriga partier 7 procent av rösterna i landstingsvalet. Dessutom har lokala sjukvårdspartier ställt upp i kommunalvalen i sex län bl.a. i Skåne och Västra Götaland. Vidare är Sveriges pensionärs intresseparti, SPI, som prioriterar äldreomsorg och hälso- och sjukvård, representerat i flera landsting och kommuner. (www.scb.se)

Lokala och regionala partier har blivit en politisk faktor att räkna med. Efter valet 2002 fanns det övriga partier i drygt hälften av landets kommuner och idag har de mandat i tre fjärdedelar av kommunerna. I landstingen är de representerade i över hälften av fullmäktigeförsamlingarna. Inte inom något politikområde torde direkt ansvar ha utkrävts i så stor utsträckning som inom hälso- och sjukvården dels genom bildandet av speciella partier dels genom den stora betydelse som sjukvårdsfrågorna tillmätts bland medborgarna generellt. Sjukvårdsfrågorna får också stor uppmärksamhet i medierna, speciellt när strukturfrågor och det egna sjukhuset aktualiseras. (Andersson 2006 och Johansson 2004) Region- och landstingspolitiker är förhållandevis anonyma men hälso- sjukvårdsfrågorna är det inte. Många människor kommer i kontakt med och har åsikter om sjukvården. Dessutom är sjukvården den utan jämförelse viktigaste regionala frågan/problemet och tillhör år efter år också de viktigaste frågorna i riks- och kommunpolitiken. (Samhälle Opinion Massmedia, Västsverige 2005; Holmberg och Weibull 2006) I svensk politik är sakfrågor viktigare än personer och det gäller i hög grad på regional nivå.

Medborgare som är nöjda med servicen är också mer nöjda med det sätt på vilket demokratin fungerar i den egna kommunen än de som är kritiska mot servicen. Inställningen till resultatet av politiken är med andra ord av betydelse inte bara för synen på hur de styrande sköter sig utan också för synen på hur den kommunala demokratin fungerar. Detsamma gäller för regionen. De lokala och regionala nivåerna har ansvaret för huvuddelen av välfärdsstatens service och hur de fullgör denna uppgift påverkar synen på demokratin på respektive nivå.

Det kommer följaktligen att vara av stor betydelse för medborgarnas långsiktiga politiska förtroende på regional och lokal nivå hur medborgarna uppfattar att re-

gionen klarar välfärdsuppgifterna. Det förutsätter en ekonomi i balans vilket i sin tur är kopplat till hur framgångsrik regionen är när det gäller den andra huvuduppgiften nämligen utvecklingsfrågorna.

Västsveriges regionalisering

Sverige har i århundraden varit en enhetsstat och beslut om länsindelning och kommunstruktur har fattats av statsmakterna. Det har inte funnits någon "home rule ideologi" med konstitutionella rättigheter till stöd för den kommunala självstyrelsen i Sverige. Om det funnits krav på godkännande av indelningsändringar genom folkomröstningar hade storkommunreformen och kommunblocksreformen inte kunnat genomföras. (Nilsson och Westerståhl 1997) Däremot har initiativ till kommundelningar oftast tagits av grupper i de berörda områdena och i flera fall manifesterade i folkomröstningar eller opinionsundersökningar. (Nielsen 2003) Struktur-reformer som innebär sammanslagningar och etablerandet av nya befolkningsmässigt större och geografiskt utvidgade självstyrelsenheter i hela landet kan normalt inte genomföras genom en renodlad "bottom up" process; jämför utvecklingen i övriga Norden. Samtidigt är en "top down" strategi förenad med stora politiska risker, då medborgare med stark lokal och/eller regional identitet i olika delar av landet kan påverkas i sitt partival av indelningsfrågan, vilket kan bli utslagsgivande för valutgången i riksdagsvalet.

I regionfrågan har det emellertid varit fråga om två perspektiv, dels en decentralisering från staten dels överförandet av uppgifter från de tidigare självstyrelsenheterna, i Västsverige, de tre landstingen och Göteborgs stad. Överförandet av ansvaret för utvecklingsfrågorna till ett västsvenskt självstyrelseorgan rådde det bred enighet om och det var en drivkraft i regionbildningsprocessen. Hur självstyrelseorganet skulle vara utformat blev däremot föremål för omfattande diskussion.

Under efterkrigstiden hade utredning efter utredning övervägt länsindelningen och uppgiftsfördelningen mellan den statliga länsförvaltningen och självstyrelseorganet på länsnivå med landshövdingen i Göteborgs och Bohus län, Per Nyström, som en tidig förespråkare av införandet av länsdemokrati. Dessutom har den statliga regionala förvaltningens organisation varit föremål för översyn. Huvuddragen i den svenska förvaltningsstrukturen kom dock att bli bestående med en dualistisk regional förvaltning och en i huvudsak oförändrad länsindelning trots en serie partiella reformer.

Det var först efter den ekonomiska krisen under 1990-talets början och Sveriges EU-inträde som mer genomgripande förändringar aktualiserades och främst gäller det storstadslänen. (Jensen 2002 och 2004)

För Skåne och Västsverige kom andra hälften av 1990-talet att bli avgörande med bildandet av Skåne län och Västra Götalands län och etablerandet av Region Skåne och Västra Götalandsregionen. För de nybildade regionerna innebar det dels över-

tagandet av landstingsuppgifterna dels överförandet av de regionala utvecklingsfrågorna enligt en försöksverksamhet som nu utvidgats till att gälla t.o.m. 2010.

Regionaliseringsprocessen drevs av starka lokala och regionala aktörer men i olika konstellationer i de två regionerna. I Skåne var moderata samlingspartiet positivt till projektet och medverkade tillsammans med övriga större partier aktivt i arbetet. I Västsverige var moderaterna motståndare till bildandet av regionen men deltog i arbetet i Väststyrelsen, en ideell förening som bildats av partierna i Västsverige med Göran Johansson som ordförande, tillika ordförande i Göteborgs kommunstyrelse och Göteborgsregionens kommunalförbund. Utmärkande för processen i detta skede var i båda länen att regionala företrädare för partierna aktualiserat frågan. Däremot saknades ett medborgarengagemang i processen, vilket förstärktes av att Väststyrelsen inte var ett offentligrättsligt subjekt med tillämpandet av sedvanliga regler för offentlighet och sekretess. Det ökade möjligheterna att ingå kompromisser parterna emellan men minskade mediernas och därmed också allmänhetens möjligheter till insyn.

Regionaliseringen i Västsverige var i denna mening en process som drevs både underifrån och uppifrån. Det var partierna i Västsverige som initierade och ägde frågan, inte statsmakterna eller de nationella partierna. Men det var inte medborgarna utan partierna som drev frågan. Det var partierna i de olika delarna av Västra Götaland som skulle övertygas om fördelarna inte medborgarna direkt. Resultatet kom heller inte att underställas medborgarna i en folkomröstning. Arbetet präglades av stor enighet. Under processen var aktörerna framgångsrika i att skapa acceptans för den föreslagna regionen och dess organisation bl.a. genom att lägga ett geografiskt pussel med fördelning av de olika funktionerna till Regionens hus i olika delar av länet. En kompromisslösning som bedömdes vara nödvändig för att förankra projektet men som har visat sig svår att ändra på när samordningsfördelar inom den nya organisationen skall övervägas.

Tidigare studier av regionbildningar och andra större förändringar av samhällsorganisationer visar att det tar mycket lång tid innan de kunnat genomföras både därför att stora fusioner i sig tar tid att implementera och att det krävs att andra aktörer anpassar sig till den nya offentliga organisationen för att den skall kunna fungera. Dessutom tar det tid för att förändringarna skall registreras av medborgarna och andra berörda grupper. (Jönsson m.fl. 1997; Putnam 1993) Samtidigt sker nya förändringar som gör att det i många fall är befogat att tala om en ständigt pågående förändringsprocess.

Mot denna bakgrund har det varit angeläget att ur ett medborgarperspektiv följa och utvärdera utvecklingen i Västsverige sedan bildandet av Västra Götalandsregionen. Perioden 1999 – 2005 är ur forskningssynpunkt en förhållandevis lång tidsperiod men kort ur ett samhälleligt förändringsperspektiv. Människors identitet är djupt förankrad och förändras inte på kort sikt. En viss förändring av känslan av tillhörighet har skett men det gäller att identiteten med det tidigare länet minskat

och ökat för Västra Götaland. Den västsvenska identiteten är fortsatt splittrad. Dessutom är kännedomen om Västra Götalandsregionen begränsad.

Av stor betydelse för Västra Götalandsregionen har varit den ekonomiska och politiska stabilisering som ägt rum i regionen efter 2000. Stora ekonomiska och organisatoriska problem och politisk splittring gjorde att Västra Götalandsregionen tiden efter bildandet inte hade befolkningens stöd. I en rad avseenden har dock situationen förändrats. Intresset för regionala frågor har ökat, förtroende för personalen inom de regionala verksamhetsområdena är fortsatt stort och har ökat för tjänstemän och politiker i regionen. Medborgarna är i större utsträckning än tidigare nöjda med hur regionstyrelsen sköter sin uppgift och med regionens service. Vid en sammanfattande bedömning av demokratin i Västra Götalandsregionen har det skett en markant förändring sedan år 2000 och en klar majoritet av västsvenskar-na är nöjda med demokratin på den regionala nivån i den svenska flernivåorganisationen.

Noter

- ¹ I ett av länen i Finland bedrivs försöksverksamhet med direktvalt fullmäktige.
- ² I Göteborgsregionens kommunalförbund ingår emellertid också Kungsbacka som tillhör Hallands län.
- ³ I figuren redovisas endast grupper för vilka uppgifter finns för huvuddelen av den undersökta tidsperioden.
- ⁴ Värdet för EU-parlamentarikerna var dock klart mindre negativt när frågan i 2004 års undersökning avsåg *Svenska EU-parlamentariker*.

Referenser

- Andersson, Ulrika (2005) *Rör inte vårt akutsjukhus. Den lokala pressens bevakning av strukturförändringen av akutsjukhusen i Lidköping och Uddevalla 2004*. Utvärderingsprogrammet: Västra Götaland, Rapport 23.
- Elliot, Maria (1994) "Västsvensk tillit och misstro. Förtroende för yrkesgrupper och medier." I Nilsson, Lennart (red) *Västsvrige i fokus*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Elliot, Maria (1997) *Förtroendet för medierna*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Elliot, Maria (1998) "Förtroendet och vårt dagliga möte med samhället". I Nilsson, Lennart (red) *Mångfald. Bilder av en storstadsregion*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Granqvist, Nina (2004) *Kommunundersökningen, Stenungsund 2004*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

- Gilljam, Mikael och Sören Holmberg (1998) *Det första valet till Europaparlamentet*. Norstedts Juridik
- Holmberg, Sören (2007) "Lite mer kända och populära lokalpolitiker". Kapitel i denna volym.
- Holmberg, Sören och Lennart Weibull (2006) "Flagnande förtroende" I Holmberg, Sören och Lennart Weibull (red) *Du stora nya värld*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören och Henrik Oscarsson (2004) *Väljare. Svenskt väljarbeteende under 50 år*. Norstedts juridik.
- Holmberg, Sören och Henrik Oscarsson (2007) *Europaval*. Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.
- Johansson, Bengt (2004) "Godkväll nyheter över Västsverige". I Nilsson, L red. (2004) *Svensk samhällsorganisation i förändring. Västsverige vid millennieskiftet*. Göteborgs universitet, SOM-Institutet.
- Johansson, Folke (2001) "Intresse och kunskap". I Johansson, Folke, Lennart Nilsson, och Lars Strömberg *Kommunal demokrat under fyra decennier*. Liber.
- Johansson, Folke (2006) "Uppfattningen om regionen stabiliseras". I Nilsson, Lennart red. (2006a) *Nya gränser, Västsverige*. Göteborgs universitet, SOM-Institutet.
- Jönsson, Sten m.fl. (1997), *Decentraliserad välfärdsstad. Demokrati, effektivitet, service*. Stockholm: SNS Förlag.
- Kumlin, Staffan och Maria Oskarson (2000) "Opinionsbildning som dragkamp: företaget Sverige möter den svenska välfärdsstaten". I Nilsson, Lennart red. (2000) *Den nya regionen*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Lidström, Anders (2003), *Kommunsystem i Europa*. 2:a uppl. Publica.
- Lindahl, Rutger och Linda Berg (2004), *Bortom regionens gräns – Internationalisering i Västra Götaland*. I Nilsson, Lennart red. (2004) *Svensk samhällsorganisation i förändring. Västsverige vid millennieskiftet*. Göteborgs universitet, SOM-Institutet.
- Montin, Stig och Jan Olson (1994), *Demokrati och legitimitet i landstingen. Slutrapport från projektet Politikerrollen i landstingen*. Högskolan i Örebro, Novemus.
- Nielsen, Peder (2003), *Kommundelning oh demokrati. Om sammanläggning och delning av kommuner i Sverige*. Uppsala University Library.
- Möller, Tommy (2000) *Politikens meningslöshet. Om mistro, cynism och utanförskap*. Liber.
- Möller, Ulrika (2002) "Internationaliserad eller regionaliserad ungdom?". I Oscarsson, Henrik red. *Spår i framtiden*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Nilsson, Lennart red. (2000) *Den nya regionen*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Nilsson, Lennart red. (2004) *Svensk samhällsorganisation i förändring. Västsverige vid millennieskiftet*. Göteborgs universitet, SOM-Institutet.

- Nilsson, Lennart red. (2006a) *Nya gränser, Västsverige*. Göteborgs universitet, SOM-Institutet.
- Nilsson, Lennart red. (2006b) *Nya gränser, Skåne*. Göteborgs universitet, SOM-Institutet.
- Nilsson, Lennart och Jörgen Weterståhl (1997) "Lokal självstyrelse i Sverige". I Jönsson, Sten m.fl.(1997), *Decentraliserad välfärdsstad. Demokrati, effektivitet, service*. Stockholm: SNS Förlag.
- Norén Bretzer, Ylva (2000) "Vinden har vänt – kommunalt förtroende på ny kurs". I Lennart Nilsson red. (2000) *Den nya regionen*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Norén Bretzer, Ylva (2005) *Att förklara politiskt förtroende. Betydelsen av socialt kapital och rättvisa procedurer*. Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen.
- Persson, Jonas (1999) *Storstadsregionens kontraster. Kommunundersökningarna i Göteborgsregionen 1996 – 1998*. Göteborgs universitet, SOM-Institutet.
- Petersson, Olof (2006) *Kommunalpolitik*, 5:e uppl. Norstedts Juridik.
- Proposition 1996/97:108.
- Putnam, Robert D (1996), *Den fungerande demokratin. Medborgarandans rötter i Italien*. Stockholm: SNS Förlag.
- Riksdagen 1996/97: BoU U13.
- Samhälle Opinion Massmedia, Skåne 2004. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Samhälle Opinion Massmedia, Västsverige 2005. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Vision Västra Götaland. – Det goda livet* (2005), Västra Götalandsregionen, Regionfullmäktige 2005-04-05.
- www.scb.se
- www.spa.gu.se

SOM-INSTITUTETS RAPPORTER

ISSN 0284-4788

SOM-rapport nr 1

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *SOM-undersökningen 1986*
Göteborg 1987, 87 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)

SOM-rapport nr 2

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *SOM-undersökningen 1987*
Göteborg 1988, 112 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)

SOM-rapport nr 3

Björkqvist, Karin: *SOM-undersökningen 1988*
Göteborg 1989, 68 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)

SOM-rapport nr 4

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Åttiototal*
Göteborg 1989, 183 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)

SOM-rapport nr 5

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Medier och opinion i Sverige*
Göteborg 1990, 140 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)

SOM-rapport nr 6

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Politiska opinioner*
Göteborg 1991, 147 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)

SOM-rapport nr 7

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Åsikter om massmedier och samhälle*
Göteborg 1991, 150 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--7--SE

SOM-rapport nr 8

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Trendbrott?*
Göteborg 1992, 260 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--8--SE

SOM-rapport nr 9

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Perspektiv på krisen*
Göteborg 1993, 250 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--9--SE

SOM-rapport nr 10

Nilsson, Lennart (red): *Västsvensk opinion*

Göteborg 1993, 250 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--10--SE

SOM-rapport nr 11

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Vägval*

Göteborg 1994, 320 sidor. Pris 170 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--11--SE

SOM-rapport nr 12

Nilsson, Lennart (red): *Västsverige i fokus*

Göteborg 1994, 150 sidor. Pris 130 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--12--SE

SOM-rapport nr 13

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Det gamla riket*

Göteborg 1995, 305 sidor. Pris 180 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--13--SE

SOM-rapport nr 14

Nilsson, Lennart (red): *Västsvensk horisont*

Göteborg 1995, 250 sidor. Pris 150 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--14--SE

ISBN 91-972694-1-7

Swedish Opinion

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (eds.) Engelsk sammanfattning av SOM-institutets resultat.

Göteborg 1995, 24 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)

ISBN 91-972694-0-9

SOM-rapport nr 15

Jarlbro, Gunilla (red): *Ungdomars opinioner*

Göteborg 1996, 120 sidor. Pris 110 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--15--SE

ISBN 91-972694-2-5

SOM-rapport nr 16

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Mitt i nittioalet*

Göteborg 1996, 470 sidor. Pris 220 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--16--SE

ISBN 91-972694-3-3

SOM-rapport nr 17

Nilsson, Lennart (red): *Västsvenska perspektiv*

Göteborg 1996, 238 sidor. Pris 160 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--17--SE

ISBN 91-972694-4-1

SOM-rapport nr 18

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Ett missnöjt folk?*

Göteborg 1997, 380 sidor. Pris 220 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--18--SE

ISBN 91-972694-5-X

Trends in Swedish Opinion

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (eds.) Långtidstrender inom svensk opinionsbildning, engelsk sammanfattning.

Göteborg 1997, 36 sidor. Pris 80 kronor (moms tillkommer)

ISBN 91-972694-6-8

SOM-rapport nr 19

Nilsson, Lennart (red): *Nya landskap*

Göteborg 1997, 290 sidor. Pris 190 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--19--SE

ISBN 91-972694-7-6

SOM-rapport nr 20

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Opinionsambället*

Göteborg 1998, 342 sidor. Pris 220 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--20--SE

ISBN 91-972694-8-4

SOM-rapport nr 21

Nilsson, Lennart (red): *Mångfald – bilder av en storstadsregion*

Göteborg 1998, 283 sidor. Pris 190 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--21--SE

ISBN 91-972694-9-2

SOM-rapport nr 22

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Ljusnande framtid*

Göteborg 1999, ca 420 sidor. Pris 250 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--22--SE

ISBN 91-973670-1-X

SOM-rapport nr 23

Nilsson, Lennart (red): *Region i omvandling*

Göteborg 1999, ca 300 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-973670-2-8

ISRN: GU-STJM-SOM--23--SE

SOM-rapport nr 24

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Det nya samhället*

Göteborg 2000, ca 520 sidor. Pris: 275 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-973670-3-6

ISRN: GU-STJM-SOM--24--SE

SOM-rapport nr 25

Nilsson, Lennart (red): *Den nya regionen*

Göteborg 2000, ca 325 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-973670-4-4

ISRN: GU-STJM-SOM--25--SE

SOM-rapport nr 26

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Land, Du välsignade?*

Göteborg 2001, 485 sidor. Pris: 275 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-973670-6-0

ISRN: GU-STJM-SOM--26--SE

SOM-rapport nr 27

Nilsson, Lennart (red): *Flernivådemokrati i förändring*

Göteborg 2002, ca 340 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-973670-7-9

ISRN: GU-STJM-SOM--27--E

SOM-rapport nr 28

Oscarsson, Henrik (red): *Spår i framtiden*

Göteborg 2002, ca 212 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-973670-8-7

ISRN: GU-STJM-SOM--28--SE

SOM-rapport nr 29

Wadbring, Ingela; Weibull, Lennart & Bergström, Annika (red): *Efter Arbetet. Synen på nedläggningen och dess konsekvenser.*

Göteborg 2002, 212 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)

ISSN: 1101-4692 och 0428-4788

ISRN: GU-STJN-SOM--29--SE

SOM-rapport nr 30

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Det våras för politiken. Trettiotvå artiklar om politik, medier och samhälle.*

Gothenburg 2002, 544 sidor. Pris: 275 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-973670-9-5

ISRN: GU-STJN-SOM--30--SE

SOM-rapport nr 31

Nilsson, Lennart (red) *Perspektiv på Västsverige*

Gothenburg 2003, 288 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-89673-01-8

ISRN: GU-STJN-SOM--31--SE

SOM-rapport nr 32

Oscarsson, Henrik (red) *Demokratitrender*

Gothenburg 2003, 343 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-89673-02-6

ISRN: GU-STJN-SOM--32--SE

SOM-rapport nr 33

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Fåfångans marknad*

Gothenburg 2003, 432 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-89673-03-4

ISRN: GU-STJM-SOM--33--SE

SOM-rapport nr 34

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Ju mer vi är tillsammans*

Gothenburg 2004, 440 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-89673-04-2

ISRN: GU-STJM-SOM--34--SE

SOM-rapport nr 35

Nilsson, Lennart (red) *Svensk samhällsorganisation i förändring*

Gothenburg 2004, 570 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-89673-05-05-13 ISSN: 0284-4788

Swedish Trends 1986-2004

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (eds.)

Gothenburg 2005, 37 sidor. Pris: 100 kr (moms tillkommer)

SOM-rapport nr 36

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Lyckan kommer, lyckan går*

Gothenburg 2005, 492 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-89673-06-9

ISRN: GU-STJM-SOM--36--SE

SOM-rapport nr 37

Nilsson, Lennart (red) *Nya gränser – Västsverige*

Göteborg 2006, 328 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-89673-07-7

SOM-rapport nr 38

Nilsson, Lennart (red) *Nya gränser – Skåne*

Göteborg 2006, 288 sidor. Pris: 200 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-89673-08-5

SOM-rapport nr 39

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Du stora nya värld*

Göteborg 2006, 560 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-89673-09-3

SOM-rapport nr 40

Nilsson, Lennart (red) *Det våras för regionen – Västsverige 1998-2005*

Göteborg 2007, 328 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)

ISBN: 978-91-89673-10-6

